

Dil, Edebiyat ve Çeviri Çalışmaları 3

çizgi e-Kitap

EDİTÖRLER
PROF. DR. ONUR KÖKSAL
DOÇ. DR. NURCİHAN YÜRÜK
DOÇ. DR. BETÜL CAN

Dil, Edebiyat ve Çeviri Çalışmaları 3

Editörler

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Doç. Dr. Nurcihan YÜRÜK

Doç. Dr. Betül CAN

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2024

ISBN: 978-625-396-415-3
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
Editörler

Onur KÖKSAL - Nurcihan YÜRÜK - Betül CAN
Dil, Edebiyat ve Çeviri Çalışmaları 3

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 65

Konevi Mh.
Larende Cad. No:20/A
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 66
www.cizgikitabevi.com
📞📧🌐/ cizgikitabevi

Siyavuşpaşa Mh.
Gül Sk. No: 15 B
Bahçelievler/**İstanbul**
(0212) 514 82 93

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
'Avnî ve Şeyhülislam Bahâyî Divanlarında Saray İstiaresi ve İlişkili Diğer İstiare Grupları II: Gök, Saltanat ve Cevr ABDULLAH TAHİR ÖZDEMİR	11
Yapay Zekâ Çağında Yazma Eğitimi: Öğrencilerin Yapay Zekâya Bağımlılığını Azaltma Stratejileri ARZU EKOÇ ÖZÇELİK	24
Çocuk Edebiyatında Mizahi Unsurların Çevirisi: Judy Moody 8,5 Günde Dünyayı Dolaşıyor BURCU YAMAN	35
Dilbilim Akımlarının İzinde: Saussure'den Günümüze Bir Bakış BURÇİN KARABOLAT	47
Peter Handke'nin "Karanlık Bir Gecede" Adlı Romanında Ruhsal Dönüşüm Mekânları DUDU UYSAL	64
İngiliz Edebiyatında Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Karakterlerin İncelenmesi DUYGU KORONCU ÖZBİLEN	88
Taziye Mesajlarında Kalıplaşmış Metaforlar FATMA YUVAYAPAN	104
Germen Dilleri Bakımından Güven Kelimesinin Kökeni İRINA GVELESIANI	113
Edebi Çalışmalardaki Dil Değişkenliği Çevirisi: The Remains Of The Day'in İngilizceden İspanyolcaya Çevirisi MÓNICA MARÍA MARTÍNEZ SARIEGO	120
Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Bağlamında Okuma Stratejilerinin Binişliklik Açısından Yeniden Değerlendirilmesi MESUT KULELİ	132
Bir Animasyon Dizisinde Tabu İfadelerin Kullanımına Dair Bir Araştırma MUSTAFA DOLMACI & FATİH ULAŞ	149
Sözlü Çeviri Uygulamalarında Güncel Yaklaşımlar ONUR KÖKSAL & BEYZA NUR ZORLU	164
George Bilgere'nin Şiirlerinde "Yemek" Kavramı Üzerinden Aile İlişkilerinin İzini Sürmek ÖZNUR YEMEZ	169
Yaratıcılık ve Çeviri RABİA AKSOY	183

Parçalanmış Bütün: Arundhati Roy'un The Ministry of Utmost Happiness Adlı Eserindeki Parçaların Kesişmesi SEZGİ ÖZTOP HANER.....	192
Kahramanmaraş Masallarının Yörenin Ağız Özellikleri Açısından İncelenmesi ŞİBEL TOKSÖZ.....	200
Vladimir Nabokov'un <i>Lolita</i> Romanında Duygu ve Değerler: Ahlaki Çatışmalar ve Duygu Durumları SİNEM SÖYLER	210
Şair ve Antolojist İbn Ebî Hacele ve <i>Dîvânu's-Sabâbe</i> Adlı Eseri YAKUP GÖÇEMEN	229

ÖN SÖZ

Dil iletişimin anahtarı, kuşaktan kuşağa aktarılagelen bir miras, dolayısıyla bir toplumun gelişiminin temel taşıdır. Edebiyat ise dil aracılığıyla bireyin kendini ifade etme sanatıdır. Bir dilin başka bir dilde, toplumda, kültürde tanınması çeviri sayesinde olur. Zorlu bir yolculuk olan yabancı dilin öğrenilmesi ise yabancı dil eğitiminden geçmektedir. “Dil, Edebiyat ve Çeviri Çalışmaları 2” adlı derlemenin devamı niteliğinde olan bu kitap, farklı disiplinlerden akademisyenlerin çalışmalarını bir araya getiren, bu nedenle geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmeyi amaçlayan bir çalışmadır. “Dil, Edebiyat ve Çeviri Çalışmaları 3” adlı bu kitapta; çeviribilim, dünya edebiyatı, yabancı dil eğitimi ve kültür çalışmaları alanlarında kaleme alınan yazılar yer almaktadır.

ABDULLAH TAHİR ÖZDEMİR’in kaleme aldığı *‘Avnî ve Şeyhülislam Bahâyî Divanlarında Saray İstiaresi ve İlişkili Diğer İstiare Grupları II: Gök, Saltanat ve Cevr* başlıklı bölümde Divan edebiyatının ‘saray istiaresi’ açısından yorumlanabilecek unsurları tespit edilip kategorilere ayrılmış ve bunların ‘Avnî ve Bahâyî Divanlarındaki izi sürülmüştür. Bu bağlamda saray istiaresi’nin ve ilişkili diğer istiare gruplarının içerdiği unsurlar kapsamlı bir şekilde tasnif edilmiş ve “Bezm/Meyhane ve Bahar”, “Rezm/Muharip Sevgili”, “Gök”, “Sultan Sevgili” ve “Cevr ve Rakip” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak ‘saray istiaresi’nin Divan edebiyatına özgü olduğunu destekleyen istatistikî bir veri elde edilmiştir.

ARZU EKOÇ ÖZÇELİK *Yapay Zekâ Çağında Yazma Eğitimi: Öğrencilerin Yapay Zekâyâ Bağımlılığını Azaltma Stratejileri* isimli çalışmasında, temel yazma becerilerinin geliştirilmesine öncelik verilerek yazma becerisinde teknolojiye yararlanan dengeli bir yaklaşım uygulamak gerektiğini ve eğitimcilerin, öğrencilerin bu alanda ilerleyebilmeleri için gerekli becerileri edinmesini ve yapay zekâyâ bağımlılığını azaltılmasını sağlayarak başarıya hazırlanabileceğini vurgulamıştır.

Çocuk edebiyatı, kendine has özellikleriyle diğer edebiyat alanlarından ayrılan özel bir alandır. Eğlendirme işlevi de olan çocuk kitaplarının çevirilerinde en sık karşılaşılan sorunların başında mizahî öğelerin çevirileri gelmektedir. **BURCU YAMAN**’ın kaleme aldığı *Çocuk Edebiyatında Mizahi Unsurların Çevirisi: Judy Moody 8,5 Günde Dünyayı Dolaşıyor* başlıklı bölümde Megan Mc Donald’ın Judy Moody serisinde yer alan *Judy Moody Around the World in 8.5 Days* eserinde yer alan mizahi unsurların Türkçe çevirileri, çeviri stratejileri kapsamında çocuk edebiyatı ilkeleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir. İncelemeler, çeviri metinde geçen ve mizahî unsurlar içeren örnek ifadelerin, eserde geçen resim göstergelerinden faydalanılarak yapılmıştır. Değerlendirme sonucunda eserde yer alan bazı özel isimler ve bölüm başlıklarında ‘çocuğa yönelik’ ilkelerinin göz ardı edildiği saptanmıştır.

BURÇİN KARABOLAT *Dilbilim Akımlarının İzinde: Saussure’den Günümüze Bir Bakış* isimli çalışmasında 21. yüzyılda dilbilim alanı, teknolojiye ileriye giden, disiplinler arası araştırmaları ve yeni teorik perspektifleri yansıtan yeni paradigmaları ve düşünce ekollerini entegre ederek gelişmeye devam etmiştir. Yazar, dil ve dilbilim tanımlarını, dil ve dilbilimin mikro alanlarını 21. yüzyılda Saussure’den başlayarak dilbilimdeki mevcut paradigmalara bağlantılarını açıklamayı amaçlamaktadır.

Mekânın kişinin ruhsal dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynaması ile ilgili görüşler mekânın sadece fiziksel değil, zihinsel olarak da algılanmasından kaynaklanmıştır. **DUDU UYSAL** da *Peter Handke'nin "Karanlık Bir Gecede" Adlı Romanında Ruhsal Dönüşüm Mekânları* adlı çalışmasında söz konusu dönüşüm mekânlarını ele almaktadır. Romanın ana karakteri, Taxham, eczane dükkânı, ev, orman, lokanta, araba, yol, tünel, otel, han, sokak, bozkır, evinin bodrum katı gibi farklı mekânlardan bedensel ve ruhsal olarak geçişler yaşar. Uysal, çalışmasında bu mekânları, "kaçış mekânları" ve "ruhsal dönüşüm mekânları" olarak iki ayrı başlıkta değerlendirmiştir. Sonuç olarak bahsi geçen mekânlar içerisinde doğanın, ruhsal dönüşüm için ne denli etkili olduğu açıkça ortaya konmuştur.

DUYGU KORONCU ÖZBİLEN *İngiliz Edebiyatında Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Karakterlerin İncelenmesi* isimli çalışmasında edebiyatta otizmin temsilinin kapsamlı bir analizini sunarak toplumsal anlayış ve tutumları şekillendirmedeki önemine vurgu yapmış ve bu tasvirlerin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini inceleyerek, otizm hakkında daha kapsayıcı ve doğru bir edebi söyleme katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

FATMA YUVAYAPAN *Taziye Mesajlarında Kalıplaşmış Metaforlar* isimli çalışmasında Metaforların sınıflandırmalarından biri olan geleneksellik kavramından yola çıkarak Kraliçe 2. Elizabeth için geleneksellik referans alınarak yazılmış dijital taziyelerde kullanılan metaforları incelemiş ve taziyelerde metaforların kullanımı ve temaları hakkında bazı bilgiler sunmaktadır.

IRINA GVELESIANI *Germen Dilleri Bakımından Güven Kelimesinin Kökeni* isimli çalışmasında, Eski İngilizce, Eski Felemenkçe, Eski Frizce, Eski Norsça, Eski Almanca ve diğer Germen dillerinde *güven* kavramını ifade eden kelimelerin tezahürüne dayanarak etimolojisinin incelenmesine yönelik yenilikçi bir tutum sunmaktadır. Ayrıca bu çalışma, hukuk dilbiliminin yanı sıra tarihsel dilbilim alanında çalışan dilbilimciler için de faydalı olacaktır.

MÓNICA MARÍA MARTÍNEZ SARRIEGO *Edebi Çalışmalardaki Dil Değişkenliği Çevirisi: The Remains Of The Day'in İngilizceden İspanyolcaya Çevirisi* isimli çalışmasında Hernández Francés'in *The Remains of the Day* (1989) adlı eserinin çevirisini dilbilim çerçevesinde dil değişkenliği açısından analiz etmeyi amaçlamaktadır. Coğrafi, zamansal, sosyal ve idyolektal faktörleri içeren çeşitlilikler göz önünde bulundurularak orijinal dilin dil değişkenliğini yeniden üretmek için belirli sözcükbilim ve biçimbilim stratejilerinin uygulanabilirliğini tartışmıştır.

MESUT KULELİ *Yazılı Metinden Sözlü Çeviri Bağlamında Okuma Stratejilerinin Binişiklik Açısından Yeniden Değerlendirilmesi* isimli çalışmasında, Mokhtari ve Sheorey (2002) tarafından geliştirilen okuma stratejileri ile mütercim/tercüman adaylarına öğretilen yazılı metinden sözlü çeviri stratejilerinin karşılaştırıldığı bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışma, yazılı metinden sözlü çeviri yapma esnasında yazılı metnin içeriğinden, dilsel özelliklerinden ya da üslubundan kaynaklanan zorluklarının aşılmasında okuma stratejilerinin önemli bir yer tutması gerektiği düşüncesinden hareketle, mütercim/tercüman adaylarının okuma stratejilerini kullanma algılarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

MUSTAFA DOLMACI ve **FATİH ULAŞ** *Bir Animasyon Dizisinde Tabu İfadelerin Kullanımına Dair Bir Araştırma* isimli çalışmalarında yetişkinlere yönelik bir animasyon dizisinde tabu ifadelerinin kullanımını sınıflandırmak ve altyazı çevirisinin etkinliğini değerlendirmişlerdir. Çalışmaları, tabu terimlerinin İngilizceden ve Türkçeye çevirisine ilişkin mevcut bilgi birikimini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yayılması, insanlığın yaşam ve çalışma biçimini kökten değiştirmiştir. Bu yenilik, pek çok alanda olduğu gibi sözlü çeviride de kendini göstermiştir. **ONUR KÖKSAL** ve **BEYZA NUR ZORLU** ise, *Sözlü Çeviri Uygulamalarında Güncel Yaklaşımlar* başlıklı çalışmalarında sanal gerçeklik ve yapay zekâ gibi yeniliklerin, sözlü çeviri eğitiminin geleceğini şekillendirmede önemli bir rol oynadığına dikkat çekerken söz konusu teknolojilerin birlikte kullanılmasının, öğrenme süreci ve iş dünyası arasında uyumlu bir etki yaratarak sözlü çevirmen adaylarına yeterlilik, uyarlanabilirlik ve etkinlik bağlamında katkıda bulunabileceğinin altını çizmişlerdir.

ÖZNUR YEMEZ *George Bilgere'nin Şiirlerinde "Yemek" Kavramı Üzerinden Aile İlişkilerinin İzini Sürmek* isimli çalışmasında Amerikalı şair George Bilgere'nin eserlerindeki aile ilişkilerini ve yemek kavramını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, üç derlemede yayınlanan dört ayrı şiirden alıntıları incelenmiştir. Haywire'dan (2006) "Tosca" ve "The Table", Imperial'dan "Lobsters" ve "Royalty" (2014) ve son olarak The Good Kiss 'den (2002) "Corned Beef and Cabbage" çalışmaya konu olmuştur.

RABİA AKSOY *Yaratıcılık ve Çeviri* isimli çalışmasında yaratıcı çeviri yaklaşımı, sözlüksel bileşenlerin katı bir betimleyici anlayışının ötesine geçmeyi ve dilin, kültürel geleneklerin ve bağlama özgü faktörlerin karmaşıklıklarını araştırmayı gerektirdiğini ve çevirmenlerin, gerçek yaratıcılık, yetkin dil becerileri ve kapsamlı kültürel bilgiyi bir araya getirerek, dildeki doğruluğun temel başarısını aşabileceklerini vurgulamıştır. Çalışma Lawrence Venuti' nin görünürlük-görünmezlik stratejileri bağlamında çeviri ve yaratıcılığı analiz etmektedir.

SEZGİ ÖZTOP HANER *Parçalanmış Bütün: Arundhati Roy'un The Ministry of Utmost Happiness Adlı Eserindeki Parçaların Kesişmesi* isimli çalışmasında kozmopolitanizmi sorunsallaştırarak küreselleşmenin çeperlerinde yer alan elit olmayan öznelliklerden bir kozmopolitanizm potası yaratma potansiyelini araştırmıştır. Bu amaçla, özellikle Hint alt kıtasından çıkan Arundhati Roy'un The Ministry of Utmost Happiness (2017) adlı çağdaş edebi eserinin yakın bir okuması ve incelemesi yapılmış ve kozmopolit bir öznenin anlamının açıklanmasına ve ulusun ve ulusal kimliklerin yararsızlıklarının ve/veya sınırlarının sorgulanmasına yardımcı olmuştur.

Masallar, bir toplumun değerlerini, sözlü geleneklerini, inanç sistemlerini ve geleneklerini yansıtan önemli içgörüler sunmaktadır. Kahramanmaraş yöre masalları, yöre ağzının izlerini taşımaları açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. **SİBEL TOKSÖZ**, *Kahramanmaraş Masallarının Yörenin Ağız Özellikleri Açısından İncelenmesi* adlı çalışmasında, yöreye ait "Leylahar ile Gülbahar", "Hübil Bağa", "Ay Yüzlü Oğlan ile Gül Yüzlü Gız", "Dünya Güzeli" adlı dört masal incelemiş ve inceleme sonucunda Kahramanmaraş ağzında bazı fiil çekimlerinin yazı dilinden farklılık gösterdiğini, ayrıca bazı ses dönüşümlerine rastlandığını tespit etmiştir.

Vladimir Nabokov'un *Lolita* adlı romanı, sadece edebi yönü ve anlatım tarzı ile değil, aynı zamanda ahlaki ve duygusal çatışmalarıyla da dikkat çekmiştir. Duygu ve değerlerin karmaşık bir şekilde iç içe geçtiği, derin ahlaki sorular içeren bu sarsıcı eser hakkında **SİNEM SÖYLER**'in *Vladimir Nabokov'un Lolita Romanında Duygu ve Değerler: Ahlaki Çatışmalar ve Duygu Durumları* başlıklı çalışması, karakterlerin ahlaki ve duygusal dünyalarını anlamak için kapsamlı ve metodolojik bir bakış açısı sunarak *Lolita*'nın edebi ve etik değerini derinlemesine ortaya koymaktadır. Roman, ana karakter Humbert Humbert'in duyguları ve içsel çatışmaları özelinde; aşk, saplantı, şehvet, arzu gibi duyguların yanı sıra ahlak, iyi-kötü, vicdan, erdem, özgürlük, sorumluluk gibi felsefi kavramlar üzerinden analiz edilmiştir.

YAKUP GÖÇEMEN ise, *Şair ve Antolojist İbn Ebî Hacele ve Dîvânu's-Sabâbe Adlı Eseri* başlıklı çalışmasında Memlûkler döneminde Arap dili ve İslâmî ilimlerin farklı alanlarında pek çok eser kaleme alan İbn Ebî Hacele'nin hayatı ve *Dîvânu's-Sabâbe* adlı eserini ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Arap edebiyatında aşk üzerine yazılan eserler kategorisinde yer alan *Dîvânu's-Sabâbe*, İbn Ebî Hacele'nin şair ve antolojist kişiliğinin ön plana çıktığı bir eser olmuştur. Eser, tümü aşk ve aşıkların hallerini konu edinen bir mukaddime, otuz bölüm ve bir sonuç şeklinde planlanmıştır. *Dîvânu's-Sabâbe*, İbn Ebî Hacele'nin Arap şiirinin farklı dönemlerinde yaşamış pek çok şairden şiirler nakletmesiyle her ne kadar bir şiir kitabı olmasa da sanatsal nesir türünün başarılı bir örneği olarak edebî değerini ortaya koymuştur.

Keyifli okumalar dileriz...

Editörler

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

Doç. Dr. Nurgihan YÜRÜK

Doç. Dr. Betül CAN

'AVNÎ VE ŞEYHÜLİSLAM BAHÂYÎ DİVANLARINDA SARAY İSTİARESİ VE İLİŞKİLİ DİĞER İSTİARE GRUPLARI II: GÖK, SALTANAT VE CEVR¹

"THE COURT METAPHOR" AND OTHER RELATED GROUPS OF METAPHORS IN THE DİVANS OF 'AVNÎ AND BAHÂYÎ I: BANQUET AND WAR

Abdullah Tahir ÖZDEMİR²

Giriş

Ahmet Hamdi Tanpınar, 'saray istiaresi' kavramına ilk kez XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi başlıklı eserinde Divan edebiyatını tanımlayan paradigmalardan birisini ve bu edebiyatın bakış açısını tasvir etmek için yer vermiştir. Bu kavram, Divan edebiyatının hayalleri hazır, değişmez sembollere sahip, renkli ve soyut dili aracılığıyla muayyen bir güzelliğe yapılan muayyen övgüyü ve aşkın belirli bir tarzda işlenmesini tanımlamaktadır (Tanpınar, 1988, s. 5). Diğer taraftan bütün bu sembol ve hayaller, toplumsal düzene ilişkin bir mekanizmayı da ortaya koymaktadır. Zaten bu kavramın en mühim yanı da onun 'sosyal düzen' ile 'aşk' arasında kurduğu bu münasebettir (Koç Keskin, 2010, s. 402). Divan şiirinde hükümdarın toplumsal düzende hâlihazırda var olan hak ve görevleri, ıftihar ve imtiyaz vesileleri ve saltanatına dair göstergeler 'maşuk tipi'ne de yansımıştır (Koç Keskin, 2010, s. 410). Osmanlı sosyal yapısının bir yansıması olarak maşuk 'padişah' addedilirken âşıklara da onun 'tebaa'sı' gözüyle bakılmış ve bahsi geçen aksin sonucunda ortaya çıkmış olan tüm bu öğeler büyük ve geniş bir saray istiaresini oluşturmuştur. Bu saray, aydınlığın ve feyzin kaynağı olan görkemli bir merkeze, her bir şeyin çevresinde dönerek ona teveccüh ettiği bir hükümdara ve onun cazibesi ile buyruğuna merbuttur (Tanpınar, 1988, s. 5).

Bu sarayda hükümdarın emri ve iradesiyle yapılan her bir iş, keyfî olsa bile sultanın ilahî mahiyeti sebebiyle doğrudur ve hayırlıdır. Dünyada Allah'ın gölgesi ve manevî âlemin temsilcisi olan hükümdar, hayatı tanzim etmekte ve doğanın, eşyanın ve kurumların hepsi onun belirlediği hiyerarşiye göre düzenlenmektedir. Aşk, hayvanlar ve bitkiler âlemi, kâinattaki düzen, varlık, yokluk ve hatta vücudumuz birer saraydır ve bunların hepsinin de hükümdarları vardır. Dahası kâinattaki her bir unsura teşmil edilmiş olan bu hükümdarlık fikrinin diğer kültürlerde de ya aynen ya da çok benzer şekillerde mevcut olduğu gözlemlenebilmektedir. Örneğin en gösterişli hayvan olan aslan, çiçekler arasında ise gül bütün dünya kültürlerinde kendi ait oldukları sistemlerin hükümdarları addedilmektedirler. Bütün varlık âlemini kapsayan bu istiare kaçınılmaz bir şekilde aşkın nasıl telakki edileceğini de etkilemiş ve sevgili, bu hayal sisteminde kalp âleminin

¹ Bu makale ilki 'Avnî ve Şeyhülislam Bahâyî Divanlarında Saray İstiaresi ve İlişkili Diğer İstiare Grupları I: Bezm ve Rezm başlıklı çalışma olan iki makalelik serinin ikinci makalesidir. İlk makale için bkz. (Özdemir, 2024).

² Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, tahirozdemir@karabuk.edu.tr

hükümdarı sayılmaya başlanmıştır. Söz konusu hayaller sisteminde hükümdara, dolayısıyla sevgiliye asıl hususiyetlerini ise bütün Ortaçağ hayallerinde daima hükümdarı temsil etmiş olan güneş vermiştir (Tanpınar, 1988, s. 6).

Güneş, hem dünya hayatının devam etmesi için büyük bir ehemmiyete sahiptir hem de gökyüzündeki unsurların en görkemlisidir. Dolayısıyla yönetim hakkının kendilerine Allah tarafından bahşedildiğine inanılan hükümdarlar, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi kabul edilmişler, gök cisimlerine, bunlar arasından da bilhassa güneşe benzetilmişler ve böylece hükümdarlıklarının yüceliği vurgulanmıştır (Yazar & Uslu, 2015, s. 2213). Ayrıca güneşin her şeyin ve herkesin üstündeki menziline müstakil ve ağır bir şekilde yürüyüşü ve rastladıklarını aydınlatması da sultanın fiilleriyle eşleştirilmiş ve onun da tıpkı güneş gibi kendi menziline ağır ağır yürüdüğü ve rastladığını aydınlattığı düşünülmüştür. Dahası padişahın benzetildiği diğer tüm unsurlar da güneşle olan az ya da çok münasebetleri nedeniyle ve bu münasebetin şiddeti derecesinde tercih edilmiştir. Mesela gülün parlaklığıyla bulunduğu yeri, tıpkı güneş gibi bir merkez, bir çeşit saray yaptığı düşünülmüş ve hayvanlar âleminde aslan da yüzünün güneşe benzemesinden mütevellit hükümdar sayılmıştır (Tanpınar, 1988, s. 6).

Bir hükümdara benziyor olması fikrinin neticesi olarak sevgili, hükümdarın unvanlarını, sıfatlarını ve güçlerini de taşımaktadır. Bu bağlamda o, bir hükümdar nasıl davranıyorsa öyle davranmakta, sevgiyi veren değil alan olmakta ve yalnızca arzu ettiği takdirde âşıklarına iltifat, lütuf ya da ihsan etmektedir. Ne var ki bunları âşıklarından esirgeyip onlara eziyet ve işkence etmesi ve hatta onları öldürmesi de mümkündür. Dolayısıyla o, kıskanan değil âşıkları tarafından kıskanılan bir konumdadır. Bir sarayın padişah gözdeleleriyle ve onun gözdesi olmaya aday olanlarla dolu olması gibi sevgilinin etrafında da rakipler vardır ve âşık, bu rakiplerle bir saray adamı gibi mücadele etmelidir. Diğer bir deyişle Divan edebiyatında sevgili, mutlak ve keyfi iradenin, hatta kaprisin mekânı olan bir sarayın padişahı gibi mutlak bir hürriyet ve naz ile hareket etmektedir ve aşk, toplumsal sistemin bireysel yaşama yansıması olan bir kulluktur (Tanpınar, 1988, s. 6-7). Ne var ki 'kul olmak' bu sistemde, padişaha yakın olmak ve devlet kapısında yer almak manalarına geldiği için muteber sayılmıştır (Nazik, 2012, s. 1861). Güzellik ülkesinin sultanı olan maşukun âşığı, dolayısıyla kulu olmak, talih ve saadet sebebidir (Koç Keskin, 2010, s. 408).

Öte taraftan Divan edebiyatında sevgili dünyevî olabileceği gibi sahip olduğu çok katmanlılık içerisinde üst basamaklara doğru hükümdarı, şeyhi, peygamberi ve hatta hükümdarın yalnız bir gölgesi olduğu Allah'ı bile temsil edebilmektedir (Tanpınar, 1988, s. 9). Dolayısıyla bu çok katmanlı sembolizm dünyevî olandan uhrevî olana doğru bir seyir takip etmektedir ve bu katmanlar arasındaki duraklardan birisi de hükümdardır. Hükümdar, tıpkı sevgilinin bir padişaha benzetiliyor olması gibi sahip olduğu yetki ve kudretler açısından sıklıkla sevgiliye de benzetilmiştir (Nazik, 2012, s. 1861). Bu bağlamda şairler tarafından "gözleri şehla, boyu servi, yüzü ışıltılı ve güzel, endamı yerinde, haşmetli ve vakarlı bir duruşa sahip" olarak tasvir edilmiş ve "keman kaş, ok gamze, ay yüz, şehla göz, kırmızı dudak, gül yanak" gibi benzetmeler ile övülmüştür (Yazar & Uslu, 2015, s. 2223). Kısacası anlamı her iki dünyaya doğru açılan bir yapıda olan Divan edebiyatında sevgili motifi, hiyerarşinin en alt seviyesinden başlayarak üste doğru her kademede otorite sahiplerini temsil edecek şekilde kullanılabilmiş ve kimi zaman sultan, sevgilinin vasıflarıyla tavsif edilirken kimi zaman da sevgili, sultana teşbih edilmiştir (Nazik, 2012, s. 1861). Çünkü Divan edebiyatındaki söz konusu silsileye göre din, kozmos, politik sistem ve şahsî yaşam derece derece birbirlerinin aksidir ve uhrevî âlemlerden kademeli şekilde aşağıya doğru inen bir mahiyettir (Tanpınar, 1988, s. 10). Bu teşbihlerin ve birbirinin yerine kullanımların daha

dikkatli bir incelemesi sonucunda ise araştırmacının karşısına aşkın bir varlık çıkmaktadır. Bu aşkın sevgili, gökler katındaki makamında ulaşılmaz halde olduğu için âşığın sadece hayaline kanaat ettiği ve fizikî olarak insanî bir yapıda olsa da beşerî vasıflardan tecerrüt etmiş bir varlıktır (Nazik, 2012, s. 1862). Başka bir söyleyişle Divan şiirinde maşuk idealist üsluptaki heykeller ve resimler gibi sadece soyut güzelliği ve kudreti ile mevcuttur. Tanpınar'ın 'saray istiaresi' olarak adlandırdığı kavram da işte böylesine girift bir sembolizm ve çok yönlülük içerisinde şekillenmektedir (Tanpınar, 1988, s. 10).

Diğer bir deyişle içtimaî sistemde zaten mevcut olan bir durumun edebiyata aksedişini tasvir eden bu kavram, Divan edebiyatına bütünüyle yerleşik ve şamil olup şairlerin sosyal statülerinden yahut ferdî özelliklerinden bağımsız olarak mevcut olabilen bir 'saray istiaresi'nin ve bunun içerdiği klişe ifadelerin varlığına işaret etmektedir. Bu kavramın bir diğer önermesi de aralarında asırlar ile beraber toplumsal bakımdan da ayrımlar var olan şairlerin yüzyıllar boyu bu telakkinin etkisiyle eserler kaleme aldığıdır. Nitekim iki makalelik serimizin '*Avnî ve Bahâyî Divanlarında "Sarây İstiaresi" ve İlişkili Diğer İstiare Grupları I: Bezm ve Rezm*' başlıklı ilk makalesinde de bu önermenin testi denebilecek bir şekilde 'Avnî ve Şeyhülislam Bahâyî Divanlarında yer alan ve 'saray istiaresi'nin "Bezm/Meyhane ve Bahar" ve "Rezm/Muharip Sevgili" şeklinde kategorize edilebilecek unsurları incelenmiştir (Özdemir, 2024). 'Avnî (ö. 1481) ile Şeyhülislam Bahâyî'nin (ö. 1654) çalışma konusu olarak seçilmelerinin sebebi ise bunların arasında iki yüzyıllık bir zaman dilimi olması ve dahası farklı devirlerde farklı edebi üslupların ve ekollerin etkisiyle eserler kaleme almalarıdır. Örneğin Bahâyî, şiirlerini özgünlüğe ve yeni buluşlara ehemmiyet veren Sebk-i Hindî üslubunda kaleme almış olan bir methedici'dir. Klasik üslupla yazan padişah 'Avnî ise sosyopolitik hiyerarşinin en üstündedir yani övülendir. Dolayısıyla 'Avnî ve Bahâyî devir, sosyal statü ve üslup açılarından birbirlerinden farklılaşan şairlerdir ve eğer 'saray istiare'si ve ilişkili diğer istiare grupları, Tanpınar'ın öne sürdüğü şekilde bütün edebiyata şamil ise bunlar bu iki şairin divanlarında da aynen ya da çok benzer biçimde var olmalıdır.

Bu çalışmada 'saray istiaresi'nin ve bununla ilişkili diğer istiare gruplarının ihtiva ettiği ve "Göge", "Sultan Sevgiliye" ve "'Cevr'e ve Rakibe" dair unsurların söz konusu iki divanda izi sürülecektir. Bu unsurlar tespit edildikten sonra mezkûr iki divanda bunların ne oranda yer aldığı hakkında bir istatistik ortaya konacaktır. Bunun akabinde belirlenen istiare gruplarına iki farklı yüzyılda yazılmış bu iki farklı divanda ne şekilde tasarruf edildiği istatistikler bağlamında değerlendirilecek ve bunların sayısına ve yaygınlığına dair önceki makalenin sonuçlarına da atıfta bulunularak kapsamlı bir yorum yapılacaktır. Bu inceleme sırasında Bahâyî'nin vezir, padişah gibi memduhları doğrudan hükümdarlık ve yöneticilik vasıfları ile metheden kasidelerindeki unsurlar dikkate alınmayacaktır. Zira bu şiirlerde memduh zaten sahip olduğu şeylerin ya da halin abartılması vasıtasıyla övülmektedir. Ne var ki istiare sadece benzetilenin adının zikredildiği bir teşbih olup böyle bir teşbihte mesela ya sevgili hükümdarın ya da hükümdar sevgilinin vasıfları ile zikredilmelidir. Buna binaen söz konusu kasidelerde sadece padişahın gök cisimlerine benzetildiği beyitler dikkate alınacaktır. 'Avnî divanında ise şairin kendisi hükümdar olduğu için diğer devlet adamlarının methedildiği bir kaside mevcut değildir ve hükümdarlık vasıfları ile zikredilen tek şahsiyet sevgilidir. Dolayısıyla 'Avnî divanındaki unsurların tetkiki Bahâyî divanına göre daha kolaydır.

Son olarak 'Avnî Divanının incelemesi sırasında faydalanılacak olan kaynaklar Baltacıoğlu'nun doktora tezi ve Doğan ile Sheridan'ın hazırladığı 'Avnî Divanı şerhi ve tercümesidir (Doğan & Sheridan, 2023; Baltacıoğlu, 2003). Bahâyî Divanı için ise Uludağ ile

Toprak'ın yüksek lisans tezleri kullanılacaktır (Uludağ, 1992; Toprak, 2006). Bir unsurun hangi gazelin veya kasidenin hangi beytinde yer aldığına ise sadece kısaltma ve numaraların zikredilmesi suretiyle atıfta bulunulacaktır. Kasideler için K., gazeller için G., mesneviler için M., muhammesler için MH., murabbalar için MR., kıtalar için K., tarihler için TR., rubailer için R. ve son olarak müfretler için MF. kısaltmaları kullanılacaktır. Beyitlere atıfta bulunulurken ise önce parantez içerisinde kısaltma verilecek, sonra ise bu beytin hangi şiirde ve beyitte yer aldığı araya taksim işareti konarak zikredilecektir: (K. 1/1). Ayrıca bu çalışma gelecekte 'saray istiaresi' paradigması üzerine yapılacak olan çalışmalar için istatistikî bir temel teşkil edebilecek mahiyette ise de paradigmatic ve kavramsal bir çalışma değildir. Diğer bir deyişle bu çalışmada söz konusu paradigma tenkidî bir bakış açısıyla ele alınmayacak, bunun yerine bu kavramdan hareket edilerek genişletilen ve tasnif edilen unsurların izi 'Avnî ve Bahâyî Divanlarında kıyaslamalı bir biçimde sürülecektir. Dolayısıyla söz konusu çalışmanın gayesi bu kavramın paradigmatic açıdan çürütülmesi ya da desteklenmesi değil, Tanpınar'ın bu paradigmayı betimlerken faydalandığı sınıflandırmaların genişletilerek kullanılmasıdır. Bu sebeple bu makalede 'saray istiaresi'ne ait olduğu için zikredilen her bir unsurun bu kavram ile ilişkili olsalar bile yalnızca ve doğrudan bu paradigmaya atıfta bulundukları iddia edilememektedir. Öyle ki 'saray istiaresi'nin ismini hiç zikretmeden de bu unsurlarla alakalı çalışmalar yapmak mümkündür. Yine de bu unsurlar doğrudan veya dolaylı bir şekilde 'saray istiaresi' ile ilişkilidirler ve bu çalışmada sunulan istatistikî veri de başlıkta belirtildiği üzere bu paradigmayla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili istiare gruplarının Divan şiirinde ne şekilde kullanıldığına dair okuyucuya bir fikir verebilecek mahiyettedir.

'Avnî Divanında Göğ'e Dair Unsurlar

Avnî Divanında 449 beyte tekabül eden "76 gazel, 1 muhammes, 1 murabba, 2 kıta, 11 beyit ve 1 mısra" bulunmaktadır (Baltacıoğlu, 2003, s. VI). Divanda göğ'e dair unsurları ise toplamda 20 beyit yani bütünü'nün yaklaşık %5'i ihtiva etmektedir. Öte yandan bu beyitlerden ikisinde bahara, üçünde de sultan sevgiliye dair unsurlar göğ'e dair olanlarla müşterek bir şekilde kullanılmıştır. Bu beyitlerde sevgilinin hem kendisi hem de yanağı aya ve güneş'e benzetilmektedir. Nitekim şair, sevgilisini parlayan bir ay olarak tasvir etmekte, kendisinin onun yolunda sabah gibi sadık olduğunu dile getirmekte ve bu hakikatin de sevgili için güneş'in aydınlığı gibi açık olduğunu ifade etmektedir (G. 2/4). Ona göre sevgilinin yüzü ayı andırırken kendisi de karalar giyinmiş parlak bir aya benzemektedir (G. 14/2; MR. 77-1.I/2). Bu aya benzeyen sevgilinin yüzü, bir taraftan da kuşluk güneşi gibi parlamaktadır (G. 18/1). Yüce göğün gözlerine benzeyen yıldızlar, onun alnının kamerine ve yüzünün ayna benzeyen bir başka nesne daha görmemişler (G. 1/3). Onun yanaklarında biriken tane tane ter damlaları dolunayı parlaklaştıran yıldızlardır (G. 36/3). Ay yüzlü sevgilinin yanaklarına düşen siyah saçlar ise âşığ'a güneş yüzü göstermeyen bir gecedir (G. 33/5). Öte yandan nasıl ki güneş, fitile ihtiyaç duymamaktadır ve fitilsiz yanan bir kandil gibidir, öyle de sevgili de saçları olmasa dahi yalnız yüzüyle bile güzeldir ve güneş gibi parıldamaktadır (G. 48/2).

Diğer yandan sevgilinin aya ve güneş'e benzetilen yanağı ve yüzü gökteki ayın ve güneş'in gerçek ışık kaynağı olarak zikredilmektedir. Örneğin sevgilinin yanağının güneşi, feleğin güneşine nur saçmakta ve güzellik çağını aydınlatmaktadır (G. 23/1, 56/1). O, yanağının şeffaflığı ile ayın yüzünü bozarken parlaklığı ile de güneş'e ateşini vermiştir (G. 42/2). Onun yüzünün ışığında ay ve güneş birer Süha'dır ve feleklerin dönüşü, âşığı bu güzelin aşkına düşürmüştür (G. 18/7). Sevgili,

yüzünün ve yanağının parlaklığıyla güneşi ve ayı bile büyülemiş ve onları kıskandırmıştır. Öyle ki pazarı teşrif ettiğinde güzelliğiyle pazardaki alışverişin hararetini arttırmakta ve hem güneş hem de ay onun güzelliğine kayıtsız kalamayarak ona müşteri olmaktadır (G. 42/1). Bir başka beyitte de şair, güneş ile ayın su içerisine aksetmelerini sevgiliye güzelliklerini sunma gayretlerine bağlamakta ancak bunların güzelliklerinin sevgilinininki yanında beş para etmediğini de eklemektedir (G. 13/4).

Bunun haricinde şairin kendisini yanağı ve yüzü aya ve güneşe benzeyen sevgilinin karşısında çaresiz bir âşık olarak tasvir ettiği beyitler de mevcuttur. Bu beyitlerde şair sevgiliye tutulanların başlarının zerrelere gibi dönmesine şaşılmasını gerektiğini zira bu ay yüzünün şöhretinin güneş gibi meşhur olduğunu dile getirmektedir (G. 33/3). Nitekim âşığa cihanda şöhret kazandıran da onun güneş gibi meşhur olan bu sevgiliye karşı duyduğu aşktır (G. 62/3). Bu uğurda âşık, hasretle döktüğü gözyaşlarını denizlere ulaştırmış ve sevgilinin güneşe benzeyen yüzü dolayısıyla çektiği gamları ise gökyüzünün levhasına nakşetmiştir (G. 50/4). Ne var ki sevgilinin güneşe benzeyen yanağının harareti yüzünden bir müddet sonra gözyaşları kurumuş ve onun güneş yüzüne karşı incilere benzeyen gözyaşlarını dökememiştir (G. 63/3). Bir başka beyitte de şair, gözyaşlarını yıldız, ahını ise Samanyolu haline getirdiğinden ancak o ay gibi sevgilinin güneşinden bir zerre muhabbet (*mihir*: muhabbet/güneş) görmediğinden bahsetmektedir (G. 59/5). Dolayısıyla bütün âlemin ay yüzü sevgiliden zerrece sevgi görmeyen bu âşığın ahının siyah dumanıyla dolmasına da şaşılmalıdır (G. 49/1).

'Avnî Divanında Sultan Sevgiliye Dair Unsurlar

'Avnî Divanındaki beyitlerden 33'ü yani yaklaşık %7'si sultan sevgiliye dair unsurları içermektedir. Bunlardan üçü göğe, dördü de bahara dair unsurlarla müşterek bir şekilde kullanılmıştır. Bu beyitlere göre sevgili, güzellik açısından Frenk ülkesinin şahı gibidir (G. 14/2). O sultan sevgili, uzun yıllar boyu gönül tahtında oturarak kalp ülkesini adalet ve iyilikle mamur eylemiştir (G. 30/3). Onun yüzü güzellik sultanı, kaşı kapıcı, gözü cellât, siyah saçı ise perdedardır (G. 56/5). Cihan onun güzelliğinin ordusuyla dolmuş, saçı ise o güzellik şahına miskten çadır kurmuştur (G. 59/1). Onun yanak tahtını mesken edinen güzelliğe sevgilinin kaşları ise hemen miskten yapılmış iki yay sunmuşlardır (G. 59/2). Onun eşiğinde oturmaya imkân bulanlar oturdukları mevkii feleklerin yücəsi addedeceklerdir (G. 27/5). Hatta âşık için sevgilinin hayali bile bir padişah'tır ve bu hayali kendi gönül evinde ağırladığında onun ayağının altına yüzünü altın işlemeli yaygı edecektir (G. 12/2).

Sevgili, öyle bir sultandır ki servinin boyunu önce kendisine kul etmiş, sonra da onu azat etmiştir (G. 40/1). O, kendisine Ferhat olmayanın mecnun sayılacağı ve nice hür yaşayanların onun servi boyunun kölesi olduğu ihtişamlı bir Hüsrev yani hükümdardır (G. 21/1, 25/4). Ne var ki bu hükümdarlık, sevgiliye ulaşılmasını da zorlaştırmakta ve şair onun ayağını veya eşiğini öpmek için her türlü fedakârlığı yapmaya razı olmaktadır. Mesela bir yerde yanına yaklaşan sevgilisinin atına ait terkinin kayışı boynuna dolanıp onu boğacak olsa bile sevgilinin üzüngisini öpmek üzere başını feda etmeye hazır olduğunu dile getirmektedir (G. 37/3). Bir başka beyitte ise o, kendisini bir ırmağa, sevgiliyi ise bir serviye benzetmekte ve tabiatını su gibi pak ederse onun ayağına yüz sürmeye layık olacağını ifade etmektedir (G. 39/4). Ayrıca bazen de sevgilinin eşiğini öpmek üzere tek başına onun mahallesine yönelmekte ancak gölgesinin ona yoldaş olması sebebiyle sevgili ile yalnız kalmaya fırsat bulamamaktadır (G. 13/2).

Bu mesafeli tavrı sebebiyle şair, zamanın Zâl'i olan bu hükümdarı hilesiyle yiğitlere eziyet eden kötü niyetli bir kadına da benzetmektedir (G. 6/5). Zira güzellik ülkesine Hz. Yusuf gibi hükümdar olan o sevgili, âşığın gönlüne firkatin mızrağını saplamıştır ve onu kendisinden uzak tutmaktadır (G. 23/4). Bu sebeple sevgiliye olan aşkıyla şehrin duvarlarını "Ah şâhım!" yazılarıyla dolduran ve aşkı gizlenemeyecek derecede aşıkâr olan âşık hiçbir şekilde bu mesafeyi aşıp da sevgili ile konuşamamaktadır (G. 49/2). Çünkü âşığın kul olduğu sevgiliye aynı zamanda bütün dünya da kul ve dilencidir ve sevgiliye nispeten dilenci derecesinde olan âşıklar için sevgilinin kapısına varıp hal anlatmak son derece güçtür (G. 6/1, 18/1). Aynı şekilde sevgili güzellik tahtının Hz. Süleymân'ına benzer iken âşık ise onun karşısında ayaklar altındaki bir karıncadır ve şair bir karıncanın Hz. Süleymân'a derdini nasıl anlatabileceğini bilmemektedir (G. 2/2). Bununla beraber âşıklar ulaşıp konuşamamaları bile yalnızca sevgilinin onları kul ve köle olarak kabul ettiğine dair bir sözünü veya imasını duymaya bile razıdırlar. Nitekim o güzellik şahının belli belirsiz bir şekilde olsa bile âşıklarını kendi köleliğine kabul etmesi durumunda âşıklar sanki bütün dünyaya sultan olmuşlar gibi sevinmektedirler (G. 16/2). Hatta şair, sevgiliye "ey şâhım" diye seslenerek onun kendisini saçının zincirine kul ettiğini söylemekte ve Allah'a bu esaretten hiç kurtulmamak için dua etmektedir (G. 74/1; MF. 87).

Bir başka beyitte de şair, kendisine cihan mülkünün tacı, tahtı ve devleti verilse de sevgilinin mahallesini terk etmemek için sultanlıktan vazgeçmeye razı olduğunu ve onun mahallesinde bulunmanın sultan olmaya tercih edileceğini söylemektedir (G. 4/7). Şair sonrasında sevgiliye kul olan gönlün bambaşka bir saltanata sahip olacağını ve saltanat tacı ile hükümdarlık tahtını kabul etmeyeceğini ifade etmektedir (G. 45/4). Çünkü âşığın ıftihar vesilesi ay yüzlü şaha kul olmak iledir ve sevgilinin dilencisi olmak cihanın her sefasından yeğdir (G. 64/4; MF. 83). Dolayısıyla âşık, sevgili varken bu taç giymiş şâhtan başkasına yar ve kul olmak istemeyecektir (G. 61/1). Zira âşığın rütbesi, makam ve mevkii sevgilinin aşkının devletiyle yükselmiştir ve onu görenler bu yükselişi apaçık şekilde fark edebilmektedirler (G. 49/3). Bir başka deyişle şair, o güzellik ve cemâl şâhına kul olduğu için bütün Osmanlı memleketi ona itaat etmiş ve üzerine onun kudretinin hümâsından bir gölge düştüğü için cihan sultanlarının hanı olmuştur (G. 64/6, 67/6). Böylece sevgilinin kulu olan bir kişi aynı zamanda cihan sultanı olan bir hükümdara dönüşmüştür (G. 23/1). Bu rütbe öyle göz kamaştırıcıdır ki büyük bir hükümdar olan Cem, âşığın tacının sevgilinin ayağının toprağı, mekânının da sevgilinin mahallesi olduğunu gördüğünde bu tacı ve tahtı kıskanmıştır (G. 49/4). Öte yandan bir istisna olarak bir beyitte şair, mevzubahis zilletin aksine son derece mağrurdur ve sevgilinin kendisine itaat edeceğinden emin gibidir. Zira ne de olsa o güzel, sadece Galata şâhıyken kendisi ise İstanbul'un padişahıdır (G. 14/5).

'Avnî Divanında 'Cevr'e ve Rakibe Dair Unsurlar

'Avnî Divanındaki beyitlerin 30'u yani yaklaşık %7'si 'cevr'e ve rakibe dair unsurları içermektedir. Bu unsurlardan biri bahara dair unsurlarla müsterek bir şekilde kullanılmıştır. Bu beyitlere göre en temel huylarından birisi âşığına eziyet etmek olan sevgili âşıklarına "vuslatımı dileyen önce eziyetimi çeksın" demektedir. Hâlbuki onun bu vuslat vaadi de eziyetinin bir parçasıdır (G. 47/3). Bu eziyet ve zulüm daimî olup sevgili bazen bu fiilin şiddetini âşığının gözlerine rakibi göstermek suretiyle ona çok güç gelen bir şekilde arttırmaktadır (G. 6/4). Âşık ise ağırına giden bu tavırlar karşısında bülbülün gülün ayrılığından acı çekmesi gibi acı çekmektedir (G. 43/1). Bu acı ve dertle hatırı mahzun olmakta ve göğsünde açılan yaralar yüzünden akıttığı gözyaşları ciğerden akan kanın rengine bürünmektedir (G. 38/1). Hatta bu acı zaman zaman öyle

dayanılmaz bir hal almaktadır ki âşık sevgiliden inci ve mücevher veren birer deniz ve maden olan gözünü ve gönlünü eziyetlerle viran etmemesini istemektedir (G. 2/7). Ayrıca eğer suçu onu sevmek ise kendisini ‘cevr’ ile öldürmemesi için ona yalvarmaktadır. Zira aşk zaten onun için başlı başına yeterli bir beladır (G. 18/2). Oysa âşığın bu yalvarmaları, feryatları, ah çekişleri ve ağlaması maşukta merhamet uyandırmak bir yana onun hoşuna gidiyor gibi görünmektedir (G. 43/4). Nasıl ki açılmakta olan bir gül, bülbülün çığlıklarından parlaklık kazanmaktadır, öyle de sevgili dahi âşığının inleyişlerini duyduğunda gülmektedir (G. 36/5). Hatta âşığın yalvarmaları karşısında naz ve işveye başlayarak gam meclisinde boyunu çeng ve yüzünü saz haline getirip âşığının inleyişlerinin perdesinin Zühre’ye arkadaşlık edecek derecede yükseltmesine sebep olmaktadır (MH. 75.II/6). Dolayısıyla âşık, bülbül gibi ne kadar feryat ve figan ederse etsin o gül yanaklıdan nasibi sadece sıkıntı dikenini olacaktır (G. 57/2). Gülün işi naz, bülbülünki ise niyazdır ve lale bahçesi gibi bir sevgiliye sahip olan âşığın kısmetine sadece laledeki siyah leke gibi bir yanık yarası düşmüştür (G. 61/3).

Bu derde hiçbir çare yoktur zira âşık çoktan gönlüne zulmederek o güzeli sevmiştir ve bunun cezası olarak da ‘cevr’ ü cefa çekse yeridir (G. 18/6). Bir başka beyitte de sevgiliye tutulup âşığı âleme rezil eden kişi gönüldür. Gönül, âşığın eziyet etmekten çekinmeyen sevgilinin cevrine tahammül edebilecek kadar metin olmamasına rağmen aklın tavsiyelerini dinlemeyerek bu aşka kendisini kaptırmıştır (MH. 75.I/1). Âşık, artık estiği zaman yıldızları ve felekleri bile yakıp kül eden kahredici naz ve lakaytlık rüzgârı karşısında çaresizdir (G. 37/4). Bununla beraber sevgilinin cevretmesi ne kadar normalse âşığın dert çekmesi de öyledir. Nitekim şaire göre Allah, âşığı güzelin eziyeti, düşmanın ayıplaması, ayrılığın yakıcılığı ve gönlün zayıflığı gibi dertler için yaratmıştır (G. 74/2). Bu sebeple o, sevgilinin eziyetleri altında can vermeye razıdır. Onun gözlerini nurla dolduran sevgilinin ayağının tozu, hatırını zaman zaman şenlendiren de eziyetidir (G. 62/1). Âşık, Allah’tan kendisini bu arzusun derdinden hiç kurtarmamasını ve gözyaşını dindirmemesini dilemektedir zira bu dert ile gönlü dağlanmayan, bu aşk için ağlamayan kimse bunun zevkini idrak edemeyecektir (K. 77). Nitekim şair, bir beyitte rakibe seslenmekte ve kendisinin zaten sevgilinin eziyetleri altında can vermek istediğini, dolayısıyla onun kendisini harap etmek istiyorsa sevgiliye başka yollar öğretmesi gerektiğini söylemektedir (G. 44/3). Öyle ki şair sevgilinin “âşığa eziyet etmek huyumdur” demesini bile “âşığa” derken kendisini kastettiği şeklinde yorumlayarak bunu bir teveccüh addedip sevinmektedir (G. 40/4). Bu minvalde âşık, kendisini vuslat sözü ile ümitlendirmesi bir yana sevgilinin yalnızca eziyet ve cefa etmek için bile kendisini hatırlamasının ona yeterli geleceğini söylemektedir (G. 44/1).

Diğer yandan bazen de sevgili âşığın âh ve feryatları karşısında merhamete gelerek rakibin eziyetlerini engellemektedir (G. 2/5). Ne var ki bu merhamet mermerin rüzgâr karşısında hiçbir tepki göstermemesi gibi rakiplerde âşığa karşı herhangi bir acıma duygusu uyandırmamaktadır (G. 46/3). Hatta rakipler sevgilinin yüzüne âşık olanları yani sevgilinin âşıklarını gördükleri anda onlara sövmeye başlamaktadırlar (G. 10/2). Şairin deyişiyle köpeğe benzeyen rakipler sevgilinin eşiğine vardıkları anda ulumaya, ululanmaya ve kendilerini yüce görmeye ve âşıklara tenezzül etmemeye başlamışlardır (G. 31/4). Bu kibir ile âşığın sevgilinin mahallesinde ağlayışını da ayıplamaktadırlar. Bu halleriyle de şairin kavlince kendilerini güzel sesli kuşların yerine koyan ve onlara taarruz eden patavatsız kargalara benzemektedirler (G. 10/4). Âşık sevgilinin saçının sevdasını çekip onun az bir kokusunu almaya bile kanaat ederken kara talihinin bir eseri olarak rakipler buna da engel olmaktadır (G. 26/1). Gerçi âşık zaman zaman artık rakiplerle yiğitçe savaşıması gerektiğinin ve eğer rakip bir köpek gibi ölmezse sevgilinin elden kayıp gideceğinin

farkına varmaktadır. Ancak bu farkındalık bir eyleme dönüşmemekte ve cevır ile eziyet bir kısırdöngü içerisinde sürmektedir (G. 22/5). Bu sebeplerden ötürü şaire göre bülbülün seher vakti feryat etmesinin sebebi bile Allah'a kendisini rakiplerin şerrinden ve iftirasından koruması için dua etmesidir (G. 64/2). Bunun farkında olan âşık da iblisten beter olan rakiplerin şerrinden korunmak için göğre yükselen ahının boynuna bu ahın dumanını halkalardan oluşan bir muska şeklinde takmıştır (G. 7/5).

Bahâyî Divanında Göğre Dair Unsurlar

Bahâyî Divanında 846 beyit mevcuttur. Bu beyitlerden 34'ü yani yaklaşık %4'ü göğre dair unsurları barındırmaktadır. Bu unsurlar iki beyitte rezme/muharip sevgiliye, iki beyitte bezme/meyhaneye ve bahara, bir beyitte de sultan sevgiliye dair unsurlarla müşterek bir şekilde kullanılmıştır. Göğre dair unsurlara umumiyetle kaside ve mesnevilerde padişahı tasvir etmek için yer verilmiştir. Birkaç beyitte ise bu unsurlarla sevgili tasvir edilmiştir. Hatta sevgilinin tasvir edildiği iki beyit ile padişahın tasvir edildiği iki beyitte göğre dair unsurların kullanılışı tamamen aynıdır. Sevgilinin tasvir edildiği beyitlere göre sevgilinin yüzü ve yanağı bir güneş benzemektedir ve etrafını aydınlatmaktadır. Öyle ki onun güneş benzeyen yanağının parıltısı sayesinde hayal ressamının kalemi tıpkı Allah'ın Tur dağında tecelli ettiği ağaç gibi parlak bir güneş pınarına dönmektedir (G. 25/7). Nitekim şairin talih madeni eğer feyiz bulduysa bunun sebebi de yüzü güneş benzeyen sevgilinin ona parlaklık vermesidir (G. 25/4). Ferahlığın dünyası ve bu dünyanın seması gönülleri süsleyen o güzelin güneşinin ışığı ile münevverdir (G. 3/1). Bu güneşin yokluğu ise son derece zorludur ve terk edilmiş âşığın kıskançlık darbeleriyle parçalanmış kalbi sevgilinin bir güneş benzeyen yüzünden yayılan ışık olmadığı takdirde son derece çaresiz bir duruma düşmektedir (G. 37/1). Bir başka beyitte de aya benzetilen sevgilinin bir önceki gece şairin sinesinde taze bir yara açtığından ve böylece şairin mahzun kalbine ferahlık emarelerinin eriştiğinden bahsedilmektedir (G. 3/4). Ayrıca sevgilinin bizzat güneş benzetilmese de ona güneşten daha üstün bir mevkiin verildiği de vakidir. Misal olarak bir beyitte şaire göre sevgiliye baktığı için gözleri kör olan güneş, tekrar nur bahşetmesi için sevgilinin ayağının tozundan yaptığı sürmeyi gözlerine sürmektedir (G. 5/3).

Öte yandan geri kalan beyitlerde göğre dair unsurlar hep padişah, vezir vb. memduhları övmek için kullanılmıştır. Örneğin bir kısım beyitlerde padişah gök cisimlerinden daha yüce bir mevkiye konumlandırılmıştır. Buna göre padişahın otağı eğer üzerinde güneş desenleri olsa dokuzuncu ve son felek olan ve bütün feleklerin etrafını bir soğan zarı gibi saran Atlas feleğine benzeyecektir (K. 4/4). Sultanın aşağı yerde duran tahtı bile öyle yüksek bir mevkidedir ki gök bu tahtın yanında duran bir esirdir (K. 2/23). Felek ise makamı yüce olan o padişahın kapısının eşliğinde onun ayağını öpmek üzere baş eğmektedir (K. 6/5). Güneş bile tahtında oturan o sultanın bizzat huzuruna gelip onun ayağına yüz sürerek şikâyetlerini iletmektedir (K. 2/20). Ayrıca şair padişahın eşığının toprağını görme gücünü arttıran bir sürme olarak tasvir etmektedir. Öyle ki güneş bile kuzey rüzgârı tarafından her seher vakti sultanın sarayının kapısı önünden getirilen toprağı sürme yapıp gözlerine sürmektedir (K. 3/23). Bundan başka parlak güneşin başındaki altın saçan taç kadri âli olan padişahın bir bakışıyla düşmektedir (K. 5/13). Hilalin sultanın lütfuna dilencilik yapması durumunda ise sultanın el ayasından onun kadehine dökülecek bir yudum bile güneşin kâsesini tamamen dolduracak seviyede olacaktır (K. 3/37). Padişahın bu yüce tabiatı tabii olarak güneşin kalbine kıskançlık tohumları ekmektedir ve kalbi ise Cem'in kadehini kıskandırmaktadır (M. 2/199). Güneşi gözlemleyen şaşkın astronom ise padişaha ait kula atın parlak bir yıldız benzeyen

nalına bile ancak bir kuyunun dibinden bakabilmektedir (K. 6/7). Dolayısıyla padişah, en büyük hükümdarlardan birisidir ve yıldızının kutsiyeti de Zuhâl yıldızına üstün gelmiştir (K. 1/20). Bu sebeple güllerin kırmızı bir elbise giymiş olan şahı zuhur ettiğinde güneşin gülü de utancından kızarıp parlarsa buna şaşılmalıdır (K. 2/14).

Diğer bütün beyitlerde ise padişah güneş, ay vb. gök cisimlerine benzetilmektedir. Bu benzetmenin bir şekli padişahı celâli ve kudreti yönünden güneşe ve göğe benzetmektir. Örneğin şair, Hayy ve Kadîr olan Allah'tan hükümdarın saltanatını âlemin nizamı için sermaye yapmasını dilediği bir beyitte hükümdarı celâl göğünün tepesindeki güneşe benzetmektedir (K. 2/30). Şaire göre onun celâlinin güneşinden yansıyan ışığı akıllar ancak hayret perdesinin arkasından seyredebilmektedir (K. 1/23). Bundan başka rütbesi göklerde olan o ulu hakanın celâlinin sarayı aklın saplanıp kendisini kaybedeceği tuzaklarla doludur (K. 1/21). Bir diğer beyitte de şair, o nur saçan güneşten atılan sineler yaran okun kahr ateşiyle şimşegin zırhının bile eridiğini nakletmektedir (K. 2/3). Öte yandan birçok beyitte padişah, aydınlatan ve lütfeden bir güneş olarak tasvir edilmektedir. Örneğin padişah, talih göğünün cihanı aydınlatan güneşidir ve itibar ile yücelik hilaline de daima nur vermektedir (K. 3/22). Onun güneşten bir kadehe benzeyen lütfundan her daim yeryüzünün yaygısına nur damlamaktadır (K. 1/51). Şairin talihinin madeni feyizleniyorsa bunun sebebi de sultanın güneş güzelliğindeki çehresinin ışık vermesidir (K. 3/18). Nitekim hayal ressamının kalemi de hükümdarın güneşe benzeyen yanağının parlaltısı sayesinde tıpkı Allah'ın Tur dağında tecelli ettiği ağaç gibi parlak bir güneş pınarına dönmektedir (K. 3/21). Ayrıca şair padişah için dua ederken onun nurlar saçan güneşinin sonbahar mevsimine erişmiş olan zamanın gül bahçesine şeref burcunda güzellik ve ziynet vermeye devam etmesini dilemektedir (K. 2/29). Ay ise padişahın benzetildiği bir unsur olarak sadece bir beyitte kullanılmaktadır. Şair, bu beyitte Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan o parlak yüzlü padişahı yüce göğün ışık saçan ayına benzetmektedir (M. 1/48).

Son olarak göğe dair unsurlar bazı beyitlerde veziriazamı, valide sultanı ve Allah'ı övmek için kullanılmıştır. Mesela şair, veziriazam Silahdâr Mustafâ Paşa'ya yazdığı bir kasidesinde onun talih burcundaki parlayan uğurlu yıldız ve saltanat semasındaki aydınlık güneş olduğunu söylemektedir (K. 5/2). Ayrıca bir başka beyitte de Paşa'yı hükümdara mensup olan, cihanı koruyup kollayan ve geceyi aydınlatan bir aya benzetmekte ve onun tacındaki incinin çok kıymetli ve yüzündeki parlaklığın da çok uğurlu olduğunu dile getirmektedir (K. 5/4). Şaire göre Paşa öyle safi bir aynadır ki ona nur ve ziya âleminin etrafındaki parlak güneş denilse yeridir (K. 5/11). Hatta Paşa'nın konağındaki güneş şeklindeki motiflerden birisi güneşin gözüne girse güneşin gözünden gözyaşı yerine abıhayat dökülecektir (K. 5/14). Şairin yaratmaya irade etmeden önce Yaratıcı'nın "gizli bir hazine" olduğunu vurgulamak istediği bir mesnevi beytinde ise güneş, Allah'ı tavsif etmek için kullanılmaktadır. Bu beyte göre "Ol" emrini vermeden önce Allah'ın güneşi, kör ve karanlık dünyanın içerisinde tıpkı zulmet diyarında gizlenmiş abıhayat gibi saklıdır (M. 1/15). Bu esnada henüz iki cihanın ne dalı ne de meyvesi bu güneşten renklerini almamışlardır yani karanlıktadırlar ve varlık sahasına çıkmamışlardır (M. 1/16). Şair, IV. Murâd'ın annesi Kösem Sultan'a sunduğu bir tarihte ise onu huri soylu olan ve istekleri cömertçe yerine getiren birisi olarak tasvir etmekte ve Allah'ın Kösem Sultan'a saadet güneşi ve şeref incisi olan IV. Murâd'ın matlası ve sedefi olmayı nasip ettiğini söylemektedir (TR. 8).

Bahâyî Divanında Sultan Sevgiliye Dair Unsurlar

Bahâyî Divanındaki beyitlerin 8'i yani yaklaşık %1'i sultan sevgiliye dair unsurları içermektedir. Bu unsurlar bir beyitte göğe, bir beyitte de 'Cevr'e ve Rakibe dair unsurlarla müşterek bir şekilde kullanılmıştır. Bu beyitlere göre sevgili, güzelliğin şâhlar şâhıdır ve o ne emrederse emretsin baş eğip âcizlik içerisinde toprağa kapanmaktan başka mukabele şekli yoktur (G. 15/5). Fazilet tahtının da padişahı olan o yârin bir kararı tasdik ettiğine dair "hattı", diğer bir deyişle ayva tüyleri, olmadıkça en mükemmel fermana, yani yüze, bile itibar olunmamaktadır (G. 14/8). Sevgilinin çarpık bakışlı, şaşlı ve aklı kıt olduğu sanılmamalıdır zira o, güzellik fermanına simsiyah tuğrasını yani kaşlarını en güzel şekilde çekmiştir (R. 18/1). O, saadet memleketinin neşesidir ve hükümdar olduğu devirde onun töresi gereği cahil insanların toprakları bile sevinç diyarı olmuştur (G. 7/1). Ne var ki sevgili, aynı zamanda haşin bir hükümdardır. Öyle ki şair, güzellerin şâhı olan sevgilinin âlemde naziri olmamasına rağmen kendisine neden hasmane baktığını anlayamamaktadır (G. 13/4). Bu minvalde onun huzuruna girip dert anlatmak da son derece güçtür. Bu sebeple şair kendi gönlüne seslenmekte ve yârin ayağını öpme saadetine ancak onun kapısının eşiğindeki toprak olunduğunda belki bir gün erişilebileceğini hatırlatmaktadır. Zira sevgili evinden dışarı çıktığında âşığının üzerine basacak ve böylece âşık yârinin ayağını öpme fırsatı bulacaktır (G. 1/2). Bundan başka bazı beyitlerde bahar ve aşk da hükümdarlık alametleri ile anılmaktadır. Mesela bir beyitte bahar padişah olarak tasvir edilmekte ve sabah rüzgârının o padişahı müjde getirerek bülbülü intizarın mihnetinden kurtarması dilenmektedir (G. 31/1). Diğer bir beyitte ise bu sefer aşk sultan payesi ile anılmakta ve onun gayreti, diğer bir deyişle kıskançlığının, hüküm sürdüğü bir zamanda arzusun kötü niyetten azade bakışının bile töhmet altında olduğu ifade edilmektedir (G. 32/2). Öte yandan Bahâyî pek çok kaside ve mesnevisinde sultanlığa dair unsurları bizzat padişahı yahut diğer yönetici kesime mensup memduhları övmek için kullanmıştır. Ancak başta da izah edildiği gibi bunlar ekseriya bunların hâlihazırda zaten sahip oldukları hususiyetlerin mübalağasından ibarettir. Bu sebeple bu başlıkta bu tarz beyitlere yer verilmemiştir.

Bahâyî Divanında 'Cevr'e ve Rakibe Dair Unsurlar

Bahâyî divanındaki beyitlerin 10'u yani yaklaşık %1'i 'Cevr'e ve Rakibe dair unsurları içermektedir. Bu unsurlar beş beyitte bahara, bir beyitte rezme/muharip sevgiliye, bir beyitte de sultan sevgiliye dair unsurlarla beraber kullanılmıştır. Bu beyitlere göre sevgili, âşığına cevretmektedir. Bu durum karşısında âşığın yapabildiği tek şey ise bunu sineye çekmek, feryat etmek ve yalvarmaktır. Diğer bir deyişle bela bahçesine bahçıvan olduğundan yani sevgiliye âşık olduğundan beri âşığın elinden nazın gül destesine niyaz yapraklarını bağlamaktan gayri bir şey gelmemektedir (R. 6/2). Aynı zamanda nazın gül bahçesindeki o goncanın insafa gelip lütuf kapısını açıp açmayacağını merak etmekten de kendisini alamamaktadır (R. 6/1). Oysa bu mümkün değil gibidir zira sevgili âşığına karşı hep haşindir. Buna tanık olan âşık âlemde naziri olmayan o güzeller şahının kendisine niye hasmane bakarak eziyet ettiğini düşünüp durmakta ancak cevabı bir türlü bulamamaktadır (G. 13/4). Bu huşunet karşısında ağlayıp feryat etmenin fayda vermediğini de zor yoldan öğrenmiştir. Bu sebeple bülbülün feryat ettiğini duyduğunda ona seslenmekte ve onun sevgilinin dikkatini çekerim ümidiyle geceleyin yaptığı gürültülerin ve seher vaktindeki iniltilerinin gülün naz uykusunu hiç de kaçırmadığını söylemektedir (G. 38/2).

Diğer yandan bazen bunun tam tersi de olabilmekte ve o gümüş tenli gonca, insafa gelip âşığın ümidinin mahzun evini aydınlatabilmektedir (R. 2/1). Örneğin bir beyte göre bülbülün inlemeleri

ve feryatları sevgilinin kalbini yumuşatmıştır ve bunu duyan âşık bülbülün nasıl olup da sevgilinin taş kalbine tesir edebildiğine şaşırılmaktadır (G. 24/2). Ne var ki sevgili abat etmek istediğini söyleyerek âşığına baktığında dahi âşığın viran gönlü o gözleri görerek perişan olmaktadır (G. 21/5). Bu minvalde bir güle benzeyen sevgili, istighnayı yani karşısındakine tenezzül etmemeyi bırakıp bülbülü yani âşığını mutlu ettiğinde dahi dikenlerindeki naz ve işve yüküyle onu perişan etmektedir (G. 20/2). Bütün bunlara rağmen âşık, bu cevirden şikâyetçi değildir zira onun için sevgilinin eziyeti bir lütuf, gam ise arzulanan bir ruh halidir. O kalbinin gamla beslenmesini, hiçbir şekilde şad olmamasını ve ağır uçan kuşun da tuzaktan azat edilmemesini dilemektedir (G. 30/1). Yarasına sürülecek merhemi kalbinin düşmanı bellemekte, buna bağımlı kalmayı reddetmekte ve gam yarasında bir başka halet olduğunu iddia etmektedir (G. 37/2).

Sonuç

‘Saray istiaresi’ kavramına ilk kez *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde yer vermiş olan Ahmet Hamdi Tanpınar bu kavramı maşuk ile âşık arasında hükümdar-kul ilişkisinin olduğu bir paradigmayı tarif etmek için kullanmaktadır. Ona göre bu fikrin içerdiği değerler üç büyük faaliyette toplanmaktadır: savaş, av ve işret meclisi. Elbette ki bu üç faaliyetle ilişkili olan her bir unsurun ‘saray istiaresi’nin işaret ettiği söz konusu paradigmaya kesinlikle atıfta bulunduğu söylenememektedir fakat doğrudan ya da dolaylı olarak münasebet içerisindedirler. Dolayısıyla bu iki makalelik seride bu üç faaliyet, muhtevi oldukları unsurlar açısından daha ayrıntılı bir şekilde kategorize edilmiş ve ‘saray istiaresi’nin “Bezme/Meyhaneye ve Bahara”, “Rezme/Muharip Sevgiliye”, “Göge”, “Sultan Sevgiliye” ve “‘Cevr’e ve Rakibe” dair unsurlarla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu tespit edilmiştir. İki makalelik serinin ikinci makalesi olan bu çalışmada ise bu unsurlardan yalnızca son üçü tetkik edilmiştir. Akabinde hem ‘saray istiaresi’nin imlediği dünya görüşüne doğrudan atıfta bulunan ya da bu istiare ile münasebeti olsa da doğrudan böyle bir ilişkisi olmayan tüm istiare grupları ‘Avnî ve Bahâyî Divanlarında taranmıştır. Sonuçta ise bu paradigmayla doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olan tüm istiare gruplarının mevzubahis iki şairin Divanlarında ekseriya benzer şekilde kullanıldığı görülmüştür.

Ulaşılan bu netice son derece ehemmiyetlidir çünkü ‘Avnî, XV. yüzyılın klasik üslup ile şiir yazan bir memduhu iken Bahâyî ise XVII. yüzyılın Sebk-i Hindî üslubu ile şiirler yazmış bir methediciisidir. Aralarındaki iki yüzyıllık zaman farkına ek olarak iki farklı sosyopolitik konumu ve edebî üslubu haiz olan bu şairlerin şiir yazarken aynı unsurları kullanmış olması ‘saray istiaresi’nin ve bununla ilişkili olan diğer istiare gruplarının Tanpınar’ın da iddia ettiği gibi Divan şiirinde hayli tesirli olduğunu göstermektedir. Nitekim her iki divanda da sevgili bazen güneşe ve aya benzetilmekte veya bunlardan üstün olduğu vurgulanmakta, bazen bir hükümdara benzetilerek onun diğer bütün hükümdarların fevkinde olduğuna değinilmekte, bazen de merhamet hissi zaman zaman kabaran ancak çoğunlukla âşıklarına eziyet eden bir zalim olarak tasvir edilmektedir. Diğer taraftan bu unsurların kullanımına dair birtakım farklılıklar da mevcuttur. Örneğin Bahâyî, tüm bu unsurları kullanırken takipçisi olduğu Sebk-i Hindî üslubu gereğince ananınin içerisinde kalmakla birlikte seleflerine göre daha özgün ve karmaşık hayaller kullanmış ve sınırların ötesine geçmek için çabalamıştır. Gelenek dâhilinde ve belirli kalıplar içerisinde kalmış olan ‘Avnî ise bu açıdan kendisinden önce veya sonra gelen ya da çağdaşı olan şairlere son derece benzemektedir. Öte yandan Bahâyî, bu unsurları birçok kaside ve mesnevisinde sevgilinin yanı sıra padişahı, veziriazamı, valide sultanı veya Allah’ı methetmek için kullanmıştır. ‘Avnî’de ise övülen kişi hep sevgilidir ve kullanılan unsurlar hep onu övmek için kullanılmıştır.

Bu unsurların kullanımı istatistikî açıdan incelendiğinde ise şunlar görülmektedir: ‘Avnî Divanında “Göge”, “Sultan Sevgiliye” ve “‘Cevr’e ve Rakibe” dair unsurları içeren beyitlerin sayısı 73 adettir, yani bütünü yaklaşık %16’sıdır. ‘Avnî Divanının neredeyse iki katı kadar beyte sahip olan Bahâyî Divanında ise bu unsurları içeren beyitler 40 adettir, yani bütünü yaklaşık %5’idir. Bu ise Sebk-i Hindî üslubunun etkisiyle gelenek içerisinde kalmakla birlikte klasik üsluba ait olanlardan farklı ve orijinal terkipler ve hayaller meydana getirme çabasının bir neticesi olsa gerektir. Sebk-i Hindî ekolünün bir takipçisi olan Şeyhülislam Bahâyî şiirlerinde çok farklı hayaller ve terkipler kullanmış ve böylece geleneksel manada ‘saray istiaresi’ ve bununla ilişkili istiare grupları divanında bu kadar az görülebilir olmuştur. Hatta Bahâyî, ‘saray istiaresi’ne ve bununla ilişkili istiare gruplarına dair unsurlara şiirlerinde yer verirken bile bunları farklılaştırarak ve daha evvel görülmemiş olan hayali bulmaya gayret ederek kullanmıştır.

Bu durum ‘saray istiaresi’ne ve ilişkili diğer istiare gruplarına ait olan unsurların divanlarda ne şekilde kullanıldığına bütünlüklü bir şekilde bakıldığında daha iyi görülmektedir. Buna göre ‘Avnî Divanındaki beyitlerin 186’sında, yani bütünü yaklaşık %41’inde bu unsurlar kullanılmıştır. Bahâyî Divanındaki beyitlerin ise 163’ü, yani bütünü yaklaşık %19’unda bu unsurlar kullanılmıştır. Ayrıca her iki divanda da istatistikî açıdan ilk sırada “Bezme/Meyhaneye ve Bahara” dair unsurlar, ikinci sırada ise “Rezme/Muharip Sevgiliye” dair unsurlar yer almaktadır. “Göge”, “Sultan Sevgiliye” ve “‘Cevr’e ve Rakibe” dair unsurlara gelindiğinde ise işler değişmektedir. ‘Avnî Divanında en çok “Sultan Sevgiliye” dair unsurlar kullanılırken sonrasında sırasıyla “‘Cevr’e ve Rakibe” ve “Göge” dair unsurlar gelmektedir. Bahâyî Divanında ise ilk sırayı “Göge” dair unsurlar alırken akabinde sırasıyla “‘Cevr’e ve Rakibe” ve “Sultan Sevgiliye” dair unsurlar gelmektedir. Bunun en mühim sebebi ise Bahâyî’nin ‘saray istiaresi’ne dair unsurları hep memduhları övmek için kullanmış olmasıdır. Bilhassa övdüğü kişileri yüceltmek için göğü ve gök cisimlerini kullanması bu kategorideki unsurların nispeten kalabalıklaşmasını sağlamıştır. “Sultan Sevgiliye”ye dair unsurların bu kadar az olması ise Bahâyî’nin pek çok kaside ve mesnevisinde memduhlarını zaten sahip oldukları sultanlığa dair hususiyetleri abartarak övmesinden kaynaklanmaktadır. Yukarıda da bahsi geçtiği üzere istiare demek ya sultanın sevgili olarak ya da sevgilinin sultan olarak anılması demektir. Oysa söz konusu kasidelerde sultan sultanlığı abartılarak tasvir edilmiştir. Dolayısıyla Bahâyî Divanındaki bu unsurlar ‘saray istiaresi’nin ve bununla ilişkili diğer istiare gruplarının başlıkları altına konmamıştır. ‘Avnî ise bir sultan şair olarak herhangi bir memduha kaside yazma mecburiyetinde değildir ve şiirlerinde klasik temaları kullanarak ‘saray istiaresi’ne ve ilişkili diğer istiare gruplarına ait unsurları en saf halinde kullanmıştır.

Dolayısıyla her iki divanda da unsurların kullanım sıklığı ve sayısı değişse de geleneğin aynı şekilde işleyegeldiği müşahade edilmektedir. Ananevî bir birikim ve paradigma olan bu geleneğin oluşmasında ve asırlar boyu mevcudiyetini devam ettirmesinde ise içinde yaşanan sosyal rejim büyük rol oynamıştır. Ne var ki bu paradigma ile sosyal yapı arasındaki ilişki tek taraflı olmaktan çok karşılıklıdır. Dolayısıyla sosyal düzen, mutlak bir empoze edici olmaktan çok bu paradigmayı hem besleyen hem de zihniyet değişimlerini müteakiben bu paradigma tarafından beslenen bir yapıdır. Diğer bir deyişle bir paradigma olarak ‘saray istiaresi’ hem sosyal yapı sayesinde hem de ona rağmen var olmakta ve şairlerin kolektif bilinçdışlarında yerleşik bir fikir olarak yer almaktadır. Bu fikir, her asırda kâh ‘Avnî gibi geleneğin çok daha içinde, bilindik hayallerle ve sade bir lisanla kâh da Bahâyî gibi geleneğin sınırlarını zorlayan, farklı hayallerle, süslü ve bol tamlamalı, girift bir dille yazan şairlerin dünyayı algılayışında büyük bir rol oynamıştır. Sonuç

olarak ‘saray istiaresi’ şairlerin dünya görüşlerini şekillendiren bir paradigmadır ve bu paradigma ile ilişkili unsurların Osmanlı’nın her devrinde her şair tarafından ya aynen ya da farklılaştırılabilir. Bahâyî gibi gelenek içerisinde orijinalitenin aranması suretiyle kullanıldığı söylenebilir. Ne var ki buraya kadar söylenenler her şeye rağmen yine de eksiktir. Zira ‘saray istiaresi’nin paradigmatic tarafının anlaşılabilmesi için bu paradigmanın sosyal yapı tarafından şekillendirilen ve sonrasında onu şekillendiren mahiyeti üzerine yapılacak kavramsal çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışma ise sadece böyle bir çalışmaya temel teşkil edebilecek istatistikî veriyi sunmaktadır.

Kaynakça

- Baltacıoğlu, Ş. (2003). *Fatih (Avnî) divanı ve tahlili* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/38981.pdf>
- Doğan, M. N. & Sheridan, M. D. (2023). *Fâtih divânı ve şerhi (Dîwân of Sultan Mehmed II with commentary)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Koç Keskin, N. (2010). Mâşuk, âşık ve rakip arasındaki hiyerarşik ilişkiler. *Turkish Studies*, 5(3), 400-420. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1428>
- Nazik, S. (2012). Bâkî Divânı’nda sevgilinin otorite sahibine teşbihi. *Turkish Studies*, 7(3), 1859-1883. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3480>
- Özdemir, A. T. (2024). Avnî ve Bahâyî divanlarında “saray istiaresi” ve ilişkili diğer istiare grupları I: bezm ve rezm. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 14(28), 289-326. <https://doi.org/10.33207/trkede.1472520>
- Tanpınar, A. H. (1988). *XIX. asır Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi
- Toprak, M. (2006). *Şeyhülislam Bahâyî divanı şerhi* (Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli). <https://gcris.pau.edu.tr/bitstream/11499/2932/1/Muhbet%20Toprak.pdf>
- Uludağ, E. (1992). *Şeyhülislâm Bahâyî divânı (inceleme-karşılaştırmalı metin)* (Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=d_Kp_FrW36-x11oQF8UbBA&no=d_Kp_FrW36-x11oQF8UbBA
- Yazar, İ. & Uslu, E. (2015). Divan şairinin padişah algısı. *Turkish Studies*, 10 (8), s. 2205-2230. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8006>

WRITING INSTRUCTION IN THE AI ERA: STRATEGIES FOR REDUCING STUDENTS' OVER-RELIANCE ON AI

YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA YAZMA EĞİTİMİ: ÖĞRENCİLERİN YAPAY ZEKÂYA BAĞIMLILIĞINI AZALTMA STRATEJİLERİ

Arzu EKOÇ ÖZÇELİK¹

Introduction

The integration of artificial intelligence (AI) into education is rapidly transforming the landscape of second language writing, bringing both opportunities and challenges for English language teachers. As the digital era progresses, AI-powered tools have emerged as significant resources in the classroom, offering capabilities that were previously unattainable. These tools provide real-time suggestions for grammar, syntax, and content organization, as emphasized by the recent studies in the reviewed literature (see Betaubun et al., 2023, Dong, 2023; Tran, 2024, etc.), which note their potential to improve the quality and efficiency of students' writing. As technology advances, it is anticipated that educators and students will gain from innovative pedagogy and technology by focusing more on higher order writing skills (like content and organization) as opposed to merely lower order skills (like vocabulary and grammar) (Lin, 2019; Strobl et al., 2019). By assisting with these fundamental aspects, AI can help students produce more polished and coherent work, helping educators to focus on higher-level writing skills such as argumentation, analysis, and creativity.

Research by Xie et al. (2024) underscores both the opportunities and challenges associated with incorporating AI into language instruction. Among numerous other benefits, AI technologies offer personalized and adaptive learning experiences that can significantly enhance English learning achievement. They provide opportunities for increased motivation and self-regulated learning, as highlighted by Wei (2023) and Qin (2024). These tools can adapt to individual student needs, offering tailored feedback that can help learners improve at their own pace. This view is echoed by Song (2023) whose study found that learners responded positively to the integration of AI-assisted language learning into their writing activities, indicating the potential of AI to enhance academic writing skills and motivation. However, there is a risk that students might over-rely on these technologies, leading to diminished engagement and a superficial understanding of the writing process. The increasing reliance on AI in academic writing raises concerns about its impact especially on the development of critical writing skills. From the reviewed literature, Dong (2023) cautions that excessive dependence on AI may lead students to neglect the hard-earned skills

¹ Assoc. Prof. Dr., Yildiz Technical University, School of Foreign Languages, Istanbul, Türkiye, arzuekoc@yildiz.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-2106-368X

required to write effectively without technological assistance. When faced with a writing task, students may resort to less ethical methods to complete the task. Examples include employing AI to generate entire text blocks with minimal human input or use AI tools to completely translate their L1 writing into the target language. In such cases, language learners do not benefit from these activities in terms of learning the target language or developing their writing abilities (Gayed et al., 2022). The potential for AI to become a replacement rather than a tool is a significant issue educators must address. They must find ways to leverage AI's advantages while ensuring that students continue to develop and maintain robust writing abilities. This involves using AI as a supplementary resource to enhance learning rather than as a replacement for the student's efforts in the writing process. A lot of teachers have already adjusted their teaching strategies in response to students' usage of AI. In several situations, this has meant reducing the amount of homework that must be done outside of class or changing the material to make cheating from AI more challenging. While reducing homework or altering assignments can help, students may still find ways to incorporate AI tools into their writings. Therefore, language teachers should continuously explore and implement new strategies to mitigate this issue and show students ethical and responsible use of AI. In light of these developments, educators face the challenge of integrating AI in a way that maximizes its benefits while minimizing potential drawbacks. Teachers need to develop strategies that encourage students to critically engage with AI feedback, cultivating an awareness of the nuances of language use that AI might not fully capture. This balance is crucial for maintaining students' active involvement in the learning process and ensuring they acquire the essential skills needed for writing proficiency.

Taking those discussions into consideration, this chapter focuses on the transformative impact of AI on teaching second language writing, illustrating how AI-powered tools are reshaping writing instruction in the modern educational landscape. It explores various strategies from the reviewed literature that educators can employ to effectively incorporate AI into their teaching while fostering the development of students' independent writing skills. By understanding the strengths and limitations of AI in the context of language instruction, teachers can better prepare their students to navigate the challenges and opportunities presented by these emerging technologies. As AI continues to evolve, it will be essential for educators to adapt their methods, ensuring that they provide students with the skills necessary to thrive in an increasingly AI-powered world.

AI and Second Language Writing: A Growing Field of Inquiry

In the current period of rapid technological growth, it is impossible to separate the evolution of writing instruction from the quick advancement of digital tools, so the intersection of AI and second language writing has garnered significant attention in recent research, focusing on enhancing writing instruction and student outcomes. For instance, Dong (2023) examines how AI-powered pedagogy can improve academic writing skills among English learners, offering insights into the ways AI can be harnessed to enhance language competencies and provide interactive learning experiences. Similarly, Tran (2024) and Betaubun et al. (2023) highlight the effectiveness of AI tools in teaching English academic writing skills, demonstrating their ability to facilitate language learning and boost student engagement. The study by Tambunan et al. (2022) found that using Grammarly helped students' punctuation and grammar. Grammarly's artificial intelligence evaluates the user's work and provides real-time recommendations for enhancing syntax, spelling,

punctuation, clarity, engagement, and delivery. This effectively turns writing into a learning process. Maimone and Jolley (2023) propose a pedagogical framework that incorporates multistep writing tasks, explicit teaching of writing strategies, and the use of rubrics to guide students in developing writing skills autonomously while using AI as a supplementary tool. This approach aligns with Shen et al.'s (2023) findings, which underscore the importance of effectively integrating AI tools, such as Automated Writing Evaluation (AWE), to enhance students' writing skills and language acquisition.

Warschauer et al. (2023) have explored the "affordances and contradictions" of AI-generated text for second language writers. They argue that while AI tools like ChatGPT can be beneficial for language learning, they also raise concerns related to imitation, equity, and the potential for over-reliance. To address these issues, the authors propose a pedagogical framework that emphasizes understanding, accessing, prompting, corroborating, and incorporating AI into the writing process.

Recent research has explored how non-native English speakers interact with AI-generated paraphrases, highlighting the significance of users' critical evaluation skills in effectively utilizing these tools (Yang & Kyun, 2022). The study emphasizes that while AI paraphrasing tools can be advantageous, their impact depends on the user's ability to discern and select appropriate suggestions, suggesting the incorporation of support features to assist learners in making informed choices (Yang & Kyun, 2022). Additionally, a study focusing on a second language writer using Chatgpt for academic writing showcases the potential of AI tools in improving language proficiency and fluency without overshadowing the writer's authentic voice (Chen, 2024). This study underscores the necessity of a critical and pedagogical approach to the use of AI tools to ensure they positively contribute to the development of essential writing skills (Chen, 2024).

The influence of AI on writing quality and fluency has also been a critical area of investigation. Chang et al. (2021). This study investigated students' acceptance of new technology as well as the EFL writing performance when using Grammarly, an AI-based writing feedback tool. Fifty-three EFL students were divided into the experimental and control groups randomly. While students in the control group (CG) got conventional training without Grammarly assistance, individuals in the experimental group (EG) used Grammarly to edit and rewrite their essays. Over the course of the 16-week intervention, five essays were used. Survey responses from EG students were further gathered by the researchers. An independent t-test revealed that students in the EG did considerably better on the posttest in writing than students in the CG. Another scholar, Song (2023) found that AI assistance in an EFL classroom led to improvements in writing quality and increased student engagement, highlighting the potential of AI to enhance academic writing skills and motivation among EFL students. A mixed-method study by Rad et al. (2023) involving 46 upper-intermediate students divided into control and experimental groups found that using Wordtune, an AI-based application, significantly improved the experimental group's writing outcomes, engagement, and feedback literacy. Teacher perceptions and practices related to integrating AI tools into L2 writing instruction are another important focus. Understanding the challenges, benefits, and ethical considerations that teacher's encounter is crucial for effective AI implementation in L2 classrooms. Marzuki et al. (2023) provided light on the range of AI writing tools used in EFL classrooms by collecting data from four EFL teachers at three different Indonesian universities. Applications such as Quillbot, WordTune, Jenni, Chatgpt, Paperpal, Copy.ai, and Essay Writer were among them. According to their study, all of these teachers felt that the AI

writing tools had a positive effect on the quality of writing that their students produced, particularly in terms of organization and topics discussed. Additionally, researchers are exploring the role of feedback in L2 writing, comparing the effectiveness of AI-powered feedback with human feedback and analyzing how different feedback types influence student learning and revision processes (Mohsen, 2022). Another emerging area of interest is tailoring AI to address specific language learning needs, such as vocabulary acquisition and grammar development (Vuogan & Li, 2022).

While these studies demonstrate the potential of AI to revolutionize L2 writing instruction, further research is needed to fully understand the long-term effects, best practices, and potential drawbacks of incorporating AI into this domain. The evolving role of AI in language instruction necessitates ongoing exploration and empirical validation to optimize its benefits for L2 learners. It is evident that navigating AI integration in L2 writing instruction requires a balanced approach that leverages technology while prioritizing authentic student engagement and skill development. By incorporating strategies that promote self-regulation, cultural awareness, and personalized learning experiences, educators can empower students to enhance their writing skills effectively in an AI-powered world. This holistic approach ensures that students not only benefit from the technological advancements AI offers but also develop the critical thinking and creative skills necessary for success in the modern educational landscape. As AI becomes more integrated into education, educators must also address the challenges of teaching writing in this AI-powered era. The following section will discuss these challenges in detail.

Challenges of Teaching Writing in an AI-Powered World

Teaching writing in the age of artificial intelligence (AI) presents unique challenges that educators must address to maintain the quality and integrity of students' work. One significant hurdle is maintaining academic honesty in the face of AI-generated content (Al-Raimi et al., 2024). As AI tools become more sophisticated, the line between student-written and AI-generated text becomes increasingly blurred. As Kılıçkaya and Kic-Drgas (2023) have pinpointed, students may utilize AI technologies to write assignments and obtain an unfair advantage over other students, which will also raise questions about educational equity. This necessitates educators to adapt their methods to identify AI-generated content and uphold academic integrity. Additionally, the emergence of AI in educational settings has prompted the need to reevaluate definitions of plagiarism. Establishing clear guidelines on ethical AI use is crucial for ensuring that students understand the boundaries of using AI tools in their writing assignments (Yeo, 2023).

Incorporating some interventions into the curriculum can help students navigate the ethical considerations of AI use and understand the importance of originality in their work. Educators must also emphasize the development of critical thinking skills, which remain essential for producing high-quality written work. Asking the right questions has always been crucial for effective learning since the Socratic Method. In the context of technology-enhanced learning environments, this principle remains fundamental (Rospigliosi, 2023). Crafting thoughtful questions not only engages students in deeper reflection but also fosters meaningful interaction.

While AI can be a valuable tool for improving grammar and syntax, it is crucial that students learn to critically assess AI-generated suggestions and make informed decisions. This process fosters independent thinking and creativity, encouraging deeper engagement with their writing

(Phan, 2023). Striking the right balance between AI support and the development of writing skills is equally important (Hutson, 2024). Educators should guide students to avoid excessive reliance on AI for grammar, spelling, and content generation, as this can hinder the growth of their writing abilities. By designing activities that encourage students to use AI tools as supplementary resources rather than substitutes for their own efforts, teachers can nurture independent and critical thinking (Nguyen & Tran, 2023). This approach promotes the development of critical and creative skills, leading to more thoughtful and original student work.

Adapting teaching methods and assessment strategies is essential in the AI era (Nguyen & Tran, 2023). Traditional assignments may need to be modified to be less susceptible to AI completion, prompting educators to explore alternative approaches that emphasize creativity and critical analysis. Integrating AI literacy into the curriculum is vital for navigating the ethical and practical dimensions of AI in writing (Rabbianty, 2023). This includes educating students about the potential biases and limitations of AI tools and encouraging them to use these tools responsibly and ethically.

Developing new assessment approaches that consider the use of AI tools is imperative to ensure the fair evaluation of students' writing skills (Duncanson, 2024). Educators may need to devise strategies that assess students' abilities to engage critically with AI-generated suggestions and demonstrate original thinking in their writing. By incorporating AI literacy and critical thinking components into assessments, teachers can ensure that students are not only proficient in using AI tools but also capable of producing original and thoughtful work.

Furthermore, addressing equity and access issues in AI integration is crucial to prevent educational disparities and promote equitable access to AI writing tools (Nguyen & Tran, 2023). Ensuring that all students have access to AI technologies is vital for creating an inclusive learning environment where everyone can benefit from the advantages that AI offers. Educators must work to bridge the digital divide and provide resources and support to students who may not have access to AI tools outside the classroom.

It is clear that teaching writing in an AI-powered world requires educators to navigate a complex landscape of opportunities and challenges. By adapting their teaching methods and assessment strategies, educators can effectively integrate AI tools into the curriculum while maintaining the integrity and quality of students' work. By fostering critical thinking, creativity, and ethical AI use, teachers can prepare students for success in an increasingly AI-integrated world.

Teaching Writing in an AI-Powered World: Strategies for Language Teachers

In an AI-powered world, teaching writing involves strategically integrating AI tools to enhance language learning outcomes while nurturing essential writing skills. This integration requires a nuanced understanding of the capabilities and limitations of AI technologies and a commitment to fostering critical thinking, creativity, and ethical use of technology among students. The strategies presented in this chapter are informed by a review of recent literature and the author's own experiences in teaching writing classes, which together offer valuable insights for language teachers adapting to this evolving landscape:

a) Providing Targeted and Balanced Feedback:

AI tools can offer targeted feedback and support for students, offering personalized assistance in areas such as grammar correction, vocabulary suggestions, and structural guidance (Nurjanah et al., 2024). These tools are valuable resources for helping students refine their writing, particularly when learning a new language and grappling with complex grammatical rules. Beyond grammar and vocabulary, AI tools can assist students in organizing their writing. Structural guidance from AI tools can help students with the logical flow of their essays, ensuring that their arguments are presented coherently and persuasively. For instance, AI can suggest transitions between paragraphs or highlight areas where additional support or evidence is needed. By receiving feedback on their text structure, students can develop a stronger sense of how to build and present arguments effectively.

To maximize the benefits of AI in writing instruction, educators should ensure these tools supplement, not replace, students' efforts, using them alongside traditional teaching methods to provide targeted feedback that addresses individual needs. A balanced approach to giving feedback involves combining AI-generated feedback with personalized teacher input. This hybrid model allows educators to focus on higher-order writing aspects such as content, organization, and argumentation, ensuring a comprehensive approach to student development and enhancing overall writing proficiency (Teng, 2024) while AI focuses on structural aspects.

b) Cultivating Critical Thinking and Creativity:

To cultivate critical thinking and creativity, educators can design writing tasks that prompt students to express unique perspectives and engage in argumentative writing (Konyrova, 2024). These tasks are essential for developing higher-order thinking skills, encouraging students to analyze complex issues, formulate coherent arguments, and present their viewpoints effectively. Students can use AI to help draft outlines or receive suggestions for improving the clarity of their arguments. By integrating AI tools into these tasks, teachers can help students refine their ideas and improve the clarity and precision of their writing. However, the focus should remain on cultivating students' ability to think critically and creatively, ensuring that AI serves as an aid rather than a replacement (Ekoç Özçelik and Elgün Gündüz, 2023). For instance, students can work in small groups to critique AI-generated texts, focusing on coherence, creativity, grammar, and style. Each group will use a rubric to evaluate the text and discuss its strengths and weaknesses, then present their findings to the class. In another activity, students can utilize AI tools to generate multiple prompts related to a given topic. They can then engage in peer discussions to evaluate the suitability of these prompts and explore ways to expand and exemplify them.

c) Implementing a Scaffolded Approach:

A scaffolded approach to teaching writing can also be effective, where AI support is gradually reduced as students become more proficient (Dhanapal et al., 2024). This approach encourages the development of independent writing skills, as students learn to rely on their judgment and creativity rather than external tools. Educators can implement this strategy by initially providing comprehensive AI support and then gradually reducing it, encouraging students to take greater responsibility for their learning. Reflective activities can complement this process, prompting students to evaluate their writing process and set goals for improvement.

d) Personalizing Instruction in Crowded Classes:

Personalizing instruction through AI tools is another effective strategy, allowing teachers to cater to diverse learning needs by tailoring writing tasks to match students' proficiency levels and learning styles (Vall & Araya, 2023). AI technologies can analyze students' strengths and

weaknesses, providing insights that help educators design customized learning experiences. This personalized approach enhances student engagement and ensures that all learners receive the support they need to succeed. For example, after reviewing the AI-generated feedback on a student's essay, the teacher can provide additional context, clarification, and tailored guidance that addresses the student's specific learning needs. By doing so, teachers can complement AI insights with their expertise, ensuring students receive comprehensive support that enhances their writing skills and overall engagement. This approach is particularly beneficial in large classrooms, where managing diverse needs can be demanding.

e) Enhancing Engagement through Real-Time Feedback:

The real-time feedback offered by AI can further enhance student engagement and learning outcomes (Ulfa, 2023). The immediacy of AI-generated feedback allows students to address errors and improve their writing promptly, promoting continuous learning and improvement. In overcrowded classrooms, students often have to wait a long time to receive feedback on their writing, causing them to lose motivation to revise their work until they hear back from the teacher. Moreover, language teachers often face the challenge of providing detailed feedback on every aspect of students' essays, which can be time-consuming and overwhelming (Teng, 2024). With AI tools handling basic grammar and structural corrections, teachers can focus more on higher-level writing skills, such as critical thinking, argument development, and creativity, rather than being burdened with correcting minor errors. This change enables teachers to devote more time to developing students' overall writing skills and providing them with individualized instruction. Additionally, the task of brainstorming on a topic can further diminish students' motivation, especially in the absence of timely guidance. As Ekoç Özçelik & Elgün Gündüz (2023) note, finding relevant information is typically cited as one of the biggest obstacles to writing in the target language. One of the key benefits of AI tools is that it allows students to brainstorm on different aspects of a topic. For instance, before beginning to write on a particular topic, students can use AI tools to generate only prompts (Ingley & Pack, 2023) but not entire blocks of texts.

f) Encouraging Collaborative Writing Activities:

Collaborative writing activities that incorporate AI can foster essential communication and teamwork skills (Herlinawati et al., 2022). By integrating AI tools into collaborative projects, students can receive instant feedback while working together to develop their ideas. This instant feedback helps students address issues promptly and engage in meaningful discussions about their writing choices. By sharing the AI's suggestions and making decisions as a team, students not only improve their writing skills but also develop critical communication and teamwork abilities. This collaborative approach fosters a sense of community and shared responsibility, as each member contributes to and learns from the group's collective efforts. As part of group work, students can learn that formulating the right question for AI is just as critical as the answers it generates.

g) Developing Metacognitive Strategies and Self-Regulation Skills:

Developing metacognitive strategies and self-regulation skills is crucial for helping students navigate AI tools effectively (Wei, 2023). Educators can teach students to reflect on their writing processes, set goals, monitor progress, and adjust strategies as needed. By developing these skills, students become more successful in using AI tools purposefully and thoughtfully, avoiding overreliance on technology. To help students develop metacognitive strategies and self-regulation skills, educators can implement a reflective journal activity where students document their writing process while using AI tools. After each writing session, students can reflect on how the AI suggestions influenced their decisions, what changes they made based on feedback, and how these

changes impacted their writing. They can set specific goals for each session, such as improving thesis clarity or enhancing paragraph transitions, and monitor their progress over time. By regularly evaluating their strategies and outcomes, students learn to use AI tools thoughtfully, ensuring they enhance rather than diminish their independent writing skills. This practice not only enhances their ability to self-regulate but also encourages them to critically assess the role of AI in their learning journey.

h) Educating on Ethical and Responsible AI Use:

Promoting academic integrity requires teaching students how to use AI tools in an ethical and responsible manner (Higgs & Stornaiuolo, 2024, Taj et al., 2024). Teachers should emphasize AI limitations, academic honesty, and the ethical considerations surrounding AI-generated content. By fostering a culture of academic honesty and digital literacy, teachers equip students with the skills needed to navigate the AI-powered world while upholding ethical standards in their writing tasks. Language teachers can implement a task where students are asked to use AI tools to generate content on a specific topic, then analyze the outputs for accuracy, bias, and originality. For instance, students could use an AI tool to create a short essay and then work in groups to identify any factual errors, plagiarism, or areas lacking depth. This kind of exercise would highlight the limitations of AI, such as the potential for inaccuracies or overly generic content, while also emphasizing the importance of critical evaluation and the ethical responsibility of ensuring the integrity of their work. By engaging in discussions about the ethical implications of using AI-generated content, students will better understand how to use these tools responsibly and the significance of maintaining academic honesty.

Overall, by strategically integrating AI tools, nurturing essential writing skills, emphasizing critical thinking and creativity, promoting collaboration, cultivating metacognitive skills, teaching ethical AI use, and providing balanced feedback, language teachers can empower students to become effective and ethical writers in the digital age. These strategies are not isolated; they are interwoven and mutually reinforcing. For example, promoting critical thinking through questioning techniques enhances students' ability to engage ethically with AI, while encouraging collaboration helps them utilize AI tools together with their peers under the supervision of their teachers in responsible ways. Such strategies enhance language learning outcomes and prepare students to navigate the complexities of writing in an AI-powered world, ensuring they possess the skills needed to succeed in academic and professional settings. While these strategies for integrating AI into writing instruction may seem promising on paper, the true value lies in implementing them in the classroom as teachers can see firsthand how students engage with AI in ethical and responsible ways. As students experience the benefits of AI-supported learning, they are more likely to embrace responsible use, enhancing their writing skills while maintaining academic integrity.

Discussion and Conclusion

As discussed above, there are potential and challenges associated with integrating artificial intelligence (AI) tools into writing instruction that teachers need to carefully consider. While AI tools offer numerous benefits, such as personalized feedback and enhanced engagement, it is essential that teachers prioritize student engagement and the development of critical writing skills. To do so, educators need to employ strategies that balance the advantages of AI with the preservation of writing integrity and the nurturing of essential skills necessary for students' future success.

One crucial aspect of this balance is the promotion of self-regulation skills among students. As students engage with AI tools, they must learn to monitor and evaluate their writing processes, set goals, and make adjustments to improve their work. This requires teachers to provide guidance on how to use AI tools purposefully and effectively, encouraging students to reflect on their writing and develop independent critical thinking skills. By fostering self-regulation, educators can help students become more autonomous learners who can navigate the complexities of writing in an AI-powered world.

Cultural awareness is another important component of writing instruction in the AI era. AI tools can sometimes overlook cultural nuances or reinforce biases present in the generated content. Educators must be vigilant in ensuring that students are aware of these limitations and are equipped to critique AI-generated content with a culturally informed perspective. By incorporating culturally responsive teaching practices, educators can create a more inclusive learning environment that respects and values diverse perspectives, ultimately enhancing students' ability to write with cultural sensitivity and awareness.

Personalized learning experiences enabled by AI technology can also greatly improve students' engagement and motivation in writing tasks. By tailoring instruction to meet individual learning needs and preferences, educators have the chance to design engaging classrooms that encourage students to take ownership of their writing. Teachers may provide their students personalized guidance and push them to realize their full potential by using AI tools to help identify students' strengths and limitations. However, it is essential that these personalized experiences do not replace human interaction and guidance. Teachers must remain actively involved in the learning process, providing mentorship and support to ensure that students' educational experiences are both meaningful and effective.

Ethical AI use is another critical consideration in writing instruction. Educators must instill in students a strong understanding of the ethical implications of using AI tools, emphasizing the importance of academic integrity and responsible technology use. This includes educating students on the potential risks of over-relying on AI-generated content, such as plagiarism and the loss of original thought. By fostering a culture of ethical AI use, educators can empower students to engage with technology responsibly and uphold the principles of honesty and integrity in their writing.

Considering the opportunities and challenges AI tools bring, the successful integration of AI tools in writing instruction requires a balanced approach that leverages technology while prioritizing the development of essential writing skills. Educators must remain adaptable and open to new strategies that enhance student learning and engagement, continually reassessing their methods to ensure that they align with the evolving landscape of AI in education. Preventing the use of AI in writing classes does not prepare students for a future where these tools are likely to be an integral part of professional communication. By equipping students with the skills needed to navigate this landscape, educators can prepare them for success in both academic and professional contexts, enabling them to become effective communicators and critical thinkers in an increasingly digital world. In summary, by balancing the benefits of AI with the preservation of writing integrity and fostering essential skills, educators can empower students to become effective writers in the AI-powered world, ensuring their success in the ever-evolving landscape of writing and communication.

References

- Al-Raimi, M., Mudhsh, B. A., Al-Yafaei, Y., & Al-Maashani, S. (2024). Utilizing Artificial Intelligence Tools for Improving Writing Skills: Exploring Omani EFL Learners' Perspectives. *Forum for Linguistic Studies*, 6(2). <https://doi.org/10.59400/Fls.V6i2.1177>
- Betaubun, M., Rokhmah, D. E. L. A. & Budiasto, J. (2023). Personalized Pathways to Proficiency: Exploring the Synergy of Adaptive Learning and Artificial Intelligence in English Language Learning. *Technium: Romanian Journal of Applied Sciences and Technology*, 17(1), 60–66. <https://doi.org/10.47577/Technium.V17i.10047>
- Chang, T. S., Li, Y., Huang, H. W., & Whitfield, B. (2021). Exploring EFL Students' Writing Performance And Their Acceptance of AI-Based Automated Writing Feedback. In *2021 2nd International Conference on Education Development and Studies* (Pp. 31–35). <https://doi.org/10.1145/3459043.3459065>
- Chen, Y. (2024). Enhancing Language Acquisition: The Role of AI in Facilitating Effective Language Learning. In I. A. Khan Et Al. (Eds.), *Proceedings of The 2024 3rd International Conference On Humanities, Wisdom Education And Service Management (Hwesm 2024), Advances In Social Science, Education And Humanities Research*, 849, 593–600. https://doi.org/10.2991/978-2-38476-253-8_71
- Dhanapal, C., Asharudeen, N., & Alfuruque, S.Y. (2024). Impact of Artificial Intelligence versus Traditional Instruction for Language Learning: A Survey. *World Journal of English Language*.
- Dong, Y. (2023). Revolutionizing Academic English Writing through AI-Powered Pedagogy: Practical Exploration of Teaching Process and Assessment. *Journal of Higher Education Research*, 4(2), 52–57. <https://doi.org/10.32629/Jher.V4i2.1188>
- Duncanson, J. (2024). Supporting L2 Writing Using Quillbot. *Gatesol Journal*, 33(1), 30–36. <https://doi.org/10.52242/Gatesol.195>
- Eköz Özçelik, A. & Elgün Gündüz, Z. (2023). Embracing Chatgpt in Foreign Language Writing Classes: Potentials and Challenges. In Richard E. Ferdig, Richard Hartshorne, Emily Baumgartner, Regina Kaplan-Rakowski, Chrystalla Mouza (Eds.), *What Prek–12 Teachers Should Know About Educational Technology In 2023: A Research-To-Practice Anthology* (Pp.133–145). AACE – Association for the Advancement of Computing In Education.
- Gayed, J. M., Carlon, M. K. J., Oriola, A. M., & Cross, J. S. (2022). Exploring An AI-Based Writing Assistant's Impact in English Language Learners. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 3, 100055. <https://doi.org/10.1016/J.Caeai.2022.100055>
- Herlinawati, H., Isnawati, U., Yudar, R., Syahdan, S., & Syaifullah, N. (2022). Students' Online Experiences in Online Collaborative Writing with Focus on Language Rules. *Reila Journal of Research and Innovation in Language*, 4(2), 209–218. <https://doi.org/10.31849/Reila.V4i2.9833>
- Higgs, J. M., & Stornaiuolo, A. (2024). Being Human in the Age of Generative AI: Young People's Ethical Concerns about Writing and Living With Machines. *Reading Research Quarterly*. <https://doi.org/10.1002/Rrq.552>
- Hutson, J. (2024). Rethinking Plagiarism in the Era of Generative AI. *Journal of Intelligent Communication*, 4(1), 20–31. <https://doi.org/10.54963/Jic.V4i1.220>
- Ingley, S. J. & Pack, A. (2023). Leveraging AI Tools to Develop the Writer Rather Than the Writing. *Trends in Ecology & Evolution*, 38 (9), 785–787. <https://doi.org/10.1016/J.Tree.2023.05.007>
- Kiliçkaya, F. & Kic-Drgas, J. (2023). Misuse of AI (Artificial Intelligence) in Assignments: Can AI-Written Content Be Detected? In R. E. Ferdig, R. Hartshorne, E. Baumgartner, R. Kaplan-Rakowski, C. Mouza (Eds.), *What Prek–12 Teachers Should Know About Educational Technology In 2023: A Research-To-Practice Anthology* (Pp.145–153). AACE – Association for the Advancement of Computing In Education.
- Konyrova, L. (2024). The Evolution of Language Learning: Exploring AI's Impact on Teaching English as a Second Language. *Eurasian Science Review An International Peer-Reviewed Multidisciplinary Journal*, 2(2), 133–138. <https://doi.org/10.63034/Esr-42>
- Lin, C. J. (2019). An Online Peer Assessment Approach to Supporting Mind Mapping Flipped Learning Activities for College English Writing Courses. *Journal of Computers in Education*, 6(3), 385–415. <https://doi.org/10.1007/S40692-019-00144-6>
- Maimone, L. And Jolley, J. (2023). Looks like Google to Me: Instructor Ability to Detect Machine Translation in L2 Spanish Writing. *Foreign Language Annals*, 56(3), 627–644. <https://doi.org/10.1111/Flan.12690>
- Marzuki, Widiati, U., Rusdin, D., Darwin & Indrawati, I. (2023). The Impact of AI Writing Tools on the Content and Organization of Students' Writing: EFL Teachers' Perspective. *Cogent Education*, 10 (2), 2236469. <https://doi.org/10.1080/2331186x.2023.2236469>
- Mohsen, M. (2022). Computer-Mediated Corrective Feedback to Improve L2 Writing Skills: A Meta-Analysis. *Journal of Educational Computing Research*, 60(5), 1253–1276. <https://doi.org/10.1177/07356331211064066>

- Nguyen, T. H. B., & Tran, T. D. H. (2023). Exploring the Efficacy of Chatgpt in Language Teaching. *Asiacall Online Journal*, 14(2), 156–167. <https://doi.org/10.54855/Acoj.2314210>
- Nurjanah, A., Salsabila, I. N., Azzahra, A., Rahayu, R., & Marlina, N. (2024). Artificial Intelligence (AI) Usage in Today's Teaching and Learning Process: A Review. *Syntax Idea*.
- Phan, T. (2023). Students' Perceptions of the AI Technology Application in English Writing Classes. *Proceedings of the Asiacall International Conference*, 4, 45-62. <https://doi.org/10.54855/Paic.2344>
- Qin, L. (2024). Adaptive System of English-Speaking Learning Based in Artificial Intelligence. *Jes*, 20(6s), 267-275. <https://doi.org/10.52783/Jes.2637>
- Rabbianty, E. (2023). AI in Academic Writing: Assessing Current Usage and Future Implications. *Insania Jurnal Pemikiran Alternatif Kependidikan*, 28(1a), 14-35. <https://doi.org/10.24090/Insania.V28i1a.9278>
- Rad, H. S., Alipour, R. & Jafarpour, A. (2023). Using Artificial Intelligence to Foster Students' Writing Feedback Literacy, Engagement, and Outcome: A Case of Wordtune Application. *Interactive Learning Environments*. <https://doi.org/10.1080/10494820.2023.2208170>
- Rebolledo Font De La Vall, R., & González Araya, F. (2023). Exploring the Benefits and Challenges of AI-Language Learning Tools. *International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*.
- Rospigliosi, P. A. (2023). Artificial Intelligence in Teaching and Learning: What Questions Should We Ask Of Chatgpt?. *Interactive Learning Environments*, 31(1), 1-3. <https://doi.org/10.1080/10494820.2023.2180191>
- Shen, C., Shi, P., Guo, J., Xu, S., and Tian, J. (2023). From Process to Product: Writing Engagement and Performance of EFL Learners under Computer-Generated Feedback Instruction. *Frontiers in Psychology*, 14, 1258286. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1258286>
- Song, C. (2023). Enhancing Academic Writing Skills and Motivation: Assessing the Efficacy of Chatgpt in AI-Assisted Language Learning for EFL Students. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1260843>
- Strobl, C., Ailhaud, E., Benetos, K., Devitt, A., Kruse, O., Proske, A., & Rapp, C. (2019). Digital Support for Academic Writing: A Review of Technologies and Pedagogies. *Computers & Education*, 131, 33–48. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2018.12.005>
- Taj M., Alzubi, A. A. F., Nazim, M. And Khan, S. I. (2024). Paraphrasing Prowess: Unveiling the Insights of EFL Students and Teachers on Quillbot Mastery. *International Journal of Information and Education Technology*, 14, (5), 642-650. <https://doi.org/10.18178/Ijiet.2024.14.5.2088>
- Tambunan, A. R. S., Andayani, W., Sari, W. S., & Lubis, F. K. (2022). Investigating EFL Students' Linguistic Problems Using Grammarly As Automated Writing Evaluation Feedback. *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 12(1), 16–27. <https://doi.org/10.17509/Ijal.V12i1.46428>
- Teng, M. F. (2024). "Chatgpt is The Companion, Not Enemies": EFL Learners' Perceptions and Experiences in Using Chatgpt for Feedback in Writing. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 100270.
- Tran, T. (2024). AI Tools in Teaching and Learning English Academic Writing Skills. *Proceedings of the Asiacall International Conference*, 4, 170-187. <https://doi.org/10.54855/Paic.23413>
- Ulfa, K. (2023). The Transformative Power of Artificial Intelligence (AI) to Elevate English Language Learning. *Majalah Ilmiah Methoda*, 13(3), 307-313. <https://doi.org/10.46880/Methoda.Vol13no3.Pp307-313>
- Vuogan, A. And Li, S. (2022). Examining the Effectiveness of Peer Feedback in Second Language Writing: A Meta-Analysis. *Tesol Quarterly*, 57(4), 1115-1138. <https://doi.org/10.1002/Tesq.3178>
- Wei, L. (2023). Artificial Intelligence in Language Instruction: Impact on English Learning Achievement, L2 Motivation, and Self-Regulated Learning. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1261955>
- Xie, B., Sarin, P., Wolf, J., Garcia, R. C. C., Delaney, V., Sieh, I., Fuloria, A., Varuvel Dennison, D., Bywater, C., & Lee, V. R. (2024). Co-Designing AI Education Curriculum with Cross-Disciplinary High School Teachers. *Proceedings of the AI Conference on Artificial Intelligence*, 38(21), 23146-23154. <https://doi.org/10.1609/Aaai.V38i21.30360>
- Yang, H. And Kyun, S. (2022). The Current Research Trend of Artificial Intelligence in Language Learning: A Systematic Empirical Literature Review from an Activity Theory Perspective. *Australasian Journal of Educational Technology*, 180-210. <https://doi.org/10.14742/Ajet.7492>
- Yeo, M. (2023). Academic Integrity in the Age of Artificial Intelligence (AI) Authoring Apps. *TESOL Journal*, 14(3). <https://doi.org/10.1002/Tesj.716>

ÇOCUK EDEBİYATINDA MİZAHİ UNSURLARIN ÇEVİRİSİ: JUDY MOODY 8,5 GÜNDE DÜNYAYI DOLAŞIYOR¹

TRANSLATION OF HUMOROUS ELEMENTS IN CHILDREN’S LITERATURE: JUDY MOODY AROUND THE WORLD IN 8.5 DAYS

Burcu YAMAN²

Giriş

Çeviri çocuk kitapları çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını geliştirirken farklı kültürleri tanımlarına da olanak tanır. Eğlendirme işlevi de olan çocuk kitaplarının çevirilerinde en sık karşılaşılan sorunların başında mizahi öğelerin çevirileri gelmektedir. Nitekim kültürden kültüre değişiklik gösteren mizahın kaynak kültürde yarattığı etkiyi çocuk yazını ilkelerine uygun olarak erek kültürde sağlamak kolay değildir. Bunu sağlayabilmenin en önemli koşullarından ilki çocuk edebiyatı ve özelliklerinin iyi bilinmesidir. Çocuk edebiyatı kendine has özellikleriyle diğer edebiyat alanlarından ayrılan özel bir alandır. Okuru çocuk olmasına rağmen yazarı çoğunlukla bir yetişkindir. Çocuk edebiyatı birçok bilim insanı tarafından tanımlanmıştır. Oittinen (2000, s. 61) çocuk edebiyatını “Çocuklar için üretilen, çocuklara hitaben yazılan ya da çocuklar tarafından okunan edebiyat olarak tanımlamaktadır. Yalçın ve Aytaş’ın (2002, s. 5-6) tanımına göre çocuk edebiyatı “Çocukların büyüme ve gelişimlerine, hayal, duygu düşünce ve yeteneklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerdir”. Çocuk edebiyatı çocuğun dil gelişimini desteklediği gibi kelime haznesini de geliştirmektedir. Ayrıca çocuğun kendi kültürünü ve başka kültürleri tanımasına imkân sunmaktadır. Başka bir tanımlamaya göre ise çocuk edebiyatı “Temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında sanat ve estetik yönünden gelişmesine katkı sağlayan çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatı olarak tanımlanır (Şirin, 2000, s. 16). Çocuk yazını yetişkin yazınından ayıran en önemli iki özellik çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkeleridir (Yılmaz, 2012, s. 491). Çocuğa görelilik ilkesinde hedef henüz dünya alımlamasını tamamlamamış olan çocukların dinlediklerini veya okuduklarını anlayabilmesi ve kavrayabilmesi düzeyidir (Köprülü, 2015, s. 24). Çocuk yazını eserinin çocuğun psikolojik ihtiyaçlarını karşılaması, çocuğun yaşına ve ilgi alanlarına uygun konuları işlemesi, sosyal gelişimlerine katkıda bulunması, estetik duygularına

¹ Bu çalışma 19-20 Ekim 2023 BICOASP 3. Uluslararası Çeviri Çalışmaları Kongresinde sunulan “Çocuk Edebiyatında Mizahi Unsurları Çevirisi: Judy Moody 8.5 Günde Dünyayı Dolaşıyor” başlıklı sözlü bildirimini geliştirilmiş halidir.

² Dr. Öğretim Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, (Samsun/ Türkiye), e-posta: burcu.yaman@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6381-4122.

hitap etmesi ve çocuğun hayal gücünü geliştirmeye yönelik olması ilkeleri çocuk gerçekliği kapsamında değerlendirilebilir.

Neydim (2006, s. 74) çocuk edebiyatında olduğu gibi çeviri çocuk edebiyatının da yazarı, çizeri, editörü, yayıncısı yetişkin olan bir alan olduğunu vurgulamıştır. Çocuk edebiyatı çeviri alanları içerisinde özel bir alana sahiptir. Çocuk edebiyatı çevirisinde “Kullanılan dilin hedef dilin zengin anlatım olanaklarını yansıtır olmasına, sözcük, tümce ve anlatım düzeyinde anlatım bozukluğu bulunmamasına, anlatımda kısa ve yalın tümcelerin kullanılmış olmasına, çocukların sözcük dağarcıklarını geliştirmek için düzeylerine uygun sözcüklerin kullanılmış olmasına dikkat edilmelidir” (Köprülü, 2015, s. 36). Çocuk yazını çevirisini ‘Çoğul Dizge Kuramı’ kapsamında ele alan Zohar Shavit (1981, s. 172) iki temel gerekliliğe dikkat çekmektedir: a) Metni toplumun çocuk için iyi diye tanımladığı şekilde çocuğa uygun ve yararlı olarak düzenlemek; b) olay örgüsünü, tiplerini ve dili çocuğun kavrama düzeyine ve okuma yetisine göre düzenlemek. Benzer şekilde Zivtçi (2007, s. 357) çocuk edebiyatı çevirisinde cümlelerin düzgün olmasının yanı sıra eserin hitap ettiği yaş grubundaki okuyucunun kavrama özelliklerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir.

Bu çalışmada Megan Mc Donald’ın Judy Moody serisinde yer alan *Judy Moody Around the World in 8.5 Days* eserinde yer alan mizahi unsurların Türkçe çevirileri uygulanan çeviri stratejileri dahilinde çocuk yazını ilkeleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir. İncelemeler çeviri metinde geçen ve mizahi unsurlar içeren örnek ifadeler sunulmuş yapılmıştır. Örneklerin gerektirdiği ölçüde eserde geçen resim göstergelerinden de faydalanılmıştır. Örnek başlıklarında kaynak metin KM, erek metin çevirileri ise EM olarak isimlendirilmiştir.

Çocuk Edebiyatında Mizahi Unsurların Çevirisi ve Uygulanan Stratejiler

Mizah çevirisi zor alanlardan biridir. Ayrıca çocuk edebiyatı çerçevesinden değerlendirildiğinde mizahın çocuk tarafından algılanacağı düşünülürse kaynak metinde yer alan mizah etkisinin erek kültürde sağlanmasının çok daha zor olduğu anlaşılabılır. Bu zorluğu yaratan en önemli faktörlerin başında kültür farklılıkları gelmektedir (Zabalbesacoa, 2005, s. 189). Mizahı anlayabilmek için ortak tarihe ve kültüre ihtiyaç vardır. Mizah sosyal bir olgu olduğu için aynı sosyal geçmişi paylaşmayan toplumların birbirlerinin mizahını anlaması güçtür. Mizah çevirisi; kültürel anlama, imâyâ, mecaz ifadeler, sembolik göstergelere, tabu kelimelere ve bazen de anlamsızlığa (saçma ifadeler) dayandığı için zordur (Zabalbesacoa, 2005, ss. 192-193). Susan Bassnett *Translation Studies* adlı çalışmada çevrilemezliği ortaya çıkaran sebepler üzerinde durarak bu durumlarda çevirmene önemli görevler düştüğünü çünkü çevirmenin yaratıcılığını kullanarak kusurları, belirsizlikleri giderip orijinal metni açıklığa kavuşturabileceğini ifade etmektedir (2002, ss. 39-40). Çeviribilimci Katherina Reiss çocuk yazınına özgü çeviri kurallarının yetişkin yazını çevirisinden farklı oluşunun sebeplerinden birinin çocukların yaşam deneyimlerinin ve dünyaya dair bilgilerinin yetersizliği olarak belirtmiştir. Bu yüzden eserlerin sosyokültürel bağlamdaki içeriği çocuklar tarafından kolay anlaşılamamakta bu da uyarlamalar ve açıklamaları zorunlu kılmaktadır (Reiss, 1982, s. 8). Çocuğun sosyal ve kültürel olarak savunmasız bir konumda olması ayrıca kültürel ve ahlâki normlardaki farklılıklar, ulusal değerler, çocuğun alımlama koşulları çocuk edebiyatı çevirisinde göz önüne alınması gereken diğer önemli faktörler arasındadır (Neydim, 2003, s. 117). Neydim (2006) bu ölçütler doğrultusunda çevirmenin metin içerisinde okurun okumasını ve anlamasını zorlaştıracak yerlerde metnin bütünlüğünü

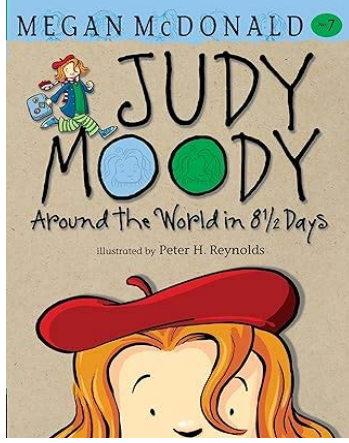
bozmaksızın uyarlama, kısaltma, çıkartma gibi yöntemlerle metne müdahalede bulunulabileceğini ifade etmiştir.

Çocuk yazınının amaçlarından birisi çocukları öğretirken eğlendirmek olduğundan çocuk edebiyatı ürünleri mizahi öğeleri de içerisinde barındırır. Mizah kültürün bir parçası olduğu için çevirmen çocuk edebiyatı çevirisinde pek çok kültürel unsur ile karşılaşır. Klingberg, kültürel öğelerin aktarımında başvurulabilecek uygulamalar için iki öneride bulunur: a) Kültüre özgü yabancı terimi kullanmak ancak bunun anlaşılmasını sağlayan bir açıklama getirmek, b) Anlaşılması bazı nedenlerle zor ya da gereksiz olan bölümleri atlamak ve anlaşılmasını sağlayacak yerileştirme yapmak (1986, s. 18). Ingeborg (1995, s. 112) ise eğer kaynak metinde mizahı sağlayan bir dil oyunu söz konusu ise dil oyununun kaynak dilde sağladığı etkinin erek dilde de oluşturulması adına mümkün olduğu kadar kaynak metne yakın bir kullanımla okura sezdirilerek aktarılmaya çalışılmalıdır demektedir.

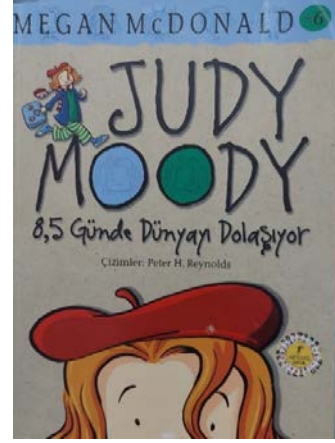
Çocuk kitaplarında mizah daha çok ses benzerlikleri ve uyaklarla sağlanmaktadır. Bu mizahi unsurları (ses benzerlikleri) farklı ses özelliklerine sahip bir dilde sağlamak oldukça zordur. Çevirmenin yaratıcı olması ve erek dile hâkim olması gerekmektedir. Bunu yaparken de çocuğun yaşına hitap etmeli ve ona uygun olan dili seçmelidir. Erek kültüre yabancı kelimeler ve ifadeler konusunda seçici ve açıklayıcı olmalıdır. Pala ve Gönen (2018, ss. 1788-1789) çalışmalarında mizahı oluşturan unsurlardan kafiye (uyaklı ifadeler), kelimelerin saçma dizilişi, nesneyi farklı isimle seslendirme, zıt anlamlı kelime, kes yapıştır (Fakir Fukara Fonu: Fak Fuk Fon gibi), garip sesler, tekrarlı kafiye, şaka/oyun sözleri, zıpır bilmece, söze virtim (pun yani ses benzerliği yoluyla yapılan kelime oyunları), kavramsal tutarsızlık, maskeleye, kostüm, kaynak dilde yer almayan sesler, karikatürleştirme gibi örneklerle listelemektedirler. Yabancı kültürde mizahı oluşturan tüm bu unsurları erek kültüre aktarırken uyarlamalar gerekebilir. Çocuk edebiyatında bir çeviri stratejisi olarak uyarlama metnin karmaşıklık düzeyinin çocuk okurun anlama ve okuma düzeyine uyumlu hâle getirilmesi ve toplumun sosyal ve ahlaki normlarına uyum sağlayabilmesi için uyarlamalar kullanılmaktadır (Erten, 2011, ss. 995-1002). Benzer bir yaklaşımla Tina Puurtinen de çocuk kitaplarının çevirisinde yapılacak müdahalelerde üslûbun sade, kolay ve doğrudan olması gerektiğini dolayısıyla kullanılan dilin ağır ve çok fazla süslü olmaktansa anlaşılır, açık ve net olması gerektiğini söyler (1995, s. 179). Çevirmen kaynak dildeki mizahi etkiyi erek dilde sağlamak için gerekli bu stratejilerden hangisini kullanırsa kullansın çocuğun mizahı anlamasındaki karmaşıklığı gidermek için çocuğa görelilik ilkelerini göz önünde bulundurmalı sadece dili değil kültürü aktardığının farkında olarak metnin içinde bulunduğu kültürü de çözümlemelidir.

Judy Moody 8,5 Günde Dünyayı Dolaşıyor Eserinde Mizahi Unsurların Çevirisi ve Çocuğa Görelilik İlkelerinin Değerlendirilmesi

Bu çalışmanın inceleme konusu olan Megan McDonald' ın *Judy Moody Around the World in 8,5 Days* isimli eseri *Judy Moody 8.5 Günde Dünyayı Dolaşıyor* başlığıyla çevirmen Solina Silahlı tarafından Türkçeye kazandırılmıştır.

Şekil 1: Kaynak Eser Kapak

Şekil 2: Hedef Eser Kapak

Yukarıda sunulan Şekil 1 ve Şekil 2 de görüldüğü üzere kitabın orijinal kapak resmi ve biçim özelliklerine sadık kalınmıştır. On kitap içeren seriden bir tanesi olan *Judy Moody 8.5 Günde Dünyayı Dolaşıyor* başlıklı çocuk eserinde her şeyi abartmayı seven Megan ve dört ablasının başından geçen maceralar anlatılmaktadır. Seri 6-8 yaş grubu çocuk okur grubunu kapsamaktadır. Eserde mizahın çoğunlukla ses benzerlikleri ve kafiye yolu ile sağlandığı buna ek olarak diğer yöntemlere de yer verildiği görülmüştür. Eserde yer alan mizahi ve kültürel öğelerin çeviri örnekleri üzerinde uygulanan çeviri stratejileri çocuğa görelilik ilkeleri doğrultusunda incelenmiş ve aşağıdaki örneklerde sunulmuştur.

Mizahi Öğeleri İçeren İfade Örnekleri:

Örnek 1.

KM: “Amy Namey, Girl Reporter,” said the girl. “What’s the **scoop**?”

KM: “Um . . . “Screaming’ Mimi’s chocolate mud?” asked Judy.”

KM: “Not **the ice-cream kind of scoop**” said the girl.

KM: “**The story kind of scoop**. I’m a reporter,” she said. (McDonald, 2006, s. 1)

EM: “Ben Amy Namey. Kız muhabir diye kendini tanıttı kız. “**Atlatma** ne demek biliyor musunuz?”

EM: “Şey..**kurbağa atlatma** oyunundaki gibi mi? diye sordu Judy.

EM: “Kurbağalarla ilgisi yok” dedi kız.

EM: “Haberle ilgili **atlatma haber** yapmaktan bahsediyorum. Ben muhabirim” dedi. (McDonald, 2011, s. 2)

Örnek 1’deki diyaloglarda geçen “haber atlatma, atlatma haber” özel alan terminolojisine dahil bir gazetecilik terimi olmakla beraber çocuk yaş grubu için anlaması oldukça zor bir kelimedir. Kaynak eserde yazar İngilizce “scoop” kelimesi ile eş sesli (homophones) yazılışları aynı ama anlamları farklı iki kelime grubundan yararlanarak mizahi bir durum yaratmak istemiştir. İngilizce ‘scoop’ kelimesi hem dondurma topu anlamına gelmekte aynı zamanda da atlatma haber ya da haber atlatmak anlamlarını içermektedir (<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/scoop>) . TDK sözlüğünde haber atlatmak ifadesi “Rakip yayın kuruluşu atlatılarak yapılan güncel ve önemli bir konuyla ilgili haber” olarak açıklanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Çevirmen bu mizahi öğeleri

Türkçeye aktarırken anlamsal olarak terimi aynı şekilde korumuş bu kelimeyle ses benzerliği kurarak “kurbağa atlatma oyunu” kelimesini uyarlamıştır. Ses benzerliği ile mizah etkisi sağlanmış ancak çocuğa görelilik ilkesi göz önünde bulundurulmamıştır. Kaynak metindeki kelime basitleştirilerek “haber patlatma” olarak verilebilir tercihen “mısır patlatmakla” ses benzerliği sağlanabilirdi. Böylece çocuk yaş grubuna daha uygun, anlaması daha basit bir seçenek olabilirdi. Çeviri eserde “atlatmak ya da haber atlatma” ile ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgiye de rastlanmamıştır.

Örnek 2:

KM: “ **ABC** stands for **Already Been Chewed**” said Judy (McDonald, 2006, s. 7).

EM: “**ÇÇÇ** standı **Çoktan Çiğnenmiş Çiklet** Standı” (McDonald, 2011, s. 7).

Örnek 2’de görüldüğü üzere kaynak metin yazarı mizahı kes yapıştır yöntemi ile harflerden oluşan bir kısaltma yaparak sağlamıştır. Aynı mizahi etkiyi yaratmak adına çevirmen de anlama ve metnin içeriğine sadık kalarak bir kısaltma yoluna gitmiştir. Fakat ‘çiklet’ TDK sözlüğüne göre ‘ciklet’ şeklinde yazılmaktadır. Çocuk edebiyatı eserlerinin bir amacının çocuğun gülme ve eğlenme ihtiyacını karşılamak olduğu gibi bir diğer amacının da dil gelişimine ve okuma yazma becerisine katkı sağlamak olduğunun göz önünde bulundurulmadığı görülmektedir. Çocuğun kavrama düzeyi göz önüne alınacak olursa yaş grubu olarak bir çocuğun çiklet kelimesine sakız kelimesi kadar aşına olmadığı düşünülmektedir. Hem kafiye hem de harf uyumunu sağlamak için tercihen ‘ciklet’ kelimesinin kullanılması gerekiyorsa parantez içi veya dip notla eşdeğeri olan ‘sakız’ kelimesi verilebilir. Böylece çocuğun kelime dağarcığını geliştirmesine de katkı sağlanmış olur.

Örnek 3:

KM: “NO! said Judy. “Here is one . You have to know this. What is a **fibula**?

KM: “Oh, I know. **That’s like when you tell a lie**, but not a really big one. A little one.”

KM: “No, Stink. **It’s a bone!** In your leg! Between your knee and your ankle. I think you better study some more. Now, can I ask you a question?” (McDonald, 2006, s. 18)

EM: “Hayır” dedi Judy. Başka bir soru. Artık bunu kesin bilirsin. **Tarsal** nedir?

EM: “Hah, bunu biliyorum. Diyelim bir şey yapacaksın, önce onun için çalışıyorsun, karalama yapıyorsun. Doğru değil mi?

EM: “Hayır Stink. **Tarsal, bilek kemiği** demek. O senin söylediğin **taslak**. Bence biraz daha çalışmalısın. Şimdi sana bir şey sorabilir miyim?” (McDonald, 2011, s. 18).

Örnek 3’te kaynak metinde fen bilgisi alanı ile ilgili soru sorarak yani bilmece unsurunu kullanarak yazar mizahi bir durum yaratmak istemiştir. ‘fibula’ biyoloji alanına ait bir terim olarak “kaval kemiğinin lateral tarafında bulunan ve tibia’ya hem aşağıdan hem de yukarıdan bağlanan kemiktir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Fibula>). Bu kelime ile ses benzerliği taşıyan ‘fib’ kelimesi ise “küçük önemsiz yalan; beyaz yalan” anlamına gelmektedir (<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/beyaz%20yalan#:~:text=a%20white%20lie%20i>.) Çevirmen yazarın amacına sadık kalarak aynı alandan bilek kemiği anlamına gelen ‘tarsal’ kelimesini kullanmış bilek kemiği anlamına geldiğini açıklamıştır. Benzer mizahi etkiyi yaratmak için ise taslak kelimesini seçmiştir. Ancak seçilen kelimelerin çocuğa göre hem söyleniş açısından hem de kavrama düzeyi kapsamında zor kelimeler olmasının yanı sıra kaynak metindeki eşdeğer şekilde bir ses benzerliğine sahip olmadığı görülmektedir. Bu noktada çevirmenin biraz daha özgür davranarak alana özgü daha

basit ve ses benzerliği daha yakın kelimeleri tercih etmesi beklenebilirdi. Çocuğun anlayamayacağı kullanımlar onun kitaptan sıkılıp uzaklaşmasına sebep olabilir.

Örnek 4:

KM: "Like Amy, Namey, how's **Jamie**? Want to play a **game-y**? You're so **lame-y**, stuff like that?

EM: "Amy **Namey**, yemi **yedi** ya da **aklı geri** ya da **zeki peri** falan gibi."

Dördüncü örnekte tekerleme unsuru ile mizah oluşturulmuş özel isimle ses benzerliği oluşturan kelimeler sıralanmıştır. Ancak erek kültüre ait ahlaki normlar dikkate alındığında yaş grubuna yönelik olarak 'aklı geri' ifadesinin pek uygun olmadığı onun yerine 'kaldı geri ya da gitti geri' gibi daha yumuşatılmış bir kelime tercih edilebilirdi.

Örnek 5:

KM: "When she got to a country called **Yemen**, she had to brush her teeth with a stick."

KM: "I can't believe there is a country called '**Yeah, Man!**'" (McDonald, 2006, s.46)

EM: "**Yemen** adlı ülkede dişlerini bir çubukla fırçalaması gerekecekti de ondan"

EM: "**Yemeyen** diye de bir ülke var mı? dedi, Frank gülererek. (McDonald, 2011, s. 46)

Örnek 5'te bir ülke ismi ile ses benzerliği oluşturularak mizah oluşturulmuştur. Çevirmenin kaynak metne yakın bir benzetme yolu tercih ettiği ve çocuğa görelilik ilkesine göre kavrama düzeyi ve mizah seviyesinin makul ölçüde olduğu görülmektedir.

Örnek 6:

KM: "**Ciao**, mamma! **Ciao Stink!**"

KM: "Why do you keep saying **chow**? asked Stink. Like it is time to eat or something or something, (McDonald, 2006, s. 65)

EM: "Ciao, mamma! Ciao Stink!" dedi.

EM: "Niye sürekli **çağv** deyip duruyorsun?" diye sordu Stink. **Çağ** falan mı athiyoruz?" (McDonald, 2011, s. 65)

Örnek 6'da İtalyanca merhaba anlamına gelen 'ciao' kelimesinin kullanıldığı ve çevirmenin erek metinde kelimenin kaynak dildeki yazılışını koruduğu görülmektedir. Bu durum çocuğa görelilik ilkesine göre yaş gurubu da göz önünde bulundurularak okumayı zorlaştıran bir unsur olarak kabul edilebilir. Bunun yerine kelimenin Türkçede yazılışı olan "çav" kelimesinin kullanılması daha doğru bir tercih olurdu. Böylece çocuğun başka bir dildeki kelimenin sesletimini öğrenmesi daha kolay olabilir. Kaynak metin yazarı mizahı oluşturmak için İngilizce yemek anlamına gelen "chow" kelimesi ile bağlantı kurmuştur (<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/chow>). Çevirmen ise bu ses benzerliğini Türkçe 'çağ' kelimesi ile sağlamaya çalışmıştır. Çağ kelimesi sesletim olarak İtalyanca 'ciao' kelimesinin sesletimine oldukça yakındır ancak kavrama düzeyi olarak da bir çocuğa göre zor bir kelime tercihidir. 'çağ atlamak' ifadesi yerine yemek içmekle ilgili bir ifade 'çay içmek' ikilisi "çay falan mı içeceğiz" ifadesi şeklinde daha açık, net ve anlaşılır bir kullanım olabilirdi.

Örnek 7:

KM: "What's red, white, and green all over?" asked Rocky.

KM: "A **Christmas elf**?" asked Jessica

KM: "A pizza with green peppers?" asked Frank (McDonald, 2006, s. 57).

EM: “Neden her yer kırmızı, beyaz ve yeşil? Dedi Rocky.

EM: “*Noel cini mi?*” diye sordu Jessica.

EM: “Yeşil biberli pizza mı? diye sordu Frank (McDonald, 2011, s. 57).

Yedinci örnekte kaynak metin yazarı İtalyan bayrağı renkleri ile sembolik bir mizah ortaya koymaktadır. Çevirmenin kaynak metinde geçen ve erek metne yabancı ‘Noel cini’ ifadesini kullanmasının çocukta olumsuz psikolojik etki yaratma olasılığından dolayı çocuğa görelilik ilkesine uygun olmadığı düşünülmektedir. Bunun yerine çevirmen görsel yaratıcılığını kullanarak tercihen ‘Noel baba şapkası giymiş ağaç’ gibi bir benzetme yapabilir, kaynak metinde yer alan sembolik renkleri kullanarak mizah oluşturulabilirdi.

Örnek 8:

KM: “**Buano fortuna!**” Judy said (McDonald, 2006, s. 67)

KM: “What is **tuna fish** got to do with anything?” asked Stink (McDonald, 2006, s. 67)

EM: “Buano Fortuna” dedi Judy (McDonald, 2011, s. 67)

EM: “**Turnanın** ne ilgisi var şimdi? (McDonald, 2011, s. 67)

Örnek 8’de yazar mizahi unsur olarak yine kafiye kurma yöntemini kullanarak ses benzerliğine dayalı bir mizah oluşturmuştur. Bunun için Türkçe ‘iyi şanslar’ anlamına gelen ‘Buano Fortuna’ kelimesinin tercih etmiş sonunda yer alan –tuna eki ile Tuna balığı arasında ilişki kurmuştur. Çevirmen metne olabildiğince sadık kalarak tuna yerine ‘turna’ kelimesini tercih ederek erek metinde aynı etkiyi yaratmaya çalışmıştır. Turna kelimesinin hem ses uyumu olarak hem de mizahi açıdan kulağa garip geldiğini düşünerek ses ve mizahi etki derecesi kaynak metne daha yakın bir kelime grubunu tercih etmek daha uygun olabilirdi. Örneğin ‘Bu ne Fırtına!’ ifadesinde olduğu gibi.

Örnek 9:

KM: Judy pretended to **zip her lips**.

KM: “**Zipper lips**” said Judy and they cracked up some more (McDonald, 2006, s. 73)

EM: Judy **dudaklarını fermuarlamış** gibi yaptı.

EM: “**Fermuarlı dudaklar**” dedi Judy ve biraz daha güldüler (McDonald, 2011, s. 73)

Bu örnekte kaynak metin yazarı mizahi öge olarak Türkçeye yabancı dilden geçmiş olan ve ‘fermuarlama’ anlamına gelen “zipper” kelimesini kullanmıştır. İşlevsel olarak eşdeğerliğin sağlandığı görülmektedir. Ancak, çocuğa görelilik ilkelerine göre değerlendirilecek olursa fermuar kelimesi okunuşu zor bir kelimedir. Ayrıca çocuk edebiyatının amaçlarından birinin çocuğun ana dilini pekiştirmek ve geliştirmek olduğu da göz önüne alınacak olursa söyleniş açısından kolay ve kaynak metinde mizahı sağlayan unsur olan kafiyenin daha güçlü olduğu bir tercih yapılabilirdi. Örneğin “Judy dudaklarını kapatmış gibi yaptı, dudakları kapalı” gibi.

Örnek 10:

KM: “And guess what? said Jessica Finch (McDonald, 2006, s. 127)

KM: If you mess up the letters in **The Leaning Tower of Pisa** you get from “**What a Foreign Stone Pile**”. It is called an anagram.

EM: “Biliyor musunuz? dedi, Jessica Finch. “**Eğik Pizza Kulesi**” nin harflerinden bir sürü isim: “**Kale, aksi, kese, ağ**” gibi. (McDonald, 2011, s. 127)

10. örnekte görüldüğü üzere kaynak metnin yazarı mizahı oluşturmak için anagram örneğini kullanmıştır. Anagram, “ Bir sözcüğün veya sözcük grubunun harflerinin değişik düzenle başka bir sözcüğü veya sözcük grubunu oluşturmasıdır” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Anagram>). Çevirmenin erek metne sözcükleri kaynak metinde olduğu gibi cümle biçiminde değil birbirinden farklı kelimeler olarak aktardığı görülmektedir. Kaynak metinde yer alan saçmalama tekniğiyle oluşturulan “Bu Ne Yabancı Taş Yığını” mizahi ifadesinin yansıtlamadığı görülmektedir. Erek metinde yer alan “Kale, aksi, kese, ağ” gibi ifadeler birbirinden bağımsız kelimeler olup kaynak metindeki mizahı okuyucuya sezdirememektedir. Çevirmen yaratıcılığını kullanarak cümle içinde yer alan harflerden komik bir ifade üretmeyi deneyebilirdi.

Mizahi Öğeleri İçeren Bölüm Başlıkları

Kaynak eserde toplam on iki bölüm başlığı kullanılmıştır (Mc Donald, 2006, s.1). Aşağıda sırasıyla bu bölüm başlıklarının erek eserdeki Türkçe çevirileri tablo halinde sunulmuştur. Kaynak metnin karşılaştırmalı olarak mizahi eşdeğerlik ve çocuğa görelilik kapsamında değerlendirmesi yapılmıştır. Başlıklar ve Türkçe çevirileri şu şekildedir:

Tablo 1: Kaynak Metinde Yer Alan Bölüm Başlıkları ve Erek Metindeki Türkçe Karşılıkları

No:	Kaynak Metindeki Başlık	Erek Metindeki Türkçe Karşılığı
1	Rhyme Time	İsimleri Kafiye Sanki Fotokopi
2	Heebie-Jeebies	Atakan Afakan
3	Clup Snub	Küplere Binener Kulübü
4	Nellie Bily Says Goodbye	Nelly Bitti
5	Bella Tarantella	Hoppaa Tarantula
6	Fratellino Bratellino	Kokarca Firtellino
7	Adresses and Messes	Zaman Karman Çorman
8	Pickle Chickie	Tonlu Balonlu Oyunu
9	No Talky Rocky - Judy Snooty	Asabi Rocky –Kibirli Judy
10	Elf Schmelf	Kendin Yap Projesi
11	Red White and Green Machine	Kırmızı Beyaz Yeşil Robot
12	Eatsa Pizza	Peynirli Pizza Kardeşliği

Başlıklara bakıldığında Tablo 1’deki birinci başlığın Türkçe karşılığı “Kafiye Zamanı” dır. Ancak çevirmen bu örnekte abartı tekniğini kullanarak başlığa mizah unsurları eklemiştir. Çocuk kitaplarının okumaya teşvik etme, dikkat çekme ve eğlendirme amaçları göz önünde bulundurulduğunda yapılan ekleme ve değişiklik yerinde bir tercih olmuştur. İkinci başlık olan “Heebie –Jeebies “ kaynak metinde bir takma ad şeklinde sunulmaktadır. Çevirmen burada bir yerleştirme yöntemiyle başlığı çocuk okuyucuya daha çok yaklaştırma eğilime girmiştir. Atakan Afakan ses uyumu yönünden anlamsal olarak olmasa da biçimsel olarak kaynak metne benzer bir uyarılma olmuştur. Üçüncü başlık olan “Clup Snub” kelime grubunda yer alan ‘snub’ kelimesi küçümsemek, azarlamak, terslemek, kötü davranmak anlamlarına gelmektedir.

Çevirmenin değiştirme ve abartma yolu ile bu ifadeyi “Küplere Binenler Kulübü” şeklinde karşıladığı görölmektedir. Yapılan tercihin işlevsel olarak tüm bu anlamları karşıladığı ve başlığa mizahi bir yaklaşım getirdiği görölmüştür. Tablo 1’de dördüncü sırada yer alan “Nellie Bily Says Goodbye” ifadesi “Nelly Hoşcakal Diyor” şeklinde kelimesi kelimesine çevrilmemiş “Nellie Bitti” şeklinde aktarılmıştır. Bölümün bağlamı ile örtüştüğü göz önünde bulundurulduğunda ve mizahi bir yaklaşımla yapılan tercih uygun ve yerinde bir karar olmuştur. Tablo 1 beşinci örnekte yer alan başlığın Türkçe karşılığı “ Güzel Tarantula” dır. Fakat bir çocuk gözüyle tarantulanın güzel olup olmaması tartışma konusudur. Çevirmenin yaratıcılığı ile daha dikkat çekici ve hareketli bir başlık tercih edilmiş “Hoppaa Trantula” şeklinde çevrilmiştir. Tabloda 6. başlık olarak yer alan “ Fratellino Bratellino” başlığındaki küçük erkek kardeş anlamına gelmektedir. Çevirmenin bu ifadeyi “kokarca Firtellino” şeklinde karşıladığı görölmektedir ki bu çocuğa görelilik ilkesi bağlamında söyleniş kavrama açısından zorlayıcı bir tercih olmuştur. Belki anlamı tam aktarmak “küçük kardeşim” ya da çocukların sıkça kardeşleri veya kardeşleri gibi sevdikleri arkadaşları için kullandıkları “ kanki” kelimesi de bir tercih olabilirdi. Tablo 1’de yedinci başlıkta yer alan ve “Adresler ve Karışıklıklar” anlamına gelen “Adresses and Messes” ifadesi çevirmen tarafından “Zaman Karman Çorman” şeklinde çevrilmiştir. Çocuğa görelilik ve çocuk gerçeğliği ilkeleri çerçevesinde çevirmenin erek kültüre ait bir deyim kullanarak hem çocuk okuyucunun kelime haznesine katkıda bulunduğu hem de ifadeye mizah anlamı yüklediği ve doğru bir tercihte bulunduğu görölmektedir. 8. başlıkta yer alan “Pickle Chickie” başlığı yine bir kelime oyunu ile oluşturulmuştur. Çevirmen kaynak metne benzer ses etkisini yaratmak için “Tonlu Balonlu” kelime gurubunu uyarlamıştır. Yine benzer şekilde uyguladığı kafiye yöntemiyle tablo 1 de dokuzuncu başlıkta yer alan “No talky Rocky- Judy Snooty “ ifadesine karşılık olarak kullandığı Asabi Rocky –Kibirli Judy başlığı biçim, mizah ve içerik yönünden uygun olmuştur. Yapılan tercihte çocuğa görelilik ilkeleri açısından da bir sakınca görölmemektedir. Tablo 1’de 10. başlık olan “Elf Schmelf” başlığı çocuklar için karmaşık anlamlı bir kelime gibi gözükmemektedir. Çevirmen bölümün içeriği ve verdiği mesajla uyumlu “ Kendin Yap Projesi” başlığını üretmiştir. Böylece çocuğa görelilik ilkeleri kapsamında kavramı çocuğun anlayacağı düzeye getirerek çocuğun metni anlamasına katkıda bulunmuştur. Kaynak metnin 11. bölüm başlığı olan “ Red White and Green Machine” çevirmen tarafından Türkçeye aynı şekilde çevrilmiş ve kaynak metne sadık kalınmıştır. Tablo 1’de 12. sırada yer alan ve kaynak metinde “Eatsa Pizza” şeklinde geçen ve kelime oyunu yoluyla yapılan başlık, çevirmen tarafından daha anlaşılır biçimde yine kelime oyunu yöntemiyle uyarlanmış ve “Peynirli Pizza Kardeşliği” şeklinde aktarılmıştır. Sonuç olarak kaynak metnin bölüm başlıklarının çevirilerinde çevirmenin olabildiğince yaratıcılığını kullanarak ve mizahi öğeleri eklemeye çalışarak metni çocuklara yaklaştırmaya çalıştığı görölmektedir. Bunu yaparken de çocuğa görelilik ilkelerine büyük ölçüde riayet ettiği gözlemlenmiştir.

Mizahi Öğeler Özel İsimler ve Takma Adlar

Judy Moody 8,5 Günde Dünyayı Dolaşıyor çocuk edebiyatı eserinin “Who is Who?” (McDonald, 2006, s. 1) bölümünde eserde geçen karakterlerin kim oldukları isimleri ve lakapları sunulmaktadır. Aynı zamanda kitabın içeriğindeki bölümlerde de mizahi özel isimlere ve takma isimlere yer verildiği görölmektedir. Burada karakterlerin abartılarak gülünç bir şekilde sunulmasında çocukların eğlenmesi ve kitaba ilgi duyması amaçlanmıştır. Kaynak metinde geçen ve erek metne ses benzerliği yoluyla uyarlanan özel ve takma isimler tablo 2’de sunulmuş, çocuğa görelilik ilkesi doğrultusunda işlevsel ve mizahi yönden eşdeğerlikleri değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Kaynak Metinde Yer Alan Özel ve Takma İsimlerin Erek Metindeki Karşılıkları

No:	Kaynak Metindeki Özel ve Takma İsimler	Erek Metindeki Türkçe Karşılıkları
1	Frank-Prank	Frenk Denk sever ahenk
2	Stink McFink	Kokarca Fırt-ellino
3	Rocky No Talky	Rocky emrivaki
4	Jessica Finch	Jessica Meksika
5	Judy Snooty	Judy kibirli
6	Stupido	Salako
7	Heebie-jeebies	Atakan Afakan

Kaynak eserde özel isimlere eklenen takma isimlerle çocuk okuyucuları güldürme amaçlı mizah yapılmıştır. Çevirmen de bu mizahı erek metne taşımak için uyarlamalar yaparak hedef okuyucuya ulaşmaya çalışmıştır. Tablo 2’de kaynak metinde geçen özel isimlerle kullanılan takma isimlerin Türkçe çevirileri yer almaktadır. Tablo 2 birinci örnekte yer alan Frank –Prank ikilisi çevirmen tarafından yine aynı yolla yani ses benzerliği kurularak ve mizahı arttırmak amaçlı ekleme yapılarak ufak bir tekerleme oluşturulmuştur. Örnekte çocuğa görelilik ilkesine aykırı bir durum saptanmamıştır. Tablo 2’de yer alan ikinci örnekte ise Stink Mc Fink’ e ait ve kaynak metinde Fratellino Bratellino takma ismi Kokarca Fırt-ellino şeklinde aktarılmıştır. Burada da çevirmenin eksiltme ve ekleme yaparak çocuğun daha kolay söyleyebileceği ve güleceği bir takma isim uyarlamıştır. Üçüncü örnekteki Rocky No Talky kelimesi ile Rocky emrivaki kelimesi arasında anlamsal bir bağ bulunmamaktadır. Çevirmen sadece kafiye yoluyla böyle bir kelime oluşturmuştur. Metnin anlamına sadık kalmak gerekirse Suskun Rocky gibi bir uyarlama da tercih edilebilirdi. Tablo 2’de 4. sırada yer alan ve kaynak metinde Jessica Finch olarak geçen özel isim çevirmen tarafından ses benzerliği de göz önünde bulundurularak Jessica Meksika şeklinde aktarılmıştır. Judy Snooty isminde yer alan Snooty “kibirli, küçümseyen” anlamlarına gelmektedir dolayısıyla diller arası bir tesadüf sonucu hem anlamsal olarak hem de ses yakınlığı olarak uyumlu bir uyarlama ortaya çıkmıştır. Tablo 2’nin 6. örneğinde yer alan stupido takma adı çevirmen tarafından “salako” olarak çevrilmiştir. Bu örnekte çevirmen mizahı sağlamak için argo bir ifadeye başvurmuştur. Türkçe “aptal” anlamına gelen stupid kelimesi çocuğa görelilik ilkeleri göz önünde bulundurularak biraz daha yumuşatılabilir, “budala ya da saftirik” gibi hem işlevsel hem de mizahi alternatiflerle değiştirilebilirdi. Uydurma bir kelime şeklinde görünen ve kaynak metinde takma ad olarak kullanılan “heebie-jeebies” yine benzer bir ses oyunu ile çevirmen tarafından çocukların kulağına komik gelecek şekilde “atakan afakan” olarak uyarlanmıştır.

Sonuç

Çocuğun başka dilleri ve kültürleri tanınmasında ve okuma sevgisi kazanmasında çeviri eserlerin büyük payı vardır. Çocuk edebiyatı çocuk ve çocuğun özelliklerini kapsayan bir alan olması itibarıyla özel alan olarak kabul edilmekte gerek kaynak metin olarak yazımında gerekse kaynak metinden erek metne çevirilerinde ayrı bir özen ve hassasiyet gerektirmektedir. Bu da çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerini gündeme getirmiştir. Çocuk yazını ve çevirisindeki normlardan birisi açık, net ve çocuğun anlayacağı şekilde çocuğun yaşına uygun kelime ve

ifadelerin kullanılması gereğidir. Erten'in (2012, s. 957) ifadesiyle "Çocukların ana dil bilgileri ve kelime hazneleri sınırlı olduğu için çocuklar karmaşık cümleleri, kelimeleri anlamakta zorlanabilirler". Bu sebeple metnin karmaşıklık düzeyinin çocuğun anlama düzeyine uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Çocuk edebiyatı yazarları, çevirmenleri, bu alanla ilgili birikime sahip olmalı onların psikolojik, sosyal ve biyolojik gereksinimlerini çok iyi irdelemelidirler. Çocuk edebiyatı çevirmeni eseri çevirirken sadece dili aktarmakla kalmaz aynı zamanda başka bir kültürü, başka bir dünyayı da sunar çocuk okuruna. Bu sebeple kolay anlaşılır kelimeleri tercih etmeli yeni olanları tanıtmalı, açıklamalıdır. Özellikle mizahi unsurlar içeren çocuk edebiyatı eserlerinde eşdeğerliği ya da benzer mizah etkisini sağlamak kolay değildir. Çocuğun farklı bir kültürdeki mizahı alımlaması da kolay değildir. Bu noktada çevirmen her iki dilin kültürüne hâkim bir uzman olarak bu süreci uyarlama, çıkartma, ekleme ve türetme yöntemleriyle başarılı bir şekilde yürütebilir.

Bu çalışmada Megan Mc Donal'ın Judy Moody serisinde yer alan *Judy Moody 8,5 Günde Dünyayı Dolaşıyor* eserinde yer alan mizahi öğeler uygulanan çeviri stratejileri dahilinde çocuk yazını ilkeleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda çevirmenin mizahi unsurların çevirilerinde kafiye oluşturma, ses benzerliği kurma, uyarlama, yerileştirme gibi yöntemlere başvurduğu görülmüştür. En çok mizahi unsurların yer aldığı ifade örnekleri olmak üzere bazı özel isimler ve bölüm başlıklarında çocuğa yönelik ilkelerinin göz önünde bulundurulmadığı saptanmıştır. Bazı örneklerde yapılan kelime tercihlerinin yabancı kelimeler ve kaynak kültüre özgü yabancı öğeler sebebiyle 6-8 yaş grubu çocuğunun kavrama düzeyinin üzerinde olduğu görülmektedir. Çocuğun anlayamayacağı kullanımlar onun kitaptan uzaklaşmasına neden olabilir. Sonuç olarak çocuk edebiyatı yazarları her iki dilin özelliklerine ve kültürüne hâkim, çocuk edebiyatının özellikleri hakkında bilgi sahibi, çocuk psikolojisi konusunda duyarlı ve yaratıcı olmalıdır. Çeviri metnini oluştururken çocuğa yönelik ilkelerini dikkate alarak çocuğun hayal gücüne, dil düzeyine ve gelişimsel özelliklerine uygun tercihlerde bulunmalı yalın ve açık ifadeler kullanılmalıdır.

Kaynakça

- Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*, London: Methuen, Inc. Third Edition. London and New York: Routledge.
- Erten, A. (2011). Çocuk Yazın Çevirisine Yaklaşımlar. *Türk dili*, 107 (756), ss. 354-355.
- Erten, A. (2012). "Çocuk Yazını Çevirilerinde Çeviri Stratejisi Olarak Uyarlamalar", Ankara Üniversitesi Çogem 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 05-07 Ekim 2011, ss. 995-1002.
- Ingeborg, R. G. (1995). *Gibt es eine Spezifik Kinderliterarischen Übersetzens? Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der Literarischen Übersetzung von Kinder-und Jugendbüchern*, Peter Lnağ GmbH: Frankfurt.
- Köprülü, GÜNAY S. (2015). "Çocuk Yazını Çevirilerinin Çocuğun Dil Gelişimine Etkisi". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. s(16): ss. 19-37. doi: 10.9775/kausbed.2015.014
- Neydim, N. (2003). *80 Sonrası Paradigma Değişimi Açısından Çeviri*. İstanbul: Bu Yayınları.
- Neydim, N. (2006). Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Çevirisi Üzerine, <https://ceviribilim.com/2006/06/01/ceviri-cocuk-edebiyati-ve-cocuk-edebiyati-cevirisi-uzerine/> (Erişim tarihi: 17.08.2024).
- Mcdonald, M. (2011). *Judy Moody 8,5 Günde Dünyayı Dolaşıyor*. İstanbul: Artemis Yayınları.
- Mcdonald, M. (2006). *Judy Moody Around The World in 8.5 Days*. Candlewick Press Inc.
- Ottinen, R. (2000). *Translating For Children*. New York: Garland Publishing, Inc. USA.
- Pala, Ş. VE Gönen, M. (2018). "Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurların İncelenmesi". *Social Studies Journal*. Vol. 4 (18): ss. 1784-1587, ISSN:2587-1587.

Puurtinen, T. (1995). *Linguistic Acceptability in Translated Children's Literature*. Joensuu, Finland: University of Joensuu Publications in the Humanities.

Reiss, K. (1982). "Zur Übersetzung von Kinder und Jugendbüchern, Theorie und Praxis", *In: Lebende Sprachen*, Vol 27(1): s. 8, Bernburg.

Shavit, Z. (1981). "Translations of Children's Literature as a Function of Its Position in the Literary Polysystem" *In: Poetics Today*, Vol, 2 No:4 ss. 171-179.

Şirin, M. R. ve diğerleri (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Yalçın, A. VE AYTAŞ, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2012). "Türk Çocuk Yazınında Ana Karakter Konumundaki Çocukların Dil Kullanımları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme". *Ankara Üniversitesi (Çögem)* 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, 05-07 Ekim 2011, Ankara Üniversitesi Basımevi, ISBN: 978-605-136-057-7.

Zabelbeascoa, P. (2005). "Humor and Translation an Interdiscipline". *Humor* 18(2), ss.185-207.

Zivtçi, N. (2007). "Çocuk Edebiyatı Çevirisinde Kültürel Öğelerin Aktarımı", II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 04-06 Ekim 2006, ss. 357-360, Ankara Üniversitesi Basımevi, ISBN: 978-975-482-737-8

İnternet Adresleri:

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi 17.08.2024)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Fibula> (Erişim tarihi 17. 08. 2024)

<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/beyaz%20yalan#:~:text=a%20white%20lie%20i> (Erişim tarihi 17.08.2024)<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/chow> (Erişim tarihi 17. 08. 2024)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Anagram> (Erişim tarihi 17. 08.2024)

DİLBİLİM AKIMLARININ İZİNDE: SAUSSURE'DEN GÜNÜMÜZE BİR BAKIŞ

TRACING THE DEVELOPMENT OF LINGUISTIC SCHOOLS: A JOURNEY FROM SAUSSURE TO CONTEMPORARY PARADIGMS*

Burçin KARABOLAT

This study aims to describe the definitions of language and linguistics including its micro fields (phoneme, morpheme etc.) starting from Saussure in the 21st century and making a connection to the current paradigm in linguistics.

In the 21st century, the field of linguistics has continued to evolve, integrating new paradigms and schools of thought that reflect advancements in technology, interdisciplinary research, and new theoretical perspectives. Here are some prominent paradigms and schools in linguistics of 21st century:

Saussure and Structuralism

Ferdinand de Saussure's influence on language definition and linguistics is monumental. He's considered the father of modern linguistics, and his ideas continue to shape the field in the 21st century.

Redefining Language

From Historical to Systemic: Before Saussure, linguistics primarily focused on the history and evolution of languages. Saussure shifted the focus to language as a system of signs operating at a specific point in time (synchronic vs. diachronic).

Langue vs. Parole: He introduced the distinction between langue (the underlying system of rules and conventions) and parole (the actual speech acts individuals produce). This separated the abstract system from its concrete use.

Conceptualizing Language Signs

Signifier & Signified: Saussure proposed that language works through signs composed of two parts: the signifier (the sound or written form, like "dog") and the signified (the mental concept, the idea of a canine).

Arbitrariness of the Sign: He argued that the link between signifier and signified is arbitrary – there's no inherent reason "dog" sounds like a dog. This challenged the idea of language mimicking reality.

Meaning through Difference: Saussure emphasized that meaning in language arises through relationships between signs. A word's meaning depends on how it contrasts with other words in the system.

Impact on Linguistics

Structuralism: Saussure's ideas laid the foundation for structural linguistics, which dominated the 20th century. It viewed language as a system of interconnected parts where meaning is derived from structure.

Focus on Systems & Rules: His work encouraged linguists to analyze languages not just as collections of words, but as rule-governed systems for creating and comprehending meaning.

Lasting Influence

Springboard for New Theories: While later linguists challenged some of Saussure's ideas (like the strict langue/parole separation), his work continues to be a reference point for various modern linguistic theories.

Understanding Language Universals: Saussure's focus on language as a system helped us understand how languages, despite their differences, share some underlying principles for structuring meaning.

Saussure revolutionized how we define and study language. He moved linguistics away from historical analysis and towards a systematic understanding of language as a tool for creating meaning through signs and structures. His ideas continue to shape our understanding of this complex human faculty.

Phonology

Sound Systems as Structures: Structural phonology analyzed sound systems as sets of interrelated phonemes (contrastive sound units). The focus shifted from individual sounds to how they patterned together to create meaning distinctions (e.g., /p/ vs. /b/ in "pin" and "bin").

Minimal Pairs: Linguists used minimal pairs (words that differ only in one phoneme) to identify phonemes and demonstrate how they function within the system.

Morphology

Morphemes as Building Blocks: Structural morphology viewed words as composed of morphemes, the smallest meaningful units. They analyzed how morphemes are combined to form complex words, focusing on the rules governing these combinations (e.g., prefixes, suffixes).

Syntax

Phrase & Sentence Structures: Structural syntax aimed to identify universal syntactic structures across languages. They analyzed sentences as hierarchical arrangements of phrases (e.g., noun phrase, verb phrase) based on their function within the sentence.

Semantics

Meaning through Relationships: Structural semantics explored how meaning arises from the relationships between words within a system. They looked at how semantic oppositions (e.g., big/small, hot/cold) contribute to meaning construction.

Limitations and Evolution

Focus on System over Use: While structuralism provided valuable insights, it was criticized for neglecting the dynamic aspects of language use in real-world contexts.

Language Acquisition: Structuralist models struggled to explain how children acquire language, a complex process beyond just learning a rule-based system.

Contributions to Later Theories

Despite limitations, structuralism laid the groundwork for later theories in linguistics. It emphasized the importance of analyzing language as a system and paved the way for studying language universals – underlying principles shared by all languages.

Ferdinand de Saussure's concept of "language as a social fact" is a foundational principle in modern linguistics. It emphasizes that language is not an individual invention or a collection of random sounds, but rather a shared system shaped by a community. Here's a breakdown of this idea:

Key Points

Shared System: Language is a system of signs (words) that are used and understood by a community of speakers. These signs have no inherent meaning; their meaning arises from their shared use within the community.

Arbitrary Relationship: The link between the signifier (sound or written form) and the signified (concept) is arbitrary. There's no logical reason why the word "dog" sounds like a canine. This arbitrariness highlights the social convention aspect of language.

Imposed System: Individuals are born into a language community and inherit its linguistic system. They don't have complete control over it; they must learn and use the system as it exists within the community.

Social Force: Language shapes our perception of the world and influences our thoughts and social interactions. It reflects and reinforces social structures and cultural values.

Examples

Imagine a new community forming on a deserted island. Over time, they'll develop a shared system of communication specific to their needs and experiences. This newly formed language would be a social fact, shaped by their interactions.

Slang terms or regional dialects illustrate how language can evolve within a social group. These variations reflect the social dynamics and identity of the subgroup within the larger language community.

Significance of the Concept

Shifts Focus: Saussure's idea moved linguistics away from studying language as a mental phenomenon or a historical product. It placed emphasis on the social function and collective nature of language.

Understanding Change: By recognizing language as a social fact, we can better understand how languages change over time as societies and cultures evolve. Social factors like migration, technological advancements, and contact with other communities can influence language development.

Language as a social fact highlights the collective and conventional nature of language, its role in shaping social interactions, and its dynamic relationship with the societies that use it.

The Enduring Influence of Descriptivism in 21st Century Linguistics

For descriptivists, language is a dynamic and ever-evolving system of communication used by a community of speakers. Here's a breakdown of their perspective:

Social Construct: Descriptivists view language as a social construct, not a fixed entity. It's shaped by the interactions and conventions within a speech community.

Focus on Usage: The core principle is to analyze language as it's actually used by native speakers, not based on idealized or prescriptive notions of "correctness."

Arbitrary System: Descriptivists acknowledge the arbitrariness of the link between the signifier (sound or written form) and the signified (concept). There's no inherent reason a word sounds the way it does.

Variation and Change: Language is seen as constantly changing and exhibiting variations based on social factors like dialect, register, and historical context. Descriptivism aims to document and understand these variations.

The descriptivist approach to language and linguistics, championed by Leonard Bloomfield (1887-1949), continues to be a foundational concept in the 21st century. While some aspects of Bloomfield's ideas have evolved, the core principles of descriptivism remain central to linguistic research.

Bloomfield's Descriptivism: Core Tenets

Focus on Observation: Descriptivism emphasizes collecting and analyzing real-world data on how language is naturally used by native speakers. The goal is to describe the language's patterns and structures objectively, without judgments about "correctness."

Scientific Methodology: Bloomfield advocated for a scientific approach in linguistics, similar to natural sciences. He believed studying language should be data-driven and objective.

Rejection of Prescriptivism: Descriptivism stands in contrast to prescriptivism, which focuses on imposing rules and judgments about "correct" language use. Descriptivists argue that language is constantly evolving, and "correctness" is determined by how people use it in real-world communication.

Descriptivism in 21st Century Micro fields:

While Bloomfield's emphasis on strict objectivity has been nuanced, descriptivism's core principles remain valuable in various micro fields of linguistics:

Phonetics and Phonology: These fields rely on detailed analysis of speech sounds used in a language, which is essential for understanding sound patterns and identifying phonemes (meaningful sound units). Descriptivism provides the foundation for this objective analysis.

Morphology: Descriptivist methods are still used to analyze how morphemes (meaningful units) are combined to form words, revealing a language's morphological structure.

Syntax: Descriptivism helps describe sentence structures and grammatical rules based on how native speakers actually use them, not on prescriptive notions of "correctness." This allows for a more nuanced understanding of syntactic variation.

Semantics: While Bloomfield downplayed meaning, modern descriptivism acknowledges its importance. It contributes to understanding how speakers use language to convey meaning in real-world contexts, incorporating insights from cognitive linguistics and pragmatics.

Corpus Linguistics & Big Data: The 21st century has seen a surge in corpus linguistics, which analyzes large datasets of text (corpora). This method aligns with the descriptivist focus on real-world language use and allows for statistically robust analysis of language patterns.

Sociolinguistics: While Bloomfield downplayed social context, sociolinguistics, which studies the relationship between language and society, thrives in the 21st century. It complements descriptivism by acknowledging how social factors influence language use within a community.

Evolution beyond Descriptivism

The 21st century has seen the rise of new approaches that build on descriptivism:

Cognitive Linguistics: This field explores how our mental processes influence language use. It complements descriptivism by acknowledging the role of cognition in shaping language patterns.

Functional Linguistics: This approach focuses on how language functions in communication. It aligns with descriptivism by studying language in real-world contexts, but it also considers the communicative goals of speakers.

The descriptivist approach, pioneered by Bloomfield, laid the groundwork for objective and data-driven linguistic research. While some of his ideas have been refined, descriptivism's core principles remain relevant in the 21st century. It continues to be a foundation for understanding language structure, variation, and use across various micro fields of linguistics. As the field evolves, the focus on real-world language use and objective analysis continues to be a cornerstone of linguistic research.

Post- Bloomfieldian School

The Post-Bloomfieldian School didn't have a single, unified definition of language or linguistics. Bloomfield himself emphasized language as a system of observable units and behaviors. Post-Bloomfieldians, however, differed from Bloomfield in some key areas, leading to a more nuanced view:

Feature	Bloomfieldian Linguistics	Post-Bloomfieldian Linguistics
Focus	Observable behavior (sounds, grammar)	Meaning, social context, function
Units of Analysis	Primarily words	Words, phrases, sentences
View of Language	Fixed system of rules	Dynamic tool for communication

The Post-Bloomfieldian School was a significant movement in linguistics during the mid-20th century. It arose as a response to the dominant school of thought at the time, Structuralism, which was heavily influenced by Leonard Bloomfield. While Bloomfield focused on analyzing language as a system of observable units and behaviors, Post-Bloomfieldians took a different approach.

Here is how the Post-Bloomfieldian School looks in the 21st century:

Historical Significance: While not the dominant approach today, Post-Bloomfieldian linguistics laid the groundwork for many of the diverse theoretical frameworks used in studying language in the 21st century. It emphasized the importance of meaning and context in language, which later schools like Generative Grammar and Cognitive Linguistics built upon.

Enduring Influences: Some core ideas from Post-Bloomfieldian linguistics are still relevant. For instance, the focus on units larger than words (phrases, sentences) and the role of social context in shaping language use continue to be important areas of study in linguistics.

Modern Applications: Concepts developed by Post-Bloomfieldians like Kenneth Pike's Tagmemics are still used in fields like language description, translation, and language teaching, particularly for lesser-studied languages.

Overall, the Post-Bloomfieldian School doesn't define mainstream linguistics in the 21st century. However, its emphasis on meaning, social context, and units beyond words continues to influence the field and provides valuable tools for analyzing languages, especially those outside of mainstream European languages.

Sapir Whorf Hypothesis and Language

The Sapir-Whorf hypothesis (S-W hypothesis) doesn't provide a formal definition of language or linguistics itself. It primarily focuses on the relationship between language structure and thought. However, it does have some implicit implications for how we view language:

Language as Shaping Perception: The S-W hypothesis suggests language isn't just a tool for expressing thoughts but can also shape how we perceive and categorize the world. This adds another layer to the definition of language, acknowledging its potential influence on cognition.

Focus on Relativity: The hypothesis emphasizes that language isn't universal. Different languages might highlight or encode certain aspects of reality differently. This aligns with how linguistics studies language variation across cultures.

Impact on Linguistics

Importance of Language Typology: The S-W hypothesis fueled interest in typology, a branch of linguistics that compares how languages structure grammar, vocabulary, and other features. By studying these variations, linguists can explore potential connections between language structure and thought patterns.

Cognitive Connection: The hypothesis has influenced the rise of cognitive linguistics, which explicitly explores the mental processes behind language and how language interacts with our understanding of the world.

Overall, the S-W hypothesis doesn't define language or linguistics in a strict sense. However, it highlights the intricate connection between language structure, thought, and perception, which has been an important area of exploration within linguistics, particularly in cognitive and typological approaches.

The Sapir-Whorf hypothesis (S-W hypothesis) doesn't have a direct application to the technical aspects of morphology (word structure) and syntax (sentence structure) itself. However, it can influence how linguists approach these micro fields by considering the potential cognitive implications of these structures. Here's a breakdown:

Focus of Morphology and Syntax: These micro fields analyze the internal rules governing how words are formed (morphology) and how sentences are built (syntax). Their primary concern is understanding the system behind these structures.

S-W Hypothesis and Perception: The S-W hypothesis looks at the bigger picture of how language structure shapes thought. It suggests that morphological and syntactic features might not be neutral but could influence how speakers think about things.

Here's how the S-W hypothesis can influence these micro fields:

Sound Symbolism: The S-W hypothesis might be used to explore the idea of sound symbolism, which suggests that there might be a non-arbitrary relationship between the sounds of a word and its meaning. This is a debated topic, but the S-W hypothesis could provide a framework for investigating if certain sound patterns in a language are associated with specific concepts.

Considering Cognitive Effects: A morphologist studying how a language creates verb conjugations to indicate tense might also consider whether these structures influence how speakers conceptualize time.

Syntax and Categorization: A syntactician examining how a language uses object marking might ask if these structures influence how speakers categorize objects or events.

Examples

Gendered Nouns: Some languages assign grammatical genders to nouns (masculine, feminine, neuter). The S-W hypothesis might lead researchers to explore if this influences how speakers perceive objects or abstract concepts.

Past Tense Marking: Languages vary in how they mark past tense on verbs. The S-W hypothesis could prompt investigation into whether these variations influence how speakers think about the past.

Prague School and Functionalism: Redefining Language and Linguistics

The Prague School, a prominent linguistic movement of the 1920s and 30s, took a functionalist approach to language, offering a unique perspective on language definition and the study of linguistics. Here's how it impacted the field:

Language Definition:

Beyond Structure: Prague School linguists like Roman Jakobson viewed language not just as a fixed system of rules (grammar, vocabulary), but as a tool for fulfilling communicative functions in context.

Focus on Function: Language, according to the Prague School, serves various purposes – to inform, persuade, entertain, etc. The structure of language adapts to these functions.

Active and Dynamic: Language wasn't seen as a static entity, but as constantly evolving and adapting to communication needs.

Linguistics Redefined

Focus on Function: The study of language shifted towards understanding how language functions in communication.

Levels of Analysis: Prague School linguists proposed analyzing language at different levels – sounds (phonology), grammar (syntax), and meaning (semantics) – all contributing to communication.

Focus on Communication: Linguistics wasn't just about describing language structures but also about how these structures are used for communication in various contexts (written vs. spoken language, formal vs. informal situations).

21st Century Influence

Enduring Legacy: While not the dominant school today, the Prague School's functionalist approach continues to influence contemporary linguistics.

Functional Grammar & Pragmatics: The focus on communicative function paved the way for frameworks like Functional Grammar and Pragmatics, which study how language is used in context.

Cognitive Linguistics: The Prague School's emphasis on function aligns with Cognitive Linguistics, which explores the mental processes behind language use.

Here's a table summarizing the key points:

Feature	Traditional View (Pre-Prague School)	Prague School (Functionalist View)
Language Definition	Fixed system of rules (grammar, vocabulary)	Tool for fulfilling communicative functions
Focus	Structure	Function
View of Language	Static	Dynamic, evolving
Linguistics Focus	Describing language structure	How language functions in communication

Overall, the Prague School's functionalist approach offered a broader understanding of language, moving beyond a purely structural view and emphasizing its role in achieving communicative goals in ever-evolving contexts. This continues to influence the way we study and understand language in the 21st century.

Transformational Generative Grammar

In Noam Chomsky's Transformational Generative School (TGG), language is viewed as a complex mental faculty that allows humans to generate and comprehend an infinite number of sentences. Here are the key aspects of this definition:

Mental Faculty: TGG emphasizes that language is not just a system of communication learned through exposure, but rather an innate capacity of the human mind. This "Universal Grammar" is a set of principles and rules that allows children to acquire any human language with relative ease.

Generative: Language, according to TGG, is not just about understanding existing sentences but about generating new ones. The focus is on the underlying rules that govern how sentences are formed and interpreted.

Infinite Sentences: Human language allows us to create and understand an infinite number of sentences by combining words and phrases in various ways. TGG proposes a system of rules that can account for this seemingly limitless creativity within the bounds of grammar.

Transformational Generative Grammar (TGG) and its view of Linguistics:

Building on this definition of language, TGG proposes a specific approach to studying language, or linguistics, in this framework:

Focus on Syntax: TGG places a strong emphasis on syntax, the rules governing how words are combined into phrases and sentences. The deep structure and surface structure concepts are central to TGG's analysis of syntax.

Deep Structure and Surface Structure: TGG posits that sentences have two levels of representation: deep structure and surface structure. The deep structure represents the underlying meaning of the sentence, while the surface structure is the actual form we hear or read. Transformations are rules that operate on the deep structure to derive the surface structure.

Explaining Universals: TGG seeks to explain the underlying universals of human language. Despite the vast diversity of languages, TGG proposes that there are core principles shared by all languages due to the nature of Universal Grammar.

Criticisms of TGG's definition:

Overemphasis on Syntax: Critics argue that TGG neglects other aspects of language, such as semantics (meaning) and pragmatics (contextual use).

Universal Grammar: The concept of a fixed Universal Grammar has been challenged by those who see language as more variable and shaped by social interaction.

Modularization: Some linguists argue that language is best understood by studying its various aspects (syntax, semantics, and pragmatics) as separate modules that interact with each other. This modular approach acknowledges the complexity of language and allows for more nuanced explanations within each subfield.

Despite these criticisms, TGG remains a highly influential theory in linguistics, sparking significant debate and research on the nature of human language.

Noam Chomsky's Transformational Generative School (TGG) primarily focuses on **syntax**, the rule-governed system for creating grammatical sentences. This core emphasis can overshadow other microfields of linguistics, but TGG does attempt to lay the foundation for how these subfields can be integrated within its framework. Here's a breakdown:

Phonology and Morphology: TGG acknowledges these microfields but assigns them a preparatory role. Phonology deals with sound systems, and morphology deals with word structure. TGG views them as providing the building blocks (phonemes and morphemes) that are manipulated by the syntactic rules to form sentences.

Semantics: The relationship between TGG and semantics (meaning) is complex. TGG proposes a Deep Structure level that represents the core meaning of a sentence. However, how meaning is generated and interpreted from this deep structure is not fully elaborated within TGG. This has led to the development of separate theories of semantics that attempt to interface with TGG's syntactic framework.

Pragmatics: Similar to semantics, pragmatics (how language is used in context) is not extensively addressed in TGG. However, the concept of transformations can be seen as acknowledging the role of context to some extent. Transformations can be influenced by the intended meaning or communicative goal of the speaker, reflecting the importance of context to some degree.

Generative Phonology

Generative phonology, a subfield within Transformational Generative Grammar (TGG) founded by Noam Chomsky and Morris Halle, builds upon the core Chomskyan definition of language but focuses specifically on the sound system. Here's how generative phonology views language and linguistics:

Language (Sound System)

Mental Representation: Similar to TGG, generative phonology posits that the human mind has an underlying mental representation of sound patterns for each language. This representation is abstract and may not directly correspond to the sounds we hear.

Rules and Derivations: Phonological rules operate on these underlying representations, transforming them into the actual spoken forms (surface representations) we encounter. These rules can involve inserting, deleting, or modifying sounds based on their features and position within a word or phrase.

Explaining Sound Patterns: Generative phonology aims to explain the systematic patterns of sound alternations observed in languages. For example, why the "ve" in "live" becomes a "f" in "life" can be explained by phonological rules.

Linguistics (Phonological Analysis)

Focus on Underlying Representations: The core task of phonological analysis within this framework is to uncover the underlying representations and the set of rules that map them onto surface forms. This involves analyzing sound patterns, identifying relevant features, and proposing rule systems that account for the observed data.

Universals and Particularities: Generative phonology seeks to identify universal principles that govern sound systems across languages (e.g., constraints on permissible sound sequences). However, it also acknowledges the unique phonological rules and features that characterize individual languages.

Key Concepts in Generative Phonology

Distinctive Features: Sounds are analyzed based on a set of binary features (e.g., voiced/unvoiced, consonant/vowel) that determine their category and how they can interact with other sounds.

Levels of Representation: Underlying representation (abstract), phonological rules (transformational), and surface representation (spoken form).

Rule Ordering: The order in which phonological rules apply is crucial in determining the final surface form.

Criticisms of Generative Phonology

Overemphasis on Rules: Some argue that generative phonology focuses too heavily on formulating rules, neglecting the perception and production of speech sounds.

Limited Explanatory Power: Critics claim that the model struggles to account for all aspects of sound variation and change within languages.

Overall, generative phonology provides a rule-based framework for analyzing and explaining sound patterns in language. While it has been influential, it's important to acknowledge the limitations of this approach and the existence of alternative frameworks for phonological analysis.

Post Chomskian School of Linguistics

The Post-Chomskian School encompasses a wide range of theoretical approaches to linguistics that emerged in response to, and often as critiques of, Noam Chomsky's Transformational Generative Grammar (TGG). Here's how language and linguistics are defined within this diverse school:

Language

Focus on Meaning and Use: While syntax remains important, Post-Chomskian approaches emphasize the role of semantics (meaning) and pragmatics (language use in context) to a greater extent than TGG.

Language as Social and Cognitive: Language is seen as shaped by both social interaction and cognitive processes. The focus shifts from a purely mental faculty (Universal Grammar) to how language is used and interacts with the world.

Variation and Change: Post-Chomskian linguistics acknowledges the variation and change inherent in languages. Languages are not static systems but constantly evolve due to social and cultural factors.

Here are some specific subfields within the Post-Chomskian School that highlight these alternative definitions of language:

Functional Grammar: Focuses on how language is used to achieve communicative goals.

Cognitive Linguistics: Analyzes the relationship between language, thought, and conceptualization.

Discourse Analysis: Studies how language is used in connected speech and written text.

Sociolinguistics: Examines how language varies based on social factors like dialect, register, and power dynamics.

Linguistics in the Post-Chomskian School

Interdisciplinary Approach: Post-Chomskian linguistics draws on insights from psychology, sociology, anthropology, and cognitive science to understand language.

Focus on Language Use: The study of language goes beyond just grammar to encompass how language functions in real-world contexts.

Explaining Variation and Change: Linguistics aims to explain how languages vary across communities and how they change over time.

Criticisms of TGG

Overemphasis on Syntax: Post-Chomskian approaches challenge TGG's focus on syntax as the core of language.

Universal Grammar: The idea of a fixed Universal Grammar is questioned. Language is seen as more flexible and influenced by social factors.

Overall, the Post-Chomskian School offers a more diverse and nuanced view of language compared to TGG. It emphasizes the social, cognitive, and functional aspects of language, providing a richer understanding of how humans use language to communicate and interact with the world.

TGG's Enduring Influence

Core Tenets Still Relevant: The core ideas of TGG, particularly its focus on **deep structure** and **transformational rules** to explain sentence formation, remain influential in some areas of syntax research.

Universal Grammar Debate: The concept of Universal Grammar, a core tenet of TGG proposing that all languages share some underlying principles, continues to be debated and investigated. While the idea of complete universality is challenged, the search for commonalities across languages persists.

Formal and Explicit Framework: TGG provides a formal and explicit framework for analyzing syntax. This clarity has been valuable for developing models in computational linguistics and machine translation.

Shifting Landscape of Linguistics

Rise of Functional Grammar: Functional Grammar approaches emphasize how language is used to achieve communicative goals. This focus on meaning and context has gained prominence in the 21st century, complementing TGG's focus on sentence structure.

Cognitive Linguistics: This approach explores the link between language, thought, and conceptualization. It sheds light on how our minds process and generate language, going beyond the purely rule-based system of TGG.

Corpus Linguistics and Usage-Based Models: The use of large corpora (collections of text or speech) and usage-based models that analyze how language is actually used have become increasingly important. These approaches provide a more empirical and data-driven perspective on language, contrasting with TGG's emphasis on innate mental structures.

Criticisms of TGG

Overemphasis on Syntax: Critics argue that TGG neglects other aspects of language, such as semantics (meaning) and pragmatics (contextual use).

Limited Explanatory Power: Some argue that TGG struggles to account for the full range of syntactic phenomena observed in natural languages. The focus on abstract rules can be seen as less explanatory for the complexities of real-world language use.

Static Nature: TGG's emphasis on a fixed Universal Grammar is challenged by the dynamic and ever-evolving nature of languages.

TGG's Legacy

While TGG's dominance has decreased somewhat, it remains a significant contribution to the field of linguistics. Its focus on core syntactic principles and rule-based systems has shaped the way linguists analyze sentence structure. However, the 21st century has seen a shift towards more diverse and data-driven approaches that acknowledge the multifaceted nature of human language.

Copenhagen School

The Copenhagen School, also known as Glossematics, developed by Louis Hjelmslev, offers a unique perspective on language and linguistics. Here's a breakdown of their definitions and its lasting influence:

Language in the Copenhagen School

Language as a Semiotic System: Language is viewed as a complex system of signs, similar to Ferdinand de Saussure's ideas. These signs consist of an expression plane (form) and a content plane (meaning). However, the Copenhagen School goes beyond, focusing on the relationships between these planes within the system, not just individual signs.

Emphasis on Relations (Relational Grammar): Meaning in Glossematics arises not from the inherent properties of words but from the network of relationships between them within the system. The focus is on how forms (e.g., sounds, grammatical structures) interrelate to create meaning.

Arbitrariness and Conventionality: Like Saussure, the Copenhagen School acknowledges the arbitrary nature of the link between signifier (form) and signified (meaning). The specific sounds or structures used in a language are ultimately conventions agreed upon by a speech community.

Linguistics in the Copenhagen School (Glossematics)

Focus on the System: The core task of linguistics within Glossematics is to uncover the underlying systematic relationships between forms and their corresponding content within a language. This involves analyzing the inventories of sounds, grammatical markers, and their interdependencies.

Formal and Abstract: Glossematics employs a formal and abstract approach, developing a specific terminology to describe the relationships between forms and content. This approach has been both praised for its rigor and criticized for its complexity and distance from everyday language use.

Micro fields within Glossematics

Glossematics doesn't strictly define micro fields like phonology, morphology, or syntax. However, the framework can be applied to analyze patterns within these areas, focusing on the interdependence of elements within the system.

Impact in the 21st Century

Limited Direct Influence: Glossematics' dense formalism has limited its widespread adoption in mainstream linguistics. However, its core ideas continue to inspire some linguists.

Relevance to Typology and Language Universals: The focus on systematic relationships is relevant to typological studies that compare languages across the globe. Understanding how languages organize their form-meaning relationships contributes to the search for universals in human language.

Semiotics and Communication Theory: Glossematics' emphasis on signs and systems resonates with broader fields like semiotics (the study of signs and symbols) and communication theory. Understanding how meaning is constructed within language systems informs broader theories of signification and communication.

Overall, the Copenhagen School offers a distinct perspective on language, emphasizing the systemic nature of form-meaning relationships. While its formal complexity limits its widespread use, its core ideas continue to inspire research in typology, language universals, and broader communication theory.

London School

The London School, though not a single unified school of thought, refers to a group of linguists centered on J.R. Firth at the University of London in the mid-20th century. Here's a breakdown of their approach to language and linguistics, including its micro fields and ongoing influence:

Language in the London School

Functional and Contextual: The London School emphasizes the **functional** nature of language, where language is a tool used for achieving communicative goals in specific contexts. Meaning is seen as arising from the interplay of language with the situation and social setting.

Register and Dialect Variation: The London School pays close attention to how language varies based on register (formal vs. informal) and dialect (regional variations). This focus on variation contrasts with the emphasis on universal grammar in other schools.

Firthian Phonology: While not a unified theory, Firth's ideas on phonology highlighted the importance of analyzing sounds in terms of their function within the sound system and their distribution in connected speech.

Linguistics in the London School

Contextual Analysis: Linguistic analysis focuses on understanding language use in its full context, including the social setting, participants, and communicative goals. This involves examining not just the grammatical structure but also the social and functional aspects of language use.

The "Firthian Technique": This method involves analyzing language through a close examination of recurrent patterns and collocations (words that frequently appear together) within a text or speech sample. This approach helps to uncover the functional significance of language choices.

Micro fields in the London School

Phonology: As mentioned above, Firthian phonology emphasizes the function and distribution of sounds within a language.

Lexicology and Semantics: The London School placed significant emphasis on vocabulary and meaning, analyzing words in relation to their social and functional contexts.

Discourse Analysis: The study of language use in connected speech and writing finds a natural home within the London School's focus on context and function.

Impact in the 21st Century

Enduring Significance: The London School's emphasis on function, context, and variation remains highly relevant in contemporary linguistics.

Social and Cognitive Linguistics: The focus on language and social context resonates with Social Linguistics and Cognitive Linguistics, which explore the interplay of language, thought, and social interaction.

Corpus Linguistics: The Firthian technique using large corpora (collections of text or speech) aligns well with the data-driven approach of modern Corpus Linguistics.

Critical Discourse Analysis: The London School's attention to power and social context has influenced Critical Discourse Analysis, which examines how language is used to construct power relations and ideologies.

Overall, the London School, despite not being a unified theory, has had a lasting impact on linguistics. Their emphasis on function, context, and variation offers valuable insights into how language is actually used in real-world situations.

Main Turns in Linguistics

Other than linguistics schools, it is possible to mention the four basic turns of (English) linguistics which provide a basis for studying language as a scientific discipline.

a. The Quantitative Turn

Focus: This shift emphasizes using mathematical methods and statistical analysis to study language.

What it studies: Quantitative linguistics examines patterns in language data, such as word frequencies, sentence lengths, or grammatical structures. It allows researchers to test hypotheses and identify statistical regularities in language use.

Impact: This approach has revolutionized corpus linguistics (analysis of large text collections) and sociolinguistics (language variation across social groups).

b. The Usage-Based Turn

Focus: This approach emphasizes the role of actual language use in shaping grammar and meaning.

What it studies: Usage-based linguistics examines how speakers and hearers encounter and process language in real-world situations. It challenges the idea of a fixed, innate grammar and proposes that grammar emerges from patterns of language use.

Impact: This turn has influenced research on language acquisition, construction grammar (focuses on how we build meaning through constructions), and cognitive linguistics (explores the link between language and thought).

c. The Typological Turn in World Englishes Research:

Focus: This perspective emphasizes comparing and contrasting different varieties of English across the globe (World Englishes).

What it studies: Typological research in World Englishes explores how grammar, vocabulary, and pronunciation differ in various English dialects and regional varieties. It aims to understand the unique features of these varieties and how they function within their specific contexts.

Impact: This approach challenges the notion of a single, "correct" Standard English and highlights the diversity and dynamism of the English language globally.

d. The Historical Turn:

Focus: This turn re-emphasizes the importance of studying the historical development of languages to understand their current structure and use.

What it studies: Historical linguistics examines how languages change over time, including sound changes, grammatical shifts, and vocabulary evolution. It allows us to trace the roots of words, understand how language families are related, and appreciate the dynamic nature of language.

Impact: Historical linguistics informs our understanding of language universals (common features across languages) and language change mechanisms. It also sheds light on the cultural and social factors that influence language evolution.

e. Artificial Intelligence Turn

Artificial intelligence (AI) isn't considered a fundamental "turn" in linguistics like the ones mentioned above (quantitative, usage-based, typological, and historical). Here is why it could be:

Complementary Tool: AI acts more as a powerful tool or approach that can be applied within existing linguistic frameworks to support research and analysis.

Focus on Specific Tasks: AI applications in linguistics often focus on specific tasks such as sentiment analysis, machine translation, or automatic speech recognition. These applications build upon established linguistic knowledge about grammar, semantics, and discourse.

Emerging Field: The field of AI and linguistics is still developing, and its long-term impact on linguistic theory is yet to be fully determined.

However, AI does have the potential to influence linguistics in significant ways:

New Data Analysis Methods: Machine learning algorithms can analyze vast amounts of language data (e.g., corpora, social media) to uncover patterns and trends that might be difficult for human researchers to identify.

Language Modeling: AI can be used to create sophisticated language models that can generate human-like text or translate languages more effectively. These models can improve our understanding of how language works.

New Research Questions: AI applications may lead to new research questions in linguistics, prompting us to re-evaluate existing theories about language acquisition, processing, and evolution.

AI and Linguistics: A Collaborative Future

While AI isn't a separate turn in linguistics, it's undoubtedly transforming the field. The future of linguistics likely involves a close collaboration between human researchers and AI tools. AI can handle large datasets and complex computations, while human expertise remains crucial for interpreting results, formulating research questions, and providing theoretical grounding. This collaboration holds the potential for exciting new discoveries about the nature and complexities of human language.

References

- Bloomfield, L. (1933). *Language*. Holt, Rinehart and Winston.
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. Mouton.
- Colomina-Almiñana, J. J. (2022). A Defense off A Weak Linguistic Relativist Thesis. *Language Sciences*, 94, 101512.
- Culler, J. (1976). *Ferdinand De Saussure*. Penguin Books.
- De Saussure, F. (1983). *Course in General Linguistics* (C. Bally & A. Sechehaye, Eds.). McGraw-Hill. (Original Work Published 1916)
- Firth, J. R. (1935). *Papers in Linguistics 1934-1951*. Oxford University Press.
- Halle, M. (1962). 'Phonology in Generative Grammar' *Word* 18, 54-72.
- Kortmann, B., & Kortmann, B. (2020). Turns and Trends in 21st Century Linguistics. *English Linguistics: Essentials*, 241-286.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. University Of Pennsylvania Press.
- Leška, O. (1999). » Prague School Linguistics: Unity in Diversity«. *Prague Linguistic Circle Papers*, 3, 3-14.
- Palmer, F. R. (1995). Firth and the London School of Linguistics. In *Concise History of the Language Sciences* (Pp. 268-272). Pergamon.
- Pike, K. L. (2022). Tagmemics. In *Handbook of Pragmatics* (Pp. 1371-1375). John Benjamins.
- Trabant, J. (1987). Louis Hjelmslev: Glossematics as General Semiotics. In: Krampen, M., Oehler, K., Posner, R., Sebeok, T.A., Von Uexküll, T. (Eds) *Classics of Semiotics. Topics in Contemporary Semiotics*. Springer, Boston, Ma. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-9700-8_4

PETER HANDKE'NİN "KARANLIK BİR GECEDE" ADLI ROMANINDA RUHSAL DÖNÜŞÜM MEKÂNLARI

SPACES OF SPIRITUAL TRANSFORMATION IN PETER HANDKE'S NOVEL "KARANLIK BİR GECEDE"

Dudu UYSAL¹

Giriş

Mekânın kişinin ruhsal dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynaması ile ilgili görüşler mekânların sadece fiziksel değil, zihinsel olarak da algılanmasından kaynaklanır. Mekânın zihinsel olarak olumlu ya da olumsuz algılanması, o mekânda yaşanan olaylardan edinilen olumlu ya da olumsuz deneyimlerle doğrudan bağlantılıdır. Mekânın fiziksel görünüşünün algılanmasında zamanla değişiklik olabilir ama zihinsel olarak algılanmasında mekân değişmeden kalır. Kişi hayatının sonuna kadar bu mekânla ilgili olumlu ya da olumsuz anılarını hatırlamaya devam eder çünkü böyle bir mekân kişinin ruhunda ebedi bir iz bırakır. Lefebvre bu tarz mekânları temsil mekânları olarak tanımlar:

"[...] Tasarlanmış olmaktan çok yaşanmış olan temsil mekânları ne tutarlılığa ne de bağlantıya mecburdur. İmgelemen ve sembolizmin nüfuz ettiği bu mekânların kökeni tarihtir; [...]. Bu bilginler kendilerini ilgilendiren şeyi burada kolaylıkla tanır: çocukluk anıları, düşler, dölyatağının imge ve sembolleri (delikler, koridorlar, labirentler). Temsil mekânı yaşanır, konuşur; duyumsal bir çekirdeği ya da merkezi vardır. Ego, yatak, oda, konut ya da ev; meydan, kilise, mezarlık... Bu mekânlar, tutku ve eylem yerlerini, yaşanan durumların yerlerini kapsar, dolayısıyla zamanı doğrudan içerir. [...], yönsele, durumsal, ilişkisel [...] çeşitli nitelemeler edinebilir." (Lefebvre, 2014, s. 70-71)

Kişi bir gün ruhsal hayatının büyük bir bölümünü etkileyen mekânın ya da mekânların dışına çıkmaya karar verir çünkü "mekânı değiştirdiğimizde, alışılmış duyarlılıkların mekânından ayrılarak ruhsal açıdan yenileştirici bir mekânla bağlantıya geçeriz." (Bachelard, 1996, s. 256) ve "var olma bilincine tabii ki, mekândan kaçarak da ulaşılabilir." (Bachelard, 1996, s. 182) Ancak ruhsal olarak dönüşmesi gerektiğine inanan kişi böyle bir karar alma cesaretini gösterir. Uzun süre içinde bulunduğu eski mekânından çıkıp yeni bir mekâna doğru yönelmesinin asıl nedeni içtenlik ve enginlik arayışıdır. Ruhsal dönüşüm sürecinde kişinin yeni bir mekâna geçmesi hem mekânı kendine özgü olarak algılaması hem de mekân aracılığıyla kendini yeniden yaratması anlamına gelir. Kişi özünde bu yeni mekânla bütünleşir ve oraya ait olduğunu hisseder. Önceki hayatının bütün acı gerçekleriyle yüzleşerek öz kimliğini burada yeniden yaratma fırsatı bulur. Terk ettiği önceki mekânla, burada yaşanan olaylarla ilgili olumlu ya da olumsuz deneyimlerini ve kendini

¹Dr. Öğrt. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sakarya/Türkiye, duysal@sakarya.edu.tr

objektif bir bakış açısıyla yeniden değerlendirir. Kişi eski mekânına geri dönerek sanki hiçbir şey değişmemiş gibi hayatına kaldığı yerden devam etse bile o artık eski “ben” değildir. Bachelard (1996, s. 126-127) bu durumu Fransız bir şair olan Joë Bosquet’in şu ifadeleriyle açıklar: “Kimse benim değiştiğimi görmüyor. İyi ama beni kim görüyor ki? Kendi kendimin gizlendiği yerim ben.” Kişinin içinde bulunduğu mekânı yeni mekân uğruna terk etmesi onun ruhsal dönüşümünü olumlu yönde etkilerken, olumlu ya da olumsuz bütün yaşanmışlıklara rağmen mekânın içine kapanıp kalması ve orayı terk etmemesi ise olumsuz yönde etkiler. Elçi (2003, s. 24, 59, 72, 101) bu durumu eve çekilme psikolojisi olarak adlandırır. Kişi dış dünyada başına gelen olumsuz olayların üstesinden gelemediğinde kendini korku, endişe, yalnızlık, karamsarlık, içe kapanma gibi olumsuz duygu durumları içinde bulur. Artık dış dünyadaki hayata dâhil olmak istemeyen kişi ev ya da buna benzer diğer kapalı iç mekânları kendine bir sığınak olarak görür ve bu mekânlarda öz kimliğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

Ruhsal dönüşüm sürecinde içinde bulunulan eski mekânı terk edip yeni bir mekâna geçiş sürecinde göz önünde bulundurulması gereken bazı mekânsal özellikler vardır. Bunun için öncelikle herhangi bir şeyle sınırlandırılmış kapalı mekânlar değil de açık havada bulunan doğal mekânların tercih edilmesi gerekir çünkü “Baudelaire’e göre insan sonsuz büyüklükte bir varlıktır” (Bachelard, 1996, s. 246) ve sınırlandırılmış mekânlar onun varoluşuna uygun değildir. Böyle bir mekânda olumsuz yalnızlığı deneyimleyeceği için ruhsal olarak çökmeye başlar ve hakiki bir yaşamla ilgili bilgi sahibi olamaz. Söz konusu doğal mekânlar orman, vadi, ova, çayır, dağ, tepe, çöl, bozkır, durgun su kenarları, akarsu kenarları, ırmak, nehir, dere, çay, okyanus, deniz, göl, gölet vb. olarak sıralanabilir. Doğal mekânlar aynı zamanda sonsuz büyüklükleri ve derinlikleriyle bilinir. Kişi buralarda huzur ve dinginlik içinde hayal kurabildiği için ruhsal dönüşüm sürecinde doğal mekânlar ona her zaman daha çekici gelir. Doğal mekânların toprak ya da su gibi maddelerden oluşması kişinin olumsuz duygusal enerjilerini nötralize etmesini sağlar. Doğal mekânların birer parçası olan hayvan ve bitkilerin de kişi üzerinde şifalandırıcı bir etkisi vardır. Sonuç olarak doğal mekânlarda kişi bedensel ve ruhsal olarak arınır.

Peter Handke’nin Hayatı ve Eserleri

Peter Handke

Peter Handke 6 Aralık 1942’de Griffen, Karintiya’da anne tarafından büyükbabası Gregor Sivec’in evinde doğan Avusturyalı bir yazar ve çevirmendir. Annesi, Karintiyalı Slovenyalı Maria Handke, Peter Handke’nin biyolojik babası olan ve Karintiya’da asker olarak görev yapan Erich Schönmann ile tanıştığında Schönmann başka bir kadınla evlidir. Peter Handke dünyaya gelmeden önce annesi Schönmann’dan ayrılarak Berlin tramvay kondüktörü ve Wehrmacht (1935-1945 yılları arasında Nazi Almanyası’nın silahlı kuvvetleri) askeri olan Adolf Bruno Handke ile evlenir. Adolf Bruno Handke Peter Handke dünyaya geldiğinde ona adını veren üvey babasıdır. Peter Handke biyolojik babasıyla 1961 yılında liseden mezun olmadan kısa bir süre önce tanışır. Anne tarafından büyükbabası Slovak olduğu için küçük yaşlarda Slovak kültürüne ilgi göstermeye başlar (Peter Handke, 2024).

Peter Handke 1944 yılında ailesiyle birlikte Doğu Berlin’e göç eder. O zamanlar ağır bir yıkım yaşayan Berlin’in Sovyet tarafına ait bir ilçesi olan Pankow’da bir daireye taşınırlar. Adolf Bruno Handke burada ne kalıcı bir iş bulabilir ne de siyasi bir iyileşmeyle ilgili umudu vardır. 24 Haziran 1948’de uygulanan Berlin ablukasından kısa süre önce, 7 Ağustos 1947’de doğan kızları Monika ile

birlikte dört kişi olan aile şafak vakti Berlin'den ayrılır. Pasaportları olmadığı için Avusturya sınırını yasadışı olarak kamyonla geçerler. Peter Handke bu yolculuğu o zamanlar büyük bir macera olarak görür. şu anda ise hatırlayabildiği ilk önemli çocukluk deneyimlerinden biridir. Ailesiyle birlikte Griffen'e yerleştiklerinde henüz altı yaşında olan Peter Handke daha önceden edindiği Berlin lehçesinden dolayı oyun arkadaşlarıyla anlaşmakta zorlanır. Baba burada bir süre işsizlik parası alır ama bu parayı genellikle alkol almak için harcar. Anne ve baba arasında sürekli tartışmalar yaşanır. Baba sonunda kayınbiraderi Georg Siutz'un yanında iş bulur ama kilisenin ve yerel toprak sahiplerinin söz sahibi olduğu bölgede Handke ailesi fakir nüfusun bir parçası olmaya devam eder. Peter Handke kendisini küçük bir hizmetçinin oğlu olarak görür. Eserlerine de yansıttığı köy yaşamına dair izlenimlerinin çoğunu da burada edinir (Peter Handke, 2024).

Peter Handke, 13 Eylül 1948'de Griffen İlkokuluna başlar ve 1952'ye kadar burada eğitim görür. Dördüncü sınıftan sonra, 10 Temmuz 1954'e kadar iki yıl boyunca Griffen kız ve erkek ortaokulunda okur. Okulda akademik performansı genellikle çok iyidir. Daha sonra Tanzenberg'de din ağırlıklı eğitim veren Katolik-Hümanist bir liseye gider. Bu liseye kabul genellikle bir din adamının tavsiyesi üzerine mümkündür. Bu lisede laik okul profesörleri hümanist geleneğe uygun olarak ders verirler. 7 Temmuz 1954'te Peter Handke giriş sınavını geçer ama okul profesörünün tavsiyesi üzerine, henüz Latince bilgisi olmadığı için lisenin yaşına uygun üçüncü sınıfı yerine ikinci sınıfına kaydedilir. Okula başladıktan kısa süre sonra "Mein Leben" (Hayatım) başlıklı on altı sayfalık bir yazı kaleme alır. Yazmaya yönelik ilgisi bu metinle başlar. Latince, Yunanca, İngilizce, İtalyanca ve Slovence dil eğitimi alır. 1957'de kendisine Almanca ve İngilizce öğreten okul profesörü Reinhard Musar ile önemli bir ilişki kurar. Musar, onun yazma yeteneğini fark ettiği için onu sürekli yazmaya teşvik eder. Handke de ona yazdığı metinleri okur ve birlikte yaptıkları yürüyüşler sırasında bu metinleri onunla tartışır. Musar daha sonra yazar olmak isteyen Handke'ye, hukuk okumasını tavsiye eder. Handke'nin yılın sadece birkaç ayında yoğun olarak hukuk eğitimi alacağını ve geri kalan zamanını yazmak için özgürce kullanabileceğini düşünür. Tanzenberg'de bulunduğu sürede ilk edebi metinlerini yayınlamaya başlar (Peter Handke, 2024).

Handke 1959 öğretim yılı ortasında kendi isteğiyle okul değiştirir çünkü Katolik yatılı okulu sabah ayınlarından ve uygulanan birçok yasaktan dolayı onun için dayanılmaz bir hal alır. Burada yasak olan kitapları okuduğu anlaşıldığında, ailesinin büyükbabasının arsasının üzerine bir ev inşa ettikleri Griffen'e geri döner ve Klagenfurt'taki Hümanist – Federal bir liseye gider. Bu okula her gün otobüsle gider gelir. 1959'da Klagenfurt'ta düzenlenen öğrenci edebiyatı yarışmasına katılır ve ödöl alır. Bunun üzerine "Der Namenlose" (İsimsiz) (13 Haziran 1959) ve "In der Zwischenzeit" (Bu Arada) (14 Kasım 1959) adlı iki metni "Kärntner Volkszeitung"da yayınlanır. Yazmaya her geçen gün daha fazla odaklanır. 1961 yılında okuldan iyi bir dereceyle mezun olur (Peter Handke, 2024).

Handke, 1961'de Graz'da hukuk okumaya başlar. Üniversite eğitimi boyunca Graz-Waltendorf bölgesinde kiraladığı küçük bir odada yaşar. Öğrenimini şevkle olmasa bile başarıyla tamamlar. Öğrenimini bursla, ailesinden aldığı parayla ve çalışarak finanse eder. Yunanca özel dersler verir ve postayla sipariş alan bir şirkette çalışır. Floresan ışıklı bir paketleme odasında çalışmak zorunda olması zamanla gözlerinin ağırmasına neden olur ve doktor koyu renk camlı gözlük kullanmasını tavsiye eder. Her gün olmasa bile birkaç gün sinemaya gider. Senaryolar yazar. Ara sıra film yönetir. Film festivali muhabirliği ve film jürisi üyeliği yapar. Büyük tutkuları

arasında Rock müzik dinlemek vardır. Çalışmak ve yazmak için giderek daha sık ziyaret ettiği kafelerde, tutkulu bir müzik kutusu kullanıcısı olur (Peter Handke, 2024).

1963'ten itibaren Handke'nin edebi profili daha da keskinleşir. İlk kısa metinleri ve çeşitli konulardaki radyo programları Grazer Rundfunk'ta yayınlanır. Metinleri, katıldığı Graz grubunda ilk kez okunur. İlk roman denemesi olan "Die Hornissen" (Eşekarıları) (1966) Suhrkamp yayınevi tarafından yayınlanır. Handke bu süreçte kendisini tamamen yazmaya verir ve yazarlık dışında hiçbir işle meşgul olmak istemez çünkü hayatta kendisini sadece yazarak ifade edebileceğine inanan bir yazardır. 1966'da tarzıyla Grup 47'nin tüm dikkatlerini üzerine çeker. Henüz 23 yaşındadır ama yazar olarak ünü giderek daha fazla artar ve Alman edebiyat sahnesinde bir yıldız gibi parlar. İki Avusturyalı yazar arasında daha sonra hoşnutsuzluklar olsa da Handke, Thomas Bernhard'dan çok fazla etkilenir (Peter Handke, 2024).

Handke, oyuncu Libgart Schwarz ile evlenir. 20 Nisan 1969'da kızı Amina dünyaya gelir. Onun için çocuk önceki yaşam tarzının tamamen değişmesi anlamına gelir ama daha sonra babalığın önemli ve sevgi dolu bir deneyim olduğunu fark eder. 1970 yılında eşi ve kızıyla birlikte kısa süreliğine Paris'e taşınır. Aynı yıl Kronberg im Taunus'ta bir ev satın alır ve sonbaharda buraya taşınır. Bu süreçte evliliği yolunda gitmez. Başlangıçta kızına eşi ile birlikte bakarken, eşi kendini artık oyunculuk kariyerine adanmak istediği için evden ayrılır ve bundan sonra kızının bakımından sadece Handke sorumlu olur. 1994 yılında da Viyana'da eşinden resmi olarak ayrılır. İlk eşinden boşandıktan sonra, 1995'in sonbaharında Paris'li bir imalatçının kızı olan Sophie Semin ile evlenir. Resmi olarak evlenmeden önce, 24 Ağustos 1991'de kızı doğar. Sophie, Handke ile birlikte yaşamamanın zor olduğunu düşündüğü için 2011'den beri ondan ayrı yaşar (Peter Handke, 2024).

1971 yılında Handke eşi ve Alfred Kolleritsch ile birlikte ABD'yi gezer. Annesi, Maria Handke ise yıllar süren depresyonun ardından 19 Kasım 1971'i 20 Kasım'a bağlayan gece intihar eder. Bu travmatik deneyimi 1974 yılında filmi yapılan "Wunschloses Unglück" (Mutsuzluğa Doyum) (1972) adlı romanında konu olarak işler. Bu romanda ABD gezisinden de kesitler vardır. Kasım 1973'ten 1978'e kadar Paris'te kızıyla birlikte yaşar. 1976 yılında panik atak ve kalp atışı düzensizliğinden dolayı hastanede yatmak zorunda kalır. Alaska'ya uzun bir yolculuğa çıkan Handke, 1978 yılında New York üzerinden memleketine geri döndüğünde edebiyat kariyerinin bugüne kadarki en büyük varoluşsal krizini yaşar. "Langsame Heimkehr" (Yavaş Eve Dönüş) (1979) romanını yazarken yaşadığı çaresizlikten söz eder. Uzun süren hareketsiz bir yaşamdan sonra kısa gezilere çıkmayı alışkanlık haline getirir. Sonrasında yaşadığı varoluşsal krizin üstesinden gelmeyi başarır. 19 Kasım 1987'de üç yıl süren bir dünya turuna çıkar ve farklı ülkeleri gezip görme fırsatı elde eder. 1988 yılında üvey babası Adolf Bruno Handke ölür. Peter Handke'nin kendisi ise şu anda Paris'te yaşamaktadır (Peter Handke, 2024).

Handke, 2019 yılında aldığı Nobel Edebiyat Ödülü'nün yanı sıra bilinen birçok önemli edebiyat ödülüyle de onurlandırılmıştır. Handke Sırp savaş suçlarını ve Srebrenitsa soykırımını inkâr etmek, önemsizleştirmek ve göreceleştirmekle suçlandığı için ağır eleştirilere maruz kalır ve bu durum aldığı ödüllere de gölge düşürür. Hayatının geneline bakıldığında 70'li yıllarda olduğu gibi günümüzde de kişisel görüşleri, yaşam tarzı ve başkaldıran kişiliğinden dolayı çok fazla eleştirilen bir yazardır. Eserleri genellikle şiir, roman ve tiyatro oyunları türündedir. Farklı ülkelerde ve şehirlerde yaşadığı için yer ve mekân değiştirmekten keyif alan bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir. Doğal ortamlarda vakit geçirerek fiziksel aktivitelerde bulunmaktan ve buralarda kendini dinlemek için inzivaya çekilmekten keyif alır (Peter Handke, 2024).

Peter Handke'nin Eserlerinde Doğal Mekânlar ve Mantar Toplama Tutkusu

Peter Handke ruhsal dönüşüm sürecinde mekânlarla özellikle de doğal olanlara çok fazla değer verir ve bunu da eserlerinin çoğuna yansıtır. Bu eserlerde mekân değiştirmek, bir yerden bir yere geçişi sağlayan mekânlar, evin dışında konaklanan mekânlar ya da doğadaki mekânlara sığınmak ön plandadır. Örneğin “Hiç Kimse Koyunda Bir Yıl” (Mein Jahr in der Niemandsbucht) (2015) adlı eserinde Peter Handke’yi anımsatan orta yaşlı yazar Gregor Keusching hayatını asıl belirleyen şeyin yer ve mekân olduğunu şu şekilde ifade eder: “Avukatlık yaptığım zamanlarda, yazı yazmak henüz mesleğim değilken bile, yaşamımı yönlendiren ‘nasıl’ dan çok ‘nerede’ydi.” (Handke, 2015, s. 60) Gregor New York, İsviçre ve Moğolistan gibi farklı ülkelerde bulunur. Doğal mekânlar da tek kişilik keşif gezileri yapmaktan ve buradaki sessizlikten her zaman büyük keyif alır. Ormanın büyüklüğünü ağaçların arasından yürüyerek hisseder. Yollara saptıkça önündeki engellerin de birer birer ortadan kalktığını fark eder. Artık onun için ormandan ve ormanlık alandan başka hiçbir şey yoktur. Balta girmemiş ormanlarda işsiz ve tek başına dolaştığında uyumu sadece uyumun kendisiyle yakalayabileceğini düşünür. Doğadayken bütün yorgunluğu geçer. Onun için mükemmellik doğayı dinlemek ve onunla bütünleşmektir. Bu sayede içten içe doğanın kendisine açıldığını hisseder. Bozkır ve bozkır insanı onu her zaman heyecanlandırır. Gittiği yerlerden geri nereye döneceğini bilmemesine rağmen kendisini her zaman geri dönüş yolunda bulur. Onun ruhsal dönüşümü doğal mekânların içinde başlar. Eserlerini de doğal mekânların içinde kaleme alır.

“Çocuğun Öyküsü” (Kindergeschichte) (2019) adlı romanında da ana karakter yoğun duygular hissettiğinde hemen açık havaya çıkar ve yürümeye başlar. Bu aktivite onu mutlu eder. Sonsuzluğu imleyen mekânlarda çocuğuyla birlikte gezintiler yapar. Çocuğunun kent karmaşası içinde bir apartman dairesinde değil de müstakil evde ve açık havada büyümesi gerektiğini düşünür. Bunun için orman kenarında nehir vadisine bakan bir arsa satın alır ve buraya bir ev inşa etmeye başlar. Çocuğun büyüdüğünde doğal mekânlarla ilgili babasına söyledikleri romanda şu şekilde ifade edilir: “Çok sonraları çocuk, “ırmak düzlüklerinin” kendisine “cenneti” düşündürdüğünü anlatmıştı yetişkine.” (Handke, 2019, s. 22)

“Kısa Mektup Uzun Veda” (Der kurze Brief zum langen Abschied) (2016) adlı romanın ana karakteri de kırsalda büyümesine rağmen doğanın insanı özgürleştirdiğinden haberdar değildir. Doğayı eziyet verici bulduğu için doğada kendisini her zaman huzursuz hisseder ve doğayı olduğu gibi göremez. Benliğini doğa karşısında alabildiğine yoğun ve rahatsızlık verecek derecede şeffaf hisseder. Gottfried Keller’in “Yeşil Heinrich” kitabını okuduğunda ise Yeşil Heinrich’in başına gelenlerden sonra doğayla yakından ilgilendiğine, doğaya özgürce baktığına ve doğayı resmettiğine şahit olur. Sonrasında arkadaşı Judith ile birlikte film yönetmeni John Ford’u Kaliforniya’da ziyaret eder. Burada da John Ford’un doğaya baktığında sonsuzluk hissine kapıldığına şahit olur.

“Yineleme” (Die Wiederholung) (1992) adlı romanın ana karakteri de gençliği akmakta olan bir ırmağa benzetir. Bulunduğu yerlerde bahçe arkasında bulunan her köşe onu kendisine çeker. Orman meyvelerini yemekten çok toplamayı sever. Hangi ağacın altında neyin olduğunu bulmaya çalışır. Amacı bulduğu şeye sahip olmak ya da bu şeyi yemek değildir. Asıl amacı sadece aramak ve bulmaktır. Sabahları erken saatlerde yaptığı gezinti ona çözümleme, okuma, bazı şeylerin farkına varma ve sessizce bir şeyler yazma yetisi kazandırır. Sırt çantasıyla birlikte onu yürürken görenler onun genç bir düşünür ya da ressam olduğunu zannederler. Çocukluğunda değişik meyvelerin olgunlaşmasını beklemekten zevk alır ama yatılı okula gittiği yıllarda genellikle meyve

toplama zamanını kaçıır. Ona göre “Kırda masaya serilmiş beyaz bir örtü zavallı ruhumuz için bir şeydi.” (Handke, 1992, s. 84) Doğal mekânlarda dünyayla olan ilişkisini devam ettirerek yalnız kalmayı başardığını şöyle ifade eder: “Bu yüksek ovada kendimle yapayalnızdım ama dünyadan kopuk değil, [...]” (Handke, 1992, s. 88)

“Versuch über den Pilznarren” (Mantar Avcısı) (2013) adlı eserin ana karakteri olan mantar tutkunu arkadaş da sevdiklerinden uzaklaşmak istediğinde yaprakların ve dalların hisirtisiyle baş başa kalmak için ormana gider. Ormanda özellikle de yaprakların döküldüğü zamanlar onu daha çok cezbeder. Bu zamanlarda ormanda hayvan ve bitkilerin yaydığı saflığı hisseder. Yaşadığı tüm kaygılara rağmen buradaki derinliği deneyimler ve gökyüzüne özel olarak bakma fırsatı bulur. Ormanda izlediği rotaları yokluk (hiçlik) olarak adlandırır. Ormanda kendisini seçkin biri gibi hisseder. Ormanlara o kadar tutkundur ki zengin olduğunda bir orman almayı bile düşünür.

Yine aynı adlı eserde Handke’nin, mantar tutkunu arkadaş üzerinden aslında kendi hayatını anlattığı söylenebilir. Bu arkadaş mantar tutkunu olmayı aramak ve bulmakla ilişkilendirir. Bunların yanı sıra yolda olmak ve yürümek de onun için önemli olmaya başlar. Bu eylemleri sonsuzluğa açılan bir yol olarak görür. Mantar tutkunlarının genellikle avcı, toplayıcı ve doğa araştırmacısı olarak bilindiğinden söz eder. Onları bireysel olarak görür ve onlar birer serüven olarak hem ilk hem de son kişidir çünkü onlar yabani doğanın keşfedilmeyi bekleyen hem ilk hem de son sınırını temsil eder. Mantar tutkunu arkadaş kimsenin görmediği mantarları bulup çıkarmaktan zevk alır ve bu sırada coşku dolu zamanlar geçirir. Gizli ve gölgede kalmış mantarların izlerini sürmeyi, yerlerini tespit etmeyi ve onları bulunduğu yerden çıkarmayı kendisi için bir avantaj olarak görür. Mantarlara gitmek için çeşitli yollar arasında seçim yapması gerektiğinde, daha az mantar bulacağını bilmesine rağmen kendisine maceralı görünen güzel bir rota seçer. Bahçesinin ve evinin en ücra köşelerinde her zaman mantarların kokusu vardır. Mantarları yediğinde tat alma duyusunun uyandığına inanır. Mantarlarla ilgili daha önce yazılmamış benzersiz bir kitap yazmayı düşünür. Bu kitabın diğerleri için değil de kendisi için bir rehber olmasını umut eder ama zamanla başkalarına da hitap edebileceği imasında bulunur. Kitabın farklı bölümlerinde mantar toplayıcılığından, ormanlardan ve yaptığı yürüyüşlerden bahsetmek ister. Bu kitabın evrensel boyutta olmasını, okunduğunda heyecan uyandırmasını, hayatına başarı getirmesini ve kendisine çok para kazandırmasını ister. Ama mantarlarla ilgili böyle bir kitabı hiçbir zaman tamamlayamaz. Mantar dünyasına olan tutkusu sadece meslek hayatını ve hayatındaki diğer küçük şeyleri zenginleştirmekle kalmaz, eşi ve çocuğu ile olan ilişkisini de zenginleştirir. Ama zamanla bütün bunlar tersine döner çünkü mantar dünyasına olan tutkusu kötü bir alışkanlığa dönüşür. Bunun üzerine bir ailesi olduğunu unuttur. Eşi ve çocuğu ondan uzaklaşmaya başlar ve en sonunda evden ayrılırlar. Eşinin mizah anlayışı ve ona olan aşkı tamamen yok olur. Kendisi de avukatlığı bırakır. Mantar dünyası onun için hiçbir şey ifade etmemeye başladığında, mantar tutkunu olmaktan vazgeçer. Mantarları unuttur ya da mantarlar artık onun için eski önemini kaybeder. Böylece hayatının mantarla ilgili bölümü de diğer her şey gibi yarım kalır. Hayatında aranacak ve bulunacak hiçbir şey kalmaz (Handke, 2013, s. 7, 20-21, 36, 39, 53-55, 58-60, 62-63, 67-68, 73, 77).

“Karanlık Bir Gecede” (In einer dunklen Nacht ging ich aus meinem stillen Haus) (1999) adlı romanın ana karakteri de burnu keskin bir mantar tutkunudur. Mantarlar konusundaki uzmanlığı onun mantarları farklı yöntemler uygulayarak kolaylıkla tanıyabilmesini sağlar. Önüne koyulan bütün mantarlara bayılır. Ona göre yenebilecek mantarlar tahmin edilenden daha çoktur. Mutfağında sürekli mantarlarla ilgili araştırmalar yapar. Özel bir mantar kılavuzu

hazırlamaktadır. Bu kılavuzda özellikle beğenilmeyen mantar türlerinin özelliklerini göstermeyi ve bazı mantarların onları yiyenler üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlar. İnsanı harekete geçiren ve bilincini açan mantarlarla değil de hayal mantarlarıyla yani hayalleri geliştiren mantarlarla özel olarak ilgilenir. Eşinin kendisinden uzaklaşma nedenini de mantarlara bağlar çünkü eşi mantarları her gün onunla birlikte yeme zorunluluğundan hoşlanmaz. Ana karakter de mantarları evden uzaklaştırmak için onları bahçeye saklar. Mantarları koklarken babasının, annesinin, büyükannesinin, büyükbabasının, çocuklarının kokularını alması ona “doğanın henüz bozulup zehirlenmediği, yaşamın daha kolay olduğu zamanlar”ı (Tsing, 2023, s. 72) hatırlatır. Ana karakter kendi varlığı ile mantarların varlığı arasında bir benzerlik olduğunu düşündüğü için onlara bu kadar büyük bir değer veriyor olabilir. Ana karakterin mantarlarla olan ilişkisi Tsing’in insan ve mantar arasındaki benzerlik konusunda yaptığı şu ifadelerle daha kolay açıklanabilir:

“[...] Yaşamımızın bazı bakımlardan mantarların belirsizliğiyle benzerlikler taşıdığını belirtiyor. Günlük alışkanlıklarımız tekrarlara dayalıdır, fakat aynı zamanda tesadüflere ve karşılaşmalara yanıt verecek kadar da açık uçludur. Peki ya yaşamımızın belirsizliği, bedenimizin şeklinde değil de, devinimlerimizin zaman içinde değişen şeklinde yatıyorsa? Bu tür bir belirsizlik, karşılaşmalar yoluyla dönüşüme uğradığımızı bize göstererek, insan yaşamına dair anlayışımızı genişletir. İnsanlar ve mantarlar, karşılaşmalar yoluyla şimdi-ve-burada dönüşümlere uğramaları bakımından benzerdir. [...]” (Tsing, 2023, s. 70)

Diğer birçok yerde olduğu gibi Taxham çevresindeki büyük kuraklık mantarların yok olmasına neden olduğu için ana karakter mantarlarla ilgili yürüttüğü çalışmalara ara vermek zorunda kalır. Aynı zamanda ara bir mevsim olduğu için kendi özel bölgesi olarak gördüğü ormanda da artık arayacak bir şey bulamaz. Doğada bir şeyler aramaya her zaman özlem duymasına rağmen artık aranacak bir şeyin olmamasının kendisini özgürleştirdiğini düşünür. Burada onun fiziksel arayış yolculuğunun ruhsal arayış yolculuğuna dönüşmek üzere olduğu söylenebilir. Bu onun dış dünyayla kurduğu fiziksel bütün bağlarından (kimliklerinden) sıyrılarak özgür iradesiyle yapacağı bir içsel yolculuk hazırlığıdır.

Ana karakter bu yolculuk sırasında özel bir tür olan acı bozkır mantarlarıyla ilgili kitabını tamamlamak ister. Bu mantar kitabı insanların akıllarından geçenleri yansıtacaktır. Romanda bu konuyla ilgili bilgi verilmediği için kitabı tamamlayıp tamamlamadığı bilinmez. Mantar türleri hakkında konuşmanın ve bir şeyler anlatmanın çok zor olduğunu düşünür çünkü bu onun için sonu gelmeyen bir serüvendir. Bu zorluk daha sonra kendisini kendisine ve diğerlerine anlatma sırasında yaşadığı bir zorluğa dönüşür.

Karanlık Bir Gecede (1999)

Peter Handke’nin “Karanlık Bir Gecede” (In einer dunklen Nacht ging ich aus meinem stillen Haus) (1999) adlı romanındaki ana karakter de hayatta kendine henüz bir yer edinemediğini düşünen kaybolmuş biridir. Kendisine hem fiziksel hem de ruhsal olarak neredeyim sorusunu sorar ve bu soruya cevap bulmaya çalışır. İçinde bulunduğu mekânları terk ederek mevcut ruh halinin dışına çıkmaya ve ruhsal dönüşümünü başlatmaya karar verir. Bunun için öncelikle bir aile geleneği olan eczacılığın ve eczanenin dışına çıkmak, mekânsal kimliği henüz oturmamış ve dışlanmış ara bölge olan Taxham’dan ve Taxham’ın eczacısı kimliğinden uzaklaşmak, yakın ilişkiler kurmak istemediği insanlardan uzaklaşmak, eşiyle ve oğluyla olan ilişkisinin neden

bozulduğuna cevap bulmak için kendine karşı bir mücadele başlatır. Bütün bunlar onun artık maddi şeylerle değil de manevi şeylerle ilgilenmeye başladığını gösterir. Kendisiyle baş başa kalarak sadece kendisine yoğunlaşabileceği farklı mekânlara doğru yolculuk yapar ve ruhsal olarak dönüşüp içinde bulunduğu olumsuz yalnızlıktan, suçluluk duygusundan, umutsuzluktan, mutsuzluktan, çaresizlikten ve anlamsızlıktan arınıp kurtuluşa ermeyi ve özgürleşmeyi amaçlar. Bu süreçte Taxham, eczane dükkânı, ev, lokanta, araba, yol, tünel, otel, han, sokak, bozkır, evinin bodrum katı gibi farklı mekânlardan bedensel ve ruhsal olarak geçiş yapması gerekir. Bu geçişlerde ona sessizlik ve dinginlik, konuşmak ve susmak, aydınlık ve karanlık, gündüz ve gece, dışarı ve içeri, yerüstü ve yeraltı, yukarı ve aşağı, gerçek ve gerçek dışı eşlik eder. Rol olarak da burnu keskin bir mantar tutkunu, babalık, kocalık, sevgililik, arkadaşlık, şoförlük, suskunluk, dinleyicilik ve anlatıcılık gibi farklı roller üstlenir.

Kaçış Mekânları

Taxham ve Eczane Dükkânı

Ana karakterin yaşadığı Taxham, savaş sonrasında Salzburg ilinin girişinde kurulan eski bir kırsal yerleşim yeridir. Bugünkü yerleşim yerlerinin öncüsü olmasına rağmen tam olarak ne olduğu ve nerede olduğu bilinmez. Ne bir mahalle, ne bir banliyö, ne bir çiftlik arazisi ne de bir köydür. Gezip görmek için ilgi çekici bir yer de değildir. Konumundan dolayı buraya kolaylıkla ulaşılamaz. Dolambaçlı ve karmaşık yollardan, altgeçitlerden geçilerek ancak ulaşılabilir. Dört bir yanı hem demiryolu, otoyol, havaalanı gibi dış engellerle hem de tahta ya da çalılık çitler gibi iç engellerle kaplıdır. Bu yüzden çevresindeki çoğu yerleşim yerinden kopuk köşeye sıkıştırılmış bir yerdir. Taxham'ın köşeye sıkışmış bir yer olması, burada yaşayan ana karakterin de köşeye sıkışmışlık hissine kapılmasına neden olur. Dış ve iç engellerin arasında kalan bölge ise futbol sahası ya da piknik alanı olarak kullanılır. Buraya yılda birkaç günlüğüne sirk çadırı kurulur. Ana karakter buraya "Yitik Ada" adını verir. Hücreler, kovuklar ve sığınaklar dışında otel ya da pansiyon gibi konaklayacak yerler yoktur. Buradaki sokakların çoğu adını yakınlarda bulunan havaalanından dolayı Kont Zeplin, Otto von Lilienthal, Marcel Rebard gibi havacılık alanının öncülerinden alır. Bu adlar savaştan sonra buraya yerleşenlere zorla kabul ettirilir.

Taxham daha çok savaştan kaçanların, sürgünlerin ve yerinden yurdundan edilenlerin yeridir. Taxham'ın eczacısı olan ana karakter de böyle bir aileden gelir. Onun ailesi de Taxham'a yeni gelen diğerleri gibi korunmak ve barınmak için buradaki kırsal araziye yerleşmiştir. Aile Doğu'da önce Habsburg monarşisi sırasında, sonra da Çekoslovak Cumhuriyet'inde ve Alman işgali altında bir ilaç fabrikası işletmiştir. Eczane ise yıllar önce ana karakterin ağabeyi tarafından açılmıştır. Savaştan sonra Taxham'da kurulan ilk resmi işletmedir. Burada göçmenler dâhil herkese hizmet verilir. Taxham'da bulunan diğer yapıların en eskisidir. Adı "Kartalın Yeri"dir. Ana karakter buranın "Tavşanın Yeri", "Kirpinin Yeri" ya da "Tatra Eczanesi" olarak da adlandırılabilceğini ifade eder. Eczane konumundan dolayı değil de insanların zihninde Taxham'ın merkezi olarak işlev görür. Taxham'ın merkezinde birbirine yakın çok fazla bina bulunmasına rağmen eczane dükkânının bulunduğu basık bina diğer binalardan kolaylıkla ayırt edilir. Bu bina bozkıra benzeyen bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Bina titizlikle hazırlanmış ve iyi düzenlenmiş görkemli, aydınlık ve renkli bir yer değildir. İçerideki her şey uzaklığa itilmiş gibidir. Bu yüzden insanı ürperten bir havası vardır. Eczane dükkânının basık bir binanın içinde bulunması artık ana karakterin de hayatının baskılanmasına neden olur. Ana karakter çalıştığı yere çok bağlı olmasına rağmen diğer çalışanlar gibi o da evini Taxham'ın dışında bir yere kurmuştur.

Taxham'da yaşayan insanlar doktora ücret ödememek için genellikle eczacıya danışır. Doktora gitseler bile yine de ondan gelecek yardıma ihtiyaç duyarlar. Eczacı da doktorların bilmediği bilgiyi kendisi biliyormuş gibi hissetmeye başlar. Hastalar onun dediği her şeyi kabul eder ve korkmadan uygular. Eczacı insanların bedenini kimyasal yükten kurtarmak için doktorların yazdığı reçetede ayıklama yapar. O bölgede çok fazla insana yardım ettiği için ünü Taxham'ın dışına kadar yayılır. Ama insanlar eczanenin kapısından çıkar çıkmaz, eczacıya duydukları minneti hemen unuttur. Burada iş ilişkisinde alan ve veren arasında minnet duygusunun olmaması içtenlikle iş yapmanın ortadan kalktığını ve minnet duyulmayan tarafın kıymetinin bilinmediğini gösterir. İlaçlar artık fabrikalar tarafından üretildiğinden beri eczanelerde elde ilaç üretmek anlamını yitirmiştir ama eczacı yine de bu alışkanlığından vazgeçmez. Eczacının bu davranışı ürününü hala içtenlikle ürettiğini ve ürettiği ürüne yabancılaşmadığını gösterir. Ana karakter ilaçların seri üretiminin kendisini değil de diğer işletmeleri daha çok etkilediğini düşünür.

Ailesinde oğlu dışında herkes eczacıdır. Kızı öğrenimini tamamladıktan sonra bir süre eczanede çalışmıştır ama sonra eczacı ve fizikçi olan erkek arkadaşıyla birlikte Taxham'dan ayrılır. İç savaştan kaçmak için güneyden gelen ve eczacının yanında çalışan anne ve oğulun ailesinde de eczacılık bir gelenektir. Zamanla eczanenin birer çalışanı olmanın ötesine geçen mülteci anne ve oğul başkasının emri altında çalışmaktan çıkarak alanlarında birer otorite olurlar ve buna uygun davranırlar. Bedensel acı çekenleri hemen tanırlar. İlaçları hangi ölçüde kullanacaklarını çok iyi bilirler. Onların yaşadıkları karşısında kendi acılarını unutan insanlarla karşılaşır. İşlerini her zaman keyifle yaparlar. Eczacı da işlerinin büyük bir kısmını onlara bırakır ve böylece bütün gününü insanlarla birlikte geçirmek zorunda kalmaz. Eczacı meslektaşları arasında Taxham'ın eczacısı olarak bilinir.

Bir gün haftalardır süren kuraklıktan sonra yağmur yağmaya başlar ve bu yağmur ana karakterin üzerindeki eczane kokusunu yok eder. Yağmur hızlanmaya başladığında görüş alanı bozulmaya, algıları bulanıklaşmaya ve birbirine karışmaya başlar. Düşünceleri de keskin ve berrak olmadığı için birbirine karışıp silinir. Bütün bu olarlardan sonra ortaya bir boşluk çıkar. Karanlığın hızlı bir şekilde çökmesiyle birlikte her yer kapkaranlık olur. Bu koyu karanlığın içinden çok yakından ve şiddetle indirilen birçok darbe yer. Yediği bu darbelerden sonra atalarının kokusunu üzerinde hissettiği için onların atalarından geldiğini düşünür. Darbeler onun ölüm korkusunu yok eder. Bu ikili ya da çoklu dövüşte ne kadar kendini savunmaya çalışsa da kurtulamayacağını anlar ve kurtuluş için tek çarenin sabretmek olduğunu düşünür. Dört bir tarafını saran bu durumun bilincine varmadan ilerleyemeyeceğini de bilir. Karanlıkta yediği son darbe de içinde eczacılığa ve laboratuvara dair ne tür bir koku varsa hepsini alır götürür. Bu durum atalarının izlerini taşıyan ve kendisini karanlığa sevk eden Taxham ve eczaneden fiziksel olarak uzaklaşma ve ruhsal olarak da arınma isteğini gösterir. Kendisi için önceden ataları tarafından belirlenmiş bir hayatın dışına çıkarak hayatının merkezinde sadece kendisini bulundurmak ister. Burada iç dünyasının derinliklerine doğru yapacağı keşif yolculuğunu bir mücadeleyi başlatmak olarak değerlendirir. Bu düşünce bile içinde tam olarak adını koyamadığı tuhaf bir minnettarlığın, sevincin ve coşkunun belirmesine neden olur.

Ev

Ev, fiziksel olarak ele alındığında duvarlarla çevrilmiş kapalı bir iç mekândır. Ruhsal olarak ele alındığında ise ev kişinin içinde bulunduğu duruma göre ona ya bütünlük ya da karmaşıklık

sunar. Huzurun ya da huzursuzluğun, mutluluğun ya da mutsuzluğun, değerin ya da değersizliğin geçmişi evde aranır. Ev, kişinin anılarını, düşüncelerini ve düşlerini yani geçmişini, şimdisini ve geleceğini içinde barındırır. Ayrıca kişinin hissettiği bütün duygular da evde saklıdır. Kişi ev içinde olumlu duygular hissettiğinde, ev onun sonsuzluk, derinlik ve dinginlik içinde bir öz değerlendirmede bulunmasını sağlar. Aksi durumda kişi sağlıklı bir öz değerlendirmede bulunamaz. Bunun üzerine kişinin ruhu da bodrum katı, çatı katı gibi gözden uzakta olan izbe yerlere kaçır. Ev hem beden hem de ruh olarak görülür. Kişi parçalandığında ev, ev parçalandığında da kişi parçalanır (Bachelard, 1996, s. 35, 38-40).

Romandaki ev de ana karakterin eşiyle birlikte paylaştığı bir mekân olarak betimlenir. Eşi de onun gibi eczacıdır ve savaş öncesinden kalma hantal bisikletiyle tanınır. Ana karakter on yıldan beri eşinden ayrıdır ama onunla birlikte aynı evde yaşamaya devam eder. Evlerinin bazı bölümleri görünür görünmez duvarlarla ayrılmıştır. Ortak alanları ise farklı zamanlarda kullanırlar. Hayatlarında ancak bu şekilde huzur bulurlar. Evdeki bu ayrı alanlar onlar fark etmeden kendiliğinden ortaya çıkmıştır ama daha önce alışık olmadıkları bu duruma uyum sağlamayı başarırlar. Bazen birlikte bir şeyler paylaştıkları ortak alanlar da yok değildir. Bu paylaşımlar ise genellikle susarak gerçekleşir. Onların aile birliğinin parçalanmasının sonucu olarak ev de parçalanır.

Ana karakter bir gün ırmağın soğuk sularında yüzüp eve döndüğünde, evde eşinin oturduğu taraftan ses gelmediğini ve üstünde bir uçak bileti bulunan valizin koridorda durduğunu fark eder. Biletin nereye olduğuna bakmaz. Kendisi geçmişte neredeyse bütün dünyayı dolaşacak kadar yolculuk yaptığı için artık bir yerlere gitmek istemez. Eşinin yokluğunda onun tarafına hiç atlamamıştır ama artık evin bir bölümüne tıklıp kalmak zorunda olmadığı için eşine ait diğer bölümde de dolaşmaya başlar. Bu arada evin hangi tarafında kalacağına karar veremediği için bir an kendisine uygun bir yer bulmakta zorlanır. Evde kendisine eşi tarafından bırakılmış bir haber ya da işaret arar ama orada artık geçmişlerine dair oğlunun fotoğrafı dışında hiçbir izin kalmadığını fark eder. Eşinin tarafına hâkim olan katı düzen dokunsan altüst olacak ve her şey bir dokunuşla devrilecek gibidir. Ya her şey ipin ucunda sallanıyor ya da yüksekteki bir şeyin kenarında duruyor gibidir. Ana karakter kendi tarafında bulunan yatağa geçtiğinde, biri buruşuk diğeri ise düz olan iki yastık gözüne çarpar. O arada kızı tatil için gittiği adadan telefon eder ve tatilini uzatacağını söyler. Sonra eşi arar, gittiği yere sağ salim ulaştığını söyler ama nerede olduğunu söylemez. Oğlu da uzun bir süredir evde değildir çünkü oğlunu evlatlıktan reddetmiştir. Böylece onu gözünün önünden uzaklaştırmış, terk etmiş ve unutmuştur. Evlatlıktan reddetmenin ağır bir ifade olduğunu bilir ve sadece oğlunun hayatta olmasıyla teselli bulur. Aslında kendisini gerçekten koruyan şeyin kendisine yakın olan kişilerin yokluğu olduğunu düşünür. Yakınlarının yokluğunu zaman zaman yaşamına indirilen bir darbe olarak görmesine rağmen aile üyelerinin ondan uzakta bir yerde rahatsız edilmeden keyifle yaşayacaklarına inanır ve bunun için kendisini elinden geleni yapmaya zorlar. Aile üyelerinin uzakta olmasının başka kişilere de iyi geleceğini düşünür.

Eşi ve kızı bir gün ana karaktere telefon ettiklerinde, onun sesinin telefonda derinlerden bir yerden geldiğini söylerler. Sesindeki derinliğin nedeni ana karakterin ailesinden aldığı bu darbelerden sonra iç dünyasının sonsuz derinliğine doğru açılan kapıları aralamak üzere olmasıdır. Gördüğü iki rüya da onu bu konuda aydınlatır. Rüyanın birinde bodrum katında birbirine dizi dizi eklenmiş evler görür. Bu evler gösterişli bir şekilde düzenlenmiş ve ıslıl ıslıl aydınlatılmıştır. Korkunç bir olayı bekler gibi duran salonların birinden ötekine geçilir. Bu birinci

rüya onun iç dünyasının derinliklerinde bulunan ve birbirlerine geçişleri olan kendi öz mekânlarını korkularıyla yüzleşerek keşfetmeye başlaması gerektiğini işaret eder. İkinci rüyasında ise komşu arazileri ayıran çalılıklar ortadan kalkar ve herkes birbirini görebilir. Bu durum onların utanmalarına ve mahcup olmalarına sebep olsa bile zamanla sevinmelerine ve rahatlamalarına neden olur. Ana karakter karanlığın çökmesiyle birlikte uykusundan uyanır ve bu karanlığın içinde kaybolmadığına şükreder. Bu ikinci rüya ise yıllardır içinde ikamet ettiği sınırlandırılmış fiziksel mekânların dışına çıkarak iç dünyasının derinliklerinde bulunan kendi öz mekânlarının sonsuzluğunu deneyimlemeye çağırır. Burada bütün çıplaklığıyla ortaya çıkan hakikatle karşılaşacağını ve saydamlaşacağını ama utangaçlığı ve mahcubiyeti ötelediği sürece içinin huzur ve sevinçle dolacağını işaret eder. Ana karakter bundan birkaç gün önce sağlığıyla ilgili bir sorun yaşar. Bedeninden bir ur aldırır ve tahlil sonuçlarının ise ona sonradan bildirileceği söylenir. Bu durum da onun iç dünyasına doğru yapacağı keşif hareketini en kısa zamanda gerçekleştirmesi gerektiği yönünde bir uyarıdır ve yaşamın her an gerçekleşecek ölüm ihtimaliyle sınırlandırıldığını açıkça gösterir.

Ruhsal Dönüşüm Mekânları

Orman

Orman yeşilin her tonu içerisinde sonsuz derinliği (büyüklüğü) ortaya çıkartır. Mekânın ruhsal olarak çözümlenmesinde de kişinin iç dünyasının sonsuz derinliğini ve sınırsızlığını deneyimlediği bir mekân olarak görülür. İçinde binlerce canlıyı barındıran ormanın kendine has sesleri ve gürültüleri olmasına rağmen bu sesler ormanın sessizliğinden ve dinginliğinden bir şey eksiltmez. Ormanın dinginliği kişiye de ruhsal bir dinginlik sunduğunda, orman onun ruhsal hali olmaya başlar. Bu durumda kişi ormanın derinliğinde sınırsızlığın, sessizliğin, dinginliğin ve ruhsallığın aşkınılığını deneyimler ve dış etkenlerden bağımsız olarak tamamen kendi iç dünyasının derinliklerine rahatlıkla odaklanabilir (Bachelard, 1996, s. 233-236).

Ana karakterin de iç dünyasının derinliklerine odaklanmak istediğinde orman önemli bir rol oynar. Öğlen yemeğini Taxham ve Salzburg havaalanı arasında küçük bir ormanda yemek, onun sıkı sıkıya bağlı olduğu gelenekler ve kurallar arasındadır. Hayatında ne olursa olsun bir yolunu bulup öğlen yemeğini ormanda yemeye çalışır. Hayatının günlük akışında karanlığın içinde çok sık bulunur. Ormana geldiğinde ise onu alacakaranlık karşılar. Hatta herkesin bildiği bu ormanın içine girdiğinde orada öyle bir özel orman bölgesi keşfeder ki onu burada dışarıdaki ormanın alacakaranlığından daha aydınlık bir orman karşılar.

Ana karakter bir gün elindeki yırtık evrak çantasıyla gölgesi geniş olan bir akgürgenin altına oturduğu sırada orman işçilerinin de orada yemek yemekte olduğunu görür. O da marketten aldığı sandviçini ve elmasını çantasından çıkartır ve yemeye başlar. Fiziksel açlığını giderdikten sonra belirsizliği, boşluğu ve dürtüyü çağrıştıran şiddetli bir açlık hisseder. Bu durum onun fiziksel doygunluğa ulaşsa bile henüz ruhsal doygunluğa ulaşmadığını gösterir. Ormandaki farklı toprak türlerinin bedeni üzerinde masaj etkisi olduğunu bildiği için ormanda yalınayak dolaşır. Üzerinde ise sıradan giysiler vardır. Orman onun topraklandığı yani doğadan kaynaklanan şifalandırıcı enerjilere bağlandığı bir mekâna dönüşür. Eczaneyi kapatıp kulübesine gittiğinde nasıl hemen eczacı kimliğinden sıyrılıyorsa, ormana girdiğinde de ilk olarak üzerine sinen eczane kokusu yok olur. Balta girmemiş bu ormanda saatlerce dolaştıktan sonra, önünde onu serüvene alıp götürecek olan bir kapı açılır. Serüven onu yıllardır görmezden geldiği iç dünyasının derinliklerine doğru

zorlu bir yolculuğa çıkarmak için çağrıda bulunur ve önünde açık duran kapı ise bu yolculuk için ona geçiş hakkı tanır. Ana karakterin de belirttiği gibi bu serüvenin çağrıda bulunduğu içsel yolculuğun hedefi hakikate ulaşmaktır.

Lokanta

Ana karakterin sıkı sıkıya bağlı olduğu gelenekler ve kurallar içinde yer alan bir başka mekân da havaalanında bulunan lokantadır. Ana karakter akşamları yemeğini düzenli olarak bir gün eşiyile, bir gün de sevgiliyle birlikte bu lokantada yer. Ama son günlerde akşam yemeklerini burada yalnız başına yemeye başlar. Artık sevgilisi ona eşlik etmez. Her gelişinde topladığı tombul mantarları pişirmesi için lokantanın aşçısına verdiği için artık eşi de onunla birlikte buraya gelmek istemez. Ana karakterin evdeki gibi burada da tamamen yalnızlaştığı söylenebilir.

Lokanta bodrum katından dönüştürülmüş bir mekân olduğu için yarısı yerin üstünde yarısı da yerin altındadır. Bu nedenle buraya birkaç merdiven basamağıyla inilebilir. Lokantanın yerüstündeki bölümü ana karakterin dış dünyasını işaret ederken, yerin altındaki bölümü de iç dünyasını işaret eder. Bu iki bölümün lokanta olarak bir arada olması ise onun hem fiziksel hem de ruhsal yönden eşit oranda bir doygunluğa ulaşması gerektiğini ve bu bölümlerin birbirinden ayrı düşünölemeyeceğini gösterir.

Ana karakter bir gün yine bu lokantada yemek yerken yan masada yemek yemekte olan bir çiftin sohbetine kulak kesilir. Bu çiftin tek bir çocuğu vardır. O da yıllar önce evden kaçmıştır ve hala kayıptır. Aslında onlar çocuğu başlarından atmak istedikleri için onu her zamanki gibi evden kovmuşlardır ve sonra da bir yolculuğa çıkmışlardır. Ama artık bu çiftin arasında da duygusal bir bağ kalmamıştır, ikisi de ölmek istediklerini söyleyerek ağlamaya başlarlar. Bu çiftin çocuklarıyla ilgili birbirleriyle paylaştıkları sorunun ona da oğlu ile yaşadığı buna benzer bir sorunu hatırlattığı söylenebilir. Görünmez bir adam gibi orada öylece oturup kalmasına ve sonrasında da lokantadan ayrılırken kullandığı dili bir dil olarak görmemesine bu durum neden olmuş olabilir. Mevcut sorunlarını görmezden geldiği için ya da bunlarla birebir yüzleşme yolunu seçmediği için bütün bu sorunların ruhsal etkileri dilini olumsuz yönde etkiler çünkü konuştuğu dil ona henüz hakikatleri söylememektedir. Oğluyla ilgili halledemediği sorunlar başkaları aracılığıyla da olsa bu şekilde tekrardan gün yüzüne çıkar.

Ana karakter bir gün arabayla yola çıktığı sırada tekrardan lokantaya uğrar ve buranın kendisi için ayırt ettirdiği masanın dışında çok dolu olmasına şaşırır. Buradaki insanlarla daha önce karşılaşmış olduğunu hisseder. Bu karşılaşmanın kötü ya da rahatsız edici değil de daha çok iyi koşullar altında gerçekleşmiş bir karşılaşma olduğunu söyler. Her şeye rağmen burada da bir çarpışma ve yok olma tehlikesi içinde olduğunu düşünür. Bu tehlike karşısında ürperir ve korkar ama diğerlerinin onun bu durumunu fark etmesini istemez. Aslında hissettiği bu ürperti ve korku dışarıdan değil de daha çok yeraltından yani topraktan kaynaklanır. Bu nedenle toprağın mı, kendisinin mi sallandığını ayırt edemez. O kadar şiddetli sallanır ki sıkı sıkı tutunmak zorunda kalır. Burada onun tarafından keşfedilmeyi bekleyen iç dünya, ona ruhsal olarak şiddetli dalgalanmalar yaşatır. Korkularına rağmen ya bu dalgalarla karşı karşıya gelip mücadele edecektir ya da kendi kayboluşunun fitilini ateşleyecektir.

Lokantaya girmeden hemen önce ana karakterin bir kadından yediği darbeler hem alnında - burada urun alınmasından kaynaklı zaten açık bir yara var - kapanması zaman alan bir yara açmıştır hem de dilinin tutulmasına neden olmuştur. Lokantaya girdiğinde ise lokantacı onun

alının kanadığını fark eder ve soğuk suya batırdığı bir bezi hemen onun alnına koyar. Ona lokantada ne istediği sorulduğunda ise konuşmaya çalışır ama ağzından tek bir kelime dahi çıkmaz. Kendisine lokantacı tarafından önerilen günün yemeğini sadece başını sallayarak kabul edebilir. Geçici bir süre dilinin tutulduğunu hisseder. Dilinin tutulması, iç dünyasında daha kuvvetli başka bir arzusunun ortaya çıkmasına neden olur. Bunun nasıl bir arzu olduğunu şöyle tanımlar:

“[...] Arzu mekânı doldurmuştu. Nasıl bir arzu? Daha ziyade beceriksiz, denenmemiş, henüz uygulanmamış ya da uygulamaya sokulmamış, genelde kullanımdan kalkmış, büyük olasılıkla asla kullanıma girmemiş, çocuksu, çekingen, kendi kendinden utanan ve dolayısıyla kibarlıktan uzak, kendini kötü ve anlaşılmaz bir biçimde ifade eden bir arzu; diş ağrısının, mide sancısının, bağırsaklarını acilen boşaltmak ihtiyacının ya da bağışlanmak için yalvarışın ifade edilmiş biçimiyle karıştırılabilecek bir arzu.” (Handke, 1999, s. 57)

Ana karakterin hayatında yediği fiziksel darbeler onun hem bedensel hem de ruhsal olarak yaralanmasına neden olduğu için hem fiziksel hem de ruhsal olarak suskunluğa gömülür. Duyguları karmakarışık olduğu için ne hissettiğini açıkça dile getiremez. Bu nedenle romanda ana karakterin lokantada birileriyle konuştuğuyla ilgili bilgiye rastlanmaz. Daha çok suskun ve dinleyici rolünde olduğu söylenebilir. Lokantaya gelen diğer insanların da kendilerini hayal kırıklığına uğramış, yıkılmış, umarsız, umutsuz, usanmış ve üzgün hissettiklerini gördüğünde içinde bulunduğu durumun sadece kendisine özgü bir şey olmadığını fark eder.

İnsan

Kişi dışarıya çıktığı andan itibaren her zaman bir başka kişiyle karşılaşma olasılığına sahiptir. Karşılaşma genellikle önceden belirlenmediği için kişi nerede ve ne zaman kiminle karşılaşacağını önceden kestiremez. Öngörülemez karşılaşmalar kişiye ruhsal dönüşüm imkânı verebilir. Kişi şimdi ve burada içtenlikle davranarak o farklı kişinin hayatını yakından inceleyebilir (Tsing, 2023, s. 71). Bu süreçte kişi başka bir kişinin mekânı olmaya başlar. Kişi kendi mekânı olan ruhunun dışına çıkıp o kişinin ruhsal mekânını ziyaret eder ve hem karşıdaki kişinin hem de kendisinin belirsizliğini dinleyerek ortadan kaldırır.

Ana karakter de nasıl ki mantarları arayıp bularak onların o güne kadarki belirsizliğini ortadan kaldırıyor, şimdi de arabayla İspanya'nın Sante Fe bölgesine doğru yola çıktığı günlerde lokantada rastladığı iki kişinin belirsizliğini sadece dinleyerek ortadan kaldırmaya çalışır. Bu kişilerden uzak durmak istemez çünkü böyle tesadüfen karşılaştığı kişilere daha fazla bağlanır ve bu bağ onun için daha kalıcı olur. Böyle bir tanışıklığın tehlikesiz olduğunu düşünür. Karşılaştığı bu kişilerden biri tanınmış bir kış sporu sporcusudur. 30 yıl önce yarış sırasında kayak sporlarından birini kaybetmesine rağmen Amerika'daki olimpiyatlardan bir altın madalya kazanarak ülkesine geri döner. Ana karakterin karşılaştığı ikinci kişi ise farklı şekilde tanınan mülteci ve yabancı bir şairdir. Ana karakter onların ünlü oldukları için diğer insanlardan saklanmak amacıyla bu lokantaya gelmiş olabileceklerini düşünür. Sona kalan bu iki kişi lokantadan çıkarken yağmura yakalanır. Üzerlerinde onları koruyacak hiçbir şey yoktur. Yağmurdan ıslanmalarına rağmen gitmek için acele etmezler. Onları bu halde gören ana karakter onları arabasına alır. Bu iki kişiyle birlikte arabasında yolculuk ederken, dili açılmadığı için suskunluğu hala devam eder. Sporcu, ana karakteri uzun zamandan beri tanıdığını söyler. Rocky

Dağları'nda kaza geçirdiği sırada ana karakter ona yardım etmiştir. Bir de arkadaşlarıyla birlikte yatla seyahat ederken, ana karakteri Karadeniz'de yüzerken görür. Direksiyon başındaki ana karakter söylenenler karşısında suskunluğunu korur. Şair ise ana karakterin kendisine babasını hatırlattığını söyler. Ana karakter de tıpkı babası gibi insancıl ve dalgındır. Kendisinin de çocuklarına babası gibi iyi babalık ettiğini ama onun gibi bir anda yalnızlaştığını söyler. Şairin henüz tanışmadığı evlilik dışı bir çocuğu vardır. Çocuk onu görmek istemez. Ana karakter bu söylenenler karşısında da suskunluğunu korumaya devam eder. Bu iki kişinin aslında nereye gideceklerini tam olarak bilememelerinden, onların hem fiziksel hem de ruhsal olarak yönlerini kaybettikleri söylenebilir. Ölümü hiçe sayan bir enerjiyle doludurlar. Sadece şu anın geçiciliğine seviniyor olmaları, onların içinde bulundukları mevcut durumun da geçici olduğuna ve bunun üstesinden gelebileceklerine yönelik inançlarını gösterir.

Ana karakter, şair ve sporcu birlikte üç gün önce defnedilen bir adamın evine gelir. Bu adamın eşi "Galip Gelen" olarak bilinir. Ana karakter konuşamadığı gibi sporcu ve şair de yatmaya gidene kadar birbiriyle tek bir kelime dahi etmezler. "Galip Kadın" ana karakterin yattığı odada yatağının başında durur ve onun önünde yere doğru diz çöker. Birden onun üzerine atlar, ona sarılır ve vurmaya başlar. Aldığı darbeler karşısında canının daha fazla yanmasını engellemek için kendini savunmama yolunu seçer. Kadın ona öyle çok sert darbeler indirir ki ana karakter yatağından düşer. Kadın ise onu orada öylece bırakarak ortadan kaybolur. Ana karakter düştüğü yerden kalkarak yatağına yatar ve uykuya dalar. Bu arada duyduğu kahkaha sesleri üzerine uzun süredir gülmediğini fark eder. Sabah olduğunda sporcunun ve şairin kendisini kahvaltıya beklediklerini gördüğünde, uzun zamandan beri ilk defa kahvaltıda yalnız olmayacağını fark eder. Kendilerinin yıllarca süren ruhsal çöküşlerinden başka hiçbir şeyle ilgilenmedikleri ve kendilerini ancak böyle tekrardan canlandırabileceklerine inandıkları için ana karakterin ne saatlerce konuşmadığını ne de onun bedenindeki yaraları fark ederler.

Hem fiziksel hem de ruhsal olarak kaybolan şair radyoda kendisiyle ilgili verilen kayıp haberini ana karakter ve sporcu ile paylaşır. Kayıp haberi spiker tarafından herkesin nefret ettiği bir caninin ve toplum düşmanının kayboluşu gibi verilir. Şair, hayatı boyunca başardığı her şeyin bu haberle birlikte bir anda birer hiç olduğuna tanıklık eder. Sporcunun hayatı da on yıldır devam eden şiddetli yıkımların etkisi altındadır. Sporcu ana karakterin arabasında yaptığı bu son yolculuğun ilk yolculuğu olacağına ve bu yeni yolculuğun kendisine yararlı yeni bir kayboluş sunacağına inanır. Kendini yeni bir ben bulmak için kaybetmeyi başardıktan sonra kış sporları alanında tekrardan yeni başarılar elde edeceği yabancı ülkelere gitmeyi hedefler. Ana karakter ise arabayla yolculuğa çıktığı andan itibaren kendisinde bir şeylerin eksik olduğunu bilir ama eksik olan bu şeyin ne olduğunu bilmez ve kendi kendisine bunu sorgular. Bu eksikliğin fiziksel doyum sağlayan şeylerden farklı bir şey olduğunu bilir. Daha çok ihmal ettiği ya da yapmayı unuttuğu bir şey olabileceğini tahmin eder. Kendisini bitkin olmasa bile oldukça güçsüz hisseder. Sonuç olarak hayatında bir eksiklik ve boşluk duygusu hâkimdir ve hayatının tekrardan çok ciddi bir tehlike içinde olduğunu fark eder. Bedenine ve ruhuna işlemiş bir şey onun hayatta kalma savaşıyla tehdit eder. Bu ölümcül tehlike ona giderek daha fazla yaklaşırken, o da çare bulmak için duyularını açık tutmaya ve bütün duyularını kullanmaya karar verir. Çocukluğunda daraldığında, dağlarda yolunu kaybettiğinde ve makilik alana saplanıp kaldığında içgüdüsel olarak hızlı bir şekilde ne yaptığını tam olarak bilmeden bir yolunu bulup kurtulduğunu hatırlar ama ulaştığı şey her zaman bir hiçtir. Kendisi ve birlikte olduğu diğer iki kişiyle olmak değil de bir oluş sürecinin içinde olduğunu bilir ve bunu şöyle ifade eder:

“[...] insan ne onca zamandır süren yolculuğun ne yöne doğru olduğunu bilebilirdi ne de bir yolculukta olduğunu hissedebilirdi. Aslında bir baş dönmesi gelirdi insanlara, [...] hemen hemen başladığı yerde sona ermiş gibi olurdu. [...] uzak bir hedefe böylesine varınca, insanın başı dönmekle kalmaz, aynı zamanda her tür yolculuktan ya da salt yola çıkmaktan bile bıkmış olurdu ya da yolculuk tutardı onu- [...]”. (Handke, 1999, s. 75)

Bachelard ana karakterin içinde bulunduğu durumu varlığın kendisi üzerinden şu şekilde açıklar: “Varlığın içine kapanıp kaldığınızda, kendinizi dışarı atmanız gerekir. Varlıktan çıkar çıkmaz da oraya girmeniz gerekir. Böylece varlığın içinde her şey çevrimdir, dönemeçtir, geri dönüştür, söylemdir, her şey oyalanmak için tespihtir, her şey sonu gelmez nakaratların yeniden ele alınışıdır.” (Bachelard, 1996, s. 265) Ana karakter de varlığının içindeki her şeyin çevrim olduğunu mekânlar üzerinden verir:

“[...] bir hayalet yolculuğa benzemesine yarıyordu, bu yolculukla iniş yeri biniş yerinin hemen yanı başındaydı sanki. Kocaman, serüven dolu dış ülkeye çıktıktan sonra insan kendini sonunda yine sanki evinin önünde buluyordu, [...] – eski bildik sokağıyla hemen hemen tıpatıp aynı olan bir sokakta buluyordu; tünele girip çıkıp eve dönülüyordu, belki de asla geri dönülmek istenmeyen yere.” (Handke, 1999, s. 76)

Yaptıkları yolculuk sırasında arabanın mekanik hareketlerinin onların dış ve iç dünyalarının gücünü ortadan kaldıramaması, onların baş etmeyi bildikleri sürece fiziksel ve ruhsal enerjilerinin ne kadar yoğun olduğunu gösterir. Romanda onların ruh hallerinin oldukça iyi ama birbirlerinden farklı olduğundan söz edilir. Örneğin şair, hiç tanımadığı çocuğunu göreceği için heyecanlıdır. Sporcu gittiği yerde hala tanınıp tanınmayacağını merak eder. Ana karakterin içinde ise gençliğinde yaşadığı tuhaf bir özlem ve hiç tanımadığı bir hüznün vardır. Sonuç olarak üçü de nereden kaynaklandığını bilmedikleri farklı duygu durumları içindedirler ve bunları birbirleriyle paylaşırlar. Bugüne kadar yaşadıkları hayatlarını riske attıkları belirsiz ve tehlikeli bir serüvenin içindedirler. Yaptıkları ve yapacakları şeyler hiçbir zaman hoşgörü gösterilmeyecek bir cezaya tabiidir ve artık onlar için bu yolun geri dönüşü yoktur.

Üçü de birlikte yaptıkları yolculuğu eşi benzeri olmayan yeni bir şey olarak deneyimlerler. Yolculuk boyunca ana karakterin dil tutukluğu devam eder. Konuşmak yerine sessizce düşünmeyi ya da arabadaki diğerlerini dinlemeyi tercih eder. Bunları yapmak ona daha iyi gelir. Dinlemenin hızı artırmadığını düşündüğü için arabayı daha rahat sürer. Hız korkusu (takofobi) olduğu için yolculuk sırasında hız yapmak ona iyi gelmez. Sporcu ise insanın kendisini en yüksek hıza bırakarak bağlarını çözebileceğine ve kendisi olabileceğine inanır. Hıza alışıırken hızın kendisinden hiçbir şey kaybettirmediğini ve aksine hızın kendisini terapi ettiğini düşünür. Bugün hayat yolunun sonunda olmasının nedenini ise artık eskisi gibi hızlı olmamasına bağlar.

Tünel

Ana karakter, şair ve sporcu ile birlikte yaptığı araba yolculuğu sırasında bir tünele girer. Tünelde o anda onun arabasından başka araba yoktur. Biraz yol aldıktan sonra tünelin ucu, açık havaya çıkar yani karanlıktan aydınlığa geçilir. Ona göre bu bir yanılsama değildir aksine bir hakikattir. Tünelin girişindeki aydınlık, çıkışındaki karanlık kadar doğal ve büyüktür. Tünel burada onların yanılsamalarla dolu dış dünyadan hakikatlerle dolu kendi iç dünyalarına doğru yapacakları bir keşif yolculuğuna geçiş yolunu temsil eder. Ana karakter bu geçişi mekânın dışında

gerçekleşen sanatsal bir şey olarak değerlendirir. Bu durumda fiziksel mekânın ötesinde bir yerde onların ruhsal yönden aydınlanarak kendi kendilerini yeniden yaratmaları için bir yol açılmış olur. Üçü de tünelden çıktıkları anı yeni bir günün başlangıcı olarak görür ve onlar için bu yeni güne has tuhaf bir serüven başlamış gibidir. Bu serüven onları bugüne kadar alışık oldukları durumların ötesindeki kendi hakikatlerini bulma yolculuğuna çıkartır.

Ana karakter bu süreçte kendisini diğerlerinin hiçbir şekilde soru sormayı düşünmediği bir yabancı gibi hisseder. Her ne kadar tünelden çıkarken birbirlerinden “biz” olarak bahsetseler de o günden sonra “bizi” çok da düşünen olmaz çünkü bu yolculuk üçünü de kendilerine özgü farklı gerçeklerle yüzleştirecektir. Bu süreçte hepsi de biz olmaktan çıkıp ben olmaya odaklanmak zorundadır. Ana karakter nereye gideceğini bilmemesine rağmen heyecanlı bir şekilde etrafındaki şeylere değil de sadece yola odaklanır ve arabayı sürmeye devam eder. Sessizliğe gömülen şair ise eski sevgilisine ve çocuğuna giden yolu hala bilemez. Aslında onlar için bu süreçte önemli olan nereye gittikleri değildir. Önemli olan sadece yolda olmanın ve bu yolun yolcusu olmanın coşkusunu içtenlikle hissetmeleridir.

Sokak

Ana karakter şair ve sporcunun da içinde bulunduğu arabayla bir sokağa girer. Sokağın büyük bir bölümü karanlıkta kalır ve bu karanlığın ötesinden ışık gelmez çünkü bu karanlığı kendi özellerinde aydınlatacak olan kişiler ana karakterin, şairin ve sporcunun kendisidir. Sokağın başı kentin aydınlık yeri olan yukarıya doğru değil de aşağıya doğru açılır. Buradaki aşağı ana karakterin, şairin ve sporcunun keşfedilmeyi bekleyen iç dünyalarını temsil eder. Ana karakter sokağın ucundaki karanlıktan mutluluk zannettiği bir koku alır ve mutlu olduğunu fark ettiğinde sanki kendi üstünde yükseliyormuş gibi bir hisse kapılır. Birlikte girdikleri sokakta kapalı tek bir kapı vardır ve bu kapı onların aradığı kapıdır. Kapının açıldığı sokakta bir şenlik olduğunu görürler.

Sokakta üçü de kendilerine has farklı gerçeklerle yüzleşir. Örneğin sporcunun dış görünüşü değiştiği için burada hiç kimse onu tanımaz. Sporcu önceki hayatında işlerini oldukça iyi yapan ve her zaman çalışılması gerektiğini düşünen biridir. Çalışmak onun için tatil yapmak ve boş zaman geçirmek gibi bir şeydir. Ama hayatının bir bölümünde bir anda umutsuzluğa kapılarak kendisini mahvolmuş hisseder ve bu durumundan kurtulamayacağını düşünür.

Şairin de uzun yıllar yaşadığı sokakta ne o diğerlerini tanır ne de diğerleri onu tanır. Eskiden tanıdığını zannettiği komşularını selamlamaya kalkıştığında bunlardan birinin oğlu, diğerinin de torunu olduğu gerçeğiyle yüzleşir. Bu olayla birlikte insanların birbirlerine ne kadar yabancılaşabileceğini açıkça görür. Şair hayatında her zaman iyi şeyler yapmak istediğini çok geç fark eden biridir.

Şairin sokakta yüzleştiği gerçeklerden biri de modern hayattaki kadın erkek ilişkileridir. Ona göre günümüzde kadınlar ve erkekler arasındaki düşmanlığın yeniden ortaya çıkması onların aralarındaki ilişkilerin de bozulmasına neden olur. Bu ilişkiyi bozmayan kadın ya da erkeği de budala olarak görür. Kadınlar erkekleri hem sever hem de onlarla savaşırlar ve bu savaşı da genellikle aşk başlatır. Erkekler de kendilerini seven kadınları nedeni belirsiz bir olayla eninde sonunda hayal kırıklığına uğratar. Kadın erkeğe onun ruhunu okuduğunu söyler ama bu konuda daha başka bir şey söyleyemez. Kadın erkeğin içinin okunduğunu unutmasına izin vermemek için onu bir an bile yalnız bırakmaz. Sadece daha önceki aşk oyunlarından biraz daha az yalnız bırakır.

Şair burada modern kadınların ve erkeklerin birbirlerini bir an bile yalnız bırakmadıklarından yakınır. Ona göre kadın erkekte neyin kötü olduğunu düşünüyorsa, erkek bu kötülükten uzak duramaz çünkü erkek de kendini kadının gördüğü gibi görmeye başlar. Bu durumda erkeğin yaptığı hiçbir şey kadını şaşırtmaz.

Şairin sokakta yüzleştiği diğer bir gerçek de burada yapılan şenlikteki saraylılar arasında kızını ilk defa görmesidir. Görür görmez hemen kızının adını haykırır ve ona babası olduğunu söyler. Şenlikte kraliçe olan kız bu haykırış üzerine bir an dehşete düşer ve çirkinleşir. Oraya gelen polisler küçük kraliçeyi tutuklar. Bu arada kızın gözü sürekli babasını arar. Şair de kızının peşinden koşar. Hemen sporcuyla birlikte polis arabasına binerek kızının götürüldüğü yere gider. Bu arada şair ve sporcu serbest bırakılan kraliçeyle birlikte şenlik alanına geri dönerler. İkisi de uzun süre tek bir kelime etmez ve sadece birlikte susmayı deneyimlerler. Şair, ana karakterin konuşmadığını da ancak kendisi sustuğunda fark eder.

Ana karakter şairin bu yaşadıklarına tanıklık ettiğinde, lokantada bir çiftin çocuklarıyla ve kendileriyle ilgili yaptıkları sohbeti dinlediği andaki gibi olduğu yerde kalakalır çünkü şairle kızı arasında geçen sahnenin benzeri ana karakter ve oğlu arasında da geçmiştir. Ana karakter oğluyla ilgili şu gerçekleri hatırlar: Bir gün oğlu jandarmalar tarafından alınır götürülür. Hırsızlıktan tutuklanır, uyarı alır ve ıslah evinde birkaç saat eğitimden geçtikten sonra serbest bırakılır. Karakolun önünde oğlunu kollarına aldığı anda, oğlu ürperir. İkisi birlikte ağlamaya başlar ve aralarında daha önce hiç olmadığı kadar kuvvetli bir bağ kurulur. Ama ana karakterin nefret ettiği en yasa dışı hareket hırsızlık olduğu için oğlunu bir anda dövmeye başlar. Bunun üzerine oğlu evden ayrılır. Ana karakter, oğlu evden gittikten sonra kendisinin de küçük bir hırsızlık yaptığını söyler ama bu da oğlunun geri dönmesini sağlamaz. Oğluyla ilgili bu hikâyeyi anlatırken, oğlunu sanki o anda orada oturuyormuş gibi gözünde canlandırır. Bu sırada sokakta dolaşan ve akordeon çalan çalgıcılardan birinin oğlu olduğunu fark eder. Orkestra içinde çingenelere en yakın duran kişi, oğludur. Ana karakter yolculuk ve gezginlik yıllarında çingeneler tarafından soyguna uğradığı için onlardan her zaman çok korkmuştur ve bunu o zamanlar oğluna da anlatmıştır. Oğlu bir yandan akordeon çalar, diğer yandan da babasına bakar. Elinde akordeonla yürüyen oğlu babasının önünden dostane bakışlarla geçip giderken, baba oğluna gözüyle bile selam vermez. Ana karakter oğlunu sokakta en son şenliğin kraliçesiyle dans ederken görür. Oğlu çok geçmeden çekip gider. Ana karakter kendisini o an mutsuz hissetmediği için başka bir yere gitmek istemez. Onun için önemli olan o anda orada olmaktır ve sonrasında ne olacağını düşünerek kafa yormak istemez.

Ana karakterin sokaktaki şenlik sırasında yüzleştiği diğer bir gerçek de “galip” denilen dul kadının bir anda çıkıp gelmesidir. Onun gözünde bu kadın yumrukçu ve taş atan kadındır. Korkudan değil de şaşkınlıktan birkaç adım gerileyerek kadından kaçmak ister ama yapamaz. Kadın ise ana karakterin yok olmasını istiyormuş gibi bakarak uzun süre onun etrafında dolaşır. Ana karakter de ona gülümseyerek selam verir.

Sporcu ve şairin yaşadıklarının aksine, ana karakter sokaktaki kalabalığın arasına girdiğinde diğerleri tarafından hala tanındığı gerçeğiyle yüzleşir. Dilinin tutuk olduğunu fark ettirmeden onların iletişim kurma çabalarına sanki onların dillerini anlıyormuş gibi yaparak karşılık verir. Bu sırada şair ve sporcu da onun koruyuculuğunu, çevirmenliğini ve onun adına konuşan kişi rolünü üstlenirler.

Ana karakter sokakta ne diğer insanlarla ne de birbirleriyle hiçbir şekilde iletişim kurmayan gençlerin oluşturduğu büyük bir gruba rastlar. Onların kendilerine özgü dilleri vardır. Kendi aralarında bir bağ kurmak ve yalnız kalmak istedikleri için herkesin konuştuğu dili kabul etmezler.

Onlara göre yalnız kalmak, sadece kendi dillerinin geçerli olması anlamına gelir. Onları birbirlerine bağlayan şey sadece sayılarıdır. Her biri, olabilecek şiddetli darbeye karşı birlikte hazır olduklarını gösterir. Bu gruptaki gençlerin yürüyüş tarzları diğerlerini korkutur. Meydan okuyan bu gençlerin grubu çok biçimsiz olduğu için onların kadın mı erkek mi olduğu anlaşılmaz. Her an bir ölüm komandosuna dönüşürler. Şair bu meydan okuyan gençlerden birinin tuzağına düşer. Bu gencin üzerine yürüyüp onun anlayacağı bir dille ve sözcüklerle saldırıya geçmesine rağmen kendini koruyamayacak durumdadır. Bu konuda sporcu da bir şey yapamaz çünkü o da çocukluğundan beri kendini savunamayan biridir. Genç, şairi kelimeleriyle kışkırtarak ona saldırmaya başlar. Hayatı boyunca hiçbir şeye direnemeyen ve kendini savunmaya istekli olmayan ana karakterin de tek savunma biçimi sükûnettir ve her zaman sükûnetin kendisi olmak ister ama saldırgan gence vurduğu anda onu yere devirir. Herkes tir tir titrer ama onun sükûneti yine de devam eder. Hiç konuşmadan arabasının anahtarını şaire verir ve onu eve gönderir. Burada fiziksel şiddete başvuran gençlerin halka açık yerleri ele geçirdiği ve ana karakterin de hiçbir rahatsızlık duymadan oğlu gibi diğer gençlere de şiddetle yaklaştığını gösterir. Sonrasında ana karaktere kendisini darp eden dul kadından şöyle bir mektup gelir:

"[...], üçüncü adam, eline tutuşturulmuş olan mektubu okuma olanağı buldu en sonunda. Mektupta şöyle diyordu: "Haksız bir öfkeye kapılarak oğlunu evden kovdun. Buna karşılık alında, senin ölümüne neden olacak bir ben oluştu. Gerçi bu ben'i aldılar ama ben bu ben'in yeniden çıkmasını sağlayacağım, hem de seni daha on kez dövmem gerekse bile. Evet: Gerekse bile, çünkü benim de canım acıdı. Bozkırın kıyısındaki Santa Fe'de iyi bir gece dileğiyle." (Handke, 1999, s. 95-96)

Ana karakter bunun üzerine bu kadını aramaya başlar. Kendi kendine ondan korkup korkmaması gerektiğini sorar. Kadın tarafından dövüldüğü gece aralarında tek taraflı bir dövüş gerçekleşmiştir ve kadının elleri onun bedeninde henüz iyileşmeyen yaralar açmıştır. Özellikle de alındaki yara yeniden kanamaya başlar. Şimdi ise başına üçüncü bir darbe bile alacak olsa o kadını bulmak ister. Onun gözündeki kadın karşı konulamayacak biridir ve onu ısrarla aramaya devam eder. Ama bazen bilinci kadını içine almadığı için onu tamamen unuttur ve başka şeyler düşünür. Düşündüğü şeyin aydınlatıcı gücü de aradığı şeyinki kadar büyüktür. Galip kadını en başından mağlup olarak gördüğünü şu ifadelerle açıklar:

"[...] Bir "galip kadın", en başından "mağlup"tur. Destanların özü, serüven iyi bir sonla biterse mağlubun aslında galip olmasında yatar. Ona galip denmesinin nedeni, gerçekte galip olabilmesi ya da olabileceği ya da olması gerektiği içindi. Şimdiki mağlubun galip gelmesi alına yazılmıştı. Bu iki durumun arasında da serüven yaşanıyor." (Handke, 1999, s. 129)

Ana karakter kendisini darp eden kadını ararken sporcu ve şairle son kez tekrardan karşılaşır. Geçmişte birbirlerinden geçici olarak ayrılmalarına rağmen onlar bu karşılaşmada ana karakteri tanımazlıktan gelir. Ana karakter onların kendisini gerçekten tanımadıklarına inanmak istemez. Başka şeylerle meşgul oldukları için kendisini tanımadıklarını düşünür. Onlar ana karakterden farklı olarak aradıkları şey konusunda daha net davrandıkları için böyle bir yol ayrımını tercih etmiş olabilirler. Ana karakterin ise arayışta olduğu şey konusunda hala kafası karışıktır. Sokakta ara ara yukarıya ve aşağıya giden yönü şaşırır. Nerenin daha uzak ve daha yakın olduğunu bilmez. Ama içinde bulunduğu serüveni sonlandırmak için bütün sokaklardan geçmesi gerektiğini, burnu koku aldığı sürece konudan ayrılmaması gerektiğini ve keşfetmek ya da keşfedilmiş olanı yeniden keşfetmek için aramaya devam etmesi gerektiğini düşünür. Çünkü bugüne kadar geçen sürede

yaşadığı hayatı utanılacak bir durum olarak görür ve bunu düzeltmesi gerektiğine inanır. Buna da şu ifadeyle açıklık getirir: “[...] Ağacın ne kadar yüksek olduğu tepesinde oturan insandan anlaşıldı. [...]” (Handke, 1999, s. 136) Kendisine iyi gelen şeyin hala konuşmamak olduğunu düşündüğünden dilinin tutulmasını önemsemez. Kendisi için ideal olanın dilsiz, özgür ve tek başına olmak olduğuna inanır. Ama kentteki eczanelerin önünden geçerken dilini çözecek bir ilacın olup olmadığını aramaktan da kendini alamaz.

Bozkır

Bozkır ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş olan, sessizliğin ve dinginliğin deneyimlendiği doğal mekânlardan biridir. Mekânın ruhsal olarak çözümlenmesi sürecinde ele alınan bozkırda artık kişinin saklanması sağlayacak hiçbir şey yoktur. Kişi bozkırın orta yerindedir ve bozkır onun iç dünyasının derinliklerindeki gizemi açık etmek üzeredir. Bozkırın sınırlandırılmış mekânlardan farklı olduğunu ve ruha hitap ettiğini Erdem’in dizeleri daha net açıklar:

“Şehir var çevremizde,

Ev, sokak, duvar:

düşler tüketilir orada

şehir bir bir yutar

Bozkırdır yüreğimiz

geniş, uçsuz bucaksız

yeni düşler serpilir

kuru toprakta

beslenir, büyür

taşlar, dikenler arasında,

bozkırdır ıssız yüreğimiz

bozkır kadar yalnız ...” (Erdem, 2008, s. 17)

Ana karakter de hayatının gerçekleriyle karşılaştığı sokaktan sonra baş başa kalmak istediği bir bozkırda görülür. Bozkır onun kendi özünü deneyimlemesine ve hayatta bir süreliğine de olsa durmasına aracılık eder. Bozkır gerçek ve gerçek dışı arasındaki bir ara yüz gibi işlev görür (Renner, 2020, s. 186). Burada yalnız başına geceyi geçirebileceği bir barınak arar ama küçük de olsa kalabilecek bir yer bulamaz. Geceyi geçirmek için bozkırda yaşayan bir münzevinin yanına sığınır. O gece ikisi de birbiriyle konuşmaz. Sabah olduğunda ise münzevinin sağır olduğunu fark eder. Münzevi, Salzburg’lu eski diller öğretmeni olan ve ana karakterin de uzun zamandır kayıp arkadaşı Andreas Loser’dir. İkisi de birbirlerini tanımazlıktan gelir. Bozkırda geceler o kadar sessizdir ki orada geçirdiği bir gece bile kulaklarının tıkanmasına neden olur.

Ana karakter bozkırda yürüdüğü sırada bir avcı tüfeğini ona doğrultur ve onu öldürmekle tehdit eder. Dağ geçidinde avcılar tarafından bir anda öldürüldüğünü zanneder ama sonradan ölmediği anlaşılır. Ana karakter sadece fiziksel şiddetle değil gerçeklerle de bozkırda yalnız başına yüzleşmeye devam eder. Oğlunun sokakta düzenlenen şenliğin genç kraliçesi olan kızla evlendiğini öğrenir. Oğlu ana karakter ile tekrardan karşılaştığında ona “[...] Sen beni reddetmedin baba. Ben kendi isteğimle uzaklaştım senden. Seni terk ettim. Zaten senin istediğin de buydu. [...]” (Handke, 1999, s. 157) der. O da oğluna “[...] Ben çok büyük bir hata işledim, telafi

edilmeyecek bir hata!" (Handke, 1999, s. 157) diyerek karşılık verir. Sonrasına genç çift ana karaktere el sallayarak yollarına devam eder ve oğlunu bugünden sonra bir daha göremez. Bunu kendisine atılan yeni bir darbe olarak değerlendirir ve ecel terleri dökmeye başlar. Bu arada bir kadının gölgesi ona şunları söyler:

"[...] Buradaki ölümlerin arasında canlı bir şey aramaktan vazgeç! Bu suskunluğundan sıyrılacaksın. Yoksa bu suskunluğun senin bugün ölümüne neden olacak. Senin susman, bir suskunluk değil. Gerçi başlangıçta ve daha bir süre sana dünyayı genişletti. Ama sen böyle yalnız kaldıkça suskunluğun da bir tehlike halini aldı, hatta hayatını tehdit eder hale geldi. Sürekli bir suskunluk içinde olman, şu anda senin gözüne ne kadar anlamlı görünse de, senin için yalnızca bugünü gerçekdışı yapmakla kalmıyor, geriye doğru etki ederek senin daha önce yaşamış olduğun her şeyi yok ediyor; hatta çocukluğuna kadar en simgesel olanları bile. Belleğini değersiz kılıyor, bozuyor – oysa belleğin olmadan dünyada ne işin var -, ve sendeki izleri siliyor. Dünyanın sınırına dayandın, dostum. Ve dünyanın sınırının ötesine geçmek tehlikesiyle karşı karşıyasın. Bu yüzden "yeniden konuşmak" yönünde harekete geçeceksin, "sözcükleri yeniden bulma", "cümleleri yeniden kurma", yüksek sesle, hiç olmazsa duyulacak kadar. Konuşman baştan sona yanlış ve budalaca olsa da: Önemli olan ağzını yeniden açman. Hem de hemen bu akşam, aşağıda Zaragoza'da. Yardımına ihtiyacım var. Ancak bana yardım edebilmen için önce ağzını yeniden açman gerek." (Handke, 1999, s. 158-159)

Kadın bunu söyleyerek onun kafasının arkasına bir darbe daha indirir ve kadının gölgesi ortadan kaybolur. Ana karakter artık bozkırdan çıkması gerektiğini fark eder ve yokuş aşağı hızlı bir şekilde koşar. Bozkırdan çıkıp bugünkü küçük dünyaya girmeyi de bir serüven olarak görür ama hedefine ulaşana kadar bozkırdan ayrılmamaya karar verir. Ana karakter hiçbir şeye ihtiyacı olmamasına rağmen içinde hala bir şeyin eksikliğini hisseder. İçinde bulunduğu şu anın bir şeylerle tazelenmesi gerektiğine inanır. Kendi kendine istenç dışı bir şeyler anlatmaya başlar. Aslında ne belli bir kişiye ne de kendine anlatır. Anlatma eylemi büyüyerek bozkır kadar olur. İçgüdüsel olarak konuşmaya başladığında çevresini daha iyi algılar. İç ve dış dünyası birbiriyle bütünleşir. Anlatma eylemi ve bozkır da birbiriyle bütünleşir. Anlatmak kendisini ve çevresini hayranlıkla keşfetmesini sağlar.

Bozkırdayken uykusu oldukça kısadır ama deliksizdir. Uyuduğunda rüya görmez. Bozkırın içine doğru devam etmek için sabırsızlanması uykusunda bile onu rahat bırakmaz. Ne zaman bozkıra ilk adımını atsa heyecanlanmadan duramaz. Bozkırdaki farklı bitki kokularının terapi etkisi olduğundan söz eder. Bu kaybolmuş dünyadaki bitkiler kokularını kaybetmek yerine bir öz (esans) olduklarını ortaya koyar. Sonunda bu ürkütücü bozkırdan sağ salim çıkar ve oradan ayrıldıktan sonra bozkırı anlatmanın da mantarları anlatmak kadar zor olduğunu fark eder. Ormanda olduğu gibi bozkırdan geçerken de hiçbir şey aramamayı özgürlük olarak değerlendirir ve bu özgürlüğü daha önceki arayışlarına bağlar. Bozkır ve buradaki yerler onun kitaplığı gibi işlev görür. Gerekli yüzleşmelerden sonra hayatında olup biten her ne varsa bu kitaplıktaki kitaplar gibi raflardaki yerini alır ve gerek duyduğunda hayatına bir kitap gibi tekrardan açıp bakabilir.

Eve Geri Dönüş

Ana karakter eve dönmek üzere yola çıktığında Zaragoza'daki otogarda yanına oturan güzel bir kadınla tanışır ve kadın ona eşiyile ilgili olarak şunları anlatır:

"[...] Senin ortaçağa ait destanlarında şöyle bir olay vardır: Yanlış kadını seven ve onu haksız yere karı olarak alan kişi, içtiği bir büyüğü içki yüzünden kadına geceleri sahip olduğunu sanır, hem de bütün bir ömür boyu. Bugünse bu hayal, büyüğü içki olmadan da kurulur ve vardır, hem de her yerde. Birlikte olduğum adam benimle olduğunu sandı. Bunu hayal etmek bile ne kadar aşağılayıcı! Bu yüzden o ölür ölmez evimdeki eşyalarını attım. Ölmeden önce de onunla benim aramda asılsız umutlardan başka bir şey olmadığını anlamasını sağladım. Kocam ölmeden çok önce bitmişti bu iş! Bundan sonra bir kez daha birisi için yanıp tutuşursam, o zaman o adamı görür görmez dayaktan geçireceğim!" (Handke, *Karanlık Bir Gecede*, 1999, s. 168)

Bunun üzerine ana karakter de kadına içini dökmeye başlar. Kadın onu can kulağıyla dinlemeye başlar ve sözcükleri onun ağzından birer birer çeker alır. Ana karakterden ecel terinden farklı bir terin boşanması, onun anlatırken ne kadar zorlandığını gösterir. Yeniden konuşmaya başladığında, yüreği kan ağlar ve bağırmaya başlar. Konuşmaya başlamanın kendisine çok geç geldiğini fark eder. Sonrasında kadın onu arabasıyla evine götürür. Ana karakter kadınla vedalaşırken, kadının kendisiyle birlikte kalmasını ister. Kadın ise ikisi için de geç olduğunu belirterek bu teklifi reddeder. Bunun üzerine kadın otobüse biner, ana karakter de evine döner. Önce bir şeyler anlattığı için kendisini iyi hisseder ama sonra tekrardan kafası karışır. Kimseyle konuşamayacak durumda olduğu için tekrardan yalnız kalır. Yaşamının kendisine değil de sadece soylu insanlara özgü olduğunu düşünür.

Ana karakter evine döndüğünde de eşinden ayrılma nedeniyle ilgili bir aydınlanma yaşar. Eşiyile ayrılma nedenin sadece mantarlar olmadığını, onu farkında olmadan incitmiş olabileceğini ve bu incinmenin nedeni her ne ise eşini onunla birlikte yaşayamayacak duruma getirmiş olabileceğini düşünür. Bu arada ana karakterin yokluğunda kızı tatilini bitirip kendisinin olacak eczanenin başına çoktan geçmiştir. Eşi ise hala eve dönmemiştir.

Bodrum Katına İniş

Mekânın ruhsal olarak çözümlenmesinde yerüstünde bulunan çatı katının ussal olanı (bilinç), yer altında bulunan bodrum katının ise us dışı olanı (bilinçdışı) temsil ettiği düşünülür. Kişi çatı katında var olma nedenini açıkça ortaya koyar, usa uygun davranır ve korkularıyla bilinçli bir şekilde yüzleşir. Gündüzlerini çatı katında geçiren kişi geceleri ortaya çıkan korkularıyla bilinçli bir şekilde yüzleşir ve korkularının üstesinden kolaylıkla gelebilir. Karanlık gecelerin ve gündüzlerin hâkim olduğu ve bu koyu karanlığın içinde her zaman ağır, gizemli ve sessiz varlıklarla (gölgelerle) karşılaşıldığı bodrum katında ise kişi iç dünyasının sonsuz derinliklerinin us dışı tarafıyla karşılaşır ve burada geçirdiği süre boyunca sürekli bu sonsuz derinliğin içine biraz daha girmek için çabalar. Amacı iç dünyasının derinliğini biraz daha etkinleştirmektir. Giriş sırasında elinde her zaman bir aydınlatma aleti (aydınlanmış olmak) bulundurması gerekir. Bir ışıkla birlikte bodrum katının merdivenlerinden olmuş olana (anılara) doğru bir iniş gerçekleştirdiğinde, içinde bulunduğu durumun ne kadar üzücü olduğuyla karşılaşır ve korkmaya başlar çünkü bodrum katı gerçekliğin etkisini karşı konulamayacak derecede artırır. Kişi burada korkularına bilinçdışıyla karşı koymaya çalışır. Bodrum katındaki kişi bu süreçte ne kadar cesaretli

olursa olsun varlığıyla ilgili elde ettiği bilgiler belirsizdir, bunları usa uygun hale getirmek zaman alır ve elde edilen sonuçlar da kesin olmayabilir. Kişi bodrum katında olmuş olanın yanı sıra iç dünyasının sonsuz derinliklerinde sınırsız hayal kurma fırsatı da elde edebilir (Bachelard, 1996, s. 51-55, 60).

Ana karakter ise ruhsal dönüşüm yolculuğuna çıkmadan önce evinin bodrum katından her zaman uzak durmuştur. Yolculuğa çıktığı sırada sadece lokantaya dönüştürülmüş bir bodrum katının yarısına girmeyi başarır. Yolculuğunu tamamladığında yani hayatının gerçekleriyle yüzleşip aydınlandığında ise artık evinin bodrum katına inmeye karar verir. Yeraltında bulunan boş ve sessiz bu yerde kendisini tamamen evindeymiş gibi hissetmesi ve rüyasında gördüğü gibi burasının artık yabancı işgalcilerle dolu olmaması bilinç ve bilinçdışı tarafın hakikat aracılığıyla birbiriyle yakınlaştığını ve uzlaştığını gösterir. Bodrum katından yukarı doğru çıkmaya başladığında yarım bıraktığı Chrétien de Troye'nin yazdığı Ortaçağa ait "Lancelot" adlı destanı okumaya devam etmek ister ve bu destanı okurken titrediğini hisseder. Titremesinin nedeni destandaki hayali seyahatin ruhsal boyutunu yaptığı yolculuk sırasında ziyaret ettiği içtenlikli mekânlarda da bire bir deneyimlemiş olmasından kaynaklanır. Taxham'a döndüğünde bir başkası olarak dönmek için kendisine yemin eder ama döndüğünde kendisinde çok fazla bir değişikliğin olmadığını düşünür. Büyüklerinden kalma eczacılığa hala devam eder.

Sonuç

Handke'nin "Karanlık Bir Gecede" adlı romanında mekânsal bilgilere ve mekân değiştirmelere çok fazla rastlandığı ortaya çıkan öncelikli sonuçlardandır. Ana karakter fiziksel ve ruhsal olarak bir mekânın içine sıkışıp kalmaz. Onun fiziksel olarak bir mekândan başka bir mekâna geçmesi, ruhsal olarak da bir ruh halinden başka bir ruh haline geçtiğini gösterir. Bu durumda mekânın çözümlemesi, ruhun çözümlemesine dönüşür. Bir mekândan çıkıp başka bir mekâna girmek mevcut kendi varlığının içinden çıkıp olası varlığının içine tekrardan girmek anlamına gelir.

Ana karakter içinde bulunduğu mekânlara ve insanlara yabancılaşır. Herkese şifa dağıtan eczane, yıllardır yersiz yurtsuz birçok kişinin barınmasını sağlayan Taxham ve aile üyelerinin dört bir yana savrulmasına neden olan parçalanmış ev artık onun ruhuna hitap etmemeye başlar. Doğal süreçlerden dolayı tutkunu olduğu mantarlardan da uzaklaşmak zorunda kalır. Olası bir hastalıktan dolayı ölümle tehdit edilen bedeni de ona bir mekân olmamak üzeredir. Bu durumda içine girip oturabileceği tek mekân ruhudur. Bazen insan içinde bulunduğu sınırlandırılmış mekânlara öyle derin kökler salar ki kendini kaybettiğinden ve ruhunu daralttığından haberi bile olmaz. Bu durumda ruh da canlanmak, yenilenmek ve özgürleşmek ister. Bu nedenle öncelikle evden, eczaneden ve Taxham'dan kaçır. Sonrasında da ruhsal dönüşüm mekânlarına girer. Bu mekânlar sonsuz derinliğin deneyimlendiği orman, dış dünyayla iç dünyanın kesiştiği mekân olarak lokanta, birbirlerinin mekânı olarak insan, karanlıktan aydınlığa geçişin temsili olarak tünel, gerçeklerle yüzleşilen mekân olarak sokak, sonsuz büyüklüğün deneyimlendiği mekân olarak bozkır, varlığın sarmal dönüşümünü temsil eden mekân olarak ev ve korkuların yenildiği mekân olarak bodrum katıdır.

Ana karakter ruhsal dönüşüm yolculuğunda mekânların doğal olanını tercih ettiğinde yabancılaşmanın yerine içtenliğin, sınırlandırılmış olanın yerine sonsuz büyüklüğün ve derinliğin, baskılanmanın yerine özgürlüğün geçtiği görülür. Mekân değiştirmesi onun ruhsal dönüşümüne

katkı sağlar. Ruhsal dönüşüm yolculuğunda kendisine ve diğerlerine yönelik algısını değiştirir. Yaşamındaki sorunlara objektif ve farklı bir bakış açısı geliştirir. Aksini iddia etse de kendisinde kendisinin henüz fark etmediği bir ruhsal dönüşüm söz konusudur.

Ana karakter ruhsal dönüşüm yolculuğunun bir bölümünde lokantada rastladığı müşteri çiftin, sporcunun ve şairin hayatını bir dinleyici olarak yakından inceler. Kendi hayatındaki sorunların benzerlerinin diğerlerinin hayatlarında da olduğunu görür. Sporcudan ve şairden ayrılıp bozkıra doğru yola çıktığı sırada insanların ruhsal dönüşüm ritimlerinin birbirlerinden farklı olduğuna şahit olur.

Ana karakterin Zaragoza'daki otogarda karşılaştığı kadının ayrıldığı ama aynı evi birlikte paylaşmaya devam ettiği eski eşi olduğu düşünülürse onun da artık ana karakterle paylaştığı bu eve geri dönmeyeceği kesin gibidir. Ana karaktere anlattıklarından yola çıkarak kadının onunla hiçbir zaman tutkulu ve derinlikli bir sevgi bağı kurmadığı anlaşılır. Ana karakterin hastalığından dolayı ölebileceği ihtimalini göz önünde bulunduran kadın eski eşine karşı hissettiği duyguları onunla açıkça paylaşır ve böylece ölmeden önce onunla yüzleşmiş olur. Bunun üzerine ana karakter de eşini incitmiş olabileceği gerçeğiyle aydınlanır. Ana karakterin Avrupa seyahatinden birlikte döndüğü kadından hoşlanmaya başlaması ve onu evine davet etmesi göz önünde bulundurulduğunda onun önceden eski eşiyle yaşadığı sahte aşkı gerçek aşka dönüştürmek istediğini ya da onun bir kadını yeniden sevebileceğini gösterir. Ana karakteri birkaç kez darp eden galip adlı dul kadının da eski eşi olduğu düşünülürse, onun suskunluğunu bozarak oğlula konuşmasını ve yüzleşmesini sağlayanın da yine galip kadın olduğu söylenebilir. Galip kadının ana karaktere onun hastalığını nüksettirebileceğini söylemesi, onun ölümü temsil eden tarafta olduğunu gösterir.

Ruhsal dönüşüm yolculuğu sırasında ziyaret ettiği mekânların her birinde şiddetle karşılaşır. Hayatında yaşadığı sorunların temelinde de şiddet vardır ve bu nedenle yaşadığı her olay ona bir darbe gibi gelir. Oğlunu hukuka aykırı bir suç işlediği için darp etmesinden uzun süre sonra kendisinin de galip adlı dul kadın tarafından birkaç kez darp edilmesi, sokakta bir grup gençle kavgaya tutuşmak zorunda kalması ve bozkırda avcılar tarafından ölümle tehdit edilmesi onun şiddet eylemiyle ve oğluna ne yaptığı gerçeğiyle doğrudan yüzleştiğini gösterir. Onun bütün bunların dışında Taxham'a geri dönen ve eczacılık mesleğine devam eden kızıyla ilgili herhangi bir sorunu olmadığı görülür.

Ana karakterin hayatındaki bu gelişmeler mekânın doğal olanı tercih edildiğinde, ruhsal dönüşümün etkisinin giderek daha fazla yoğunlaştığının birer kanıtı gibidir. Aksi bir durumda yani bir parçası olduğu doğaya sırt çevirdiği her an kendi ruhsal çöküşüne zemin hazırlamış olacaktır. Bu da doğanın insanın sadece dış dünyası için değil iç dünyası için de ne kadar önemli olduğunu açıkça gösterir.

Kaynakça

Bachelard, G. (1996). *Mekanın Poetikası*. (A. Derman, Çev.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.

Elçi, H. İ. (2003). *Roman ve Mekan. Türk Romanında Ev*. İstanbul : Arma Yayınları.

Erdem, T. (2008). *Bozkır Kitabı*. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları .

Handke, P. (1992). *Yineleme*. (A. Genç, Çev.) İstanbul: Ara Yayıncılık.

Handke, P. (1999). *Karanlık Bir Gecede*. (İ. Özdemir, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

- Handke, P. (2013). *Versuch über den Pilznarren* . Berlin : Suhrkamp Verlag .
- Handke, P. (2015). *Hiçkimse Koyunda Bir Yıl*. (A. Selen, Çev.) İstanbul: Aylak Adam Yayınları.
- Handke, P. (2016). *Kısa Mektup Uzun Veda*. (O. Değirmenci, Çev.) İstanbul: Aylak Adam Yayınları.
- Handke, P. (2018). *Die Innenwelt der Außenwelt der Innenwelt* . Berlin: Suhrkamp Verlag .
- Handke, P. (2019). *Çocuğun Öyküsü*. (C. Ener, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık .
- Peter Handke . (2024, 09 16). Wikipedia. Die freie Enzyklopädie . : https://de.wikipedia.org/wiki/Peter_Handke adresinden alındı
- Renner, R. G. (2020). *Peter Handke. Erzählwelten - Bilderordnungen* . Berlin : J. B Metzler Verlag.
- Tsing, A. L. (2023). *Dünyanın Sonundaki Mantar. Kapitalizmin Enkazlarında Yaşam İmkânı Üzerine*. (E. Gökyaran, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

AN ANALYSIS OF CHARACTERS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER IN ENGLISH LITERATURE

İNGİLİZ EDEBİYATINDA OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN KARAKTERLERİN İNCELENMESİ

Duygu KORONCU ÖZBİLEN¹

This chapter is dedicated to unraveling the intricate relationship between autism spectrum disorder (ASD) and its portrayal in literature. By dissecting various literary works, we aim to comprehend the evolution of autism's depiction over time, the influence of these portrayals on public perception, and, most importantly, the pivotal role of literature in molding societal attitudes toward autism. Our goal is to understand and advocate for more authentic and varied portrayals of autism in literature. Firstly, it delves into historical and contemporary literary depictions of autism, highlighting significant works contributing to the evolving narrative surrounding the condition. From early, often stereotypical portrayals to more recent, nuanced representations, the analysis underscores the progression in understanding and depicting autism in literature. Secondly, it examines the influence of these literary representations on public perception and awareness of autism. By analyzing how characters with autism are written and perceived, the chapter aims to reveal the potential for literature to perpetuate misconceptions or foster a more informed and empathetic view of autism. Additionally, it investigates the educational and advocacy roles that literature can play. It considers how accurate and diverse portrayals of autistic characters can be powerful tools for raising awareness, reducing stigma, and promoting acceptance. By presenting the lived experiences of individuals with autism, literature can bridge the gap between neurotypical and neurodiverse communities. It critically examines common stereotypes and tropes, such as the autistic savant, and discusses their impact on the perception of autism. The chapter advocates for more authentic and varied portrayals that reflect the true diversity of the autistic experience. The importance of including autistic voices is highlighted in the creation of literature. By involving individuals with autism in the storytelling process, literature can achieve a more genuine and respectful representation of their experiences. This inclusion enriches the narratives and empowers autistic individuals by validating their perspectives. This chapter aims to provide a comprehensive analysis of the representation of autism in literature, emphasizing its significance in shaping societal understanding and attitudes. By exploring both the positive and negative aspects of these portrayals, the chapter seeks to contribute to a more inclusive and accurate literary discourse on autism.

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, İstanbul. E-posta: dozbilen@yildiz.edu.tr

Autism is a neurodevelopmental disorder that usually appears in children and often has a strong genetic basis. It is not a single syndrome but a group of complex disorders characterized by persistent impairments in social interaction and communication and restricted, repetitive patterns of behavior, interests, or activities. Geneticists have always had difficulty identifying the specific genes that cause autism because each gene contributes only a tiny percentage of cases or has little effect at all. Therefore, it is unsurprising that no one characteristic abnormality has been found to account for every case studied based on either brain structure or neuropathology alone. One way this might be achieved would be by investigating endophenotypes – measurable heritable traits such as language ability or social cognition that lie along the pathway between genotype and phenotype – with particular reference here being made towards those associated with language skills rather than social cognition per se. However, both could equally well serve as valid markers for further exploration given their relevance within an ASD context where they are commonly affected among individuals diagnosed with this condition. Though intensive early behavioral and cognitive therapies can help many children, most do not fully recover from their autistic symptoms; therefore, current studies aim at developing targeted therapeutics based on different pathophysiological mechanisms according to various etiologically distinct subtypes within ASDs (Geschwind, 2009, p. 367). The fact that many genes linked to intellectual disability are also linked to ASD emphasizes the genes' lack of specificity in phenotypic expression.

The researchers considered childhood variables (sex, age, IQ scores, conduct, and affective problems) and social disadvantages (poverty). They found that, in general, there were improvements in comorbidity with autism spectrum disorder symptoms and emotional issues. However, comorbidities such as behavioral disorders or mood disturbances persisted into later life (Gray et al., 2012).

Unlike typically developing children, children with autism rarely display socially helpful conduct. The current study compared the cooperation, emotional understanding, personality traits, and social behavior of 10 autistic children with average IQ to those of 16 children with attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) and oppositional defiant disorder (ODD), as well as ten typically developing children, in order to investigate whether this issue represents general developmental delays or autism-specific deficits (Downs & Smith, 2004).

Frith and Happé (2005) defined autism as having some peculiar characteristics. At age three, Paul was diagnosed with autism because he showed minimal social interaction skills and had poor communication abilities. If he were an adult presenting with those same symptoms today, his diagnosis would likely fall under the category of “Asperger’s disorder” rather than “autism.” The term Asperger’s syndrome is used when an individual has some autistic traits but no associated language delay or cognitive impairment characteristic of classic autism. The apparent explosion in cases could reflect a change in the diagnostic concept from narrow autism to the broader autism spectrum and Asperger syndrome. In the 1960s, about four children out of every 10,000 were estimated to have autism; current estimates place prevalence rates for all forms of ASD around six per 1,000. This fifteen-fold increase has led some people to speak of an epidemic. However, diagnostic criteria have changed dramatically over time, and only a tiny proportion of individuals who meet today’s broader criteria would have met the criteria from the 1960s. It remains unknown whether actual incidence rates for ASD are rising or if this increase points toward environmental triggers acting upon susceptible individuals. Parents worry about supposed risk factors such as vaccines, mercury, viruses like rubella, measles, or mumps, allergens including pollen, dust, pet

andler, etc., and gastrointestinal inflammation, among others. Genetically informative designs may be necessary to disentangle potential environmental triggers for ASD. An enormous amount of research is currently being conducted on finding genes that predispose people toward developing ASD, but so far, there has only been limited success. The search for a neurobiological basis behind ASD has been difficult due to inconsistent findings across studies, which could be attributed to several factors, such as sample or methodological differences between researchers' workgroups within this area. However, there is no single consensual story about what may cause ASDs within the brain itself, either among scientists studying this field or clinicians who treat those affected by these disorders most frequently. The idea that there might be an under-connectivity problem in the brains of people with autism is a relatively recent one. Historically, researchers have looked for localized abnormalities, i.e., specific areas implicated in social and attentional deficits like the amygdala or cerebellum. In the past few years, however, some studies have found that larger brains are associated with autism. This suggests that increased brain size seen in many individuals diagnosed with ASDs could be due to failure to prune back unused connections during early childhood, which would then lead to problems initiating novel behavior and controlling flexible social behavior especially. Cognitive deficits represent another challenge for understanding ASD because not one cognitive deficit can account for all critical symptoms observed across individuals on such spectrum disorders. Social explanations must, therefore, cover a wide range of impairments in social communication, including being locked into an egocentric stance, having difficulty making friends, tending towards literal interpretation utterances, and failing simple tests where it is necessary to put oneself in another person's shoes. Some patients diagnosed with ASD exhibit very inflexible behavior patterns, sticking rigidly to routines, rituals, narrow interests, repetitive motor movements, etc. These traits are caused by executive dysfunction (problems at top-level planning organizing their non-routine activities). Although individuals show poor performance on standard tests measuring executive function ability, typical children do not seem to perform any better than them except maybe during the earliest years of life when other developmental disabilities are more pronounced.

The media significantly influences societal beliefs and attitudes toward others, mainly when a person's direct experience with the 'other' is limited. Media depictions of autism can have either positive or detrimental impacts on the lives of autistic people. They can be used as educational tools to improve understanding of the strengths and challenges experienced by autistic people. However, their effectiveness depends on the educator's knowledge and ability to guide students to distinguish between fictional and actual cases of autism. Fictional media portrayals of autism can impact knowledge about autism and attitudes towards autistic individuals. However, there are clear areas for improvement, such as diversity in demographics, representation of the autistic perspective, and holistic portrayals of autistic people that are nuanced and display the strengths of the autistic person. The impact of fictional media portrayals on knowledge and attitudes towards autistic individuals has been a topic of interest. Four studies measuring autism knowledge pre- and post-exposure found few or no improvements in knowledge. Future research should explore changes in the accuracy, complexity, and diversity of autism portrayals over time and across media and how this compares to changes in the knowledge and acceptance of autism in the wider community (Jones et al., 2023, p. 2210).

The authors argue that no single experience exists for autism, as "truth" is an ever-evolving ideal in discourse. They argue that novels like Mark Haddon's and Clara Park's are read

independently with the thought that one "truthful" version of the autistic experience exists, leading to an incomplete understanding of autism. The diversity of representations must be read as a composite experience, disempowering the idea of understanding a collective disorder. They draw from disability studies, Michel Foucault's work on disciplining the body, and theories of representation to examine how disabled bodies are trained to become more docile. The authors examine the narrative construction of the autistic "docile body" in both texts, examining how individuals are limited linguistically and the amount of voice each author contributes to the character with autism. They also argue that novels and movies like Haddon's and Park's serve as physical evidence that society constructs a concept of autism through visibility and construction, similar to Foucault's concept of the panopticon. The body and image of the disabled body are central to discussions about visibility, subjection, and observation. Society's understanding of autism is shaped by authorial power, which defines what is considered normal and abnormal by segregating autistics from mainstream society. Distinctions between "normal" and "others" are constant in our society, and language constitutes binary thinking. *The Siege* by Clara Park, a novel about her daughter Elly, presents her story from the perspective of her mother, who is physically inferior due to her speech impairment. Park's language in the discussion of autism often produces a defined segregation of abled bodies versus disabled bodies, as seen with the Park family. Haddon's novel, *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*, gives voice to Christopher, a character with Asperger's, and creates an agency for him to speak through (Haddon, 2004). However, Haddon's perspective on autism is represented through limitations in language, as Christopher finds metaphors insignificant, and his thought process is based on medical language. Limitations of discourse are evident in movies like *Rain Man*, where the word autism is constructed, deconstructed, and reconstructed to fit popular culture and the reality of autism. This leads to a limited discourse on understanding autism and the influence of popular culture on its representation (Witzel, 2008).

Rain Man, a cultural work, made ASD more accessible to the public, leading to an increase in ASD-afflicted characters in adolescent fiction. Young adult literature (YAL) can highlight shared struggles, feelings, and experiences while encouraging tolerance for individual differences. This analysis of ten YAL novels aimed to understand the traits of adolescent characters with ASD, particularly regarding language comprehension, structure, sensory sensitivity, and social skills. The study by Black and Tsumoto (2018) examined the protagonists of ten works containing eight characters. Christopher Boone, a 15-year-old with ASD, struggles with body language, idioms, metaphors, similes, figurative language, jokes, and presuming other people's thinking. Ted Spark, a 12-year-old with Asperger's syndrome, struggles with communication, routine, structure, language, communication, and social traits. Colin Fischer, a 14-year-old boy with Asperger's syndrome, struggles with social skills, sensory integration, and communication. Taylor, an 18-year-old passionate artist with Asperger's, struggles with speech and interpretation but excels in reading art, and organizational skills. Colin stands out from other characters in the narrative due to his social skills, communication abilities, and sensory integration. He is an essential character in the narrative due to his will to succeed and his capacity for environmental adaptation. Young adult literature (YAL) has the potential to highlight shared struggles, feelings, and experiences while encouraging tolerance for individual differences. *Mockingbird* (Erskine, 2018) follows eight characters with Asperger's syndrome, each with unique challenges. Taylor, an 11-year-old girl with the condition, struggles with light, noise, bright colors, and moisture and with eye contact, change,

and counting. Caitlin, an 11-year-old girl with the condition, wears the same clothing daily and dislikes recess. Marcelo, a 17-year-old with the condition, struggles with social interaction and communication, preferring extensive discourse. Jason Blake, a 12-year-old writer with the condition, excels in language arts and finds solace in structure and regularity. Jason Howard, a fifth-grader with the disorder, struggles with social expression and adapting behavior in different social situations. Rose Howard, an eleventh-grade student with high-functioning autism, struggles with sound sensitivity and rules and figures. All eight characters meet the requirements for an ASD diagnosis, including ongoing deficiencies in nonverbal communication, social communication, grasping and using gestures, and trouble adapting behavior to different social situations. The story highlights the challenges faced by individuals with ASD and the importance of understanding and addressing their unique needs.

Autism has become a popular topic in the entertainment industry in recent years through television shows, movies, and books that portray individuals with autism and their families. As a result of this trend, the media is now considered one of the other primary sources from where people get their information about autism, hence affecting how they understand it. However, there is still an ongoing debate about whether such representations help or harm those diagnosed with autistic disorders since they can either increase understanding or lead to stigmatization by creating stereotypes. Representations may either promote awareness or perpetuate preconceived ideas; for example, many people believe that most autistic persons possess extraordinary abilities because savants are overrepresented in media compared to other areas, such as race or gender diversity, which are hardly addressed at all (Mittmann et al., 2023).

Numerous studies are currently exploring this field, including literature reviews conducted with varying degrees of success. According to Fontes and Pino Juste (2022), characters are often portrayed excessively, leading to stigma. In contrast, Dean and Nordahl-Hansen (2022, p.475) found out from their review of films and TV shows featuring autistic characters that there is less stigmatization around disability now. However, more diverse representation should be done instead. Fiction writers have used both canonically autistic characters like Shaun Murphy from *The Good Doctor* as well as non-canonical ones such as Sheldon Cooper on *The Big Bang Theory*; hence, some individuals may explicitly be identified while others show behavior indicative of being within the autism spectrum disorder diagnosis. Newspapers were investigated in eleven studies, out of which most stories only mention autism briefly without going into depth about what it entails; besides this majority were concerned with children rather than adults' stories reflecting medical model views of disability where derogatory language and negative qualities dominate coverage area selected few numbers just passing phrases representationalism lacks variety many times seen news reports, therefore, missing Four pieces looked at social media/internet based texts related to ASD representation among this one examined how websites represent adults versus children another focused on forum posts by people with autism who often present themselves as independent normal. Looking at the literature, most research done between 2010 and 2023 about depicting autism in books and other written works focused on newspapers, TV shows, movies, and newspapers, but social media received the least attention. Different media stigmatize autism differently; books and social media are less stigmatizing, while newspapers, television shows, and movies are more so. Negative stereotypes of autism alongside symptoms exaggeration such as savantism form part of stigma. The study underscores the importance of involving individuals with autism in discussions around representation in media. Stigmatization is most commonly

associated with negative connotations or false information in movies and television. Each record within this category critiques examined materials for one or more of these faults.

Another study by Black et al. (2019) examines how famous cultural constructions of autism, often simplistic and stereotypical, can shape normative discourses of ability. It looks at fan fiction stories that feature autistic characters as an entry point for individuals on the spectrum and their allies to re-imagine mainstream representations of autistic identity and broaden societal understandings about what it means to be autistic. The autism community has been working toward understanding autism as a type of neurodiversity; however, the media tends to present it in terms of deficits shown through reductionism or metaphorical concepts. Fanfiction is one way people create a culture, which has implications for how we think about literacy, literate practices, and audience engagement within contemporary mediascapes influenced by digital/social forms of media where audiences actively participate in meaning-making, leading toward new ethos associated with digitally mediated literacy, practices such as online fanfiction. By using disabled characters combined with challenging discourses around ability/difference, this mode allows fans to push back against these norms set up by big corporations that control most narratives related to ableism.

Imagining Autism is a book by Sonya Freeman Loftis that explores the concept of autism in popular culture through a "moderated" materialism or social constructionist approach. The book argues that autism should be seen as being formed by and in relationship to cultural practices and that literary representations of people with autism relate to cultural stereotypes, autistic culture, and disability identity politics. It covers a wide range of fiction from pre-diagnosis to contemporary novels featuring characters depicted as having autism or widely believed to be so. The most noticeable cultural stereotype discussed is that revolves around detective figures exhibiting features commonly associated with those suffering from an autistic condition. The book also explores the portrayal of autistic individuals as victims of filicide, revealing cultural assumptions devaluing disability and associating it with ideas about killing or curing. *Imagining Autism* offers insights into how autistic cultures operate and the connection between genius and autism (Loftis, 2015).

Another work of art in which the protagonist is characterized with ASD is *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time* by Haddon (2012); his unique, moving story is narrated by fifteen-year-old Christopher Boone, who has a behavioral condition very similar to Asperger's syndrome. It is written in first-person, letting us see through Christopher's eyes. The novel starts when Christopher finds his neighbor's dog dead and tries to figure out who killed it. How Christopher sees the world and interacts with others because of his disability is explored throughout the novel. It asks us to put ourselves into someone else's shoes – or mind – which may not be like ours at all but still exists just as much as ours does; therefore, this book makes people realize that there are different types of reality besides their perception based on personal experiences only. Finding out who murdered Wellington becomes a metaphor for uncovering hidden truths about oneself. All these things make him grow up faster than any child would have to! Even though he may be low-functioning socially, it does not mean he lacks abilities or intelligence either; henceforth, it shows his ability to adapt quickly under various circumstances where other kids would not even notice them, for example, going alone all way long until reaching London demonstrates how strong-willed person can become despite being faced with difficulties such as communication breakdowns due lack thereof between people understanding each other

perfectly well according to their normative standards set forth by society without taking into consideration individuals unique characteristics including limited social skills associated certain disorders namely Autism Spectrum Disorders (ASDs) Therefore, in this part we watch him change from someone who needs help constantly into somebody capable enough even traveling alone without assistance.

Christopher, the protagonist, tells us about everything in the novel. Besides being very intelligent, especially when it comes to Mathematics, he has challenges with understanding emotions and relating to others socially; therefore, his life revolves around numbers most of the time until now, where other areas are also explored after finding out more information about Wellington murder such as who could have done such thing considering some hidden facts regarding people close to him which were revealed later on during investigation process itself led by Christopher. Christopher's dad tries protecting him from knowing the truth behind his mother's leaving them or even involvement leading up till now, where things become complicated due to the arrival back into her son's life, showing complex family dynamics involved while at the same time trying not to let anything affect son adversely thus causing additional distress emotional wellbeing thus contributing positively towards maintaining mental stability levels Izzy Boon. Christopher's mother left, but she still came back; a lot remains unknown, for instance, what made her go away in the first place, and secondly, why she did not contact him all these years. Thirdly, how come she shows up right after he starts investigating Wellington? Fourthly, if she knows anything concerning the dog's death. Fifthly, if so, she did not say anything. Lastly, he has been hiding himself since then from everyone, including his son, hence illustrating various aspects of family drama within its context. Siobhan, the teacher, helps navigate through difficulties associated with the condition; however, little information is given regarding their relationship compared to the other characters mentioned above. Depending upon individuals' cognitive ability levels, a person may need support in order to understand the world around them better, thereby enabling accurate interpretation of events taking place during the storytelling process itself based on personal experiences gained over working closely together, finally realizing that each interaction should be considered a unique separate entity rather than generalizing everything seen heard or felt under typical settings otherwise referred everyday situations.

"I think prime numbers are like life. They are very logical, but you could never work out the rules, even if you spent all your time thinking about them" (Haddon, 2012, p.150).

In Christopher's opinion, the order in which prime numbers are presented is appealing and gratifying. The fact is that Christopher is so fond of prime numbers that he employs them in organizing the chapters of his book. According to what he describes in this passage, logic and order are the foundation of life. Although he may not be able to figure out all of the "rules" of life, he is convinced that they do exist. Christopher's profound affiliation with logic permeates his perspective on life and the world around him. In his mind, the concept of life being disordered and arbitrary is incomprehensible.

Suppose I try to say the joke to myself, making the word mean three different things simultaneously. In that case, it is like hearing three different pieces of music simultaneously, which is uncomfortable and not lovely (Haddon, 2012, p.10).

Christopher struggles to understand jokes as they usually depend on words having several meanings. He cannot keep all these senses in his mind simultaneously. In a way, he suggests that trying to comprehend this mental strain is like listening to three different tunes concurrently, which

would be jumbled and unpleasant. Jokes often exploit puns or wordplay, where one word can mean more than one thing. For Christopher, who thinks literally and logically, this confuses him because he fails to see how a single term can represent various objects depending on its usage within context. It feels like sensory overload; just as conflicting melodies played together clash, creating confusion or disorderliness, so does attempting to balance many interpretations cause similar unease in Christopher's mind. Sometimes, people with autism spectrum conditions take language too literally and struggle with abstract ideas such as those based on wordplay, which are funny. The analogy also touches upon some of the sensory sensitivities commonly associated with individuals diagnosed with the autism spectrum, whereby too much input from different sources may result in overwhelming feelings. These lines provide readers with an opportunity to enter into Christopher's worldview by showing us what it might be like for him if we were able or willing enough to try stepping over that threshold ourselves, thereby deepening our understanding of who he is both internally as well externally vis-à-vis others around him within the novel. In doing so, Haddon develops his character and other characters within their unique contexts. It shows how his mind works. This book is written in the third person limited point of view, meaning we only see through one person's eyes (Christopher). So, everything presented should reflect this perspective. These lines highlight the challenge faced by Christopher when trying to process multiple meanings simultaneously, especially jokes; hence, they liken it to hearing three different pieces of music at once uncomfortably. Such a comparison vividly describes mental processes and sensory responses experienced by people living with autistic disorder, thereby fostering understanding among readers while creating empathy towards such individuals.

I find people confusing. This is for two main reasons. The first is that people do much talking without using any words. The second is that people often talk using metaphors... I laughed my socks off. He was the apple of her eye. They had a skeleton in the cupboard. We had a real pig of a day. The dog was stone dead (Haddon, 2012, p.19).

According to Christopher, individuals can communicate without words. This includes using non-verbal cues such as facial expressions, body language, and tone of voice. He understands that these signs are often subtle and instinctively recognized by most people. Because of his condition, Christopher cannot interpret them, leading to misunderstandings in socializing. He likes it when everything is made clear, and there is no chance of misinterpretation. People use metaphors a lot in their speech, says Christopher; these are figures of speech where words or phrases are used in a way that does not reflect their actual meaning.

Examples of Metaphors: Here are a few common metaphors he lists:

"I laughed my socks off" means being very happy or laughing hard

"He was the apple of her eye" means someone is very dear or cherished.

"They had a skeleton in the cupboard" means having some hidden secrets

"We had a real pig of a day" means having a terrible day

"The dog was stone dead" means completely dead

Christopher takes language literally and thus does not understand metaphorical meanings that depend on figures. It is difficult for him to know what people mean when they say things like this because their intended sense does not match what individual words say. His thinking is logical and precise, so he also prefers directness and factuality in speech. These lines show how people with autism spectrum conditions, like Christopher, can have problems with the communication

skills necessary for successful social interactions. They find it hard to comprehend nonverbal hints and indirect language, especially those containing figures, which may lead to confusion during everyday conversations. Other persons not aware of their needs yet able-bodied enough also lack knowledge regarding how to recognize those signals while conversing usually with others around themselves who do not share similar disorders but rather exhibit typical behaviors expected from each one of us living alongside them at any given time within our immediate environment which includes workmates classmates neighbors teammates colleagues friends etcetera. The book gives us an idea of what goes on in Christopher's mind so we understand better how he sees things around him. His character is such that everything must be taken literally, or else it will not make sense to him at all. This novel makes people feel for others like Christopher who are living with autism because they get to know more about their struggles through this story that speaks directly from his point of view as someone on the spectrum themselves, probably never able-bodied enough but still capable somehow or other seeing world little differently than most typical individuals do so anyway which could help foster greater empathy among society members towards those affected by such conditions since it may make them realize even simple acts of courtesy can be pretty tricky confusing for sure people at times themselves without necessarily meaning anything negative whatsoever about anyone else involved anywhere anytime anyhow whatever or wherever one might happen upon another human being whether stranger friend family member colleague client customer patient student teacher parent sibling spouse lover neighbor employee supervisor manager etcetera. "The Curious Incident of the Dog in the Night-Time" shows how Christopher struggled with nonverbal communication and metaphors. He preferred directness and factuality in speech because that is how he thought about things; if they could not be understood this way, then for him, there was nothing else to understand either.

I did not like all the people near me and all the noise because there was too much information in my head, which made it hard to think like there was shouting in my head. So I put my hands over my ears and groaned quietly (Haddon, 2012, p.172).

Christopher dislikes crowded, noisy places and complains of having "too much information" in his head. This affects his thinking; the noise overload makes it hard for him to think. He says it is like having people shouting inside your brain, which conveys how loud it is. When faced with too many sounds, Christopher puts his hands over his ears. This action helps drown out some noise and minimize sensory input. Additionally, Christopher sometimes lets out a very quiet groan. It serves as both an expression of discomfort and a self-regulatory tactic by providing a predictable self-generated sound he can control. Many people with autism spectrum conditions are extra sensitive toward sensory stimuli such as bright lights, loud noises, or overcrowded spaces. These triggers quickly become overwhelming, causing stress levels to rise and making it harder for them to process new information. What Christopher does here—covering his ears and groaning—represents typical ways individuals manage sensory overload. Such behaviors are meant to give back control while decreasing the overwhelming sensations received from the outside world. By sharing this relatable description of what happens when you are bombarded with too much input at once, readers can begin imagining how challenging life must be for someone who constantly deals with such issues as Christopher. His character shows us that despite facing difficult situations head-on every day, there still lies in his heart resilience born out of necessity while trying to exist within an overwhelming environment. He gets overwhelmed by all the people and noise, so much so that it becomes hard for him to think straight, and he feels very uncomfortable. Putting his hands

over his ears and groaning quietly are ways he tries to deal with this. The passage also helps us understand more about Christopher's personality. It gives insight into living with autism spectrum conditions, thus highlighting the need for empathy when interacting socially with such individuals.

Moreover, when I am in a new place because I see everything, it is like when a computer does too many things simultaneously, and the central processor unit is blocked. There is not any space left to think about other things. Moreover, it is even more complex when I am in a new place with many people because people are not like cows, flowers, and grass. They can talk to you and do things that you do not expect, so you have to notice everything that is in the place, and also you have to notice things that might happen as well. (Haddon, 2012, p.178).

New places can be a lot for Christopher because he takes in and processes all the details around him. With this heightened awareness, everything gets noticed. He says his brain is like a computer that gets "blocked up" when trying to do too many things simultaneously. It is an analogy that effectively communicates his difficulty thinking about anything else when his mind is simultaneously trying to process so much information. Christopher finds dealing with people more difficult than dealing with objects like cows, flowers, or grass. This is because they are unpredictable: they can move, talk, and behave differently, so you must keep your eye on them, constantly adapting yourself accordingly. In new places crowded with many people—Christopher must be hyper-vigilant, scanning everything around him and anticipating possible interplays or alterations, thus straining his mental capacity. This passage highlights Christopher's acute sensory sensitivity, which is common among individuals living with autism spectrum disorders (ASD). His need to consider everything happening within his vicinity could result in cognitive overloading. Static objects do not change Chris's experience of them through social interaction, unlike persons whose behaviors are pretty unpredictable, thus giving him a hard time dealing with them. Using the computer analogy helps readers understand how severe his cognitive overload can become during such periods, fostering empathy towards those with similar conditions. It also helps others appreciate that unfamiliar and busy environments may be overwhelming but not necessarily so for them. Realizing that crowded places make him anxious will enable people to create calm, predictable atmospheres where he feels comfortable. Being in a new place feels overwhelming because Christopher sees and processes all the details around him, which are heightened by his perception, making it impossible for anyone apart from himself to notice anything. According to Christopher, the human mind resembles a computer's overloaded central processing unit (CPU) that hangs whenever it tries to undertake too many tasks simultaneously, failing to execute any single one. This analogy shows how challenging multi-tasking becomes for him when his attention is divided among several things concurrently. Christopher finds dealing with individuals more complicated than with objects such as cows, flowers, or grass. The reason behind this is their unpredictability since people can move, talk, or behave in ways requiring continuous watching, which necessitates constant adaptation on the part of the observer. In crowded places with many unfamiliar faces, Christopher has to be extra careful about his environment. He must scan everything around him and predict what could happen next in those surroundings, not being caught off guard, thus overburdening his thinking capabilities. This extract emphasizes heightened sensory perception commonly associated with autism spectrum disorders (ASDs). Such hypersensitivity causes an individual like Chris to take up excessive mental resources to process every detail happening in their immediate vicinity. Static objects are less challenging for

Christopher because they remain unchanged without requiring social interaction. Static things do not alter but still require socializing with them. Sometimes, we need to have our way around other people's space, especially during gatherings where people move from one place to another. Therefore, there is a need to stay alert and always keep track of what others might decide to do next according to their plans at that particular moment. When his mind becomes overwhelmed by too much information processing, he says it feels like a computer CPU getting "blocked up." This illustrates how hard it becomes for him to think about anything else when simultaneously trying to process large volumes of data. People are more difficult for Christopher than static objects like cows or flowers because they can change positions and speak different languages, among many other factors that may require personal involvement throughout time. In contrast, others remain irrelevant even if moved closer towards them initially. Christopher becomes very cautious whenever unfamiliar individuals in new places surround him. He has to be aware of everything happening around him and anticipate any possible move or reaction from those people, thereby overloading his cognitive load. This section shows off the acute sensory sensitivity that comes with having an autism spectrum disorder (ASD). However, this heightened sensory perception may overwhelm someone like Chris, who needs to process each detail in their immediate environment. The reason why crowdedness causes anxiety for Christopher is because he perceives every little thing to see.

Another book that deals with autism and social communication difficulties is *Eleanor Oliphant's Is Completely Fine* by Honeyman (2017). Individuals on the autism spectrum frequently find it challenging to create and maintain social relationships.

"What, I wondered, was the point of me? I contributed nothing to the world, absolutely nothing, and I took nothing from it either. It would make no material difference to anyone when I cease to exist. Most people's absence from the world would be felt personally by at least a handful of people. I, however, had no one. ... I do not feel sorry for myself, not in the least. These are simply statements of fact. I have been waiting for death all my life. I do not mean that I wish to die, just that I do not want to be alive (Honeyman, 2017, p. 225).

Eleanor's feeling of having "no one" represents a deep-seated loneliness that people who struggle with social interaction often feel. When she insists that she is stating "facts" rather than complaining about her life, she may be exhibiting the more literal, logical thought processes typical of individuals with autism, who often express what they perceive without any emotional coloration, which others would use in similar situations. Eleanor's belief that she brings "nothing to the world" could mean that she has trouble understanding or appreciating her role in society. Autistic people sometimes fail to understand social cues and thus do not realize how their presence affects other people, which can lead them to feel insignificant. The idea that nobody would notice if she were not around might come from an inability to read social situations combined with a failure to recognize subtle signs showing such events have an impact on the lives of others. Depression is highly prevalent among individuals diagnosed as being autistic. Feelings like hopelessness and not wanting to live while also avoiding death are symptomatic of depression associated with sensory-social challenges faced by persons with autism spectrum disorder (ASD). For instance, among various difficulties experienced by Eleanor include the need for routine coupled with difficulty managing unexpected encounters. However, these may point towards sensory sensitivities commonly seen in ASD, where those affected require predictable environments most times. These lines highlight extreme forms of isolation felt socially-emotionally

by some individuals diagnosed as being autistic. This awareness allows us to extend our understanding and foster compassion while creating supportive settings that address these unique needs. The passage highlights how critical it is for strong support networks around those living with ASDs. Friends should always be there during good days and bad ones; empathetic attitudes towards friends suffering mentally will go a long way, making them feel better about themselves. In addition, mental health services need to cater specifically to different types of senses involved when people are on the spectrum, as well as their difficulties in relating with others. Put yourself into Eleanor's shoes from an autistic perspective, and you will be able to understand better what those people go through daily. If only we could try more sincerely to connect with our peers who view the world differently, then maybe, just maybe, lives might change for the better, and it would not hurt anybody. Her struggle to make friends, lack of self-worth, and battle against depression are all hallmarks commonly associated with ASDs, but this also reflects how vital having supportive systems can be so that individuals like her feel connected.

Fiction has often dealt with ASD but seldom used female characters in its portrayals. This fact might estrange those women and girls who have this condition themselves, further adding to the invisibility of autistic women in society at large as well as in clinical settings and perpetuating their marginalization. Evaluating fiction would offer an insight into how much we know about females with autism today and serve as a beginning for conversations within this area that can increase social knowledge, understanding, and acceptance towards these underrepresented groups. Not all fictional characters labeled as being on the spectrum will adhere strictly to academic definitions or descriptions since some will reflect outdated attitudes or beliefs; therefore, it is necessary when creating new figures to consult individuals diagnosed with autism along with their parents or guardians while also getting input from experts working in relevant fields. In addition, there has been a demand for actors suffering from ASDs to play roles of autistic persons appearing on TV shows, movies, or theater productions where they should be featured more prominently, too. The broader inclusion of ASDs in fictional narratives brings many benefits, such as raising awareness among the general population about various aspects related to such conditions, thereby providing accurate information that could potentially help people understand better what living with them entails, thus leading also perhaps towards the development of improved diagnostic services within mental healthcare setting mainly targeted towards girls/women who might not have sought medical attention previously due lack thereof confidence /fear being misunderstood by others because society always expects men only show signs associated with Asperger's or any other type of autism (Tharian et al., 2019).

The study conducted by Weaver (2008) points out that autism has also been represented in children's literature. Children's literature depicting figures with disabilities published prior to 1975 has been criticized for using bland language, weak storylines, and unclear messages. In contrast, those produced after this year tend to have more complex plots, better-developed characters, and accurate representations of different impairments. Asperger syndrome and other social impairments are also listed in the study. The Asperger Syndrome checklist is divided into five categories based upon the categories found in the ASDs: language, social, maladaptive, cognitive, and sensory-motor. The most commonly depicted symptom is that characters interpret conversations literally, which was found in three books - seven times in text and three times in pictures. Children with ASD often understand words to mean exactly what they are and not the way they are sometimes used. This study evaluated the portrayal of autism and common themes

found in children's picture books. The results indicated that children's literature portrays a wide variety of symptoms related to autism in picture books. Stories are told from various perspectives, including individuals with autism, as well as family and friends, giving realistic examples of ASD from many sources. Additionally, portrayals are given of characters from all across the autism spectrum, from the nonverbal, self-stimulating child to those who can express themselves verbally and are quite intelligent but may have difficulty in social interactions. Most books about autism are written from the perspective of siblings who share their experiences with a sibling with autism. Gender is often depicted accurately, with boys being four times more likely to have autism than girls. However, race is not well addressed in these books, with 70% of characters being white. Two recent books, *Autistic Planet* and *I Am Utterly Unique*, depict characters from various races, demonstrating that autism is not limited to one gender or race.

The portrayal of autism is accurate and realistic, with over 80% of the books showing symptoms related to communication, social interaction, and repetitive behaviors. Asperger Syndrome is also accurate and realistic, with 86% of the books reviewed showing symptoms in the social category and 71% in the maladaptive category. The number of books written about autism continues to increase, with the number of books written since the passing of the Individuals with Disabilities Act (IDEA) also increasing. These books aim to teach about autism and foster acceptance and understanding. Nonfiction books, specifically written to teach about autism, are more common, with five books written from a sibling's perspective. Two books are biographical, providing a personal, realistic account of what it is like for a child with autism.

In another prominent novel by Erskine (2010), a girl named Caitlin, who has Asperger's Syndrome, is the main character of this book. It tells the story of how she deals with her mother's death from cancer and her brother being killed in a school shooting. Her new school and emotional management are a huge challenge for her. Talking to Mrs. Brook, the counselor, makes her feel better about herself sometimes. Besides that, another boy named Michael became friends with her because he had lost his mom during this incident. For closure to happen within herself, she tries hard to make sure that her dad finishes building up that trunk; it was something important to his son, who passed away lately.

Understanding people's difficulties and—just as crucial—helping people understand their difficulties and teaching them concrete ways to help themselves will help them better deal with their own lives and, in turn, ours (Erskine, 2010, p.86).

The initial part of the quote stresses understanding someone else's struggles. It requires being empathetic, sympathetic, and open-minded to their point of view. Understanding what others are going through allows for deeper connections and more meaningful support. Understanding oneself is also important, according to this quote. Awareness of your problems is halfway towards solving them effectively; thus, self-awareness should be fostered among individuals with difficulties. If people were taught how to identify their challenges, they would take charge of such situations since this self-discovery is empowering and can result in personal growth and resilience building. Giving specific steps on how one can manage his/her problem is crucial. This means providing hands-on tools or techniques to enable a person to maneuver through different challenges. Equipping people with skills needed to deal with their hardships enhances independence and confidence in life, thus making them strong enough even when alone. This phrase implies that when an individual gains control over his life, it not only better his well-being but also positively affects others. Therefore, communities where everyone comprehends and

handles personal troubles effectively tend to be harmonious and supportive. The writer indicates here that empathy should be shown towards others, trying to understand them while letting ourselves know who we are. This will lead to showing more compassionate care, which works best during any aid-giving process. Any support system, whether family-based, school-based, or community-oriented, must aim to enlighten individuals about themselves besides assisting them to gain power from within themselves. Self-awareness among students can be enhanced through teaching them about self-reflection and coping skills in academic work. In counseling sessions, therapists may adopt this method, which helps clients realize their problems and later provides ways to solve these issues practically, thus making therapy more effective. People who can manage their problems well will likely bounce back quickly from such difficulties, hence becoming stronger individuals able to face any challenge that comes their way. A community becomes strong when people support each other by understanding what everyone is going through while finding appropriate solutions for managing those challenges effectively, making it resilient. In "Mockingbird" by Kathryn Erskine, she shows us that we need to understand someone else's troubles and help them recognize theirs. That way, we build empathy, self-awareness, and concrete assistance, leading to better personal lives and strengthening communities around us. By enlightening people with knowledge on how best they can handle various difficulties in life, we will create a compassionate society capable of withstanding any storm.

"Sometimes I read the same books over and over and over. What is great about books is that the stuff inside does not change. People say you cannot judge a book by its cover, but that is not true because it says right on the cover what is inside. And no matter how many times you read that book the words and pictures don't change. You can open and close books a million times and they stay the same. They look the same. They say the same words. The charts and pictures are the same colors. Books are not like people. Books are safe (Erskine, 2010, p.21).

The protagonist, who suffers from Asperger syndrome, which is a form of ASD, finds comfort in the unchanging nature of books. Unlike people, books remain the same no matter how often they are read. This consistency provides a sense of security. The statement that "it says right on the cover what is inside" reflects a literal interpretation of the phrase "do not judge a book by its cover." For the protagonist, the cover of a book accurately indicates its contents, unlike the often unpredictable nature of people. The protagonist highlights the difference between books and people by emphasizing that people can be unpredictable and complex. This unpredictability can be challenging and unsettling. Books are described as "safe" because they are predictable and reliable. They do not change or surprise the reader, contrasting with human behavior's often confusing and inconsistent nature. The protagonist's habit of reading the same books repeatedly suggests a need for comfort and stability. Familiar books provide a sense of control and reassurance. By finding solace in books, the protagonist can avoid the emotional uncertainty of human interactions. Books offer a stable and predictable refuge. This passage reflects a common trait among individuals with autism spectrum conditions: a preference for routine and familiarity. The unchanging nature of books provides a predictable environment that is comforting. The literal interpretation of the saying "Do not judge a book by its cover" aligns with the concrete and literal thinking often associated with autism. The protagonist appreciates the straightforward and unambiguous nature of books. Her reliance on books as a safe space highlights the importance of stability and predictability for individuals who find the social world overwhelming and confusing. Engaging with familiar books serves as a coping mechanism, providing a reliable escape from the uncertainties and complexities of social interactions. This passage fosters empathy by helping

readers understand the challenges faced by individuals who find comfort in predictability and routine. It highlights the need for safe and predictable environments. By presenting her perspective, the novel encourages readers to appreciate different ways of experiencing and coping with the world.

In *Mockingbird*, Erskine uses this passage to convey the protagonist's appreciation for the constancy and reliability of books compared to the unpredictability of people. The unchanging nature of books provides a sense of safety and comfort, offering a predictable refuge from the complexities of human interactions. The quotes from the book highlight the importance of routine and stability for individuals who may find the social world overwhelming, fostering empathy and understanding for their experiences.

Autism, a multifaceted neurodevelopmental disorder, primarily manifests in children and has a significant genetic component. It is not a singular condition but a spectrum of complex disorders marked by persistent challenges in social interaction, communication, and repetitive behaviors or interests. The genetic basis of autism remains elusive, as no single gene has been found to account for all cases, making it difficult to pinpoint the precise genetic factors involved (Hodges et al., 2020). This complexity is further compounded by the absence of a characteristic abnormality identifiable in every case based on brain structure or neuropathology alone. The representation of autism in literature plays a crucial role in shaping public perception and understanding of this condition (Wang et al., 2023). Historically, literary depictions have ranged from simplistic and stereotypical to nuanced and empathetic portrayals, reflecting society's evolving understanding of autism. Works like Mark Haddon's "The Curious Incident of the Dog in the Night-Time" and Clara Park's "The Siege" offer profound insights into the lived experiences of individuals with autism, highlighting both their unique challenges and strengths. These narratives often explore themes of social isolation, communication difficulties, and the quest for personal identity, providing a window into the autistic experience that fosters empathy and awareness. Fictional portrayals of autism are not without their controversies. Some narratives have been criticized for perpetuating stereotypes, such as the trope of the autistic savant, which can overshadow the diverse reality of autism. On the other hand, well-crafted stories can serve as powerful tools for education and advocacy, promoting a more inclusive and accurate understanding of autism. For instance, through its first-person narrative, Haddon's novel immerses readers in the protagonist's perspective, effectively conveying the sensory overload and literal thinking characteristic of autism. In children's literature, the depiction of autistic characters has evolved, moving towards more authentic and representative portrayals. Early works often featured one-dimensional characters and simplistic storylines, but contemporary children's books strive to present autism accurately and relatable. These books are pivotal in educating young readers about autism, fostering acceptance, and reducing stigma from an early age. The broader inclusion of autistic characters in media and literature underscores the importance of representation. Accurate and diverse portrayals in novels, movies, and television can challenge misconceptions and promote a deeper understanding of autism. By highlighting the everyday experiences of autistic individuals, literature can bridge the gap between neurotypical and neurodiverse communities, encouraging empathy and social cohesion. The intersection of autism and literature reflects the journey toward a more nuanced and inclusive portrayal of neurodiversity. As our understanding of autism deepens, so does the potential for literature to catalyze change, fostering a more informed and compassionate society.

References

- Black, R. S., & Tsumoto, C. A. (2018). Portrayal of adolescents with autism spectrum disorders in young adult literature. *Exceptionality Education International*, 28(1).
- Black, R., Alexander, J., Chen, V., & Duarte, J. (2019). Representations of Autism in Online Harry Potter Fanfiction. *Journal of Literacy Research*, 51(1), 30-51. <https://doi.org/10.1177/1086296X18820659>
- Dean, M., & Nordahl-Hansen, A. (2022). A Review of Research Studying Film and Television Representations of ASD. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 9(4), 470–479.
- Downs, A., & Smith, T. (2004). Emotional understanding, cooperation, and social behavior in high-functioning children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34(6), 625–635. <https://doi.org/10.1007/s10803-004-5284-0>
- Erskine, K. (2010). *Mockingbird*. Penguin
- Fontes, R., & Pino-Juste, M. (2022). Portrayals of autism and social awareness: A scoping review. *Advances in Autism*, 8(3), 196–206.
- Frith, U., & Happé, F. (2005). Autism spectrum disorder. *Current Biology*, 15(19), R786-R790. <https://doi.org/10.1016/J.Cub.2005.09.033>
- Geschwind, D. H. (2009). Advances in autism. *Annual review of medicine*, 60, 367-380.
- Gray, K., Keating, C., Taffe, J., Brereton, A., Einfeld, S., & Tonge, B. (2012). Trajectory of behavior and emotional problems in autism. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 117(2), 121–133. <https://doi.org/10.1352/1944-7588-117-2.121>
- Haddon, M. (2012). *The curious incident of the dog in the night-time: Vintage children's classics*. Random House.
- Hodges, H., Fealko, C., & Soares, N. (2020). Autism spectrum disorder: definition, epidemiology, causes, and clinical evaluation. *Translational pediatrics*, 9(Suppl 1), S55–S65. <https://doi.org/10.21037/tp.2019.09.09>
- Honeyman, G. (2017). *Eleanor Oliphant is excellent: A novel*. Penguin.
- Jones, S. C., Gordon, C. S., & Mizzi, S. (2023). Representation of autism in fictional media: A systematic review of media content and its impact on viewer knowledge and understanding of autism. *Autism*, 27(8), 2205-2217. <https://doi.org/10.1177/13623613231155770>
- Loftis, S. F. (2015). *Imagining Autism: Fiction and stereotypes on the spectrum*. Indiana University Press.
- Mittmann, G., Schrank, B., & Steiner-Hofbauer, V. (2023). The portrayal of autism in mainstream media – a scoping review about representation, stigmatization, and effects on consumers in non-fiction and fiction media. *Current Psychology*, 43(9), 8008-8017. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-04959-6>
- Tharian, P. R., Henderson, S., Wathanasin, N., Hayden, N., Chester, V., & Tromans, S. (2019). Characters with autism spectrum disorder in fiction: Where are the women and girls? *Advances in Autism*, 5(1), 50–63. <https://doi.org/10.1108/aia-09-2018-0037>
- Wang, L., Wang, B., Wu, C., Wang, J., & Sun, M. (2023). Autism Spectrum Disorder: Neurodevelopmental Risk Factors, Biological Mechanism, and Precision Therapy. *International journal of molecular sciences*, 24(3), 1819. <https://doi.org/10.3390/ijms24031819>
- Weaver, C. (2008). *Characterization of Autism Spectrum Disorders in Children's Picture Books* [Unpublished master's thesis]. Brigham Young University.
- Witzel, T. (2008). *Exploring Society's Classification of the Autistic Body and the Representations of Autism in Literature and Film* [Master's thesis].

CONVENTIONALITY OF METAPHORS IN CONDOLENCES

TAZİYE MESAJLARINDA KALIPLAŞMIŞ METAFORLAR

Fatma YUVAYAPAN¹

Introduction

Oedipus arrives in Thebes where he finds that a monster called Sphinx, is guarding the road to the city. She poses riddles to everyone on their way to Thebes and devours them if they are unable to solve the riddles. So far, everyone has been devoured when Oedipus arrives. The Sphinx asks him the riddle: Which is the animal that has four feet in the morning, two at midday, and three in the evening? Without hesitation, Oedipus answers: Man, who in infancy crawls on all fours, who walks upright in maturity, and in his old age supports himself with a stick. The Sphinx is defeated and kills herself. Oedipus thus becomes the King of Thebes. (Kövecses, 2010, p. 11).

In the above story taken from the myth of Oedipus, Kövecses (2010) emphasizes the concept of metaphor. Oedipus solves the riddle owing to his knowledge of conceptual metaphors. The story is a clear illustration of how communication is reinforced by metaphors. In all languages, metaphors can find their way into interpersonal communication and shape individuals' perceptions of concepts by linking them to certain societies. They are so entrenched in everyday discourse that we do not even recognize them but are the determinants of our understanding of concepts and what they refer to. Mostly, they refer to complex meaning beyond literal meaning. In other words, they are communicative tools whereby a word or expression is employed to refer to a phenomenon beyond its linguistic meaning. Kövecses (2010, p. 4) defines a metaphor as "understanding one conceptual domain in terms of another conceptual domain".

When we go beyond looking at metaphors as linguistic expressions that convey concrete domains, we come up with conceptual metaphors. Kövecses (2015, p. 2) explains that a conceptual metaphor consists of "a set of conceptual correspondences or mappings". Sentences like "I hit a roadblock" and "She wanders aimlessly in life" express conceptual correspondences between the features of difficulty and purposes". Lai et al. (2009) claim that what distinguishes metaphorical meanings from literal meanings are the conceptual mappings. Metaphorical meanings are understood by recognizing literal meanings first and mapping those meanings between domains. For Kövecses (2010, p. 4), a conceptual metaphor includes two conceptual domains. "Conceptual

Domain A is Conceptual Domain B". The first one is the source domain used to refer to another domain while the second one is the target domain that is understood from the source domain. In a sentence like "The Siamese cat is the prince of beasts." the italic phrases exemplify the

¹ Assoc. Dr.

source and the target domain. Generally, an abstract domain is utilized as the target domain and a concrete domain is considered as the source domain.

Steen (2008) draws our attention to the communicative purposes of our metaphors. The concept is grounded on the idea that one thing can be understood in terms of another through numerous ways like analogy, similarity, and differences. They also convey diverging communicative purposes depending on discourse. A metaphor may have an amusing function in literature and conversation but in news and science, it may be informative. Seemingly, in everyday life, a speaker utters a metaphorical sentence in a conversational context to meet a specific communicative goal. For Katz and Mio (1996), in the recognition of metaphors, our ability to comprehend the metaphorical meaning of an utterance depends on the context of the utterance. If an utterance is presented out-of-context that does not have any contextual clues, the listener(s) may have difficulty interpreting metaphoricity. Similarly, Gibbs and Tendahl (2006) claim that a metaphorical utterance relies on a context to be identified quickly rather than a cognitive effort.

Kövecses (2015, p. 3) classifies conceptual metaphors from different perspectives such as cognitive function, nature, conventionality, generality, and grounding. Concerning cognitive function, they can be classified as structural (Life is a journey) and nonstructural (Good is up, bad is down). The nature dimension is grounded on our general knowledge of domains or the images of these domains in our cognition. In terms of conventionality, metaphors can be grouped under two categories – conventional (Life is a journey) and nonconventional (Life is a box of chocolates). Concerning generality, they may convey generic (Emotions are forces) and specific functions (The angry person is a kettle). Regarding the grounding dimension, metaphors may refer analogical relationships between two phenomena or correlations in experience between them. For Kronfeld (1980), the underlying reason beneath these classifications of metaphors lies in the fact that each discipline deals with different features of metaphors. For instance, linguists and philosophers of language tend to explore the semantic roles of metaphor while cognitive psychologists and anthropologists focus on how metaphors influence the cognitive and behavioral processes of an individual or a culture. This great variety of angles on metaphors across disciplines leads to the fuzziness of concrete classifications of metaphors.

The present study is grounded on the discrimination of metaphors with respect to conventionality. Lakoff and Johnson (1980) state that conventional metaphors are fixed forms of expressions that we consider a part of everyday language not a feature of metaphors. For Christmang and Groeben (2011), a conventional metaphor possesses a figurative meaning used as a lexicalized set unit like an idiom. A non-conventional metaphor reflects a non-lexicalized figurative meaning whose components were compiled freely. Romero and Soria (1998) identify the main properties of conventional metaphors: They;

- are interpreted literally.
- have a conventionalized way of recognition in a certain linguistic system.
- reflect a conventional meaning with a metaphorical origin.

On the other hand, nonconventional metaphors are denatured from their conventional metaphorical meanings and acquire a new metaphorical structure in a new context.

Keysar et al. (2000) conducted some experiments on the concept of mapping and found that conceptual mappings were not essential in figuring out the meaning of conventional metaphors but nonconventional metaphors required the comprehension of these mappings. In another

experimental study, Christmann et al (2011) reported that longer reading and processing times were needed to understand non-conventional metaphors. In a corpus-based study, Amanzio et al. (2008) concentrated on the comprehension of metaphors by Alzheimer patients and observed poor performance in novel metaphor comprehension by the participants. Comanducci (2011) examined the conventionality of metaphors in film language and claimed that conventional conceptual metaphors were essential in the study of ideological discourses in film. Muelas Gil (2016) explored the use of conceptual metaphors in financial discourse and concluded that conventional metaphors were pervasive in the discourse of finance in Spanish and English. Nuzulia and Firmonasari (2023) examined the metaphors in the Queen Elizabeth death news in BBC and The Guardian and observed similar cognitive views of the queen's death by both news agencies. The source domains in the news were related to spectacle, journey, and end, ending of the journey, rest, and departure.

It is now well-established by the existing literature that the concept of metaphor is at the heart of our understanding of language and meaning. Studies have provided important information about different aspects of metaphors in different contexts and genres. Up to now, far too little attention has been paid to the use of metaphors in condolences. Therefore, the present study attempts to explore the employment of metaphors in terms of conventionality in the condolences written by native and non-native speakers of English in the aftermath of the death of Queen Elizabeth II on 8 September 2022. Conventional and nonconventional metaphors were further categorized on the origin of the themes they represented. It is hoped that this study provides new insights into the use of metaphors in a neglected genre.

Methodology

Data Collection

After the death of Queen Elizabeth II on 8 September 2022, many institutions across the world published digital condolence books. In the present study, which intended to examine metaphors used to define the Queen in the condolences, some criteria for the selection of the condolence books were set.

- The digital condolence book was selected from the ones published by universities in England.
- It included condolences written by individuals from different nations. The condolence books of many universities were limited to staff. Such kind of selection might prove limited use of metaphors in terms of social and cultural perspectives.

In memoriam of the Queen, Kent University - a semi-collegiate public research university in Canterbury, England - released a digital condolence book which is available at <https://www.kent.ac.uk/queen-elizabeth-II/book-of-condolence>. It represents 535 condolences for the Queen including 17891 words and is written by individuals across the world. The reason for the selection of this condolence book as the data of the study was it reflected the metaphorical nomination of the Queen by both native and non-native speakers of English. It was assumed that this selection might allow us to identify the metaphorical use of different nations in the condolences to define Queen Elizabeth II. All the condolences in the digital book were converted into TXT format.

Data Analysis

After the data collection process was completed, the steps in the analysis of the metaphors were decided. Pragglejaz Group. (2007, p. 3) suggest "Metaphor Identification Procedure" including four steps:

1. Read the entire text/discourse to establish a general understanding of the meaning
2. Determine the lexical units in the text/discourse
 - a. For each lexical unit in the text, establish its meaning in context
 - b. For each lexical unit, determine if it has a more basic contemporary meaning in other contexts than the one in the given context
 - c. If the lexical unit has a more basic current/contemporary meaning in other contexts than the given context, decide whether the contextual meaning contrasts with the basic meaning but can be understood in comparison with it.
3. If yes, mark the lexical unit as metaphorical.

In the present study, the steps suggested by the Pragglejaz Group (2007) were followed to identify the metaphors in the condolences for Queen Elizabeth II. First, all the condolences were read to get a general understating of condolences in the condolence book, and the lexical units that were used to nominate Queen Elizabeth II were tagged. When the meaning of a lexical unit conveyed another meaning beyond its literal meaning, it was decided as metaphorical. To discriminate conventional and nonconventional metaphors, the following criteria were further established following Christmang and Groeben (2011, p. 4) who claim conventional metaphors are "coded in the mental lexicon and hearers can therefore retrieve them automatically" whereas nonconventional metaphors "are not coded in the mental lexicon but have to be generated on the fly using additional inferences."

- an individual expression was conventional when it was processed directly and automatically.
- an individual expression was nonconventional when it did not have a certain mental code but could be generated by means of the context and specific inferences.

Steen et al. (2010) claim that the reliable and valid analysis of metaphor in discourse is problematic. In our case, annotation of the metaphors defining the Queen in terms of conventionality was subjective, therefore, to increase the reliability of the process, two raters annotated the metaphors in the data by referring to steps suggested by Pragglejaz Group (2007). After each rater manually produced an individual set of annotations of the metaphors, the results were compared and discussed. They made final verdicts about problematic cases in the annotations and a final version of the annotations was created. In doing so, the consistency of annotation results between the raters was achieved. An example of a final version after discussion is presented below. CM referred to conventional metaphors while NCM represented nonconventional metaphors

- The whole world will miss you Queen Elizabeth II and <<Grandmom of everyone....>>=NCM
- The Queen was <<a constant in all our lives>> = CM

To calculate the frequency and percentages of conventional and nonconventional metaphors found, descriptive statistics were run. The second step of the analysis was to find the themes pertinent to conventional and nonconventional metaphors. Thematic analysis was conducted to

find the themes of both types of metaphors. The results were presented in figures and the themes of the metaphors were explained by focusing on the examples taken from the data.

Findings and Discussion

The present study aims to unravel the distribution and use of metaphors in the condolences written after the death of Queen Elizabeth II in terms of conventionality. A detailed examination of the online condolence book released by Kent University showed that conventional metaphors were more prevalent (57 %) than nonconventional metaphors (43 %) in the condolence book to define the Queen. Conventional metaphors are more explicit and common than non-conventional ones. The writers of the condolences tended to conceptualize the Queen with conventional metaphors. In the minds of many individuals regardless of their nations, the conceptual mappings for the Queen seemed to be similar since she was the most well-known symbol of the British Monarchy. The metaphors used for the Queen across the world might be so conventionalized or cliché that the writers of the condolences might not even recognize that they employ metaphorical expressions in the condolences.

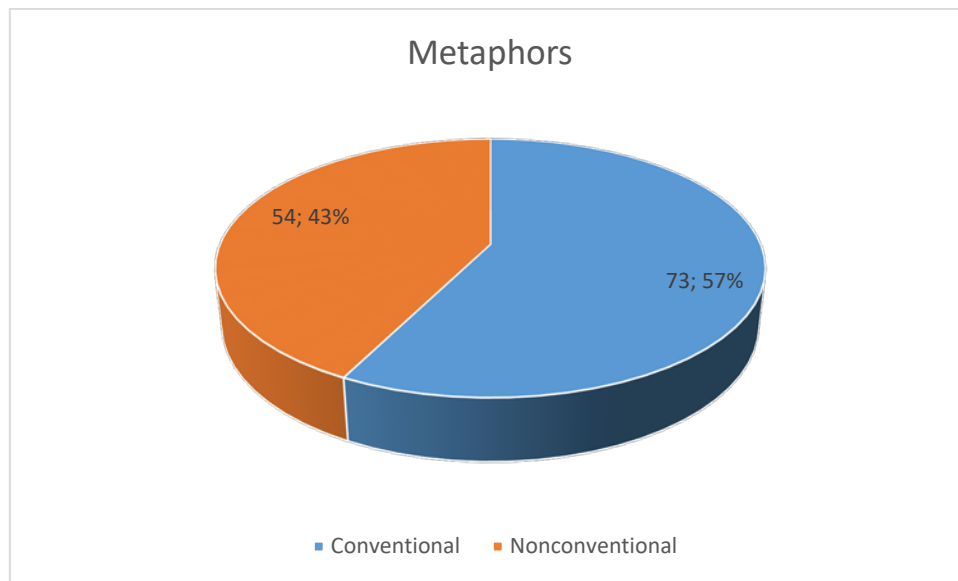

Figure 1. Metaphors in the condolences of the Queen

The conventional metaphors found could be divided into five themes depending on the source domain. The most common theme that emerged from the conventional metaphors used to nominate the Queen was associated with inspiration (36 %). The reasons for this inspiration might be her acting morally (1), benefiting especially females (2), and being a strong leader (3). Maddern (2023) reported that the survey conducted after the death of the Queen showed that she was seen as an inspirational figure by the public due to her acting selflessly in addition to being a role model to inspire and motivate.

- (1) She was an example of the Christian faith in living action.
- (2) Thank you for being an inspiration to many young girls.
- (3) You were and still are an inspiration to the world of humanity.

The second most prevalent theme (24 %) was about the Queen's being a role model. During her record-breaking reign, The Queen valued her role and achieved a soft shift away from a British Empire and into a diverse group of nations standing together to maintain joint objectives. In this sense, she was regarded as a role model and a rock that kept the British united, which can be clearly understood from the below definitions taken from the condolences.

- (4) She reigned with devotion and loyalty, fulfilling the royal destiny.
- (5) Portraying a heart of servanthood.
- (6) You have been the backbone of the nation.
- (7) I shall miss you always being there, a solid rock never wavering.
- (8) Queen Elizabeth was a role model Monarch.

With a percentage of 20, the third theme emphasized the Queen as being a constant figure. Queen Elizabeth II was a sovereign whose reign has been one of the longest in British history. Died at the age of 96, she was the oldest monarch. During her reign of 70 years, she symbolized stability even in chaotic times. She experienced economic, social, and technological changes throughout the decades of her reign. In the below of examples below, we can see the emphasis on her being a constant figure

- (9) Throughout our lifetimes you have been a constant source of strength and belief.
- (10) Her Majesty, served as a constant and reassuring figure in Britain.
- (11) Queen Elizabeth was a constant factor in a changing world.

Another source domain observed from the data was that she was an emblematic mother and grandmother of the whole British nation (11 %). She stood out for many people as a member of their families.

- (12) Grandmom of everyone...
- (13) Sleep well mama.

(14) Our hearts go out to you all as you remember your queen, mother, grandmother, and great grandmother.

It seems that the Queen has earned the respect and love of many individuals throughout the world due to her devotion to her role and country and her inspiring and strong character. She was well-loved not for the role she took for decades but for her character and achievements and no other monarch may fill her place. The theme of love for the Queen was the last theme found in the data (9 %).

- (15) She will forever be missed, the gap in everyone's heart that she has left, no one will fill it.
- (16) You have a place in people's hearts.

Concerning non-conventional metaphors, a lot of examples of metaphors defining the Queen emerged from the condolences but with limited themes. Nearly half of the nonconventional examples were associated with the love for the Queen (42 %). The British Monarchy has queens and kings but Queen Elizabeth II was admired by the British people and the people across the world more than the others because she was dignified, silent, and unruffled. A gentle soul and my childhood treasure represented her merits which might refer to the qualities of a good person. She acted as a public servant rather than a queen and was considered as a humble subject, as illustrated in (19). She also exhibited an understanding of Christianity as the Head of the Church of England and reflected this understanding in her behavior. Hence, she was nominated as the queen of Heaven (20).

- (17) May Her Majesty's gentle soul rest in peace.
- (18) One of my childhood treasures.
- (19) A humble subject.
- (20) You are the queen of heaven.

She represented a group of nations as a nation and kept them united in spite of social and political events like World War II and became an epitome of the shining light of a multicultural nation. The metaphors of our platinum monarch, one in a trillion, a golden thread in the tapestry of our lives, a shining light in the darkness and the epitome of British values, a bright spark represented her uniqueness as a queen in the history of British Monarchy.

(21) Farewell Queen Elizabeth, our platinum monarch.

(22) You have been one in a trillion.

(23) You are a golden thread in the tapestry of our lives.

(24) You were special, always a shining light in the darkness, and the epitome of British values.

(25) The world has lost a bright spark.

The role of the Queen emphasizing her strength and devotion to the Country accounted for 33% of nonconventional metaphors found. The governance of the Queen was grounded on selflessness, duty, devotion, and strength as seen in the extracts, 26, 27, 28, and 29. Apparently, the source of her veneration depends on her strength and commitment to her country. Her enactment of different roles such as the Queen, the head of the Church of England, and a mother was highlighted in (31) with the metaphor of wonderful women with many hats to wear. She witnessed so many social, political, and technological changes during her reign. After she ascended the throne, the notion of the Commonwealth became a symbol of multiculturalism rather than colonialism. The way she recapitulated the British Monarchy enabled her to "step outside of time" (32).

(26) You were a pillar of strength for our community.

(27) Like a colossus, you Marshall your Troup around the world, preaching peace and progress.

(28) The Queen was an embodiment of sacrifice, servitude, dedication, and commitment to humanity.

(29) The world has lost a great soul who gave all for her country.

(30) My rock of steadfastness.

(31) You were a wonderful woman with many hats to wear.

(32) You have just stepped outside of time.

Unlike the themes found in the analysis of conventional metaphors, inspiration was not prevalent in the themes of nonconventional metaphors (19 %). My boss and a reference displayed how she inspired individuals and nations across the world.

(33) You have been my Boss since 1984.

(34) ... also outside of the UK she was a reference.

Conclusion

Metaphorical expressions are commonly used in all languages to give structure to our understanding of concepts in certain culture's conceptual mapping systems. A possible explanation for the common use of metaphors is that they convey richer meanings than literal expressions. One of the classifications of metaphors rests on the concept of conventionality. Conventional metaphors are fixed expressions readily available in our conceptual systems while nonconventional

metaphors are new patterns that require creative interpretations by listeners. In the field of linguistics, metaphors have been one of the main topics, and different aspects of the concept in different contexts and genres have been examined. However, condolences as a genre have received little attention.

The present study examined the metaphors that were used in the digital condolences written for Queen Elizabeth II with reference to conventionality. The data of the study included the digital condolence book released by Kent University. It included 535 condolences for the Queen having 17891 words. The metaphors used to define the Queen were analyzed and annotated by two raters. The themes were found through thematic analysis. It was observed that conventional metaphors were more prevalent than nonconventional metaphors. People across the world were familiar with Queen Elizabeth II as a symbol of the British Monarchy, therefore, the metaphors used to frame the Queen in the condolences were conventional. For most of us, the definition of the Queen was stored in our minds. Five themes (inspiration, role model, constant figure, a family member, and love) emerged from the analysis of conventional metaphors found in the data. The themes of nonconventional metaphors were limited to love, role models, and inspiration, respectively.

The study offers some insight into the use and themes of metaphors in condolences, so it was limited to the analysis of metaphors in a specific genre. A further study could compare the use of metaphors in different genres and cultures. The grammatical construction in metaphors would also be a fruitful area for future work.

References

- Amanzio, M., Geminiani, G., Leotta, D., & Cappa, S. (2008). Metaphor comprehension in Alzheimer's disease: Novelty matters. *Brain and Language*, 107(1), 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.bandl.2007.08.003>
- Christmann, U., Wimmer, L., & Groeben, N. (2011). The aesthetic paradox in processing conventional and non-conventional metaphors: A reaction time study. *Scientific Study of Literature*, 1(2), 199-240.
- Gibbs, R.W. & Tendahl, M. (2006). Cognitive effort and effects in metaphor comprehension: Relevance theory and psycholinguistics. *Mind and Language* 21, 379-403.
- Comanducci, C. (2011). *Metaphor and ideology in film* (Doctoral dissertation). University of Birmingham, Birmingham.
- Katz, A. N. & Mio, J.S. (1996). *Metaphors: Implications and applications*. New York, Psychology Press.
- Keysar, B., Shen, Y., Glucksberg, S., & Horton, W. S. (2000). Conventional language: How metaphorical is it?. *Journal of Memory and Language*, 43(4), 576-593. 10.1006/jmla.2000.2711
- Kronfeld, C. (1980). Novel and conventional metaphors: A matter of methodology. *Poetics Today*, 2(1b), 13-24.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphors: A practical introduction*. Oxford, Oxford Publishing.
- Kövecses, Z. (2015). *Where metaphors come from: Reconsidering context in metaphor*. Oxford.
- Lakoff G. & Johnson, M. (1980). Conceptual metaphor in everyday language. *Journal of Philosophy*, 77(8), 453-486.
- Lai, V. T., Curran, T., & Menn, L. (2009). Comprehending conventional and novel metaphors: An ERP study. *Brain Research*, 1284, 145-155. <https://doi.org/10.1016/j.brainres.2009.05.088>
- Maddern, K. (2023). Queen Elizabeth II seen as British 'hero' – study shows. Retrieved from <https://news.exeter.ac.uk/faculty-of-humanities-arts-and-social-sciences/queen-elizabeth-ii-seen-as-british-hero-study-shows/>
- Muelas Gil, M. (2016). A cross-linguistic study of conceptual metaphors in financial discourse. In Romero-Trillo, J. (Ed.), *Yearbook of corpus linguistics and pragmatics 2016: Global implications for society and education in the networked age* (pp. 107-126). Switzerland, Springer.
- Nuzulia, I. F. L., & Firmonasari, A. (2023). Cognitive metaphor of Queen Elizabeth death news on BBC and The Guardian. *Lire Journal (Journal of Linguistics and Literature)*, 7(2), 228-243.
- Pragglejaz Group. (2007). MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol*, 22, 1-39.

- Romero, E., & Soria, B. (1998). Convention, metaphor and discourse. *Atlantis*, 20(1), 145-159.
- Steen, G. (2008). The paradox of metaphor: Why we need a three-dimensional model of metaphor. *Metaphor and Symbol*, 23(4), 213-241.
10.1080/10926480802426753
- Steen, G., Dorst, A. G., Herrmann, J.B., Kaal, A.A., Krennmayr, T. (2010). Metaphor in usage. *Cognitive Linguistics* 21-4 (2010), 765-796.
10.1515/COGL.2010.024

THE ORIGIN OF THE WORD "TRUST" FROM THE PERSPECTIVE OF THE GERMANIC LANGUAGES

GERMEN DİLLERİ BAKIMINDAN¹ GÜVEN KELİMESİNİN KÖKENİ

Irina GVELESIANI²

The origin of the lexical unit *trust* has become a debatable issue during the last centuries. The scholars express competing suppositions in its respect. Some dictionaries as well as various researchers (for instance, Macnair, Reich-Graefe, Dyer, Van Loon, etc.) directly indicate that this word has the Scandinavian or Old Norse roots.

The paper presents the innovative attitude towards the study of the etymology of the lexical unit *trust* on the basis of the manifestation of the words denoting this concept in Old English, Old Dutch/Old Low Franconian, Old Frisian, Old Norse, Old High German and other Germanic languages. On the one hand, the major attention is paid to the **Frankish Latin** *trustis* and its possible root – the Old Low Franconian *trost*. On the other hand, the parallel is drawn between English archaic word *throw* and its Germanic cognates, especially, the Old High German *triuwa* and Old Saxon *treuwa* that also existed in Old Low Franconian. The carried out study reveals that the word *triuwa* was originally registered as a legal term and was related to Old English *trēowe* (sb. O.E. *trēow*). Moreover, the results of the research reveal that there was a special link between Old English and Old Dutch and the *trust* might originate from its Old Low Franconian cognate. These results will be useful for the linguists working in the field of historical linguistics as well as legal linguistics.

The origin of the modern English word *trust* has long been a debatable issue. Various scholars have expressed different opinions in its respect. Let us discuss some data.

According to Reich-Graefe "the modern English word "trust" is etymologically derived from Scandinavian languages; thus, for example, "trust" is the derivative of the Icelandic "traust," meaning "trust, protection, firmness, confidence" and the Swedish and Danish "tröst," meaning "comfort [and/or] consolation."... A variant of "trust" derived from the Scandinavian family is "trist" or "tryst," meaning "an appointment to meet," thus, "[p]roperly a pledge" (Reich-Graefe, 2013, p. 111).

¹ The study was presented at the third International Language and Translation Studies Congress held on 2-3 NOVEMBER 2023.

² Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Humanities, Department of English Philology, Tbilisi, Georgia, e-mail: irina.gvelesiani@tsu.ge

Feldthusen traces the word *trust* to the Danish word "trøst" or the Norwegian term "traust" that had a similar sense (Sandor, 2015, p. 63). Van Loon and Dyer connect the same word to the Scandinavian *troast*, which is a cognate form of the English lexical units *throw* and *true*.

It is noteworthy that *Etymology Dictionary* attests the Old Norse etymology of the *trust*. It claims that this lexical unit derived from the Old Norse *traust* "help, protection, support," from Proto-Germanic abstract noun **traustam* (source also of Old Frisian *trast*, Dutch *troost* "comfort, consolation," Old High German *trost* "trust, fidelity," German *Trost* "comfort, consolation," Gothic *trausti* "agreement, alliance"), from Proto-Germanic **treuwaz*, source of Old English *treowian* "to believe, trust," and *treowe* "faithful, trusty," from PIE root **deru-* "be firm, solid, steadfast"... From early 15c. in legal sense of "confidence placed in a one who holds or enjoys the use of property entrusted to him by its legal owner" (*Online Etymology Dictionary*). *Collins Dictionary* provides the similar information and presents the corresponding word-entry in the following way:

trust

"Word origin C13: from Old Norse *traust*; related to Old High German *trost* solace" (*Definition of trust*).

It is important that Macnair agrees with the assumption related to the Old Norse etymology of the Middle English *trust* and claims that it was used by Wycliffe Bible (1382) to translate *fiducia* in Vulgate Proverbs 3.5 and Isaiah 31.1. Additionally, Macnair singles out the variant forms (*troste*, *triste*) of the *trust*, which were presented in English-Latin Dictionary *Promptorium Parvulorum* (1440) and *Catholicon Anglicum* (1483). The corresponding passages are:

"Troste: *confidencia, fiducia*" – from *Promptorium Parvulorum*;

"Triste: *fiducia ex bona consciencia est, confidencia temeritatis est, & cetera*" – from *Catholicon Anglicum* (Macnair, 2006, p. 311).

However, the variant forms of the *trust* were not only the above presented *troste* and *triste*, but *trost* and *trist* as well. *Lewis' Middle English Dictionary* provides the following information in this respect:

"**trust** n. Also **truste**, **trost(e)**, **troiste**, **trist(e)**, **trest(e)**, **treost**... Cp. **traist(e)** n. [Prob. ON (cp. OI **traust** & Dan. **trøst**, Swed. **tröst**); cp. ML (from Gmc.) **trustis** & MDu. **troost**, **troist**, **trost**, MLG **tröst**.]" (Lewis, 1997 p. 1137).

It is important that the word *trost* with the meaning *foi* (the French lexical unit, which means *trust*) existed in the Frankish language. Moreover, it was connected with the Medieval Latin *trustis*. This fact is asserted in the following passage:

"Truste n.f. – trustis 1873 ◇ latin médiéval trustis, du francique trost «foi» HIST" (Robert, 2017, p. 2639)¹.

It is noteworthy that the connection of the lexical units *trôst* and *trustis* was noticed by Glerup, who believed that OHG *trôst* yielded the Medieval Latin *trustis* (Glerup, 1986, p. 142) (OHG means Old High German). Moreover, the **Frankish Latin pair of words** – ***trustis* and *antrustiones*** – **was attested in** Green's book (Green, 1998, p. 110). *Antrustion* was

¹ The given passage can be translated in the following way: Truste n.f. - trustis 1873 ◇ medieval Latin trustis, from the Frankish trost "faith" HIST.

a vassal or voluntary follower of Frankish princes in their enterprises. [1913 Webster] (Antrustion). *Encyclopédie Universelle* defined the term **antrustion** in the following way:

“**Antrustion** – [ātrystjō] n. m. • 1748; lat. médiév. antrustio, de trustis, latinisation de l a. haut all. Trost « fidélité » ♦ Hist. Leude faisant partie de la suite du roi, chez les Francs. ⇒ vassal.
• antrustion nom masculin (bas latin antrustio, de l...” (Antrustion).

The same dictionary defined the term **trustis** and connected it to the word **truste**:

“trustis

• **truste ou trustis** nom féminin (latin médiéval *trustis*, de l'ancien haut allemand *Trost*, fidélité) Aux temps mérovingiens, troupe d'hommes, dénommés antrustions, qui étaient liés au roi par un serment de « truste et fidélité » (Trustis)¹.

The following word-entry from *Dictionnaire de la Langue Française d'Émile Littré* also presented the connection between the words **truste** and **trustis**: “truste (tru-st'), ou TRUSTI (tru-sti)), ou TRUSTIS (tru-stis')), s. f. Dans l'histoire des Germains en Gaule, fidélité et assistance”².

However, a more precise definition of the terms **trustis** and **antrustiones** as well as the peculiarities related to their formation can be found in the following passage of Ganshof's book: “Amongst the free men who placed themselves under the personal protection and at the personal service of the king were the *antrustiones*, the members of the *trustis*. The *trustis* – the word is a Frankish one, with a Latin ending – appears to have corresponded to the *comitatus*, so that the *antrustiones* may be regarded as armed companions of the king” (Ganshof, 1996, p. 4).

The existence of Frankish Latin terms is attested by Romanides, who discusses certain Decretals: “The forged parts of these Decretals were written in **Frankish Latin**, an indication that the actual work was done in Francia by local Romans” (Romanides, 1981). However, not all the **Frankish** tribes spoke **Latin**, only the Salian and Mosan **Franks** did. They were the only ones to live within the Empire.

The above data and the existence of the competing opinions regarding the trust-related words and the origin of the **trust** fuels our interest in the etymology of this lexical unit. The following three-stage research may shed light on the issue:

1. The first stage – the study of the manifestation of the words denoting the concept **trust** in the Indo-European languages.

Obviously, an important initial point for the determination of the origin of the **trust** is the study of the manifestation of the words denoting this concept in the certain Indo-European languages. The study will facilitate the placement of the concept of **trust** in the timeline of the lexicon. “Indo-European Lexicon, PIE Etymon and IE Reflexes” (Indo-European Lexicon, PIE Etymon and IE Reflexes) presents the significant information in this respect. It confirms the existence of the concept **trust** in the East Germanic, West Germanic and North Germanic languages. Moreover, “Indo-European Lexicon” presents the verbal realization of this concept. It shows that Old Icelandic and Old Norse

¹ This word-entry can be translated in the following way: truste or trustis feminine noun (medieval Latin trustis, from old high German Trost, loyalty) in Merovingian times, troop of men, called antrustions, who were linked to the king by an oath of “trust and loyalty”.

² This word-entry can be translated in the following way: trust (tru-st'), or TRUSTI (tru-sti)), or TRUSTIS (tru-stis')), s. f. In the history of the Germans in Gaul, loyalty and assistance.

included the lexical unit *traust* with the meaning *trust*. Moreover, Old English words *truwa* and *trūwian* and the Middle English *trust* and *trost* had the same meaning.¹

2. *The second stage* – the chronological arrangement of those languages, which consist of the words related to the concept of *trust*.

The above list presents the languages, which comprise the words related to the concept of *trust*. It is important to determine the periods of the existence of these languages. Here is the appropriate list:

Frankish – from the 3rd century

Gothic – from the 4th century (Jasanoff, 2008, p. 189)

Old Saxon – from the 9th century (Old Saxon language)

Old High German – from the 8th century (Harbert, 2007, pp. 15-17)

Old Frisian – the late 12th -1550 (Old Frisian)

Old Norse – from 1150 (Old Norse language)

Old Icelandic – the second half of the 9th -1500 (Old Icelandic)

Old English – 450-1150 (Baugh and Cable, 2002, p. 46)

Middle English – 1150-1500 (Baugh and Cable, 2002, p. 46)

Middle Dutch – 1150-1500 (Dahmani, 2005, p. 274)

Middle High German – from 1100 (Middle High German language)

3. *The third stage* – determination of the roots of the word *trust*.

The chronological arrangement of the languages depicts that Frankish/Franconian was the earliest language, which consisted of the words related to the *trust*. Accordingly, we may suppose that the modern English word *trust* is etymologically derived from the Frankish word *trost*, because it could appear earlier than the Old High German *trost*.

However, while determining the origin of the *trust*, we should consider that British English consists of the archaic word *trow*, which means “to think, believe, or trust” (Definition of ‘trow’). *Trow* originated from “Old English treow; related to Old Frisian triūwe, Old Saxon treuwa, Old High German triuwa” (Definition of ‘trow’). It is supposed that initially the lexical unit *triuwa* functioned as a legal term and characterized the relationship, which could be treated as essentially

¹ The rest of the lexical units presented in “Indo-European Lexicon, PIE Etymon and IE Reflexes” can be grouped in the following way:

1. **The group of lexical units presented in the West Germanic languages:** German *Trost* (having the meaning - solace, comfort, consolation); Old Frisian *trāst* (having the meaning - trust), *trouwa* (having the meaning - trust, faith, belief); Old High German *trōst* (having the meaning - trust), *truwa* (having the meaning - trust, belief), *trū(w)ēn* (having the meaning - trust); Old Saxon *trūōn* (having the meaning - to trust); Middle Low German *trūwe* (having the meaning - to trust); Middle Dutch *troose* (having the meaning - trust);
2. **The group of lexical units presented in the North Germanic languages:** Old Icelandic *traust* (having the meaning - trust, support, firmness, confidence), *trú* (having the meaning - trust, belief); Icelandic *trúa* (having the meaning - trust, faith, belief); Old Norse *traust* (having the meaning - trust, agreement);
3. **The group of lexical units presented in the East Germanic languages:** Gothic *trauan* (having the meaning - to trust, confide); *trauains* (having the meaning - trust, confidence) (Indo-European Lexicon, PIE etymon and IE reflexes. <https://lrc.la.utexas.edu/lex/master/0350>. Accessed 16 Mar 2024)

mutual (Green, 1999, p. 11). Famous scholar Green believed that a semantic starting-point for the term *triuwa* appeared to be a *mutual agreement or treaty on the basis of a promise between two parties*, sometimes shading off alliance or *truce* or *peace*. He found the traces of similar senses in Old Norse, Gothic, Old French *trieve* (the probable West Germanic borrowing and the source of modern French *trêve* (truce)) and Medieval Latin *treuga* (Green, 1999, pp. 10-11).

Accordingly, the above definition reveals that the archaic word *trow* originated from Old English *treow* related to Old Saxon *treuwa*. The latter can also be found in Old Franconian. The following data (Old Frankish) depicts the evolution of the French word *trêve* and consists of the definition of the Frankish *treuwa*:

Current French word	Old Frankish	Dutch or other Germanic cognates	Latin/Romance
trêve	treuwa	Du trouw	L pausa
“truce”	“loyalty, agreement”	“faithfulness, loyalty”	(Fr pause) ¹

Accordingly, the Old Franconian language consisted the word *treuwa*, which meant “loyalty, agreement”. The same word with the meaning “loyalty” existed in Old Saxon. Moreover, phonetically almost similar term *truwa* (trust) was presented in Old English. Therefore, it can be supposed that there was a special link between Old Franconian, Old Saxon and Old English. The existence of this link can be proved by the historical data.

As the history states, Old English was formed after the migrations of some West Germanic tribes (the Angles, the Saxons and the Jutes) to England more generally during the fifth century (Zartaloudis, 2012, p. 29). Initially, the West Germanic tribes dwelt between the Oder and the Elbe. They included: Low German group – the Franconians (or Franks), the Saxons; Anglo-Frisian group – the Frisians, the Angles and the Jutes; High German group – the Bavarians, the Alemanians, the Svevians and others (Perelgut, 2009, p. 9). These neighbouring tribes interacted. Their languages could influence one another. The Franconians/Franks and the Saxons might use similar words and phrases.

As the study reveals, the Angles’ language was the unspecified Ingvaemonic Germanic dialect known as North Sea Germanic, while the Saxons spoke the variety of the Germanic dialects (Williams, 1975, pp. 55-56). These dialects were brought to England. They merged with the local Celtic and formed Old English/Anglo-Saxon. It is obvious that the latter could consist of the words borrowed from the Franconians’ language.

¹ This list was arranged in accordance to the non-exhaustive list of French words of Frankish origin presented on the website <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/605808>

Conclusions

The paper presents the study of the origin of the word *trust* from the perspective the interinfluence of some Germanic languages. On the one hand, the carried-out three-stage research reveals that the *trust* may be connected to the the **Frankish Latin** *trustis*, which obviously derived from the Frankish word *trost* (not from the Old High German *trost*). On the other hand, it is revealed that the English archaic word *trow* originated from the Old English *treow*, which could be related to the Old Franconian *treuwa*. The possible interinfluence of the vocabularies of the Franks and the Anglo-Saxons could be stipulated by the historical connection and migration of these tribes.

References

- Antrustion. Retrieved April 12, 2024, from https://encyclopedie_universelle.fr-academic.com/25756/antrustion
- Antrustion. The Collaborative International Dictionary of English. Retrieved April 8, 2024, from <https://cide.en-academic.com/8361/Antrustion>
- Baugh, A. C., & Cable, T. (2002). *A History of the English language*, Fifth edition. London: Routledge.
- Dahmani, N. (ed) (2005). *Encyclopedia of linguistics: Volume 1*. New York: Taylor & Francis Books.
- Definition of 'trow', Collins Dictionary. Retrieved April 2, 2024, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/trow>
- Definition of trust. Retrieved April 8, 2024, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/trust>
- Dictionnaire de la Langue Française par É. Littré (1910). Paris, Londres: LIBRAIRIE HACHETTE ET G'.
- Ganshof, F. L. (1996). *Feudalism*. Canada: Medieval Academy of America.
- Gleerup, C. W. K. (1986). *Arkiv för Nordisk filologi*, Vol. 101-103. The USA: University of Michigan.
- Green, D. H. (1998) *Language and history in the early Germanic world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Green, R. F. (1999). *A crisis of truth: literature and law in Ricardian England*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Harbert, W. (2007). *The Germanic languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hay, M. *A brief history of Franks*. Retrieved April 20, 2024, from http://www.eupedia.com/europe/frankish_influence_modern_europe.shtml
- Indo-European Lexicon, PIE Etymon and IE Reflexes. Retrieved April 12, 2024, from <https://lrc.la.utexas.edu/lex/master/0350>
- Jasanoff J. H. (2008). *Gothic. The ancient languages of Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lewis, R. E. (ed.) (1997). *Middle English dictionary*. Michigan: University of Michigan Press.
- Macnair, M. (2006). Development of uses and trusts: contract or property, and European influences and images. *Studi Urbinati, A - Scienze Giuridiche, Politiche Ed Economiche*, 66, 305–333.
- Middle High German Language. Retrieved April 2, 2024, from Middle High German language | Britannica
- Old Frankish. Retrieved April 20, 2024, from <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/605808>
- Old Frisian, Merriam-Webster Dictionary. Retrieved April 20, 2024, from Old Frisian Definition & Meaning - Merriam-Webster
- Old Icelandic, Merriam-Webster Dictionary. Retrieved April 8, 2024, from Old Icelandic Definition & Meaning - Merriam-Webster
- Old Norse language, *Encyclopedia Britannica*. Retrieved April 20, 2024, from <https://www.britannica.com/topic/Old-Norse-language>
- Old Saxon Language. *Encyclopedia Britannica*, Retrieved April 2, 2024, from <https://www.britannica.com/topic/Old-Saxon-language>
- Online Etymology Dictionary. Retrieved April 3, 2024, from http://etymonline.com/index.php?term=trust&allowed_in_frame=0
- Perelgut, N. M. (2009). *An outline of the history of English*. Nizhnevartovsk: Publishing House Nizhnevart.
- Reich-Graefe, R. (2013). Deconstructing corporate governance: the mechanics of trusting. *Delavare Journal of Corporate Law*, 38, 103-190.
- Robert, P. (2017). *Le Petit Robert: Dictionnaire Alphabétique et Analogique de la Langue Française*. France: Le Robert.
- Romanides, J. S. *An interplay between theology and society*. Retrieved April 20, 2024, from http://www.romanity.org/htm/rom.03.en.franks_romans_feudalism_and_doctrine.01.htm

- Sándor, I. (2015). *Fiduciary property management and the trust, historical and comparative law analysis*. Budapest: Hvgorac.
- The Large French-Russian and Russian-French Dictionary. Retrieved April 2, 2024, from http://dic.academic.ru/dic.nsf/fre_rus/3795/antrustion
- Trustis. Retrieved April 20, 2024, from https://encyclopedie_universelle.fracademic.com/142627/trustis
- Williams, J. M. (1975). *Origins of the English language. A Social and Linguistic History*. The USA: The Free Press.
- Zartaloudis, T. (2012). *Theories of origin as to the progenitor of the trust: the invention of the uses and the Franciscan influence in England*. Bologna: Edizioni Studio Domenicano.

TRANSLATION OF LINGUISTIC VARIATION IN LITERARY WORKS: *THE REMAINS OF THE DAY* FROM ENGLISH INTO SPANISH

EDEBİ ÇALIŞMALARDAKİ DİL DEĞİŞKENLİĞİ ÇEVİRİSİ: *THE REMAINS OF THE DAY*'IN İNGİLİZCEDEN İSPANYOLCAYA ÇEVİRİSİ

Mónica María Martínez SARIEGO¹

Introduction

This paper endeavors to undertake a comprehensive analysis of Hernández Francés' translation of K. Ishiguro's *The Remains of the Day* (1989) with a focus on linguistic variation within the framework of Translation Studies. An in-depth examination will be conducted on a pertinent excerpt to shed light on user-related varieties, encompassing geographical, temporal, social, and (non)standard or idiolectal factors. Moreover, attention will be paid to use-related varieties, entailing three distinctive parameters of variation: field, mode, and tenor.

The Remains of the Day, penned by the bilingual and bicultural writer Kazuo Ishiguro, showcases a remarkable richness in linguistic variation. The novel is narrated by Stevens, a butler who has served at Darlington Hall for more than three decades. Ishiguro skillfully employs language as a narrative device to convey not only the formal and polished exterior of Stevens, but also the subtle nuances of his character and the societal context in which he operates.

By viewing the opening lines as an expression of a distinctive communicative occurrence, the matter of language variation in the context of translating from English to Spanish will be discussed. The original text exhibits abundant linguistic variation, yet Hernández Francés, the Spanish translator, has chosen a non-marked, standard variety of Spanish, resulting in the forfeiture of the nuanced linguistic richness present in the source material. As it will be discussed in this paper, linguistic variation is not always directly translatable. However, it will be argued that specific morphosyntactic, lexical, and stylistic strategies could have been employed to replicate approximately the multifaceted linguistic variation of the original text.

¹ University of Las Palmas de Gran Canaria. Faculty of Philology. Department of Spanish, Classical and Arabic and Eastern Studies. Las Palmas de Gran Canaria (Spain). E-mail: monica.martinezsariego@ulpgc.es

Translation of Linguistic Variation: An Overview

Linguistic variation

In society, there always exists significant linguistic diversity, but scholars have long tended to overlook it. Historically, linguists primarily focused on contrived linguistic examples, neglecting the nuanced variation present in spoken language. This oversight persisted because natural linguistic diversity was often perceived as chaotic and lacking in linguistic significance. However, variation in speech performance is regular and patterned in some ways. Proponents of variational linguistics have thus emerged, shedding light on the structured and consistent nature of variation in speech performance. This variation is influenced by a spectrum of contextual factors, encompassing structural, psychological, social, and cultural dimensions.

Variational linguistics examines a broad array of phenomena, including registers, idiolects, sociolects, and dialects, elucidating the systematic patterns underlying linguistic diversity. Unlike the earlier dismissive attitude, variational linguists recognize the importance of these variations, acknowledging the role of context in shaping language use. When it comes to translating this variation, diverse approaches have been explored, reflecting the evolving understanding of the intricate interplay between linguistic diversity and translation dynamics. This shift in perspective highlights the need to consider the rich tapestry of linguistic variation when addressing translation challenges, embracing the complexity inherent in the diverse contexts that influence language use.

Linguistic variation from the perspective of Linguistic Theory, Translation Studies, and Comparative Literature

For almost four decades now, Translation Theory has been constantly searching for a niche. Such an ongoing attempt to construct its own identity has provoked frictions with somewhat correlated fields, especially with Linguistics, with which it maintains a “love-hate relationship” (Fawcett, 1997).

As far as linguistic variation is concerned, there have been, in fact, two different, however complementary, points of view. Linguistic variation has been studied both from the perspective of linguistic theory (mainly sociolinguistics), and from the scope of Translation Studies. Sociolinguistics, which tries to describe at which levels linguistic variety can be perceived, is mainly concerned with description or identification of the main features of dialects, sexolects, sociolects and registers, that is, with making distinctions between the standard use of language and other non-standard uses related to geography, sex, culture/education, social status and context. On the other hand, Translation Studies are basically more oriented to the *process* of translation. Within Translation Studies – which are, after all, “a house of many rooms” (Hatim, 2001, p. 8) – a further distinction can be established between a more linguistically oriented approach and other approaches (literary, philosophical, hermeneutic, and ideological alike):

- The linguistically oriented approach aims at solving problems in the translation process and producing effective translations or versions. John Catford (1965) and Eugene A. Nida (1964, 1969) represent this trend, where functional or dynamic equivalence is searched¹¹.

¹ However, since Catford (1965) had a preference for a more linguistic-based approach, Catford’s approach to translation equivalence clearly differs from that adopted by Nida (1964, 1969).

- The second orientation assumes from the beginning that there is no possibility to produce an equivalent translation valid for all times, because equivalence depends on contextual factors. Their main representatives are Gideon Toury (1995), Susan Bassnett (1980, 1990), André Lefevere (1975, 1992), Itamar Even-Zohar (1978, 1990), whose aim is specifying which conditions, normally ideological, have conditioned a given translation.

Both approaches, when applied to literary texts, are interesting for Comparative Literature. The focus on linguistic aspects is pertinent to scholars who seek to understand how the nuances of language impact the interpretation and reception of literary works in translation. Furthermore, the second orientation, which acknowledges the contextual factors influencing translation, resonates with the interdisciplinary nature of Comparative Literature, as it involves not only linguistic elements but also considerations regarding ideology, culture, and hermeneutics. The translator, a modality of “transductor” (‘transducer’), interprets for others the literary materials, and also conditions for others—here, the readers of the text in the target language—the reception and understanding of the text (Maestro, 2017-2022: III, 4.4). Therefore, if the translator doesn’t accomplish his task properly, he might be responsible for the distortion of the content of a literary work in the target culture.

Linguistic variation: tools for description and analysis

When facing the description and analysis of linguistic variation within the realm of Translation Studies, the notion of *context* is considered through two distinct lenses. Firstly, it is examined from the standpoint of the immediate and specific material circumstances in which the text is utilized (referred to as “context of situation”). Secondly, it is scrutinized from the perspective of the broader ‘belief and value system’ within which the text operates (referred to as “context of culture”). In its turn, the context of situation is envisaged as encompassing three key components or parameters of variation: ‘Field’, ‘Tenor’ and ‘Mode’. These dual contexts and their respective components are visually represented in the accompanying figure (fig. 1):

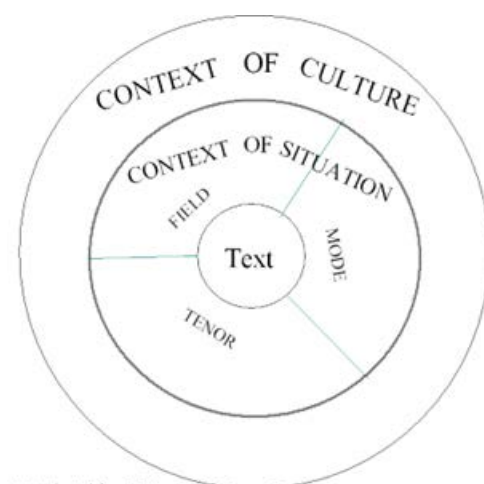

Fig. 1

Operating within a linguistic framework, Basil Hatim and Ian Mason (1990) employ a linguistic model to examine translation as a form of communication within a sociocultural context.

Specifically, they provide impactful insights into the challenges associated with register, dialect, and ideology in the context of translation. Making use of a social theory of language and considering texts as manifestations of communicative events, they demonstrated a specific awareness regarding the nuances of language variation, which they explored in relation to the practice of translation.

Hatim and Mason propose to examine texts as expressions of such variation, according to two dimensions, that is, following Halliday's distinction between 'Dialect' and 'Register' (Table 1).

USER (dialects)	USE (register)
Geographical	Field of discourse ("experiential")
Temporal	Mode of discourse ("textual")
Social	Tenor of discourse
(non-) standard	
idiolectal	

Table 1.

As Hatim and Mason (1990, p. 39) exemplify, user-related variations, primarily tied to phonetic aspects, are connected to the identity of the speaker or writer. According to the user, language exhibits variations concerning various aspects, such as geographical, temporal, social, (non-)standard, or idiolectal factors. Each of these attributes presents challenges for translators who must grapple with them, particularly due to the inseparable connection between linguistic elements and sociocultural considerations. Consequently, every decision carries inevitable cultural implications.

The second dimension of language variation which Hatim and Mason (1990, p. 45) consider in relation to translation concerns use-related varieties, commonly referred to as 'registers'. As previously highlighted by Halliday, McIntosh and Stevens (1964), language undergoes variation depending on its context, and there exists a correlation between a given situation and the linguistic choices made within it. The term 'register' is adopted to indicate this kind of variety 'based on use'. When dealing with registers, which are characterized by distinctions in vocabulary and grammar, three distinct parameters of variation must be taken into account:

- the field of discourse or genre (the social function of utterances, e. g. 'religious sermon', 'political speech'),
- the mode of discourse (medium of utterances, e. g. newspaper article, telephone conversation)
- and the tenor of discourse (relationship between addresser and addressee, expressed by degrees of formality).

From a translator's point of view, Hatim and Mason suggest, it is crucial to ascertain the conventions of the situation's use in the target language. This involves assessing whether the linguistic choices align appropriately with that specific 'use.' Additionally, considering all variables within the register is equally important.

Nevertheless, the differentiation between “register” and “dialect” poses challenges. This is because standard varieties often carry associations with prestige, linked to economically and culturally significant regions, influential social groups, or higher classes. In contrast, non-standard varieties are perceived as deviations from the norm, yet they may be connected to alternative values that establish their own form of prestige, such as toughness or friendliness. Language is not only a social phenomenon, but also has psychological and even biological dimensions where not everything remains under control. Given these complexities, the prospect of discovering a ‘neutral’ standard seems unlikely.

Linguistic Variation in *The Remains Of The Day*

***The Remains of the Day* (1989): the novel**

The Remains of the Day is the third novel published by Japanese-British author Kazuo Ishiguro (1954-) and one of the most-highly valued post-war British novels. It won the Booker Prize in 1989 for Best Fiction, and was soon adapted into a film (James Ivory, *The Remains of the Day*, 1993). Like Ishiguro’s previous novels, the story is told from the first-person point of view¹², with the narrator recalling his life through a letter to an unknown person (another butler or a younger version of himself). It is his first novel not based in Japan or told from the point of view of a Japanese person.

The central character in *The Remains of the Day* is, indeed, Stevens, an English butler who has unwaveringly devoted his life to serving Lord Darlington. When Stevens receives a letter from his former colleague, Miss Kenton (Lord Darlington’s former housekeeper), Mr. Farraday, his new employer, encourages him to take a well-deserved break by borrowing a car. Ishiguro takes the reader on a six-day journey in July 1956 through the southern regions of England, vividly depicting the early morning mists, the picturesque green countryside, and the unassuming inns and homes where Stevens lodges. Throughout this period, Stevens reminisces about his career in Lord Darlington’s service. As he embarks on the journey, he begins to reflect on his life, compelled to contemplate the true nature of his feelings for the once Miss Kenton, now Mrs. Ben. He ruminates on missed opportunities, both with Miss Kenton and his former master, Lord Darlington, who, conscious of his social and political decline, killed himself after Second World War. However, towards the end of the book, Stevens becomes aware of the importance of focusing on the “remains” of his day, alluding to the rest of his active life, at the service of his next employer, Mr. Farraday.

The Remains of the Day is often characterized as a “novel of manners,” a sub-genre within the realist novel that delves into the behaviors, language, customs, and values specific to a particular group of people within a defined historical context. Like other novels of manners, Ishiguro’s work explores the conflict between Stevens’ genuine aspirations or desires and the accepted social codes of behavior. It exemplifies, like the archetypal examples of the genre, that manners, and the novels that exploit them, are subject to the same mystifications and seductions that they claim to expose (Schellinger, 1998). Conversely, *The Remains of the Day* has also been placed within the category of

¹ In an interview with Gregory Mason published before *The Remains of the Day*, Ishiguro explained his interest in first-person narrators: “things, like memory, how one uses memory for one’s own purposes, one own’s ends, those things interest me... deeply. And so, for the time being, I’m going to stick with the first person, and develop the whole business about following somebody’s thoughts around, as they try to trip themselves up or to hide from themselves” (Mason *apud* Wall, 1994. p. 18).

more explicitly defined postcolonial novels. Although Kazuo Ishiguro is not Salman Rushdie or Ruth Praver, the novel does draw a connection to the decline of the empire. Set in the summer of 1956, the year of the Suez Canal crisis—a moment regarded by many Britons as the symbolic downfall of Britain’s colonial ambitions—Ishiguro’s choice in timing appears to be intentional.¹

Representation of linguistic variation in *The Remains of the Day*

A bilingual, bicultural writer, Ishiguro displays in *The Remains of the Day* keen powers of observation, coupled with a noteworthy grasp of the language that would be spoken by his narrator: Stevens, a butler at Darlington Hall for over thirty-five years. The opening lines of Stevens’ narration immediately draw the reader into the story Ishiguro intends to tell, introducing the voice of a very proper, elegant, disciplined butler, highly conscious of his place and who lives only to perform his duties. The narrative unfolds with a meticulous and formal tone, mirroring Stevens’ approach to his role as a butler. The choice of words, syntax, and sentence structure reflects the character’s commitment to maintaining the dignity and orderliness of his profession. This linguistic precision creates a distinct atmosphere, immersing the reader in the world of the English aristocracy during the interwar period.

However, beneath the veneer of formality, Ishiguro introduces layers of complexity to Stevens’ language. As the narrative progresses, subtle shifts in tone and expression emerge, revealing the internal conflicts and repressed emotions of the protagonist. These linguistic nuances become crucial in unraveling the psychological depth of Stevens, providing insights into his inner struggles and the evolving dynamics of the society around him.

Moreover, the novel incorporates variations in language to explore broader themes of cultural identity and societal change. Ishiguro navigates between Stevens’ interactions with different characters, each representing a distinct social stratum (especially Mr. Farraday and Miss Kenton / Mrs. Ben). This allows the author to play with linguistic registers, capturing the diversity of voices within the narrative and shedding light on the evolving landscape of post-war England.

Analysis of linguistic variation in the opening lines

The following excerpt, taken from the beginning of the novel, can be considered quite representative, encapsulating key issues discussed above.

It seems increasingly likely that I really will undertake the expedition that has been preoccupying my imagination now for some days. An expedition, I should say, which I will undertake alone, in the comfort of Mr. Farraday’s Ford; an expedition which, as I foresee it, will take me through much of the finest countryside of England to the West Country, and may keep me away from Darlington Hall for as much as five or six days. The idea of such a journey came about, I should point out, from a most kind suggestion put to me by Mr. Farraday himself one afternoon almost a fortnight ago, when I had been dusting the portraits in the library. In fact, as I recall, I was up on the stepladder dusting the portrait of Viscount Wetherby when my employer had entered carrying a few volumes which he presumably wished returned to the shelves. On seeing my person, he took the opportunity to inform me that he had just that moment finalized

¹ In this respect, cf. Lang (2000).

plans to return to the United States for a period of five weeks between August and September. Having made this announcement, my employer put his volumes down on a table, seated himself on the chaise-longue, and stretched out his legs. It was then, gazing up at me that he said:

“You realize, Stevens, I don’t expect you to be locked up here in this house all the time I’m away. Why don’t you take the car and drive off somewhere for a few days? You look like you could make good use of a break.”

Coming out of the blue as it did, I did not know quite how to reply to such a suggestion. I recall thanking him for his consideration, but probably I said nothing very definite for my employer went on:

“I’m serious, Stevens. I really think you should take a break. I’ll foot the bill for the gas. You fellows, you’re always locked up in these big houses helping out, how do you ever get to see around this beautiful country of yours?”

This was not the first time my employer had raised such a question; indeed, it seems to be something which genuinely troubles him. On this occasion, in fact, a reply of sorts did occur to me as I stood up there on the ladder; a reply to the effect that those of our profession, although we did not see a great deal of the country in the sense of touring the countryside and visiting picturesque sites, did actually ‘see’ more of England than most, placed gathered. Of course, I could not have expressed this view to Mr. Farraday without embarking upon what might have seemed a presumptuous speech. I thus contented myself by saying simply:

“It has been my privilege to see the best of England over the years, sir, within these very walls.” Mr. Farraday did not seem to understand this statement, for he merely went on: “I mean it, Stevens. It’s wrong that a man can’t get to see around his own country. Take my advice, get out of the house for a few days.”

The most conspicuous indicators of Steven’s distant demeanor, evident both here and throughout the novel, are marked by the use of the term “professional” and his transition from “I” to “one” (Wall, 1994). However, in this excerpt, we also witness the linguistic portrayal of Stevens as the rigid and stoic symbol of England’s upper class. The narrator employs an exceptionally elevated diction that constructs a barrier between him and the reader. This formal register not only characterizes Stevens’ vocabulary but also aligns with the syntactic style of an exceedingly meticulous speaker. For instance, sentences such as “It seems increasingly likely that I really will undertake the expedition that has been preoccupying my imagination now for some days” (lines 1-3), “An expedition, I should say, which I will undertake alone...” (lines 3-4), and “The idea of such a journey came about, I should point out, from a most kind suggestion put to me by Mr. Farraday...” (lines 8-10) reflect a deliberate choice of language. Additionally, expressions like “On seeing my person, he had the opportunity to inform me...” (lines 15-16), “Having made this announcement...” (line 19), and “I did not quite know how to reply to such a suggestion” (lines 27-28) showcase Stevens’ preference for words with Latin and Greek roots. These are longer and more complex than the short words used for ordinary objects in everyday English. Notably, Stevens favors Latin prefixal derivatives over Anglo-Saxon phrasal verbs.

On the other hand, Mr. Farraday, who engages in conversation with Stevens, represents the complete opposite as he frequently utilizes and overuses phrasal verbs and constructions involving “get.” Examples include “locked up” (line 23), “drive off” (line 25), “get out of” (line 53), “how do you ever get to see...” (lines 33-34), and “went on” (line 51), among others. His

speech is also characterized by the presence of short colloquial words and idioms, as seen in instances like “fellows,” and “foot the bill for the gas” (line 30), and “I mean it” (line 51). In contrast to the butler, Mr. Farraday consistently incorporates apostrophes in negative sentences and constructions with “to be.” Examples include “I don’t expect you to be locked up here in this house all the time I’m away” (lines 23-24), “I’m serious” (line 31), “I’ll foot the bill” (line 32), “It’s wrong” (line 51), and “a man can’t get” (line 52), illustrating a marked difference in their linguistic styles.

Certainly, we may interpret Stevens' lexical and grammatical preferences as reflections of his idiolect, shaped by his responsible and emotionally restrained nature, his utmost concern for dignity, and a profound sense of duty. However, it’s crucial to acknowledge that above all, as he consistently emphasizes, Stevens is a butler—a private individual on the fringes of power who remains acutely aware of his subordinate position. Linguistic variation in this excerpt can also be interpreted in the light of the differences between British and American English, exemplified by Mr. Farraday’s use of “gas” instead of “petrol” or “gasoline.” In this regard, it is noteworthy that educated spoken English in southeast England has traditionally been deemed as “proper English” or the standard variety associated with prestige. This poses a challenge, especially in translation, as linguistic choices may implicitly convey the translator’s assumptions, beliefs, and value systems, often shared within their social group. The question arises: should linguistic variety markers, such as dialect or register, be translated as they are? While variation linked to register can sometimes be conveyed through grammatical and lexical strategies, translating dialectal variation, particularly associated with phonetic aspects, is generally not advisable. The values inherent in a linguistic variety may not seamlessly translate from one culture to another. This dilemma highlights one of the boundaries of translatability, as I will discuss in the next section.

As a conclusion, the following chart is presented, where the conclusions from the analysis above are summarized (Table 2).

Dialect	(-) phonic level /typography	
	(+) lexicon	
	(+) morphosyntactic features	
Register	Field	Conversation within the frame of a letter (topic: Stevens’ “expedition”)
	Tenor	Superior or very formal (Stevens) Inferior, spontaneous or informal (Mr Farraday)
	Mode	Spoken

Table 2.

Translation of Linguistic Variation in Hernández Francés’ Spanish Version of *The Remains Of The Day*

In examining Hernández Francés’ Spanish version of *The Remains of the Day*, the translation of linguistic variation emerges as a central focus. Despite the absence of significant errors, the

translation appears unsatisfactory, primarily due to a lack of effort in rendering linguistic nuances. Both Mr. Farraday and Stevens, within the translated text, converse in a standard variety of Spanish, disregarding the dialectal (geographical) and register (tenor) variations present in the original. This prompts the question: Can a viable solution be identified for this overarching issue? Anthony Pim (2000) provides insightful perspectives on this matter, summarizing the main critical positions in the following terms:

- Binary option (Schgott, 1988): The choice is between leaving the variety untranslated, resulting in the loss of nuances, or translating it with an equivalent variety that may be misleading, leading to the loss of authenticity or *vraisemblance*.
- Descriptive stance (Milton, 1994, 1996): In a scenario where variety often remains untranslated, the task at hand is to elucidate why. A straightforward response lies in the limited financial compensation for translators to tackle such intricacies, coupled with a prevailing lack of interest.
- Existential liberation (Lane Mercier, 1997): Confronted with theories that fall short, the individual translator is presented with a paradox. Given the absence of a definitive solution to the problem, translators are both liberated and burdened with the freedom and responsibility to make their own choices.

The challenges faced by translators in dealing with these features arise from the inherent connection between linguistic aspects and sociocultural considerations. When it comes to dialect, equating Mexican Spanish with Mr. Farraday's American English would be nonsensical, as it cannot be considered a deviation from a standard language (as previously discussed). However, certain aspects, particularly those related to tenor, could be more effectively translated into Spanish.

Hatim & Mason categorize tenor as a parameter that pertains to the interactive roles within a given situation. In the dialogue between Mr. Farraday and Stevens, the former assumes the role of the employer, while the latter is the employee. The tenor of the employer is casual, evident in his use of phrasal verbs, short words, and sentences. In contrast, the employee adopts a highly formal tenor, employing words with Latin or Greek origins and constructing long and complex sentences. Mr. Farraday refers to Stevens and other butlers as "fellows" (lines 32-33), while Stevens addresses him as "sir" (line 49). However, these distinctions are not clearly marked in the Spanish version.

In my perspective, the translator should have conveyed these distinct types of discourse using the bipartite formal (V pronoun) / informal (T pronoun) usage pattern commonly found in many European languages. Brown and Gilman (1960) laid out a theoretical framework categorizing patterns of pronominal address, noting that speakers of some European languages, including Spanish, establish social patterns of address based on two dimensions: power and solidarity. They argue that the power semantic dominated Europe until well into the nineteenth century, with non-reciprocal patterns being the norm cross-linguistically. However, contemporary patterns typically involve reciprocal T-T, V-V usage. Using a non-reciprocal pattern, as seen in the English text (notably in terms of address: Stevens, fellows vs. Mr. Farraday, sir), characterizes Stevens as an old-fashioned butler.

Hernández Francés falls short in satisfactorily translating other aspects related to tenor. Distinctive elements of Steven's idiolect, such as "I should say" (line 5) or "I should point out"

(line 9), are inadequately rendered (“según,” line 3) or omitted altogether. “As I recall” (line 12) is simply translated as “según recuerdo” (line 10) (rather than, for example, “hasta donde me alcanza la memoria”); “on seeing my person” (line 15) is translated as “al verme” (line 14) (instead of, for instance, “al reparar en mí”); and “a few volumes which he presumably wished returned to the shelves” (lines 14-15) is translated as “unos libros, al parecer con la intención de devolverlos a sus estantes” (lines 13-14) (resulting in the loss of the passive connotation in translation). Furthermore, the extremely formal expression “Having made this announcement” (line 19) is rendered as “seguidamente” (line 17), a neutral solution that fails to capture the same effect as the original. Perhaps, a more suitable option like “Habiendo anunciado esto...” would convey the intended style more accurately.

If this holds true for Stevens, whose highly formal tenor is diminished to a more straightforward formality, the translation significantly lacks in capturing linguistic variation, especially concerning Mr. Farraday. Let’s examine a particularly striking example (lines 31-34): “I’m serious, Stevens. I really think you should take a break. I’ll foot the bill for the gas. You fellows, you’re always locked up in these big houses helping out, how do you ever get to see around this beautiful country of yours?”. Mr. Farraday’s words, highly informal in register, are rendered as follows:

Le hablo en serio, Stevens. Creo sinceramente que debería tomarse un descanso. Yo pagaré la gasolina. Ustedes los mayordomos siempre están encerrados en mansiones como ésta al servicio de los demás. ¿Cómo se las arreglan para conocer las bellezas que encierra el país?

Several aspects warrant attention: “I’m serious” vs. “Le hablo en serio” (line 27) (rather than “en serio, de veras”); “You fellows, you’re always locked up...” vs. “Ustedes los mayordomos siempre están encerrados...” (lines 28-29) (instead of “Vosotros, colegas, estáis siempre encerrados”); “How do you ever get to see around this beautiful country of yours” vs. “¿Cómo se las arreglan para conocer las bellezas que encierra su país?” (rather than “¿Cómo os las arregláis para conocer este hermoso país vuestro?”).

In conclusion, the analysis of Hernández Francés’ Spanish translation of *The Remains of the Day* underscores the critical role of linguistic variation and the challenges it poses for effective translation. This analysis serves as a practical application of the theoretical insights, emphasizing the nuanced decision-making required in translating literary texts to preserve the richness and authenticity of the original work. The examination of Hernández Francés’ Spanish version aligns with the theoretical perspective of Translation Studies, where the impossibility of producing an equivalent translation valid universally, due to the influence of contextual factors, is asserted. The lapse in translation proficiency by the transducer results in the distortion of the content of the literary work in the target culture, highlighting the critical importance of addressing linguistic nuances in translation processes.

Conclusion

In summary, this analysis has concluded that *The Remains of the Day* stands as a testament to Ishiguro’s mastery in utilizing linguistic variation as a narrative tool. The dynamic interplay between formal and nuanced language not only breathes life into the characters but also serves as a conduit for delving into the complexities of duty, identity, and societal evolution. Ishiguro’s meticulous attention to linguistic intricacies adds profound layers to the novel, transforming it

into a compelling exploration of the human condition amid a changing world. The interconnectedness of linguistic aspects with sociocultural considerations is evident, emphasizing the need for translators to navigate these intricacies judiciously.

However, the examination of the excerpt from Hernández Francés' Spanish translation reveals a choice of non-marked Spanish, resulting in the loss of the rich linguistic variety present in the original. Hernández Francés' translation falls particularly short in capturing the subtleties of linguistic variation, especially in rendering Mr. Farraday's informal register and maintaining Stevens' formal tenor. As discussed throughout this paper, linguistic variation is not always seamlessly translatable. Yet, as previously noted (in the last section), specific morphosyntactic, lexical, and stylistic strategies could have been employed in this case to effectively reproduce the linguistic diversity of the original.

In a broader theoretical context, this study delves into the intricate realm of linguistic variation, Translation Studies, and Comparative Literature. The exploration of linguistic variation unveils its significance as a narrative tool, offering a lens through which the complexities of human experience are magnified. The theoretical foundation is rooted in the recognition that linguistic diversity serves as a mirror reflecting cultural nuances, societal norms, and individual identities. In the realm of translation studies, the examination of different approaches, from the linguistically oriented to the ideologically informed, underscores the challenges and possibilities inherent in translating literary works. Comparative Literature, with its emphasis on cross-cultural analysis, enriches our understanding of the intricate relationships between language, culture, and literature. These theoretical insights, when applied to the practical analysis of Hernández Francés' translation, illuminate the critical importance of preserving linguistic variation in literary translations. The theoretical framework thus provides a robust foundation for contemplating the complexities of translating specific literary texts, emphasizing the need for thoughtful consideration of linguistic choices to maintain the richness and authenticity of the original work.

References

- Bassnett-Mcguire, S. (1980). *Translation Studies*, London / New York: Methuen.
- Bassnett-Mcguire, S. & A. Lefevere (1990). *Translation, History and Culture*, London: Pinter.
- Brown, R. & A. Gilman (1960). The pronouns of power and solidarity. In T. A. Sebeok (Ed.), *Style in Language* (pp. 253-276). New York: MIT.
- Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation: an Essay on Applied Linguistics*, London: Oxford University Press.
- Even-Zohar, I. (1978). The position of translated literature within the literary polysystem. In L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* (pp. 192-197). London: Routledge, 2000.
- Even-Zohar, I. (1990). *Polysystem Studies*, Tel Aviv: The Porter Institute
- Fawcett, Peter (1997). *Translation and Language*, Manchester: St. Jerome.
- Halliday, M.A.K., A. McIntosh & P. Strevens (1964). *The Linguistic Sciences and Language Teaching*, London: Longman.
- Hatim, B. & I. Mason (1990). *Discourse and the Translator*, London: Longman.
- Hatim, B. (2001). *Teaching and Researching Translation*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Ishiguro, K. (1989). *The Remains of the Day*, Faber & Faber: London.
- Ishiguro, K. (1990). *Los restos del día*, Barcelona: Anagrama. Translated by A. L. Hernández Francés.
- Lane-Mercier, G. (1997). Translating the Untranslatable: The Translator's Aesthetic, Ideological and Political Responsibility. *Target*, 9:1, 43-48.
- Lang, J. M. (2000). Public Memory, Private History: Kazuo Ishiguro's *The Remains of the Day*. *Clio*, 29.2, 143-166.

- Lefevere, A. (1975). *Translating Poetry: Seven Strategies and a Blueprint*, Assen: Van Gorcum.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Form*, London: Routledge.
- Maestro, J. G. (2017-2022). *Crítica de la razón literaria: una Teoría de la Literatura científica, crítica y dialéctica. Tratado de investigación científica, crítica y dialéctica sobre los fundamentos, desarrollos y posibilidades del conocimiento racionalista de la literatura*, Vigo: Editorial Academia del Hispanismo. Digital edition in <<https://bit.ly/3BT04GW>> (01.12.2022).
- Mayoral, R. (1999). *La traducción de la variación lingüística*, Soria: Diputación Provincial.
- Milton, J. (1994). A tradução de romances 'clássicos' do inglês para o português no Brasil. *Trabalhos em lingüística aplicada*, 24, 19-33.
- Milton, J. (1996). The Translations of O Clube Do Livro. *TRADTERM*, 3, 47-65.
- Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation*, Hertfordshire: Prentice Hall.
- Nida, E. A. & C. R. Taber (1969 / 1982). *The Theory and Practice of Translation*, Leiden: E. J. Brill.
- Nida, E. A. (1964). *Towards a Science of Translating*, Leiden: E. J. Brill.
- Peña Martín, S. (1997). El traductor en su jaula: hacia una pauta de análisis de traducciones. In J. P. Arias Torres & E. Morillas (Coords.), *El papel del traductor* (pp. 19-58). Colegio de España: Salamanca.
- Pym, A. (2000). Translating Linguistic Variation: Parody and the Creation of Authenticity. In M. A. Vega & R. Martín-Gaitero (Eds.), *Traducción, metrópoli y diáspora* (pp. 69-75). Madrid: Universidad Complutense de Madrid.
- Schellinger, P. (ed.) (1998). "Novel of Manners", *Encyclopedia of the Novel*, London / Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers.
- Schogt, H. (1988). *Linguistics, Literary Analysis, and Literary Translation*, Toronto: University of Toronto Press.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Wall, K. (1994). *The Remains of the Day* and its Challenges to Theories of Unreliable Narration. *Journal of Narrative Technique*, 24.1, 18-41.

READING STRATEGIES REVISITED AS OVERLAPPING STRATEGIES IN THE CONTEXT OF SIGHT TRANSLATION

YAZILI METİNDEN SÖZLÜ ÇEVİRİ BAĞLAMINDA OKUMA STRATEJİLERİNİN BİNİŞİKLİK AÇISINDAN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mesut KULELİ¹

Introduction

Among the three basic modes of translation and interpreting, sight translation distinguishes itself from the other two modes in its distinct features. While translation can safely be defined as rendering a written source text into another written target text, interpreting comes with an oral text and reaches the target audience as another oral text. However, sight translation is unique in that a written source text is rendered into an oral target text. As in the other two modes, sight translation also comes with unique challenges for translators/interpreters. "Sight translation emerges as a complex and unique technique, whose cognitive demands on the interpreter are by no means less than those of simultaneous and consecutive" (Agrifoglio, 2004, p. 43). While the other basic modes, namely translation and interpreting, also present challenges or opportunities for the practitioner, sight translation, posited as "a hybrid between translation and interpreting" by Dragsted and Hansen (2009, p. 601), can be claimed to be the zone of intersection for these relevant difficulties and possible chances of practice.

Sight translation is generally taught at tertiary level translation and interpreting programs or departments. The reason for this could be attributed to several factors, among which the variety of settings requiring sight translation and its applicability in training prospective interpreters for simultaneous interpreting could be claimed to hold prominence. "Sight translation has long been used in conference interpreting training [...] largely based on the conviction that simultaneous interpreting and sight translation are both complex cognitive processes, involving parallel operations in the transfer of the meaning of a text" (Song, 2010, p. 121). Though sight translation has traditionally been considered as a smooth transition to teaching simultaneous interpreting, it is also required as a translation mode by itself since "community interpreters are also expected to sight translate a range of written materials that often encompass civil rights and duties [like] arrangements before an interview or a meeting, reports/transcripts, verdicts, decisions, journals of medical histories, declarations and other written evidence" (Havnen, 2019, p. 92). Therefore, sight translation tends to be demanded in settings as diverse as business world, courts or other legal occasions, and medical environments. Particularly in this globalized world, where political borders

¹ Assoc. Prof. Dr, Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Arts and Science, Translation and Interpreting Department (Bolu, Türkiye), e-mail address: mesut.kuleli@ibu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3477-0412

are easily accessible with advanced transportation facilities, leading to increased cross-cultural business transactions, or in the world of warzones where influx of refugees are compelled to leave for other countries as asylum seekers, bringing about increased communication needs in hospitals or in courts, translators/interpreters could be more frequently demanded to sight translate these related documents. Hence, sight translation is highly needed in community interpreting settings, and this demand for sight translation seems unlikely to abate in the foreseeable future with the current developments on the face of earth. This proposition could suffice to teach sight translation on its own in tertiary level translation and interpreting programs rather than as a prolegomena to simultaneous interpreting, this second factor should not be ignored, though.

As the second factor necessitating sight translation training, the common cognitive processes increasing its propensity towards simultaneous interpreting training should also come into play. In Daniel Gile's Effort Model, simultaneous interpreting consists of "listening and analysis effort, speech production effort, short term memory effort, and coordination effort" (2009, p. 168) while sight translation is put forth to consist of "reading effort, memory effort, speech production effort, and coordination effort (2009, p. 179). As can be seen from the Effort Model, the listening and analysis effort in simultaneous interpreting is replaced by reading effort in sight translation. The change from listening and analysis effort in simultaneous interpreting to reading effort in sight translation self-explains itself due to the very nature of these two modes, with the former requiring interpreting from a spoken source text and the latter conducted on a written source text. With the speech production effort and coordination effort remaining the same in both, the memory effort also changes. Sight translation does not go without short-term memory, particularly in identification and comprehension of speech segments, a trait also shared by simultaneous interpreting or consecutive interpreting; however, simultaneous or consecutive interpreting poses greater difficulties than sight translation in retaining the phrases, clauses, or words since the information in the text continues to avail in sight translation (Gile, 2009, p. 180). This can also be tied to the fact that while the pacing of a simultaneous interpreter tends to be determined by the speaker, the interpreters can themselves decide on how much time to spend on reading effort or speech production effort in sight translation, needless to say they are not totally free, though. According to Agrifoglio, "there seems to be a memory effort involved in sight translation as well, similar to the short-term memory demands of simultaneous interpreting" (2004, p. 45). Even if a sentence does not disappear quickly in sight translation as opposed to simultaneous interpreting, the interpreter could/should still depend upon the short-term memory for the syntactical positioning of the phrases or sub clauses particularly when the working languages are based on distinctly different syntax conventions, as is the case between English and Turkish. "A sight translator needs to draw on short-term memory to execute and monitor [their] own speech production to much the same extent as [a simultaneous] interpreter, especially when sentences are long and complex" (Pedersen and Dam, 2014, p. 94). While the discussion regarding the short-term memory effort in simultaneous interpreting and sight translation seems to focus on the speech production effort, the cognitive processes of listening and reading efforts also differ. For all these differences between simultaneous interpreting and sight translation, the latter is still largely adopted as a path to the mastery of the skills in the former. This is because, sight translation turns out to be effective when it comes to raising awareness of students as regards the differences emerging from distinct syntax conventions and stylistics between the working languages, and sight translation is effective in development of speaking skills besides language transfer skills as it allows

syntax restructuring and paraphrase in the written source text (Lee, 2012, p. 696). As can be seen from this proposition, the receptive and productive skills needed in simultaneous interpreting can be addressed safely through sight translation courses.

Challenges/Potential Solutions in Sight Translation

Several difficulties regarding sight translation are already documented in the relevant literature. To begin with, this mode of translation requires the mastery and command of reading and speaking skills in the working languages. Given the settings where sight translation is most frequently demanded, the source language is expected to be in formal register, as a result of which the target oral text could also be supposed to be formal. “Formal written language usually involves longer, more complex sentences than oral language, the task of interpreting the text can be more challenging” (Krapivkina, 2018, p. 696). Besides the formal language employed in business, medical, and legal settings, the translator/interpreter might also be compelled to work on context-free language or terms at times. It is not uncommon that source business texts could include the items to be sold or bought as a list, and the translator/interpreter could be left with no choice but depend on their experience or previous knowledge of the names of those items to be able to interpret the text. This difficulty could be attributed to the terminology knowledge of translators/interpreters. More often than not, translators/interpreters could also be in a position to be able to solve out the handwritten medical or police reports, which are not prepared in comfortable conditions and therefore might not be so legible. The translators/interpreters might be compelled to rely on their experience with the handwritten words in such occasions, as well.

Another potential problem in sight translation comes with the coordination of reading, memory and production accompanied by a visual interference of the written source text (Agrifoglio, 2004, p. 47). While the reading competence as well as speaking accuracy and fluency really matter in sight translation, these skills also require a coordination, which refers to the cognitive aspects in this mode of translation. Moreover, the time allotted to sight translation is not totally in the hands of the translator/interpreter, rather they might be racing against minutes or even seconds particularly in business or health settings, the legal settings cannot stand as an exception to time restrictions, though. As regards the cues in the source text, while an interpreter can benefit from the intonation, pauses, or emphatic talk of the speaker, such meaningful units do not exist in sight translation, which provides clues only in the form of punctuations or capitalization.

In National Accreditation Authority for Translators and Interpreters (NAATI) based in Australia, the final version of the assessment rubric for sight translation requires that the candidate must obtain at least a Band score of 2 out of 5 (with Band 1 representing the highest level and Band 5 the lowest) in each transfer competency¹. For instance, in meaning transfer, the translator/interpreter must be able to “interpret the intent and mostly interpret the content of the message accurately. Any distortions, unjustified omissions and/or unjustified additions have a minor impact on the meaning transfer as a whole but do not critically impact the purpose of the communication”. In application of interpreting types, the translator/interpreter is expected to “mostly demonstrate ability in the use of the sight translation mode and the application of accepted

¹ The required level of competency for each major criterion is discussed with reference to Band 2 in the rubric here.

techniques relevant to the mode and setting". As regards the techniques, it is suggested that "techniques include starting to interpret promptly, minimizing false starts and repairs, interpreting into the target language, chunking, paraphrasing and avoiding self-talk". While "meaning transfer" is about the accurate delivery of the intent and content of the written source text, "application of interpreting types" concerns the dynamics and major strategies applied in sight translation mode. On the other hand, the "delivery" major criterion requires the translators/interpreters to "mostly use vocal delivery techniques appropriate to the situation. The sight translation is mostly delivered smoothly, with mostly good enunciation, volume and voice projection, and mostly appropriate tone and style". Finally, the "language competency" criterion expects the translator/interpreter to be able to "mostly use spoken language competently and idiomatically. Any unidiomatic usage and/or errors of lexicon, grammar, syntax, register and/or pronunciation have a minor impact on the overall quality of the communication but do not impact the understanding of the target language"¹. The two major criteria "language competency" and "delivery" here relate to the target spoken text production while the former two, namely "meaning transfer" and "application of interpreting modes" are concerned with the reception of the written source text and the means or techniques to translate the received information into meaningful units of information based on the dynamics of sight translation. It would be sound to propose that production (of the spoken target text) is preceded by and largely depends on reception. Therefore, reading skills for sight translation are of paramount importance in this mode of translation/interpreting.

As can be seen from the discussion so far, the cognitive, perceptive, and performance-based challenges associated with sight translation are varied; however, translators/interpreters are not helpless in the face of those relevant problems. If sight translation is to start with the (pre-) reading stage, then the translators/interpreters are expected to be proficient and excellent readers of their working languages. To that end, what stands out among the viable solutions in the face of challenges in sight translation is the strategies. This proposition is supported by Lijewska, Chmiel, and Inhoff, with their report that "in sight translation, the initial phase of normal reading for comprehension is followed by phases in which reading and translation co-occur, and [so] translation strategy and translation performance are linked" (2022, p. 997).

The relevant literature on sight translation strategies comes up with various sets of strategies. Studying the strategies adopted in dealing with unfamiliar words in sight translation, Fang and Wang report the use of "omission" and "inference" strategies (2022, p. 51). The omission category is further subcategorized into "strategic omission", wherein the translator/interpreter intentionally omits a word or set of word that they believe will not lead to meaning loss, and "passive omission", in which the translator/interpreter again omits certain lexical items on purpose because they feel they cannot comprehend the lexical item(s) in the source text (Fang and Wang, 2022, p. 52). As regards the "inference" strategy, it is further subdivided into five categories; namely "experiential knowledge-based inference" where the translator/interpreter can benefit from their life experience and formal learning about the topic in general, "contextual knowledge-based inference" where the translator/interpreter uses the knowledge that they have obtained reading the whole source text, "generalized inference" where the translator/interpreter replaces the unknown or unfamiliar word with a more general word in the spoken target text based on contextual knowledge-based

¹ NAATI (2024, February).

inference, “collocation-based inference” where the translator/interpreter uses the meaning of the known vocabulary item when the unknown word forms a collocation with a known word, and finally “morphological knowledge-based inference” in which the translator/interpreter uses the meaningful prefixes or suffixes attached to the unknown word (Fang and Wang, 2022, pp. 54-56). While the strategies proposed here only address the challenges related to the vocabulary items and tend towards the production of the target spoken text, they are indeed motivated by the challenges emerging from the linguistic aspects of the written source text. Therefore, they are adopted as reception strategies of sight translation tending towards production in this study.

As part of the condensation strategy in sight translation, splitting the sentence(s), paraphrasing, or restructuring are also offered for translators/interpreters (Lee, 2012, p. 706). While these strategies can serve for the comfort of the translator/interpreter in sight translation, they are indeed geared towards rendering the written source text more comprehensible. In a comparative empirical exploratory study, Jiménez Ivars lists the use of strategies in sight translation as “omission, avoiding the same word order, word for word translation, avoiding the automatic equivalent translation, inventing, reading ahead, restarting, saying whatever springs to mind, rereading, inferring from the text, paraphrasing, reasoning” in the order of frequency of use (2008, p. 87). Among these strategies, “inventing, reading ahead, restarting, and rereading, inferring, paraphrasing and reasoning” are the strategies tending towards the comprehension of the written source text. However, the strategy, namely “scanning” the text for the main idea or unknown vocabulary items should also be counted as a crucial strategy since it is at this stage that the translator/interpreter makes appropriate translation decisions based on the content and features of the written source text.

On the other hand, certain strategies are also put forth for teaching sight translation to translator/interpreter candidates. “Segmenting the text with vertical lines; highlighting verbs, important terms and figures; numbering words to indicate their sequence in the target language for any major syntax changes; making notes in the source text” are counted among the strategies that will better prepare the students for sight translation (Čeňková, 2010, p. 322). Besides, “learning to anticipate, generalizing and filtering out less important details under time and linguistic pressure, activating vocabulary and quick response in the target language, breaking up long and complex sentences” could also help translation and interpreting students advance their sight translation skills (Čeňková, 2010, p. 322). While the ultimate aim of all those strategies is to allow translators/interpreters to sight translate a text smoothly, it is important to note that all of the strategies proposed here indeed concern the comprehension of the written source text.

As can be seen from the various sets of strategies in sight translation here, certain strategies overlap or intersect, particularly the case with the strategies applicable for the comprehension of the written source text. Since the source text requires proficient reading skills, it could safely be proposed that reading strategies will also help translators/interpreters in the act of sight translation. Linguistic and non-linguistic challenges posed by the written source text are also sure to be addressed with the use of reading strategies that translators/interpreters are supposed to have acquired implicitly or explicitly. Therefore, perceived use of the reading strategies of translators/interpreters in sight translation particularly when they are given a written source text in their foreign language is an area of research that should also draw attention. The assumption here is that in order to be able to use the sight translation strategies, translators/interpreters should also be proficient users of reading strategies in a foreign language.

This study sets out to find out tertiary level translation and interpreting students' perceived strategy use in sight translation. To that end, a questionnaire on reading strategies is applied to translation and interpreting students. The aim of the study is to find out the perceived strategy use of translator and interpreter candidates as well as the significance level of their perceived strategy use based on such independent variables as their class level, their grades/scores in sight translation course, and their career plans. The ultimate aim is to find out and discuss if reading strategy use could prove to be a significant skill in sight translation.

Method

This part of the study deals with the participants of the study, the data collection instrument, data collection procedure, and data analysis. Following the definition of the universe of the study, participants of the study are presented based on their demographic features, i.e. their grade level, their score in sight translation course, and their career plans. Besides, the syllabus of the course titled "sight translation" is also given in order to relate it to reading strategy use. In data collection instrument, the reliability of the questionnaire and its factors are presented together with the correspondence of each item in the questionnaire to sight translation strategies. While data collection procedure dwells on medium and duration of data collection, data analysis provides information as to the tests employed in SPSS and the reasons for these tests.

Participants

The universe of this study consists of the translation and interpreting department students who have taken the course titled "Sight-translation" at a state university in Blacksea region of Türkiye. This course is offered as a compulsory course with 4 ECTS in the fourth semester of the eight-semester program. The students are taught the distinctive features of sight translation mode in the first and second weeks while they are taught the popular settings for sight translation in the third week. Week four, week five, and week six are allocated to the linguistic features and relevant basic terminology in legal, medical, and business-related documents respectively. The strategies that translator/interpreter candidates can use in sight translation, with a particular focus on reading strategies likely to be applied in the comprehension of the written source text are taught in the seventh week. In weeks eight and nine, sentences with complex structures in Turkish and English, i.e. those with garden-path effect, are analyzed to apply the reading strategies already taught in the seventh week. With the theoretical knowledge provided in the first nine weeks, week ten, week eleven, and week twelve are allocated to sight translation practice on medical texts, business texts, and legal texts respectively. Finally, week thirteen and week fourteen focus on general practice of texts from various settings of sight translation. Both the midterm and final exams are given as practical sessions of sight translation by each student rather than paper-based exams. The number of active students who have taken this course is currently 128 in the department. Because these students are all within reach for the administration of the questionnaire, no sampling method is used in the study. Of the 128 students who were given the questionnaire, 66 of them responded. Table 1 gives the frequency and percentage of the participants based on their class level, career plan and sight translation course grade.

Table 1. Profile of the participants

Category	Variable	Frequency	Percentage
Class level	2 nd grade	27	40.9
	3 rd grade	39	59.1
Career plan	Written translation	15	22.7
	Interpreting	12	18.2
	Both written translation and interpreting	39	59.1
Course grade	0-64	15	22.7
	65-84	44	66.7
	85-100	7	10.6

The students in the fourth grade are not included in the study because sight translation course was incorporated into the curriculum of the department through a major curriculum change in 2021. Therefore, the fourth graders have not taken this course. Moreover, since the course is offered in the fourth semester, first graders have not taken this course and are not included in the study, either. The aim in including class level is to see whether the students who have just taken the sight translation course or the students who took it one year ago significantly differ in their perceived use of reading strategies, with possible implications of retention of the knowledge. As for the career plan, the aim is to see whether students' career plan of written translation, interpreting, or both modes makes any significant difference in their perceived use of reading strategies. Finally, students' success level is also asked to see if perceived strategy use differs significantly between the high-achievers (85-100; BA and AA), average students (65-84; CC, CB, BB), and lower level sight translation performance students¹ (0-64; FF, FD, DD, DC).

Data Collection Instrument

As the data collection tool for reading strategies, the questionnaire titled Survey of Reading Strategies (SORS) developed by Mokhtari and Sheorey (2002) is administered to translator/interpreter candidates. SORS is inspired by another questionnaire titled Metacognitive Awareness of Reading Strategies Inventory (MARSİ) developed by Mokhtari and Reichard in 2002. However, MARSİ was developed for native speakers of English. Therefore, this final questionnaire (SORS) was adapted for non-native speakers of English. (Mokhtari and Sheorey, 2002, p. 3). Since the participants of this study are also non-native speakers of English, SORS was chosen as the data collection instrument.

SORS is divided into three subscales; namely, "global reading strategies", "problem solving strategies", and "support strategies" with the internal consistency reliability coefficients of .92, .79 and .87 respectively, whereas the overall reliability of SORS (by Cronbach's alpha) is reported to be .93, which renders it a "reasonably dependable measure" of students' perceived used of reading strategies (Mokhtari and Sheorey, 2002, p. 3). The reliability of the questionnaire was also tested

¹ The categorization of high-achievers, average students, and lower level sight translation performance students is subjectively offered by the author of this study. This categorization is not tied to any pre-determined achievement system.

based on the data obtained in this study, and the Cronbach's alpha value was found to be .876, which points to an acceptable reliability of the questionnaire given that the Cronbach's alpha values higher than .700 can be taken as acceptable (Fornel and Larcker, 1981).

Global reading strategies subscale (factor) consists of thirteen items measuring the "intentional, carefully planned techniques by which learners monitor or manage reading" (Mokhtari and Sheorey, 2002, p. 4). The strategies in this subscale almost perfectly fit with the scanning strategy prior to the act of sight translation during which the translator/interpreter can have a grasp of the main idea besides the peripheral ideas of the content, and what can be ignorable based on experience. On the other hand, the other subscale, namely problem solving strategies, consists of eight items that address the "actions or procedures readers use while working directly with the text [...] examples include adjusting one's speed of reading when the material becomes difficult or easy, guessing the meaning of unknown words, and rereading the text to improve comprehension" (Mokhtari and Sheorey, 2002, p. 4). While the strategies in SORS are about reading in a second or foreign language, it can safely be proposed that they closely relate to the sight translation strategies defined and listed in this study. Problem solving strategies in SORS are closely related to such sight translation strategies as inferring the meaning of unknown vocabulary, reading ahead, restarting, rereading, or reasoning. Finally, the subscale titled as support strategies includes nine items that "aid the reader in comprehending the text such as using a dictionary, taking notes, underlining, or highlighting textual information [or paraphrasing]" (Mokhtari and Sheorey, 2002, p. 4). These support strategies also closely correspond to the strategies proposed for sight translation like paraphrasing, generalizing and filtering out less important details, highlighting verbs and important terms, or taking notes on the source text.

The akinness of the strategies in SORS to sight translation strategies self-rationalizes the use of this instrument to obtain data regarding the strategy use in sight translation. The originality of this study lies in the fact that SORS has been used extensively in literature so far with a focus on language learning or teaching; however, it is the first time that this study employs SORS to be able to measure translator/interpreter candidates' perceived use of reading strategies for sight translation.

Data Collection Procedure

As the study involves human participants, the ethics committee approval was obtained from a higher education institute in Türkiye¹. The questionnaire was sent to the students constituting the universe of the study via Google forms platform as an online questionnaire². The students were told to answer each item with the class material or formal readings in their mind rather than leisure reading and complete the questionnaire in 10-12 minutes as suggested by Mokhtari and Sheorey (2002, p. 4). The responses were gathered between the dates of 26.07.2024 and 31.07.2024.

¹ The Ethics Committee Approval was obtained from Social Sciences Ethics Committee of Bolu Abant İzzet Baysal University, Türkiye in the meeting numbered 2024/06 and dated 24.07.2024 with the protocol number 2024/236.

² For the online questionnaire and informed consent form, please see <https://forms.gle/dECr8K1s1yN4eoGv9>

Data analysis

The dataset obtained in this study was analyzed quantitatively through SPSS. First, normality of distribution was checked to decide on the further tests. Table 2 shows the results of the test for normality distribution in the dataset.

Table 2. Results of the normality of distribution test

Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
TOTALTEST ,080	66	,200*	,988	66	,789

Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk tests show no significance as can be seen from the values .200 and .789 respectively. In order to ensure the normality of distribution, the Skewness and Kurtosis values were also checked. Table 3 presents the results of Skewness and Kurtosis.

Table 3. Skewness and Kurtosis values of the dataset		Statistic
TOTALTEST	Mean	3,78
	Median	3,82
	Variance	,23
	Std. Deviation	,48
	Minimum	2,74
	Maximum	4,97
	Skewness	,076
	Kurtosis	-,131

As can be seen in Table 3, the Skewness was found as .076 while the Kurtosis was found to be -.131, which points to normality of distribution on the general assumption that both values are between -1 and +1, the common threshold in determining the normality of distribution in the dataset. Finally, the histogram was also checked as the ultimate decisive factor in the normality of distribution. Figure 1 shows the histogram of the dataset.

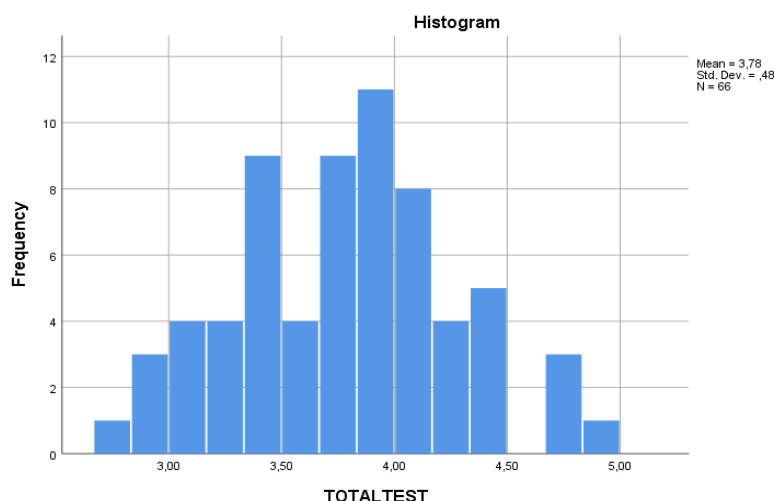

Figure 1. The histogram of the dataset in the study

As can be seen from Figure 1, the histogram shows a tendency towards normality of distribution in the dataset, even if not a perfect normality. With the normal distribution ensured in the dataset, parametric tests are used in the analysis of data in the study. The significance of the difference in perceived use of reading strategies based on class level is tested with independent sample t-test since the independent variable consists of two independent groups, namely second grade and third grade. On the other hand, significance of the difference based on career plans and sight translation course grade is tested using one-way ANOVA test since both independent variables consist of three independent groups. Finally, the linear correlation between each independent variable and perceived strategy use is tested through Pearson correlation coefficient. The aim in using the Pearson correlation is to see whether the perceived use of reading strategies in one subscale correlates to the perceived use of the other two subscales and the total test besides if the class level, sight translation course grade, or career plan correlates to the perceived use of reading strategies in any one subscale and the total test.

Findings

The first finding concerns the perceived strategy use of translator/interpreter candidates in three subscales and the total test. Table 4 shows the findings of perceived strategy use of the participants.

Table 4. General perceived strategy use of translator/interpreter candidates

	Global reading strategies	Problem solving strategies	Support strategies	Total test
Mean	3,73	4,04	3,58	3,78
Std. Deviation	,54	,53	,59	,48

As the questionnaire is administered as a 5-point Likert type scale, the general assumption of 1.00-1.79 strongly disagree, 1.80-2.59 disagree, 2.60-3.39 neutral, 3.40-4.19 agree, and 4.20-5.00

strongly agree is adopted in this study. Based on the findings in Table 4, translator/interpreter candidates' perceived use of reading strategies can be said to be high in all subscales and total test with all of them above the average level of 3.39, with the problem solving strategies reported to be the highest. This shows that the strategies taught in the sight translation course are internalized by the translator/interpreter candidates in their act of reading for sight translation. The highest use of problem solving strategies can be tied to the fact that these strategies are used in working directly with the text. In overcoming the difficulties posed by the content language or format of the written source text, translator/interpreter candidates could feel more at ease with the problem solving strategies.

Perceived use of reading strategies based on class level

The findings of the independent sample t-test regarding the difference in perceived use of reading strategies based on class level are given in Table 5. The aim in testing a potential difference based on the class level is to see if the sight translation strategies can be retained one year after the course has been taken, with potential implications on the curriculum design.

Table 5. Findings on the perceived use of reading strategies according to translator/interpreter candidates' class level

Subscale	Class level	N	Mean	sd	df	t	p
Global reading strategies	2	27	3.70	.44	64	.32	.75
	3	39	3.75	.61			
Problem solving strategies	2	27	4.00	.34	61.02	.55	.58
	3	39	4.07	.64			
Support strategies	2	27	3.61	.49	64	-.36	.72
	3	39	3.56	.65			
Total test	2	27	3.77	.35	63.30	.17	.86
	3	39	3.79	.56			

As can be seen from the p values for the subscales and total test in Table 5, translator/interpreter candidates do not differ significantly in their perceived use of reading strategies in any of the subscales or in the total test based on their class level. The importance of this finding for this study is that even if the two class levels are composed of different students, the aim here is to see if the candidates can retain what they learned in the previous semester regarding the reading strategies in sight translation. Retention tests are conducted on the same group of students at a significant interval; however, the fact that one group of students having been only recently taught the sight translation strategies and the other group of students who learnt those strategies about one year ago could signal that these strategies are retained even twelve months after they have been learnt. It is even more striking to see in Table 5 that except for support strategies, in the other subscales and in the total test, third year students' perceived use of reading strategies is even higher than those of the students' who have just recently learnt them, this difference is too slight to take into consideration, though. A potential significant difference favoring the second graders who have

only recently learnt these strategies could point to a need for the inclusion of the strategies in third year courses, as well. However, the finding obtained here blacks out such a hypothetical need.

Perceived use of reading strategies based on career plans

The findings of the one-way ANOVA test regarding the difference in perceived use of reading strategies based on career plan are given in Table 6. This test is applied to see if translator/interpreter candidates with career plans on written translation or interpreting make significantly higher use of those strategies, with possible implications for the status of the course to be offered as a must course or an elective course, particularly given the importance attached to sight translation as a path to interpreting in the relevant literature.

Table 6. Findings on the perceived use of reading strategies according to translator/interpreter candidates' career plans

Subscale	Career Preference	Mean		Sum of squares	Mean square	p
Global reading st.	Written translation	3.77	Between groups	.24	.12	.67
	Interpreting	3.60	Within groups	19.02	.30	
	Both	3.75				
Problem solving st.	Written translation	4.08	Between groups	.57	.28	.38
	Interpreting	3.84	Within groups	18.00	.29	
	Both	4.09				
Support strategies	Written translation	3.58	Between groups	.32	.16	.64
	Interpreting	3.44	Within groups	22.06	.35	
	Both	3.62				
Total test	Written translation	3.80	Between groups	.35	.18	.47
	Interpreting	3.63	Within groups	14.63	.23	
	Both	3.82				

Translator/interpreter candidates are asked to choose whether they would like to climb the career ladder in written translation, interpreting, or in both. The aim here is to see if the candidates tending toward one of these two modes hold a significantly higher perceived strategy use or not. The ultimate aim, however is to make suggestions for integration of these strategies into relevant elective courses on written translation or those elective courses with a focus on interpreting if one of the groups shows a significantly lower perceived use of reading strategies. However, the results of the one-way ANOVA test show that candidates' preference for one of the modes or both modes (both modes since one of the options is "both written translation and interpreting") does not make

them significantly higher or lower strategy users. The means based on career preference in Table 6 also show that no matter what career ladder translator/interpreter candidates would like to climb, their perceived use of reading strategy use is above average.

Perceived use of reading strategies based on sight translation course grade

The findings of the one-way ANOVA test regarding the difference in perceived use of reading strategies based on sight translation course grade are given in Table 7. This test seeks to find out if the use of reading strategies makes a significant contribution to translator/interpreter candidates' performance in sight translation or if the candidates with lower performance feel more at ease with the reading strategies in the face of challenges in the written source text.

Table 7. Findings on the perceived use of reading strategies according to translator/interpreter candidates' sight translation course grade

Subscale	Sight translation course grade	Mean		Sum of squares	Mean square	p
Global reading st.	0-64	3.69	Between groups	.11	.05	.84
	65-84	3.76	Within groups	19.15	.30	
	85-100	3.65				
Problem solving st.	0-64	4.08	Between groups	.02	.01	.96
	65-84	3.84	Within groups	18.54	.29	
	85-100	4.09				
Support strategies	0-64	4.01	Between groups	.75	.38	.34
	65-84	4.05	Within groups	21.62	.34	
	85-100	4.07				
Total test	0-64	3.80	Between groups	.03	.01	.94
	65-84	3.77	Within groups	14.95	.24	
	85-100	3.83				

The figures in Table 7 point to no significant difference in translator/interpreter candidates' perceived strategy use based on their sight translation course grade. Even if the high achievers (85-100) are the highest users of reading strategies in the total test and subscales expect for global reading strategies, the difference as compared to average students (65-84) and low performance students (0-64) is too slight to consider. While a significant difference favoring the high achievers would inspire the inevitable conclusion that the use of reading strategies in sight translation is the characteristics of good students, another hypothetical significant difference favoring the students with lower performance could also prove beneficial in assuming the inefficient but compulsory

implementation of reading strategies on grounds that poor students would adopt those strategies since they are already poor at linguistic features of the written source text. However, lack of a clear distinction based on course grades could only give rise to the assumption that students make use of reading strategies in sight translation irrespective of their performance in this act.

Finding no significant difference in perceived use of reading strategies by translator/interpreter candidates based on their achievement in sight translation also compels the test of correlation between strategy use and sight translation course grade in this study.

Correlations between perceived use of reading strategies and course grades

The findings of the Pearson correlation test regarding the relationship between translator/interpreter candidates' perceived use of reading strategies and their sight translation course grades are given in Table 8. Unlike the regression test, by its very nature, Pearson correlation test cannot determine the casualty between variables, rather it can only show the direction and the strength of the linear association. Therefore, the findings here should not be taken in casualty relationship, but rather only as the extent of relationship between variables.

Table 8. Findings on the correlation between perceived use of reading strategies and independent variables of the study

		Course grade		Problem		
		Global	S.	Support	Total test	
Course grade	Pearson Correlation	1	,003	,035	-,033	,001
	Sig. (2-tailed)		,979	,780	,793	,994
	N	66	66	66	66	66
Global	Pearson Correlation	,003	1	,603**	,657**	,870**
	Sig. (2-tailed)	,979		,000	,000	,000
	N	66	66	66	66	66
Problem solving	Pearson Correlation	,035	,603**	1	,602**	,844**
	Sig. (2-tailed)	,780	,000		,000	,000
	N	66	66	66	66	66
Support	Pearson Correlation	-,033	,657**	,602**	1	,879**
	Sig. (2-tailed)	,793	,000	,000		,000
	N	66	66	66	66	66
Total test	Pearson Correlation	,001	,870**	,844**	,879**	1
	Sig. (2-tailed)	,994	,000	,000	,000	
	N	66	66	66	66	66

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Seeing that sight translation course grade does not make a significant difference in candidates' perceived use of reading strategies, the correlation between the candidates' strategy use and course

grade is also tested. However, Pearson correlation test reveals no significant relationship between translator/interpreter candidates' sight translation course grades and their perceived strategy use either in subscales or the total test. This near-zero correlation, or in other words a very weak correlation as can be seen in Table 8, accompanied by the lack of a significant difference based on sight translation course grade could raise doubts about the efficiency of teaching reading strategies for sight translation performance of translators/interpreters. However, a relatively high correlation exists between translator/interpreter candidates' perceived use of global reading strategies and the perceived use in the other two subscales besides the total test. Likewise, problem solution strategy use is also relatively highly correlated to the use of support strategies and the total test. Based on these findings, it should also come as no surprise that the use of support strategies is relatively highly correlated to total test. This finding points to the conclusion that translator/interpreter candidates do not differentiate between the reading strategies in any of the subscales, but build a relationship between the three subscales and the total test.

Conclusion

This study seeks to find out translator/interpreter candidates' perceived use of reading strategies on the grounds that reading strategies should hold importance in overcoming the difficulties of sight translation emerging from the content, linguistic features, or style of the written source text in this act. To that end, tertiary level students in translation and interpreting program of a state university in Türkiye were chosen as the universe of the study. With the Ethics Committee Approval obtained from a state university in Türkiye, "The Survey of Reading Strategies (SORS)" by Mokhtari and Sheory (2002) was administered to the whole universe of the study rather than through a sampling method. The participants in the universe are second and third grade students who have taken the sight translation course as a compulsory course offered in the fourth semester of the department in the university in question.

It must be acknowledged that SORS has been extensively used in the studies on language teaching pedagogy; however, as far as the literature review goes in this study, this is the first time that it has been administered for sight translation, and the originality of the study lies here. The reason for the use of a questionnaire on general reading strategies can be tied to the akinness and correspondence between sight translation strategies and the reading strategies. The participants were found to use all three subscales besides the total test of reading strategies above average. With the normality of distribution in the dataset ensured through Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk tests besides the values of skewness and kurtosis, and finally a histogram diagram, translator/interpreter candidates' perceived use of reading strategies was tested through independent sample t-test to see if their class level makes a significant difference in the perceived use of these strategies or not. It was found that translator/interpreter candidates do not differ significantly in the perceived use of the reading strategies. This finding implies that despite the passage of one year from the time the students learnt these strategies in the sight translation course, their use of reading strategies does not alleviate, which could also imply that these candidates do not necessarily need a brush-up of those strategies in the relevant courses, rather their learning is retained long enough. On the other hand, these candidates' perceived use of reading strategies was also tested against their career plans. They were asked if they would like to have a career in written translation, interpreting, or in both. One-way ANOVA results also yielded no significant difference between strategy use and career plans. This finding shows that the elective courses that students

take in line with their career plans do not need to address these strategies repeatedly since their strategy use was already found to be high, above average. Therefore, the elective courses with a focus on written translation do not need to address reading strategies more elaborately than the elective courses tending towards interpreting, or just the vice versa. No matter what career plan candidates devise for their professional life, they already use reading strategies above average, but with no significant difference.

The most curious question of whether their sight translation course grades make any significant difference in the use of reading strategies was also tested through one-way ANOVA. It was found that students with low performance in sight translation course, average students, and high achievers use those strategies in a similar vein, with no achievement group differing significantly from the others. Seeing the lack of significant difference between the achievement groups, Pearson correlation was also used to see the relationship between candidates' sight translation course grades and their perceived use of reading strategies; however, this test also revealed a very weak, almost no correlation. Therefore, it is concluded that teaching reading strategies does not make much of difference in translation/interpreter candidates' sight translation performances; however this does not necessarily mean that reading strategies do not help in sight translation. As one of the limitations of the study, course grade groups were divided into three, those with a grade of 0-64, those candidates with a grade of 65-84, and finally the students who got 85-100 points as their final grade. It cannot be known for sure if reading strategies could take students from a starting threshold of, say, 20 points to 64 points or not, which could also be taken as a modest recommendation for future studies that could be designed qualitatively to administer a semi-structured interview to the students about the efficiency of reading strategies in sight translation performance. Another recommendation for future studies could be to administer reading strategies questionnaire and terminology tests to the participants in order to see the contribution of teaching reading strategies and teaching terminology comparatively, both of which are already incorporated into sight translation courses.

References

- Agrifoglio, M. (2004). Sight translation and interpreting: A comparative analysis of constraints and failures. *Interpreting*, 6(1), 43–67. <https://doi.org/10.1075/intp.6.1.05agr>
- Čeňková, I. (2010). Sight translation. In Y. Gambier and L. v. Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies. Volume 1* (pp. 320-323). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Dragsted, B., & Hansen, I. G. (2009). Exploring translation and interpreting hybrids. The Case of sight translation. *Meta*, 54(3), 588–604. <https://doi.org/10.7202/038317ar>
- Fang, J., & Wang, J. (2022). Student interpreters' strategies in dealing with unfamiliar words in sight translation. *The International Journal for Translation & Interpreting Research*, 14(1), 42-65. DOI: 10.12807/ti.114201.2022.a03
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement errors. *Journal of Marketing Research*, 18(2), 39–50.
- Gile, D. (2009). *Basic concepts and models for interpreter and translator training* (Revised Ed.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Havnen, R. (2019). Multimodal and interactional aspects of sight translation—A critical review. *FITISPos International Journal*, 6(1), 91-106.
- Jiménez Ivars, A. (2008). Sight translation and written translation. A comparative analysis of causes of problems, strategies and translation errors within the PACTE translation competence model. *FORUM. Revue internationale d'interprétation et de traduction/International Journal of Interpretation and Translation*, 6(2), 79-104.

- Krapivkina, O. A. (2018). Sight translation and its status in training of interpreters and translators. *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 7(3), 695-704.
- Lee, J. (2012). What skills do student interpreters need to learn in sight translation training? *Meta*, 57(3), 694–714. <https://doi.org/10.7202/1017087ar>
- Lijewska, A., Chmiel, A., & Inhoff, A. W. (2022). Stages of sight translation: Evidence from eye movements. *Applied Psycholinguistics*, 43(5), 997-1018. DOI: 10.1017/S014271642200025X
- Mokhtari, K., & Sheorey, R. (2002). Measuring ESL students' awareness of reading strategies. *Journal of Developmental Education*, 25(3), 2-10
- National Accreditation Authority For Translators And Interpreters (NAATI). (2024, February). *Certified Interpreter (CI) Candidate Instructions: Tasks G & H: Sight translation certified interpreter – spoken languages-assessment rubric*, (page 3). <https://www.naati.com.au/wp-content/uploads/2023/07/Certified-Interpreter-Assessment-Rubrics.pdf>
- Pedersen, E. S., & Dam, H. V. (2014). Short-term memory in the production phase of sight translation. *HERMES - Journal of Language and Communication in Business*, 27(52), 93–105. <https://doi.org/10.7146/hjlc.v27i52.25137>
- Song, S. Z. (2010). Skill transfer from sight translation to simultaneous interpreting: A case study of an effective teaching technique. *International Journal of Interpreter Education*, (2)1, 120-134.

AN INVESTIGATION ON THE USE OF TABOO EXPRESSIONS IN AN ANIMATED SERIES

BİR ANİMASYON DİZİSİNDE TABU İFADELERİN KULLANIMINA DAİR BİR ARAŞTIRMA

Mustafa DOLMACI¹

Fatih ULAŞ²

Introduction

Language serves as a medium for communication and facilitates interaction among different societies and language groups. As this connection progresses, the language gets increasingly rich and acquires greater significance. Interactions between distinct cultures speaking different languages are necessary and mutually beneficial, fostering a nourishing exchange. Brisset (2003) argues that translation in the context of films, particularly in the wider domain of audio-visual media, presents significant cross-cultural implications as it facilitates the encounter and interaction of many cultures. Rapid change and development, particularly in the present day, might be aptly described as the era of communication. Technological advancements, particularly in the past two decades, have significantly broadened the interconnections across societies to a greater extent than ever before. Considering this interaction, translation activity is the primary factor that can guarantee this interaction between societies. The inexorable ascent of the entertainment industry further validates the crucial nature of this endeavour. The translation process serves the purpose of establishing a connection between these two cultural aspects.

Culture plays a vital role in the socialization processes of individuals and in shaping their social lives. The unique values, beliefs, and traditions of each society are the essential components of cultural identity. Audio-visual materials are necessary for these cultural elements to reach large masses. Materials such as movies and TV series, called audio-visual materials, enable the audience to learn about that culture, empathize, and learn about different cultures in terms of containing cultural norms. However, some cultural expressions, especially taboo expressions, emerge through different dynamics and norms of society. Taboo expressions are generally considered sensitive and inappropriate in society. In this respect, how they are received in the context of translation in audio-visual material is essential. Translations that do not respect cultural nuances may lead to misunderstandings. At this point, translators have a severe task in translating these expressions

¹ Assist. Prof. Dr., Selçuk University, Faculty of Letters, Konya, Türkiye, dolmaci@selcuk.edu.tr, ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-2503-6072>

² MA Candidate, Selçuk University, Institute of Social Sciences, Konya, Türkiye, fatihulas112@gmail.com

into the target language through subtitling. In this context, understanding the cultural background and taboo expressions is the cornerstone of an adequate translation process and successful cultural communication.

Classifying the use of taboo expressions in an adult animated series and evaluating the efficacy of subtitle translation are the goals of this study. The study seeks to enhance the existing body of knowledge on translating taboo terms between Turkish and English. In order to accomplish this, the following research questions have been offered:

1. How well the subtitles of the taboo expressions have been translated in relation to the standards set by Pedersen (2017)?
2. Which categories, based on Batistella's (2005) model, do taboo expressions in subtitles belong to, and which category has the least and the highest amount of translation errors?

Translation of Audio-visual Content

In contemporary society, television series and films play a prominent role in facilitating communication across different societies. Individuals engage in social interaction by consuming these materials. The user of the target language who interacts with the product in the source language confronts numerous cultural and linguistic components. Gottlieb (1997) defines audio-visual translation as the transfer of linguistic elements from one language to another in audio-visual media. This includes techniques such as subtitling, dubbing, and voice-over, which aim to ensure comprehension and accessibility in different linguistic and cultural contexts (Gottlieb, 1997, p. 20). Audio-visual Translation is utilized at this stage. This area of study, which is a specific form of translation, endeavours to reduce the distance between the source culture and the target culture, thereby fostering a closer relationship between the two.

There exist various categories within the realm of Audio-visual Translation. The two most commonly cited categories are Dubbing and Subtitling. Dubbing involves completely removing the audio from the original language and replacing it with audio in the desired target language. Dubbing, as defined by Díaz-Cintas and Remael (2014), is the process of replacing the original audio in a video with a newly recorded voice in another language. The goal is to match the speech with the actors' lip movements and facial emotions, resulting in a smooth and authentic presentation. Put simply, users of the target language consume the content as though it were in their own language. Gottlieb (1997) defines revoicing as the process of replacing the original audio in a video with a newly recorded voiceover in a foreign language. The objective of this method is to synchronize the spoken words with the actors' lip movements and facial expressions, guaranteeing the genuineness and uniformity in the delivery. However, the source language is not entirely removed. Conversely, the source language is faintly perceptible and is generated by superimposing the target language upon it.

Synchronization is an essential element in dubbing. The following concepts are the main types of synchronization that need to be considered for a successful translation process. Phonetic or Lip Synchrony is the synchronization of spoken words with the lip movements of the actors. Kinetic Synchrony or Body Movement Synchrony is the harmonization of the voice with the characters' body language and emotional reactions. Isochrony or Synchrony Between Utterances and Pauses refers to the balanced adjustment of the duration of speech and pauses and is vital to enhance the audience's perception.

Within Audio-visual Translation, subtitling and dubbing are generally recognized concepts, but other methods fall within the context of audio-visual translation. These include voice-over, narration, free commentary, and partial dubbing. *Voice-over* is a translation method in which the original voice is overlaid with a recorded voice in the target language. In this method, the source language is faintly audible, while the voice in the target language is presented in a way that does not distract the audience. Narration is usually an audio recording that provides information about a story or content. In this method, the narrator's voice is used to support the meaning of the visual content. *Free commentary* is a method that provides viewers with commentary or information about the content without a specific framework or structure. This method provides the viewer with additional information about the context. Partial dubbing is the dubbing of only specific segments or dialog. This method conveys specific points in the target language while maintaining the original sound.

In contrast to the aforementioned approaches, Subtitling, another translation option, does not include the manipulation of the audio component in audio-visual information. The transcribed version of the audio from the source content is presented to the consumer of the target language in the target text. Subtitling provides viewers with a bridge between the original audio and text, making it easier to understand the context

Subtitling can be divided into different types according to its intended use and format. Intralingual subtitling is identical to the original audio's language and is often used for people who are hard of hearing or language learners. These subtitles make it easier to follow the spoken language in written form and provide access to content in the source language. Interlingual subtitling translates audio content from the source language into the destination language. It aims to break down linguistic barriers and make material accessible to a broader audience. For a foreign audience, such subtitling is critical for preserving the flavour and purpose of the original content. Live subtitling refers to real-time subtitles created for live events or broadcasts.

Subtitling is a combination of technical and linguistic functions. On the technical side, examples include timing, synchronization, and screen time. Subtitles must appear and disappear at the right time on screen so the viewer has enough time to read and follow the visual content. Elements such as font and line length also affect the audience's ability to follow and watch the audio-visual material comfortably. In the linguistic dimension, difficulties arise when translating spoken language into written language. It usually involves summarizing, paraphrasing, or omitting some parts. Cultural nuances, jokes, and idiomatic expressions must also be carefully adapted so the target audience can understand them.

Taboo Expressions

Individuals engage in several forms of communication. These expressions encompass not only spoken words, but also facial expressions and certain non-verbal cues. Language and culture, like humans, change and transform over the course of time. These encompass several phrases that are deemed socially undesirable. The prevailing consensus in society is that individuals should refrain from expressing themselves in such a manner and instead opt for a more suitable form of communication. Linguistic taboo, as defined by Fairmen (2009: 27), refers to the utterances that individuals are expected to refrain from expressing. Taboo terms are commonly utilized by young individuals, particularly adolescents or those in poor socioeconomic backgrounds. Keith & BurrIDGE (2006) argue that while taboo phrases typically carry a negative meaning, they can also serve as a means of fostering intimacy and authenticity in interpersonal relationships.

Furthermore, it is employed as a humorous device. Translating these idioms from the source language to the target language poses a significant challenge for the translator. The primary explanation for this is that the translator possesses the ability to accurately comprehend the significance of these expressions inside the source culture and endeavours to effectively communicate that expression to the target language audience in the best form. Furthermore, there are certain disadvantages that arise from the potential for misinterpretation of the translated taboo terms.

Batistella's Taxonomy for Translating Taboo Expressions

Various methodologies have been devised for the translation of Taboo expressions. One of the most notable of these frameworks is the categorization formulated by Jay (1992). Jay categorizes taboo words into nine groups: cursing, taboo, obscenity, profanity and blasphemy, vulgarity and slang, epithets, insult, and slurs, as well as scatology. Hughes (1988) contributed an additional perspective to the literature by evaluating the statements pragmatically. He examined them using eight distinct categories. These are personal, personal by reference, destination, cursing, general expletive, explicit expletive, phrasal verb, adjectival extension. The above terms can be exemplified as follows. Personal, 'you' plus the swear word such as 'you fuck'. Personal by reference such as 'who the fuck?' Destination such as 'fuck off'. Cursing: such as 'fuck you'. General expletive, indicative of annoyance or pain such as 'Fuck!'. Explicit expletive, indicative of annoyance or pain such as 'Fuck it!'. Phrasal verbs, such as 'fuck about' or 'fuck up'.

The categorization of the Taboo expression is crucial, and the translator's methodology can be influenced by these factors. Battistella (2005) categorizes offensive language into three distinct classifications:

Epithets such as 'bitch' and 'fag' are intentionally employed as derogatory terms. These phrases are frequently employed to describe an individual's race, ethnicity, gender, or sexuality, but they can also be predicated on a person's physical appearance, disability, or other personal characteristics.

Profanity such as 'Goddamn and hell' refers to the use of religiously offensive language. Expressions that can be regarded as sacred, such as "goddamn," are commonly observed.

Obscenity and vulgarity, such as the words "fuck" and "shit," are expressions that pertain to sexuality and can manifest as sexualized depictions of human anatomy or crude manifestations of lust. In his book, Battistella (2005) asserts that categories can be nested within each other in a complex manner. Put simply, an expression has the capacity to belong to many categories.

The classification utilized in the present research is the taxonomy created by Battistella (2005). The primary factors for this are that the categorization incorporates four criteria in contrast to the others, indicating that it is perceived to possess greater accuracy and dependability in data evaluation, as well as being more current than its counterparts.

Pedersen's Translation Quality Assessment Model

How effectively the translator translates a subtitle into the target culture may be the first thing to call into question when looking at the translation product. In simple terms, has the cultural equivalent of the statement in the source text had the intended impact in the target culture?

Pedersen (2017) has developed a system that integrates the evaluation of subtitle translation quality in order to tackle this topic. He uses the acronym FAR to represent his system which encompasses Functional Equivalence, Acceptability, and Readability. Functional Equivalence seeks to preserve the intended meaning of the original expression in the translated subtitle. Acceptability refers to the extent to which an expression is perceived as natural, taking into account cultural norms. Readability primarily concerns the audience's capacity to understand the statement smoothly and effortlessly.

Table 1 Error Types

Error Type	Score	Description
Serious	1	Effects seriously and harm subtitle
Standard	0.5	Effects most of the viewer
Minor	0.25	Unnoticed unless careful observe

The assessment of these three criteria is conducted using a scale that utilizes a scoring system to quantify the extent of errors and the degree of errors is evaluated. These errors are classified as 'minor', 'standard', or 'severe' and are assigned ratings of 0.25, 0.50, or 1 on a scale. 'Minor' errors could go unnoticed or may only be detected by attentive individuals; 'standard' errors may negatively affect the experience of many users and lead them to disconnect from the content they are consuming, and 'serious' errors could result in users receiving completely inaccurate information, possibly causing them to pause and contemplate the content.

The most critical factor in subtitle translation equivalence, according to Pedersen, is Functional Equivalence. He underscores the significance of accurately conveying the intended meaning of the source text in the translation and clarifies that it is not necessary to match the exact words in the original source. Nevertheless, the failure to accurately convey the speaker's intended meaning in the translated subtitle is regarded as an error. In his paradigm, Pedersen categorizes *functional equivalence errors* into two distinct parts: semantic errors and stylistic errors. The error score for semantic errors is denoted as minor (0.5), standard (1), and serious (2). Minor errors refer to mistakes that do not affect the overall context or intended meaning of a series or primary expression. On the other hand, standard errors are those that do not change the primary meaning but may cause the audience to pause or become stuck. The majority of these errors are brought about by the gap that is formed in the subtitle as a result of some statements that the translator did not want to translate consciously. In contrast, serious errors are employed to convey situations in which the audience is entirely lacking in context.

The second element of the FAR model is Acceptability. It concerns the degree to which the subtitle is natural and whether the translated subtitle's idiomatic expression has been met. Acceptability errors are analysed under three sub-headings: grammar errors, spelling errors, and errors of idiomaticity. Grammar errors can be divided into minor, standard, and serious errors. Minor grammatical errors are those that can only be noticed by grammarians. Standard errors do not affect reading and comprehension but are noticed by the audience. Serious errors interfere with reading and comprehension. Spelling errors are also subdivided into minor, standard, and serious errors. If it is only a spelling error, it is considered a minor error. However, if the error changes the meaning of a word, it is considered a standard error. Serious errors are errors that make it difficult

to read a word. In the acceptability category rating, serious errors are penalized with 1, while standard errors are penalized with 0.5. Minor errors are penalized with a total of 0.25; serious errors provide false or misleading information, while standard errors impede comprehension or disrupt the coherent flow of the text. Minor errors include capitalization, apostrophe, and small word insertion errors.

The last parameter of the FAR Model is Readability. Readability refers to the ease of the viewer reading subtitles. Readability errors are subdivided into segmentation and spotting, punctuation and graphics, reading speed, and line length. Failure to perform segmentation and spotting can make it difficult for the reader to follow the subtitle. These errors are considered more serious in terms of Readability. In terms of punctuation and graphics, punctuation is using punctuation in subtitles and italicizing where necessary. For example, using parentheses to indicate that the event shown in the scene has already taken place can be given as an example. Finally, as the names reading speed and line length suggest, reading speed and line length are the conditions that ensure that the subtitle element in a scene is not too long or that the time it appears on the screen is not too short or too long.

This study is based on Pedersen's (2017) FAR model. All translation quality measurement tools were thoroughly analysed and the tool used was found to be appropriate for this study. Another reason for choosing this tool is that it is the most up-to-date tool.

Brief information about the Archer series

Archer is an American adult animated series created by Adam Reed and started broadcasting in 2009. The series is a narrative that revolves around Sterling Archer's espionage life and her incompetent colleagues. The series consistently explores many subjects, occurring in different time periods and locations, and unveils the ethical attributes possessed or lacking in the individuals. Upon closer examination of the series, one may observe the presence of colloquial English idioms, as well as a significant amount of profanity and elements of humour. The consistent presence of place and time criteria between episodes, and occasionally within the same episode, enhances the linguistic complexity of the series.

Methodology

The study's data was obtained from the adult comedy series Archer. The Language Reactor plugin was utilized to download English and Turkish subtitle translations from the Netflix platform. The series in question was selected because it has a large number of taboo expressions. The data was gathered in Excel format, and taboo expressions were sorted out. The research questions were answered by the utilization of quantitative analysis. Taboo expressions were categorized according to the technique that was created by Batistella (2005). In addition, the FAR model developed by Pedersen was employed to assess the comparability of translated Taboo expressions. The study examined 289 Taboo expressions from the first season of the series. The data was retrieved in Excel format for the purpose of analysis. Taboo expressions were identified by applying Batistella's categorization to the acquired data. The overall count of taboo terms in each category was ascertained. The FAR model was then used to evaluate the samples' translation adequacy. The category with the highest and lowest rates of translation errors were also determined.

Findings and Discussion

The first step was to catalogue all of the taboo expressions used in the first season and organize them according to Batistella's system. Afterwards, the translation quality was evaluated using the quality assessment method devised by Pedersen. Furthermore, the category with the fewest translation errors is also specified. A total of 289 Taboo phrases were identified in the first season of the series. The total amount included repeated taboo expressions that were used in different scenes.

Table 2 The number of taboo expressions found

Types of taboo expression	Frequency	Percentage
Epithet	94	32%
Profanity	65	22%
Vulgarity	52	18%
Obscenity	78	27%
Total	289	100%

The first season of the Archer television series has four categories of taboo expressions, as shown in the table above: epithet, profanity, vulgarity, and obscenity. The table shows that out of all the categories, the epithet category has the highest frequency with 94 occurrences (32%). With 78 examples (27% of the total), obscenity is the second most common category. The profanity category has the third highest frequency, with 65 instances, accounting for 22% of the total. Ultimately, the category that occurs least frequently is vulgarity, with a total of 52 instances, accounting for 18% of the total.

Table 3 Epithet expressions

Season Episode	Start / End Time	English Subtitle (Source Language)	Turkish Subtitle (Target Subtitle)
1	00:00:44,912	Son of a bitch!	Lanet olsun!
	00:00:47,757	Now you did it.	İşte başardın.
1	00:06:40,617	Supposed to be confidential	HR görüşmeleri
	00:06:41,894	Pam, you manatee!	gizli olmalıydı Pam. Seni sersem
3	00:04:35,359	Wha...? No, you queer!	Hayır, ucube!
	00:04:37,203		

The epithet is defined as a swear word that can be used in different ways. The expression “son of a bitch” in the first example is an epithet. The expression in the second example can be seen as “manatee”. In the expression, it can be seen that a person uses an expression that aims to insult another person. Similarly, in the third example, the expression “queer” can be seen. As in the previous example, this expression is an insulting approach to the other person.

Table 4 Profanity expressions

Season Episode	Start / End Time	English Subtitle (Source Language)	Turkish Subtitle (Target Subtitle)
1	00:16:13,723	Holy shit snacks! You made over 20 grand.	İnanamıyorum. 20 bin dolardan fazla kazanmışsın.
	00:16:16,802		
1	00:03:03,366	Oh, adorable.	Harika!
	00:03:05,278	Now get the hell out of here!	Defol git şimdi!
3	00:05:44,094	Is that Archer?	Archer, sen misin?
	00:05:45,604	Goddamn it.	Lanet olsun.

Profanity is recognized as religious cursing. The concept of profanity can be seen in expressions considered sacred but can also be used in different ways. As seen in the examples, elements containing the expressions “holy, hell, god” are uttered in different scenes of the series and fall within the scope of profanity.

Table 5 Vulgarity expressions

Season Episode	Start / End Time	English Subtitle (Source Language)	Turkish Subtitle (Target Subtitle)
4	00:03:58,033	Tornvald is an incorrigable poon hound	Tornvald uslanmaz bir vajina avcısı.
	00:04:01,100		
5	00:17:03,272	You dicks were working for Castro this whole time?	Baştan beri Castro'ya mı çalışıyordunuz?
	00:17:05,750		
1	00:16:05,915	Hi, I'm a huge fan of cock, and my name is: Cyril Figgis.	Aletlere bayılırım ve adım... Cyril Figgis.
	00:16:10,362		

In the first example, it can be seen that the expression “poon” is used as an expression formed by naming the female genital organ brutal. In the second example, the expression “dick” is an expression that refers to the male genital organ and is said in response to that expression. In the third example, it can be seen that the male genital organ is emphasized as a synonym of the previous expression. As seen in the examples, vulgarity is the offensive expression of presentations of gender characteristics.

Table 6 Obscenity expressions

Season Episode	Start / End Time	English Subtitle (Source Language)	Turkish Subtitle (Target Subtitle)
4	00:01:47,174 00:01:49,852	I vote Asian chick.	Asyalı fıstığa oy veriyorum.
5	00:12:13,283 00:12:16,662	Or, wait, you could just be a sarcastic bitch your whole life.	Ya da hayatın boyunca alaycı bir sürtük de olabilirsin.
1	00:05:07,934 00:05:09,066	You two banged?!	Siz ikiniz seviştiniz mi?

In the concept of obscenity, which is quite similar to the previous category of vulgarity when analyzed from a broad perspective, there is the use of expressions that are not approved to be used in society. In the first example, the term “chick” is used to refer to a woman. In the second example, the term “bitch” is used similarly as in the previous one in a vulgar but not insulting way. In the last example, it can be seen that the expression “bang” is used, which means to have sexual intercourse.

Table 7 Translation quality assessment of taboo expressions in Archer TV series

Episode Number	Total Taboo Expression	Functional Equivalence Error Score	Acceptability Error Score	Readability Error Score	Total	Total Error Score
1	20	8	2,75	0,25	11	0,55
2	34	2	1.25	2	4.25	0,125
3	31	1	0.5	1.25	2.75	0,088
4	23	0.5	0	0.5	1	0,043
5	33	2	0	1.25	3.25	0,098
6	34	1.5	0.25	1	2.75	0,080
7	21	0	0.25	0	0.25	0,011
8	28	0.50	0.25	0	0.75	0,026
9	26	1.5	0	0	1.5	0,057
10	32	0.5	0.5	0.25	1.25	0,039
TOTAL	289	17.5	4.75	6.5	28.75	1.11

All of the taboo expressions in each episode were analyzed using the categories provided by Pedersen, as shown in the table. In the analysis process, factors such as the length and setting of the taboo expressions in a scene and the number of times they appeared in different episodes were taken into consideration. According to Pedersen's translation quality assessment, the scores of

functional equivalence were initially put together. The *readability* and *acceptability* categories followed the same procedure. The error score was calculated by dividing the numerical data collected by the total number of taboo phrases recognized in each episode, after the summed scores had been added together.

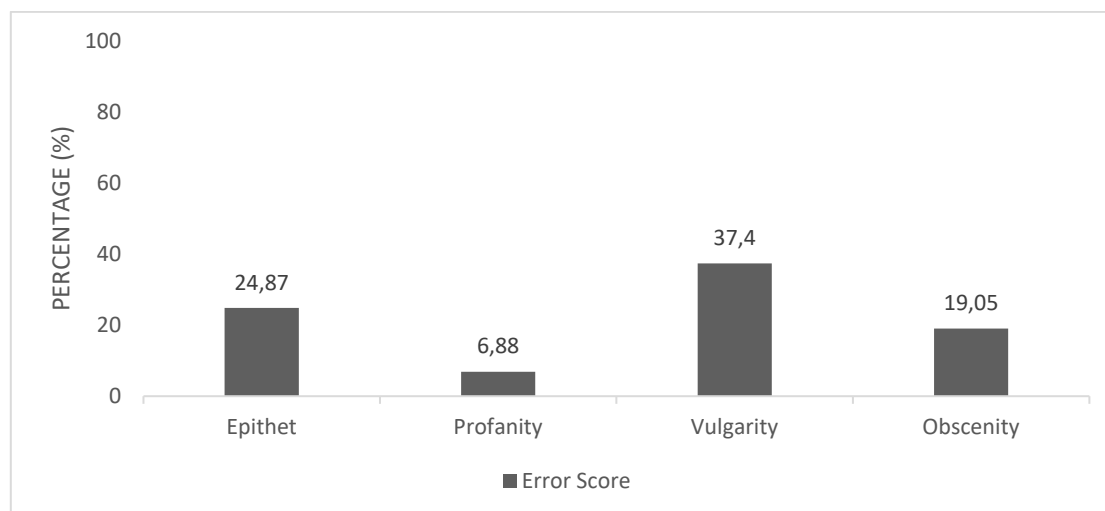

Figure 1 Error score of taboo types

According to the graph above, error scores were sorted into groups based on their types. The total error score was determined as a percentage of the score for each category. This allowed us to compare the error scores and, in turn, answer one of the study questions about which category had the lowest score. The category with the highest error score was vulgarity, accounting for 37% of the errors. It was followed by epithet, which had an error score of 24.87%. Obscenity had an error score of 19.05%, while the category with the lowest error score was profanity, with a score of 6.88%.

Conclusion

Examining English and Turkish subtitles of the adult humor animation series *Archer*, this study aims to identify and categorize taboo expressions and evaluate the quality of their translations. The study also identifies the category with the lowest error margin. The study utilized Batistella's scale to categorize taboo statements and using Pedersen's quality assessment tool to assess the quality of subtitle translations. Data were gathered from Netflix, the original broadcasting platform for the series, and examined quantitatively.

According to the results obtained from the subtitles of the series, it was concluded that the most used taboo expression was epithet. It is not unexpected that the epithet category, which serves the purpose of insulting individuals, has the largest percentage. The reason for this is that the series is intended for adults and contains numerous obscene expressions and swear words.

It may be said that the study's findings indicate that the translator(s) strategy is centred on translating language through euphemisms. The analysis of the translations revealed a variance in translation approach between episodes. For instance, the term 'boob' was used to refer to women in several episodes of the series that were analysed. It was observed that the translator employed the phrase 'göğüs' in Turkish as a technique of euphemism while translating. However, in certain

episodes, the identical expression was rendered as 'meme' in subtitle translations. There could be several reasons for this inconsistency. One possibility is that distinct translators worked on various sections of the subtitle translations.

The provided examples demonstrate that the translator uses euphemisms extensively. This leads to an endeavour to standardize prohibited expressions, regardless of their nature. Given that the series is aimed at adults, it is worth investigating if this was a deliberate decision on the part of the translator or a result of Netflix policies. Upon analysing Netflix's translation policy, it becomes apparent that translators are granted a certain degree of freedom. However, the presence of two alternative translations of the same expression, one formal and one informal, may indicate that numerous translators were engaged.

Pedersen (2017) defines the FAR model in terms of functional equivalence, which states that what is expressed and implied are equivalent. Nevertheless, it is not deemed erroneous if the implied meaning is grasped. Thus, softening the expression in this way does not result in an error score.

The research concluded that the quality of the subtitle translation was satisfactory. In his study, Pedersen notes that, if necessary, good translation quality can be evaluated by counting the total number of words, although this is not advised. The reason for this is that a single word may have faults in multiple categories. Furthermore, the answer to the research question of which category has the fewest errors was profanity. Profanity, as it is termed, is a set of taboo expressions with religious connotations that indicate astonishment and exclamation. Because they are generally inclusive and can be met with expressions like "lanet olsun" in Turkish, these expressions may have the smallest error margin. At the same time, mentioning that there is not plenty of option in the translation of taboo expressions can be added to the preceding situation.

Another issue is that punctuation marks, which are designated as translation error points under the readability category, fail to meet criteria in subtitle translations. With an error score of 0.25, it is assumed that this element is not met in the translation, and in cases such as exclamation, surprise, swearing, and so on, it is assumed that there will be a loss, albeit not critical, for viewers who follow the series using subtitles. Additionally, it was noted that the translator completely neglected to cover certain taboo expressions and translated the subtitles without them. In the case of Turkish subtitles, it was found that this circumstance led to a lack of comprehension by the audience. The main explanation for this problem, as measured by the Functional Equivalence error score, is assumed to be the maximum line width evaluated under the readability category. Because the majority of the observed occurrences showed that the translator purposefully removed the expression due to the presence of this situation.

References

- Abdelaal, N. M., & Al Sarhani, A. (2021). Subtitling strategies of swear words and taboo expressions in the movie "Training Day". *Heliyon*, 7(7).
- Anjani, I. D., & Gunawan, H. (2022). Taboo Words in Birds of Prey Movie (2020): Sociolinguistics Study. *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)*, 5(2).
- Battistella, E. (2005). *Bad language: are some words better than others?* Oxford University Press.
- Candra Wibawa, I., Netra, I., & Rajeg, I. (2022). The Translation of Taboo Words in the Deadpool 2 Movie Subtitle. *Linguistika: Buletin Ilmiah Program Magister Linguistik Universitas Udayana*, 29(2).
- Gottlieb, H. (1992). Subtitling-a new university discipline. In *Teaching translation and interpreting* (p. 161). John Benjamins.
- Gottlieb, H. (2004). Language-political implications of subtitling. *Benjamins Translation Library*, 56, 83-100.
- Hawel, Z. S. (2019). Strategies of Subtitling Swear words in The Wolf of Wall Street Movie. *Larq Journal for Philosophy, Linguistics & Social Sciences*, 3(34).
- Irwan, Z., Saleh, N. J., & Pammu, A. (2021). Translation strategy of Indonesian subtitle for English taboo words in the get hard movie: Gottlieb's strategy. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, 5(9), 547-551.
- Kuleli, C. Ç. M. (2021). Çevirmen Eğitiminde Güncel Yaklaşımlar ve Uygulamalar Current Approaches and Practices in Translator and Interpreter Training.
- Netflix (2022a). Turkish timed text style guide: General requirements. Retrieved from <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/enus/articles/215342858-Turkish-Timed-Text-Style-Guide> on 03.02.2024
- Netflix (2022b). Timed text style guide: General requirements. Retrieved from <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/215758617-Timed-Text-Style-Guide-General-Requirements> on 03.02.2024
- Pedersen, J. (2005, May). How is culture rendered in subtitles? In *MuTra 2005—Challenges of multidimensional translation: Conference proceedings* (Vol. 18).
- Pedersen, J. (2011). Subtitling norms for television. *Subtitling Norms for Television*, 1-260.
- Pedersen, J. (2017). The FAR model: assessing quality in interlingual subtitling. *Journal of Specialised Translation*, (28), 210-229.
- Rahmayani, D. P., & Fitrawati, F. (2018). Analysis Types and Functions of Taboo Words in "The Wolf of Wall Street" Movie. *English Language and Literature*, 7(3).
- Sari, Y. P. (2020). An Analysis of Types of Taboo Words in Parker Movie. *Humanis*, 24(3), 232-237.
- Slamia, F. B. (2020). Translation strategies of taboo words in interlingual film subtitling. *International Journal of Linguistics, Literature and Translation*, 3(6), 82-98.
- Subakti, A. D. (2017). The analysis of taboo words translation in the movie death race 2. *Pioneer: Journal of Language and Literature*, 9(2), 76-84.
- Sudiarta, I. K. N., Sulatra, I. K., & Utami, N. P. V. (2023). Types of Taboo Expressions and Translation Strategies in the Project X Movie, *Apollo Project*, Vol.12, No: 1.

APPENDIX

Table 8 Taboo examples derived from Archer Series

Episode	Taboo Category	Start Time	English TV Series (SourceLanguage)	Turkish Subtitle (Target Language)
S1E1	Vulgarity	16:05	HI, I'M A HUGE FAN OF COCK, AND MY NAME IS... Cyril...Figgis.	-Aletlere bayılırım ve adım... -Cyril Figgis.
S1E1	Epithet	18:21	YOU LITTLE -- YOU SACK OF SHIT!	Seni yalancı pislik!
S1E2	Profanity	10:03	HOLY SHIT SNACKS!	Atıştırmalıklar aşkına.
S1E3	Obscenity	1:44	I VOTE ASIAN CHICK.	-Asyalı fıstığa oy veriyorum!

Table 9 Quality assessment examples

English TV Series (Source Language)	Turkish Subtitle (Target Language)	Functional Equivalence	Acceptability	Readability
HI, I'M A HUGE FAN OF COCK, AND MY NAME IS... Cyril...Figgis.	-Aletlere bayılırım ve adım... -Cyril Figgis.	2	0.5	0.25
BLACK! ASS! SON OF A BITCH!	İşte siyah! Lanet olası!	2	1	0
WITH KGB SURVEILLANCE TEAM. NOT HOW, THEY -- HOW, YOU ASS. WHY HOW?	-KGB gözetleme ekibiyle. -Nasıl derken, neden demek istiyorum.	1	0	0.5
JUST ASK HIS SLUTTY MEXICAN COOK!	Meksikalı aşçısına sor.	1	0	0.25

Table 10 Functional Equivalence Error Analysis Examples

Season Episode	Start / End Time	English Subtitle (Source Language)	Turkish Subtitle (Target Subtitle)	Functional Equivalence Score
1	00:00:44,427	Son of a bitch!	Lanet olsun!	2
	00:00:47,658	Now you did it.	İşte başardın.	
2	00:17:37,306	And the ass-reduction you so need.	Ya da hayatın boyunca alaycı bir	1
	00:17:39,866		sürtük de olabilirsin.	
3		- Conway!	-Conway, ne	0.5
	00:15:18,801	What the shit, man?	yapıyorsun dostum?	
	00:15:22,100	- What? Schmeck	-Schmeck bir haindi.	
		was a traitor.		

Table 11 Acceptability Error Analysis Examples

Season Episode	Start / End Time	English Subtitle (Source Language)	Turkish Subtitle (Target Subtitle)	Acceptability Score
2	00:04:30,920	Wow, "open purse, remove balls" huh?	Vay, taşakların	1
	00:04:33,684		el çantasında, değil mi?	
3	00:16:52,161	I just needed a stand-in for those broke-ass Cubans.	-Kübalılara karşı bir şey bulmalıydım.	0.50
	00:16:54,561		-Evet,anlıyorum.	
10	00:18:15,677	And why doesn't your voicemail just say,	Ve telesekreterinde neden"Mesaj	0.25
	00:18:19,704	"Leave a message, I'm a jackass"?	bırakın. Salağın tekiyim" demiyor?	

Table 12 Readability Error Analysis Examples

Season Episode	Start / End Time	English Subtitle (Source Language)	Turkish Subtitle (Target Subtitle)	Readability Score
2	00:06:22,498 00:06:23,658	THAT'S MOTHER'S HEADACHE. Archer: SCREW 'EM!	Birinci ders, insan bilgisi... Olamaz, DD14'leri unuttum.Boş ver, annemin sorunu	1
5	00:16:45,821 00:16:49,848	Get on the floor, you tacky-ass, white-after-Labor- Day-wearing bitches.	"Yere yatın, sizi işçi bayramı sonrası beyaz giyen ucuz sürtükler."	0.50
3	00:06:13,389 00:06:16,256	Oh, shit! Those were the newsletters!.	Lanet olsun! Onlar bültenlerdi.	0.25

SÖZLÜ ÇEVİRİ UYGULAMALARINDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

CURRENT APPROACHES IN INTERPRETING PRACTICES

Onur KÖKSAL¹

Beyza Nur ZORLU²

Giriş

Sözlü çevirmen, farklı dilleri konuşan bireyler arasında etkili bir iletişimin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Dünyadaki bağlantıların artması ile birlikte, küreselleşme ve sınır ötesi etkileşimler birer norm haline gelmekte ve sözlü çevirmenlerin önemi giderek artmaktadır. Uluslararası ilişkiler, diplomasi, sağlık ve hukuk alanlarında bu çevirmenler, bilginin doğru bir şekilde iletilmesini sağlamak için dilsel boşlukları kapatmayı hedeflemektedir (Tkachuk et al., 2020: 1218). Dünya çapında giderek artan çeviri talebi, yalnızca güçlü dil becerilerine sahip olmakla kalmayıp kültürel duyarlılık ve uyum yeteneği de gösteren sözlü çevirmenlere olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (Information and Communication Technologies) gelişmesi ve yayılması, insanlığın yaşam ve çalışma biçimini kökten değiştirmiştir. Bu yenilik, tıptan lojistiğe kadar çeşitli mesleki faaliyet alanlarına uzanmaktadır. Sözlü çeviri alanı da bir istisna değildir: Uzaktan sözlü çeviri (Remote Interpreting), bilgisayar destekli sözlü çeviri (Computer-Assisted Interpreting), dijital kabin (Digital Booth), sözlü çeviriye yönelik terminoloji yönetim yazılımları (Interpreting-Specific Terminology-Management Software), ardıl ve/veya eşzamanlı çeviride kullanılan dijital kalem (Digital Pen Technology) gibi araç ve uygulamalar, sözlü çeviri alanındaki yeni eğilimlere örnek olarak gösterilebilir. Bu doğrultuda, sözlü çeviri eğitim programlarında da bir değişiklik olması gerektiğini söylemek mümkündür.

Sanal gerçeklik (Virtual Reality), yapay zekâ (Artificial Intelligence) ve sürükleyici gerçek dünya deneyimlerini kolaylaştırma (facilitating immersive real-world experiences) konularını ele alan yaklaşımların incelendiği bu çalışma, sözlü çeviri eğitimi yeniden tanımlayan öncü stratejilerin yalnızca dil ve kültür edincini değil, aynı zamanda değişime ayak uydurma ve adapte olabilmek yeteneğini de vurguladığını gözler önüne sermektedir.

¹ Prof. Dr., Onur KÖKSAL, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık A.B.D., onurkoksalselcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0798-3620

² Arş. Gör., Beyza Nur ZORLU, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık A.B.D., beyzanur.zorlu@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3658-3845

Sözlü Çeviri Eğitiminde Teknoloji-Yapay Zekâ ve Sanal Gerçeklik

Son zamanlarda akademisyen ve araştırmacılar, sözlü çeviri eğitimini bilgi ve iletişim teknolojilerindeki modern gelişmelerle uyumlu hale getirmek için değiştirmeye ve geliştirmeye odaklanmıştır. Carl ve Braun (2017), web veya bulut tabanlı video konferans çevirisi hizmetinin çeviri eğitiminde kullanılabilirliğine odaklanarak tabletler ve diğer mobil cihazlar ile bu hizmetlere erişilebilirliği incelemiştir. Araştırmacılar, sözlü çevirmen adaylarının video konferans çevirisi hizmeti sağlayan teknolojileri kademeli olarak ve uygulamalı biçimde öğrenmesi gerektiğini öne sürmüştür.

Sánchez (2006), üniversite düzeyinde gelişmiş sözlü çeviri eğitim müfredatları sunan ve sayısı giderek artan çeviri bölümlerine dikkat çekmektedir. Bu bölümlerin çeviri pazarının ihtiyaçları doğrultusunda ve yeni teknolojileri içeren bir sözlü çeviri eğitim müfredatı sunması, teknolojik gelişmelerin eğitim alanına da yansıdığını göstermektedir. Benzer bir çalışma olarak Anthony Pym (2009), üniversitelerin özel alan çevirisi (Specialised Areas of Translation), bilgisayar becerileri (Computer Skills), yeni teknolojilerle tanışma (Familiarisation with New Technologies) gibi dersler sunarak sözlü çeviri eğitim programlarının çeşitlendirilebileceğine inanmaktadır. Enríquez Raído (2011) ise, yürüttüğü bir çalışmada sözlü çeviri eğitiminde dijital medya okuryazarlığının geliştirilmesini vurgulayarak internet üzerinden arama yapabilme becerisinin geliştirilmesine odaklanmaktadır.

Sözlü çevirmen adaylarının eğitimin bilgi ve iletişim teknolojilerinin entegre edilmesi için bu adayların birtakım yeni bilgi ve beceriler edinmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerektiği düşünülmektedir:

- 1.) Ön hazırlık sırasında dijital kaynaklarda alana özgü paralel metinler için uygun aramayı gerçekleştirebilme,
- 2.) Sözlü çeviri sırasında kullanılacak terimleri öğrenmek amacıyla gelişmiş bilgisayar destekli çeviri yazılımlarını kullanabilme,
- 3.) Elektronik sözlükler ve terminoloji tabanları oluşturabilme ve kullanabilme,
- 4.) Kablolu ve kablosuz ağlar üzerinden ses ve video akışının kontrolünü ve iletimini sağlayabilme,
- 5.) Uzaktan sözlü çeviri sistemlerine bağlanabilme ve bu sistemleri kullanabilme,
- 6.) Eşzamanlı çeviri için sözlü çeviri kabinini ve masaları kullanabilme (Ses kanalı seçimi, değiştirimi, sesi açma-kapama, sesi artırma-azaltma gibi).

Yukarıda bahsedilen bilgi ve becerilerin elde edilmesi ile, müfredatın içerik yönünün iyileştirilebileceği düşünülmektedir. Ders içeriğindeki değişiklikler, ancak yeni modüller ve konular yoluyla sağlanabilir. Bu doğrultuda, Tarasenko ve Amelina (2021), yeni sözlü çeviri eğitimi müfredatı ile ilgili “Bilişim ve Uygulamalı Dilbilimin Temelleri” (Fundamentals of Informatics and Applied Linguistics); “Çeviri Projelerinde Bilişim Teknolojisi” (Information Technology in Translation Project); “Uygulamalı Yazılı ve Sözlü Çeviri” (Practical Course of Interpretation and Translation); “Bilimsel ve Teknik Çeviri” (Scientific and Technical Translation) ve “Duruma Uygun Çeviri” (Aspect Translation) adlı dersleri öne sürmüştür.

Sözlü çevirmen adaylarına yönelik bilgi ve becerilerin eğitim yoluyla gerçekleştirilebilmesi için, sözlü çeviri uygulaması konusunda işlevsel bir faaliyet sistemi oluşturulmasının büyük önem arz ettiği düşünülmektedir. Teknik ekipman ve yazılımın içinde bulunduğu güncel teknolojik

araçların kullanılarak gerçek bir sözlü çeviri ortamının simüle edilmiş olması, çevirmen adayında yüksek düzeyde bilgi ve teknolojik yeterlilik oluşturma temel anahtarı olarak görülmektedir. Simüle edilecek bu ortam için geleneksel sözlü çeviri eğitimi uygulamasına ek olarak aşağıdaki hususlara dikkat çekilmektedir:

1.) Modern sözlü çeviri teknolojilerinin sağlanması (Uzaktan Sözlü Çeviri-RSI, Bilgisayar Destekli Sözlü Çeviri-CAI gibi),

2.) Sözlü çevirmen adaylarının her derste farklı bir teknolojik aracı kullanmasını ve benimsemesini sağlayacak senaryolar oluşturma:

- Terminoloji bakımından yoğun olan metinlerle adayın çeviri sırasında uygun terminoloji aramasını teknolojik kaynaklardan yapmasını sağlayabilme,
- Adayın ses giriş ve çıkış kanallarında değişiklik yapmasını sağlayacak bir kabinde sözlü çeviri senaryosu oluşturma,
- Adayı zaman ve terminoloji bakımından zorlayacak bir metin seçerek bilgisayar destekli sözlü çeviri yazılımının kullanılmasını gerektiren bir ortam oluşturma,
- Adayların son teknolojiye sahip çeviri kabinlerinde farklı dil kanallarını kullanmasını sağlayarak ortaklaşa bir şekilde röle çevirisi yapmasını sağlama,

Yukarıda bahsedilen senaryolar, sağlık, hukuk, ticaret, uluslararası ilişkiler ve diplomasi gibi çeşitli alanlar çerçevesinde gerçekleştirilebilir. Kurulan bu senaryoların, adayların “güvenli ortamda” özel alanlar bağlamında becerilerini geliştirmelerine olanak tanıyacağı düşünülmektedir.

Yapay zekâ destekli araçlar, sözlü çeviri yapma sürecinde önemli bir rol oynamanın yanı sıra anında geri bildirim ve performans analizi sağlayarak adayların sözlü çeviri becerilerinde güçlü ve iyileştirmesi gereken yönleri ortaya koyma konusunda önem arz etmektedir. Gelişmiş konuşma tanıma algoritmaları aracılığıyla, yapay zekâ teknolojisi çeviride doğruluğu, akıcılığı ve kültürel uygunluğu değerlendirmede yardımcı olmaktadır. Bu veri odaklı yaklaşım, sözlü çeviri eğitmenlerinin uzmanlığı ve bilgi birikimiyle birleştiğinde, çevirmen adaylarının ihtiyaçlarını karşılayan kişiselleştirilmiş öğrenme planlarına olanak tanımaktadır (Tarasenko ve Amelina, 2021).

Sözlü çeviride teknolojik gelişmelerden bir diğeri de sanal gerçeklik (Virtual Reality) olarak ifade edilmektedir. Gerçek sözlü çeviri senaryolarını taklit etmek üzere tasarlanmış sanal gerçeklik platformları, sözlü çeviri alanındaki teknolojik evrimin temel taşı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ortamlar, sözlü çevirmen adaylarının kontrollü ancak gerçekçi koşullar altında çeviri uygulamaları gerçekleştirerek deneyim kazanmalarına olanak tanımaktadır.

Adaylar sanal gerçeklik yoluyla kendilerini bir hastanenin içerisinde, yasal işlemlerle yankılanan bir mahkeme salonunda, karmaşık iş görüşmelerine ev sahipliği yapan bir yönetim kurulu toplantısında veya uluslararası söylemlerle dolu diplomatik bir konferansta çevirmen olarak bulabilir. Gerçeği yansıtmak üzere titizlikle hazırlanmış bu tür senaryolar, adaylara sözlü çeviri becerilerini geliştirmeleri için paha biçilmez fırsatlar sunmaktadır.

Sanal gerçeklik, eğitmenlere bilgisayar destekli sözlü çeviri eğitiminden (Computer-Assisted Interpreter Training) yararlanma fırsatı sunmaktadır. Bunlar:

1.) Öğitmen merkezli (aktarmacı-transmissionist) yaklaşımdan öğrenci merkezli (yapılandırmacı-constructivist) yaklaşıma geçilerek adayın süreçte daha aktif olmasını ve öğrenme sürecinin hızlanmasını sağlama,

2.) Adayların yapay zekâ bağlamında elde edilen geri bildirimler sayesinde öz değerlendirme yapabilmelerini kolaylaştırma,

3.) Adaylara kısa bir sürede geri bildirim sunmadır.

Sanal gerçekliğin ortaya çıkan bir diğer özelliği, ortaklaşa öğrenme ortamının pekiştirilmesidir. Düşüncelerini paylaşmak ve bilgi alışverişinde bulunmak için bir araya gelen sözlü çevirmen toplulukları, sanal dünyada yerini almaktadır. Kurulan bu gruplar, ortaklaşa hareket etmeyi ve iş birliği yapmayı teşvik etmektedir (Özkaya Marangoz, 2023: 49). Adayların farklı konu ve alanlarda sözlü çeviri pratiği yaparak bilgi paylaşımında bulunabildiği sözlü çevirmen grupları arasında Amerivox, Brüksel Tercümanları Uygulama Grubu (Interpreters in Brussels Practice Group), Paris Tercümanları Uygulama Oturumu (Paris Interpreters Practice Session) örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç

Sanal gerçeklik ve yapay zekâ gibi yenilikler, sözlü çeviri eğitiminin geleceğini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu teknolojilerin birlikte kullanılması, öğrenme süreci ve iş dünyası arasında uyumlu bir etki yaratarak sözlü çevirmen adaylarına yeterlilik (competence), uyarlanabilirlik (adaptability) ve etkinlik (efficacy) bağlamında katkıda bulunabilir.

Rodríguez Melchor vd., 2020 yılında yürüttükleri bir çalışmada "İyi düzeyde bir sözlü çeviri eğitim sürecinin teknolojik gelişmelere uyum sağlaması için iki temel neden vardır: İlk olarak verilen eğitim, adayları gelişen dünyanın profesyonel gereksinimlerine hazırlayarak piyasaya hazır hale getirmelidir. İkinci olarak bugün adaylarımız son teknolojileri ve sosyal medyayı etkili bir biçimde kullanmaktadır ve bu durum, eğitimde göz ardı edilemeyecek bir faktördür." şeklinde bir değerlendirmede bulunarak teknolojinin sözlü çeviri eğitimindeki önemine değinmiştir. Bahsedilen iki husus, sözlü çeviri öğretmenlerini yenilikçi yaklaşımlar aramaya ve bu yaklaşımları uygulamaya yöneltmektedir.

Sözlü çeviri eğitiminin günümüzdeki değişimi, meslekte yaşam boyu öğrenme sürecinin başladığının bir göstergesidir. Bu derin değişim, sözlü çevirmenin yolculuğunun süregelen bir değişim ve gelişim olduğunu gözler önüne sermektedir. Temel eğitimin ötesine uzanan sözlü çevirmenlik mesleği, etrafındaki dinamik dünyayla uyumlu olarak değiştikçe, eğitim programları da bu değişim rüzgarını yakalamak için çabalamalıdır. Sözlü çeviri eğitimi, hem deneyimli sözlü çevirmenlerin hem de sözlü çevirmen adaylarının becerilerini geliştirmeleri ve genişletmeleri amacıyla bir rehber niteliğinde sunulmalıdır.

Kaynakça

- Carl, M., & Braun, S. (2017). "Translation, interpreting and new technologies". In *The Routledge handbook of translation studies and linguistics* (pp. 374-390). Routledge.
- Özkaya Marangoz, E. (2023). "New Approaches in Interpreter Training Enhancing Competence and Adaptation". *International Journal of Language Academy*, 11(4).
- Pym, A. (2009). *Translator training*. Proyecto para El Oxford companion translation studies.
- Raido, V. E. (2011). "Developing web searching skills in translator training". *redit-Revista Electrónica de Didáctica de la Traducción y la Interpretación*, (6), 60-80.
- Rodríguez Melchor, M. D., Horváth, I., & Ferguson, K. (Eds.). (2020). *The role of technology in conference interpreter training*. New York: Peter Lang. ISBN: 9781788744072. *International Journal of Interpreter Education*: Vol. 13: Iss. 1, Article 7. Available at: <https://tigerprints.clemson.edu/ijie/vol13/iss1/7>
- Sánchez, P. M. (2006). "Electronic tools for translators in the 21st century". *Translation Journal*, 10(4).
- Tarasenko, R. O., & Amelina, S. M. (2021). *Conceptual aspects of interpreter training using modern simultaneous interpretation technologies*.
- Tkachuk, V. V., Yechkalo, Y. V., Semerikov, S. O., Kislova, M., & Khotskina, V. (2020). "Exploring student uses of mobile technologies in university classrooms: Audience response systems and development of multimedia". In *Proceedings of the 16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. Volume II: Workshops Kharkiv, Ukraine, October 06-10, 2020* (No. 2732, pp. 1217-1232). CEUR Workshop Proceedings.

TRACING FAMILIAL RELATIONSHIPS AND THE CONCEPT OF “FOOD” IN GEORGE BILGERE’S POETRY

GEORGE BILGERE’NİN ŞİİRLERİNDE “YEMEK” KAVRAMI ÜZERİNDEN AİLE İLİŞKİLERİNİN İZİNİ SÜRMEK

Öznur YEMEZ¹

Introduction

George Bilgere is deemed to be one of the prominent poets of contemporary American literature. Authored many collections as *The Good Kiss* (2002), *Haywire* (2006), *Imperial* (2014) and *Blood Pages* (2018), he rose to fame with winning the University of Akron Poetry Prize in 2002. In 2006, he was further presented with May Swenson Book Prize. Besides his major awards and honours, what makes Bilgere’s poetry quite distinctive in the first place is his adopting a simple language for readers, as Field (2006) explicates:

While so many poets are torturing the language, accepting the role assigned to poetry as an academic discipline, or even a monastic one, George Bilgere sticks to a poetry of inclusion. Which means that if almost anyone would read his poetry, it seems to say, they’d understand it; it’s about them too, even if, as another colloquial poet, Gerald Locklin, says with a tolerant shrug, “the people I write for don’t read poetry.” (p. xii)

Apart from poetic discourse, his careful choice of ordinary settings and narration of daily events departs his literary outputs from those of other writers, since “The poems give a sense of the genuine, of the authentic, not because of the simple language, which is after all the language of the feelings, but because it is grounded in real life” (Field, 2006, p. xiii). In his poetry, Bilgere deliberately avoids politicism and recalls his childhood shattered by a dysfunctional family, a father constantly drunk and aggressive, a mother always cooking, shedding silent tears and seeking refuge in the world of books with a glass of wine, and three little children making feeble attempts to ease the domestic burden. His focus in later poems shifts to the cancer of his mother and her eventual death, his divorce, and his aged grandmother, and he still experiences and constructs the present through the prism of the unpassed past. What remains unchanging in his early and later works is that Bilgere keeps deriving poetic inspiration from ordinary things, people and situations. In this case, his poetry serves to defamiliarize the familiar, familiarize the unfamiliar and romanticize the mundane, as “Bilgere said while he is drawn to the ordinary parts of life, routines and everyday objects, he’s also attracted to poetry’s ability to recover the strangeness they might once have held – and to infuse them with meaning” (Rogers, 2014). Another characteristic

¹ Dr.; Selçuk University, Faculty of Letters, Department of Translation and Interpretation, Konya/Türkiye. Mail: oznuryemez@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1102-7407>

pertaining to Bilgere's poetic diction is his frequent use of food as a metaphor. He deploys gastronomic elements so as to contextualize subject-object relationships; in this regard, food, more often than not, proves interconnected to memory on account of evoking childhood memories. It triggers materials hidden in the dark and deep recesses of the subconscious, and memories resurface whether they be bitter or sweet. Against this background, the study aims to dissect excerpts from Bilgere's selected poems to trace familiar relationships along the lines of food the subject prefers to consume. It demonstrates the ways object relations are presented and represented through specific foods and the act of eating.

Food, the Act of Eating and Subject-Object Relations

The subject's relationship with the food and the act of eating is determined and formed by the mother who accordingly serves as the first other along with the primary object in the life of the child and provides the basis of early object relations and object loss. Distinguished scholars give various names to the mother or maternal object who play a pivotal role in the development of the child's subjectivity. The forgotten pioneer of psychoanalysis, Sabina Spielrein calls this part object as the good breast whilst Donald W. Winnicott defines the whole object as the good enough mother. Inspired from presumably Spielrein, Melanie Klein also terms the part object as the good and the bad breast. In the oral phase, this whole and part object lay the foundations of the attitude of eating and subject-object relationships in later life as well as the subject's relationship with food which in a way operates as an object.

Unlike Freud who disregards the role of mother in the pre-Oedipal phase with "his notoriously patricentric views of primary identifications with a paternal figure" (Parkin-Gounelas, 2001, p. 31), Klein lays strong emphasis on the function of the mother in the development of subjectivity. Propounded by Otto Rank, the birth of trauma epitomizes the primary anxiety, namely separation anxiety, which supports Klein's view about the ambivalence toward the part object by decentring the Oedipal phase (Kristeva, 2015, p. 40). Parkin-Gounelas (2001) expounds this theory, stating "But psychoanalysis has seldom been willing to accept the monadic model of subjectivity. From birth, it argues, the infant is related through relatedness, the first object, usually the mother, being simultaneously identified with and internalized" (p. 30). In contrast to Freudian intrapsychic model, "for Klein, ego development is less a matter of a progress of the self through a series of (intra-psychic) stages than a process of *inter-psychic* reactions resulting from the introjection and projection of objects" (Parkin-Gounelas, 2001, p. 32-33). Hence, the early relation of the infant with the mother as the primary object determines later object choice and object relations of the subject in a way that "The objects, having been established as 'images' within the ego, form the basis of what is then projected out onto 'real' objects actually encountered" (Parkin-Gounelas, 2001, p. 33).

Freud formulates the theory of the psychosexual development of the infant through a five-stage model as oral, anal, phallic, latency and genital. The oral stage wherein "the first few months of life are dominated by part-objects (the breast in particular)" (Parkin-Gounelas, 2001, p. 34), occurs "between birth to about 18 months" and "During this time, an infant gets most of their pleasure from their mouth" (Nunez, 2020). When the infant is deprived of or excessively dependent on the primary or part object by being underfed and underprotected or being overfed and overprotected, oral fixation occurs in adulthood, manifested in the form of oral personality traits as "passivism, addiction and self-doubts" (Storr, 2019, p. 38). Due to oral fixation, the subject might suffer from "thumb sucking, overeating, addiction to alcohol and smoking" (Storr, 2019, p. 38)

besides “pica and nail biting” (Nunez, 2020). The oral stage, as a whole, determines eating habits, behaviours, and attitudes as well as object relations of the subject.

Julia Kristeva (1989) reformulates the theory of the constitution of subjectivity by defining five stages as “birth, weaning, separation, frustration, castration” (p. 132). Often coinciding with the phase of weaning, the entry into the symbolic order occurs at the age of two, which “the move from ‘the good breast’ to language” ensues (Parkin-Gounelas, 2001, p. 55). The primary act of eating is thus transformed into the act of speaking, whilst in later life “As the mouth that speaks becomes the mouth that eats and participates actively in the dynamics of projection, introjection, and incorporation, the “embouchured self” (Cazé unpag.) brings about a continuous alteration of the distinction between self and world, production and consumption” (Delville, 2008, p. 9). Formation of subjectivity becomes only possible with the act of matricide or, in other words, “becoming a subject requires that one separate from one’s primary relations with the mother and her body, a “matricidal” separation because it involves deep psychical violence” (Stone, 2012, p. 1). Following matricide, the subject develops “the ability of the self to identify no longer with the lost object but with a third party-father, form, schema” (Kristeva, 1989, p. 23). Parkin-Gounelas (2001) clarifies this point by stating that “For healthy development, the object, associated by Kristeva with the maternal figure or function, needs to be replaced by ‘the paternal function’, what Lacanians have come to call ‘the big Other’ comprising language, the law, paternal prohibition” (p. 55). Overall, the subject’s relationship with food and the act of eating is determined and shaped by the primary object who acts as the first other and is significant for the development of object relations and for existing in the symbolic realm.

Since food is more often than not associated with the nourishing maternal body, it might be treated as comfort food and be apprehended on the axis of temporality, spatiality and causality. More precisely, comfort food is conceptualized as “those foods whose consumption provides consolation or a feeling of well-being. Foods, in other words, that offer some sort of psychological, specifically emotional, comfort” (Spence, 2017, p. 105). The psychological mechanisms underlying comfort food consumption are predominantly explored in relation to positive and negative emotions, as “Thus far, comfort food consumption has been primarily considered as a strategy to alleviate anxiety, sadness, and other negative emotions, whether tied to the distress resulting from prolonged dietary restraint or to more general life events including everyday hassles and threats to one’s physical or ego integrity” (Dubé, LeBel & Lu, 2005, p. 559). Comfort food is likewise explained with respect to nostalgia, since “they tend to be associated with childhood and/or home cooking” and “Comfort foods tend to be the favourite foods from one’s childhood, or else linked to a specific person, place or time with which the food has a positive association” (Spence, 2017, p. 105). Put simply, comfort eating is directly connected with the familiar and the familial by virtue of “the association between comfort food and belongingness” (Troisi & Gabriel, 2011, p. 751); furthermore, “Perhaps some foods, because of their physical or chemical properties (e.g., warmth, texture, and sugar or fat content), are more or less likely than others to affect feelings of belonging” (Troisi & Gabriel, 2011, p. 751). As a form of emotional eating, comfort food consequently achieves to “become a social surrogate if it is successfully associated with a real relationship” (Troisi & Gabriel, 2011, p. 751), particularly “for older adults positive emotions should be a more powerful trigger of comfort-seeking consumption than negative emotions” (Dubé, LeBel & Lu, 2005, p. 560). With regard to the relationship between gender and comfort eating, it is worth stressing that “This tendency is likely to impact the nature of emotional triggers for comfort food consumption such

that men may be more likely to eat comfort foods to maintain or enhance positive emotions whereas women may do so to alleviate negative emotions” (Dubé, LeBel & Lu, 2005, p. 560); furthermore, “On this basis, we propose that men’s comfort-seeking consumption is more likely to be triggered by and enhance positive effects, while being relatively unaffected by negative emotions” (Dubé, LeBel & Lu, 2005, p. 560).

Object Relations along the Line of Food in Bilgere’s Poetry

In his poetry, Bilgere is fond of delving into the relationship between the eater and the eaten, the subject and the object, the past and the present all through the prism of food. Included in his collection *Haywire* published in 2006, “Tosca” epitomizes one amongst many gastropoetics that links food with memory and nostalgia.

...So tonight
we sit in the living room with some wine
and Puccini, as the needle scratches
the black door of the past, the air comes to life
with that lovely, cornball melodrama,
and our father is sitting in his chair,
ice cubes clinking in his scotch,
and our mother is in the kitchen
trying to be quiet, trying not to disturb (Bilgere, 2006, p. 21)

In the narrative, the subject recaptures the past through the Italian composer, Giacomo Puccini’s opera *Tosca*, which accordingly gives the poem its title. This opera played on the antique turntable from the childhood of the historical author triggers the trauma flashbacks, and disturbing memories resurface. The subject reexperiences and relives the past with her sister as he imagines his alcoholic father sitting in his armchair in the living room of their childhood home and sipping his whiskey whilst his mother is cooking in the kitchen. This depiction of the domesticity reveals the typical American family life of the 1960s and signifies traditional gender roles attached to white masculinity and femininity. Being a heavy drinker, and even an alcoholic, the father epitomizes the typical American dad who drinks to further his manhood and to affirm his masculine identity. Lemle and Mishkind (1989) establishes a correlation between alcohol consumption and masculinity in Western culture, stating that;

In our culture, alcohol use is a symbol of masculinity. It signifies a male’s entrance into manhood, and confirms his acceptance among fellow men. Ordering, being offered, consuming, and sharing alcohol elevate the user’s manliness. Heavy drinking symbolizes greater masculinity than lighter drinking, and the more a man tolerates his alcohol, the more manly he is deemed. (p. 214)

As “Subsequent drinking reaffirms a male’s masculinity” (Lemle & Mishkin, 1989, p. 214), the father might be said to be always consuming alcohol to demonstrate his authority in the household. Thus, he performs the culturally constructed gender roles as father and husband and drinks alcohol to pursue an ideal image. His choice of alcoholic drink is also significant in that he prefers Scotch whisky, which serves as a symbol for the manliness as “The image of whiskey as a masculine drink is deeply ingrained in cultural consciousness, significantly shaped by media portrayals and societal

norms. This perception finds its roots in the iconic imagery of whiskey-drinking men, often portrayed as stoic figures in Westerns and classic films" (Whiskey and Masculinity, A Cultural Exploration, 2023). Due to these cultural assumptions, the father consumes excessive amount of alcohol, and this consumption under the guise of traditional masculinity might be regarded a symptom of alcohol use disorder, which might be explained in relation to domestic abuse.

... but it's hard
to fry pork chops and dice an onion
without making a certain amount of noise,
and pretty soon my father is shouting at her,
he's trying to listen to the music
for God's sake, could she for once
show a little respect,
and our mother says nothing,
it's just the same old argument
between ghosts, after all (Bilgere, 2006, p. 21)

As the father promotes "the image of the male breadwinner family and the male household head as the sole provider for his dependent wife and children" (Janssens, 1997, p. 1), the mother is presented to perpetuate the patriarchal stereotype as the submissive housekeeper, since

The term "male breadwinner family" refers to a particular model of household organization in which the husband is the sole agent operating within the market sector, deploying his labour in order to secure the funds necessary to support a dependent wife and children. In exchange, the wife assumes responsibility for the unpaid labour required for the everyday reproduction of her husband's market work, such as cooking, cleaning and laundering. In addition, she provides for the intergenerational reproduction of labour: the bearing and raising of children. (Janssens, 1997, p. 3)

The father enjoys the gala concert of Callas in 1964, whilst the mother cooks in the kitchen. And in this regard, the living room is referred to as the masculine sphere while the kitchen is associated with the feminine sphere. As for the type of the consumed food, the mother cooks pork chops for dinner, which, along with the dad's Scotch whiskey, might be interpreted as the definitive marker of the family's social class. Food and alcohol preferences thus seem to indicate that the family is deemed a member of the American middle class, for "Scotch whiskies like Johnnie Walker have quite literally become the water of life for middle classes around the globe" (Gupta, 2021). Hence, family income level directly affects the preferences, quality and quantity of food and alcoholic beverages, forming eating behaviours and attitudes of each family member.

The strained relationship between the father and mother is a significant aspect of the subject's traumatic childhood and later subject-object relations. As the father is always drunk, he displays aggressive personality traits marked by constant yelling. As for the medical condition of the father, he might be diagnosed with intermittent explosive disorder, which might be explained as "Primarily, IED is characterized by recurrent episodes of a failure to resist aggressive impulses which in turn result in serious assault against persons or in the destruction of property" (Coccaro, 2000, p. 67) and involves "discrete episodes of aggressive impulses, which are grossly out of proportion to the precipitating psychosocial stressor" (Olvera, 2002, p. 517). Thus, alcohol use

disorder might be regarded as one amongst many causes of intermittent explosive disorder which leads to domestic violence. To quell the disproportionate anger of her husband, the wife feels impelled to assume the role of the mute feminine subject that is culturally stereotyped as the submissive woman, which might be explored in relation to gender violence since “the culture of gender violence results directly from the patriarchal capitalist economic system based on exploitation and oppression” (Petro, 2021). That is particularly why she never gives any response to the aggressive husband and keeps cooking in the kitchen, so as not to trigger a fight with a remark.

Another poem from the same collection is “The Table”, wherein Bilgere again associates his mother with food and is reminded of his childhood by virtue of another antique piece belonging to that period, this time a kitchen table.

... I realize it's the kitchen table of our childhood,
where my mother and my two sisters and I
regathered and regrouped inside
a new house in a new state
after the divorce,
the dinner-time table
where we talked about our day,
practicing our first fictions
over pork chops and mashed potatoes
when Mom had a job, or fish sticks
or fried Spam, or chicken pot pies
when she didn't (Bilgere, 2006, p. 41)

In the aftermath of parental divorce, the mother takes on the role of the wage earner for the family. The subject consequently begins a new life with his mother and siblings in a city far away from the former one. This time, the mother does not remain alone in her sphere, as her children habitually accompany her to the kitchen and sit at the table with her. The function of the kitchen shifts from a cooking spot to a meeting space, from a site of production to a site of consumption and communication and to a space of mutual connections. It is significant to underline “the role that kitchens play in forming our embodied experience of using space, and the creation of identity” (Oglesby, 2022) as well as individual and collective memory. The kitchen becomes maternal, rather than material, space in this regard. As for the quality and quantity of the cooked food, it is obviously affected by the employment and unemployment status of the mother. When the mother, as the female head of the household, is able to find a job and gets paid, they have pork chops and mashed potatoes for dinner, and when not, they often have canned food such as fried Spam, fish sticks or chicken pot pie. Household income and financial stability of the family thus have an impact on food preferences, eating behaviours and dietary intakes of the children and single mother.

Where we dyed
Our Easter eggs, and played through
Rainy days of Scrabble.

Where I sweated over algebra
And German verbs, and our mother
Would drink a bottle of wine
And lay her head down and weep
Over everything, terrifying us
Into fits of good behavior,
Of cleaning and vacuuming, until
She snapped out of it,
As if nothing had happened
And made it up to us
By doing something crazy,
Like making pancakes for supper. (Bilgere, 2006, p. 41-24)

The subject forms the fondest childhood memories around the dinner table. Besides sharing food with family members, he does his assignments, learns a new language, plays games and, with his siblings, makes the Eastern preparations at the table. It is also this very table at which the mother drinks a whole bottle of wine and weeps uncontrollable tears during anxiety attacks. While the suffering mother traumatizes the children, they attempt to pacify her by doing the household chores and become well-behaved about everything. Unlike the father who prefers whisky, the mother drinks wine, which is typically considered as the feminine drink. By comparison with the father, the mother might display the tendency to become alcoholic even though she drinks to narcotize the sudden episodes of intense anxiety and fear. The mood swings of the mother last for a few hours and, after that, she cooks pancakes for supper in recompense for the little sacrifices the children have made. Pancakes are in this regard deemed the signs of her cheerful mood and a well-deserved reward for their efforts. They are associated with childhood happiness and the mental health the mother regains.

In "Royalty" from *Imperial* (2014), the author recounts how the mother grows up in a family struggling with financial problems and how she is taught to cope with the emotional scars the trauma of poverty brings about. He accordingly shares with readers his anxiety about food insecurity and financial instability subsequent to the parental separation.

I realize it is actually my mother
who is controlling me from beyond the grave,
from the throne of her icy imperious contempt
for what she'd call white trash,
because she came from a miserable little farm
in Illinois, and was poorer than the kids
in the grubby miserable town who ridiculed
her faded, hand-me-down dresses,
and her crooked teeth, and her worn-out shoes
with cardboard plugging the holes in the soles,
which in turn made her own mother crazy

with guilt and shame and helpless inadequacy,
causing her to make my mother believe
she was better than those people,
descended from finer, vaguely aristocratic stuff, (Bilgere, 2014, p. 44-45)

The mother descends from a farmer family and spends her childhood in poverty, which leaves a residue of pain in her later life. She is taught to adopt a neurotic attitude so as to restore her pride and comes to believe that she is better than the other kids who, with a wry grimace, make fun of her physical appearance and ragged, second-hand dress. The mother develops a neurotic character owing to these adverse life conditions, and the subject believes that his personality traits are innate. Likewise, he displays a cold contempt for some people. The subject develops object relations, apart from his relationship with the act of eating and food, with regard to the mother as the primary object/the first other. In a way, his unconscious and identity is formed by the unconscious of the mother whilst his actions seem to be determined by the childhood experiences of the mother. Grandmother accordingly plays a crucial role in forming the character of the mother. Object relations of both the mother and the son are formed and established by the mother as the primary object in this regard.

which was the same story
my mother told my sisters and me
as she raised us, after the divorce,
on food stamps and hamburger helper. (Bilgere, 2014, p. 45)

By recounting her tragic story and her choice of defence mechanism to cope with the situation of being othered, the mother helps her children unconsciously internalize this attitude and overcome the feelings of inferiority and inadequacy induced by food insecurity and financial instability. In a way, the feelings of superiority compensate for the feelings of inferiority brought about by poverty. Regarding the socioeconomic status of the family, food preferences and food consumption following the parental divorce indicate that they are now lower-class individuals. At times, they suffer from food deprivation and malnutrition owing to the lack of permanent employment and financial security and apply for food stamps provided by Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP).

From the same collection, "Lobsters" is another poem wherein Bilgere, by means of food, opens up about her mother's tumultuous marriage and how she rises from poverty to wealth and ends up a poor single mother with three children living on food stamps.

For my mother, lobster meant money,
dark-paneled restaurants, the plush ride.
Lobster travelled with mink, first class,
and later, when she'd lost everything,
she sang of lobster
in her wine-soaked tales of golden years. (Bilgere, 2014, p. 23)

The poem epitomizes how the socioeconomic status of the individual impacts on food choice and affordability of the food along with the places of food consumption. Dining at a restaurant with his wife, the poet remembers his mother as he breaks down and eats the lobster, and conveys

the symbolic meaning of the lobster for the mother who views food as an important aspect of identity. That food is a significant dimension of individual and cultural identity is accordingly suggested by Steel and Zinn (2017), who underline the fact that “Both in contemporary contexts and in remote antiquity, food and the ‘stuff’ of food – is central to people’s daily experiences, as it is to social reproduction, and their sense and expression of identity” (p.1). Hence, lobster is deemed a marker of social class and status, and, to the mother, is synonymous with elegant restaurants and expensive clothes. As the subject associates the lobster with the mother, the mother associates it with the era of prosperity as well as the prime of her life. Whilst the dish evokes a feeling of nostalgia for the mother, it melancholies the son by rekindling the bitter-sweet memories. As a subjective experience, the act of eating and the type of the eaten is thus shaped by the psychology of the eater.

In the old photographs
lobsters like these sat
with my mother and father
at the best table at Rugerri’s.
The war was over,
business never better,
so *Nephropidae* flew all the way
from Boston to St. Louis to celebrate
with my parents, my dad with his scotch
and cigarette, my mother’s cloche
by Chanel, dress by Dior, clutch by Vuitton,
the lobsters decked out in their best
cephalothorax, their finest antenulles,
mandibles buffed to a fair-thee-well. (Bilgere, 2014, p. 23-24)

The poet emphasizes the relationship between food choice and the socioeconomic status of the individual. He accordingly refers to the fact that clothing serves as a marker of social class as “Dress was capable of signifying one’s culture, propriety, moral standards, economic status, and social power, and so it became a powerful tool to negotiate and structure social relations as well as to enforce class differences” (Medvedev, n. d.). Hence, as a married woman from upper class, the mother consumes expensive seafood at an Italian restaurant and wears the most expensive clothes. As “people use clothing to express class identities” (Nenga, 2003, p. 169), the mother particularly puts on clothes of top brands that signify her position in the social hierarchy. As for the father, the black-and-white photograph captures him with Scotch whisky and cigarettes, which is another indicator of the class distinction. A further dimension of the phenomenon of food is that food choice, food consumption and food intake vary with temporality and spatiality. Eating out and having lobster for dinner are regarded as a privilege of upper-class members in that period, and the poet, as a middle-class subject, can dine out and eat lobster. In a way, this reveals the characteristic of food as a commodity, and “The commodity nature of food became much more pronounced as capitalism grew and conquered most of the world’s societies” (Magdoff, 2012, p. 16).

whose own marriage cracked under pressure,
 steamed and fizzled while my father drowned
 in scotch, and after he lay
 in his own dark cauldron,
 after the money had bled away, my mother
 would now and then scrape together enough
 to buy a lobster and amaze my sisters and me
 by bringing home a stunned, slow-moving
Nephropidae, huge and prehistoric in our tiny kitchen,
 his great claws clownish and helpless in their rubber bands. (Bilgere, 2014, p. 24)

The poet makes an analogy between the failing marriage of his mother and the boiling lobster and uncovers the reasons for the eventual divorce: financial pressure and living with an alcoholic spouse. Major changes in eating behaviour¹ of the mother occurs due to social class mobility which is conceptualized as:

Social class mobility can occur as people transition from their parents' class to their achieved class (*intergenerational* mobility) or during adulthood as careers advance or decline (*intragenerational* mobility). Class mobility reflects more than just a simple job or career change. It represents movement across broad social class divisions leading to losses (i.e., down-ward mobility) or gains (i.e. upward mobility) in social class position and the rewards, resources, and prestige associated with those positions" (Houle, 2010, p. 758).

Hence, following the transition from the upper to the working or lower class, the mother is compelled to make changes in her eating habits, food choice and places of food consumption. Seafood consumption becomes a luxury she cannot afford, yet, to make her children happy and have a taste of the lobster, she buys one with her small savings and cooks it in her tiny kitchen. Lobster is no less than a feast for the children and the mother who celebrates this occasion with a glass of wine.

"Corned Beef and Cabbage" from *The Good Kiss* (2002) predicates the nostalgic atmosphere of the kitchen and the redeeming power of the act of cooking. Hence, with the aim of creating a state of unity with the mother, the subject enters the kitchen, uses the mother's knife and begins to cook. In a way, the kitchen turns into the maternal space whilst the act of cooking and the cooked serve as the substitute for the already dead mother.

I can see her in the kitchen,
 Cooking up, for the hundredth time,
 A little something from her
 Limited Midwestern repertoire.
 Cigarette going in the ashtray,
 The red wine pulsing in its glass, (Bilgere, 2002)

¹ Eating behaviour is explained as "Eating behavior is a complex interplay of physiologic, psychological, social and genetic factors that influence meal timing, quantity of food intake, food preference, and food selection" (Grimm & Steinle, 2011, p. 52).

For the subject, the kitchen, by rekindling warm memories about childhood, provides a realm to be reunited with the mother object. Thus, to reexperience the presence of the mother, he remains in the kitchen and dreams of her cooking habits and her manner of drinking wine and smoking while cooking. The kitchen is thus transformed into a safe motherly space, uniting the subject and the object.

A warning light meaning
Everything was simmering
Just below the steel lid
Of her smile, as she boiled
The beef into submission,
Chopped her way
Through the vegetable kingdom (Bilgere, 2002)

The subject remembers the mother through the prism of food and the act of cooking. He draws an analogy between the simmering stockpot and the tumultuous inner world of the mother. Under the guise of the mechanical smile there are anxiety, resilience, pain and womanly pride. As for the cooked food, she makes corned beef and cabbage, and the son follows the recipe of the mother to achieve a state of oneness with her.

With the broken-handled knife
I use tonight, feeling her
Anger rising from the dark
Chambers of the head
Of cabbage I slice through,
Missing her, wanting
To chew things over
With my mother again. (Bilgere, 2002)

As the subject associates food and the kitchen with the mother, he accordingly links the act of eating with her. He achieves unity with the mother by eating and cooking. Hence, eating becomes comfort eating whilst food is transformed into comfort food, and they both serve as substitute for the lack of the mother. The acts of eating and cooking fill the aching black void left by the physical absence of the mother.

As indicated by a careful scrutiny of the excerpts from the selected narratives, George Bilgere, in his poetry, presents and represents object-subject relations by means of food. Food first and foremost serves as a marker of social class and income level of the family whilst food preferences reflect the concept of social mobility. As a subject, the poet's relationship with the act of eating and food is formed by the primary object, mother, who accordingly acts as the first other. The subject thereupon seeks to recuperate the loss of the mother with food along with the acts of eating and cooking. In a way, for the subject, food provides the substitute for both the part and whole objects. The subject's relationship with food in this regard parallels his relationship with the mother as the primary object.

The poet seems genuinely fond of eating, which signifies that he has the oral personality traits as suggested by Freud in relation to the theory of psychosexual development. This might be

explained as the reason for his fondness for eating and hearty appetite for food. His relationship with the part object at oral stage lays the foundation for his passion. With regard to the teachings of Kristeva, it might be said that the primary act of eating at this stage is replaced by the act of speaking following the stage of weaning. As the mouth that eats becomes the mouth that speaks, the subject, following the matricide, retrieves the lost mother as signs and identifies with, not the mother as the lost object but the third party, and produces a narrative form. Hence, he achieves in forming subjectivity and existing in the symbolic. The narrative, similar to food, provides a maternal realm for the writing subject.

The subject experiences two main types of losses: the primary loss of the maternal object in the form of the loss of the part and whole objects and the actual loss of the mother in the form of death. He compensates for the primary loss by mastering signs and in this regard the good breast is replaced by language. Whilst the act of eating is replaced by the act of speaking and then by the act of writing, the subject attempts to find the lost mother/maternal object in words. Regarding the latter, it might be said that the subject gets over the loss of the mother and copes with her absence by cooking and eating. In a way, the acts of cooking and eating serve as a substitute for the mother. By cooking and eating, the subject achieves a state of oneness and unity with the lost mother.

The subject's object relations and food relations go hand in hand. Object relations regarding the mother, father, siblings and wife are conceptualized as variety of food products within the narrative. The father is always associated with and remembered for alcoholic beverages whilst the mother, as the nourishing maternal body, is equal to food and is associated with nourishment. The subject remembers the mother for her cooking, her presence in the kitchen, and her way of chopping and dicing vegetables whilst he forms and reveals the bond with his siblings through food, the act of eating and communal eating. Subject-object relations are conceptualized in the form of ingestion, digestion, production and consumption of food.

The relationship with food might be deemed comfort food whilst eating behaviour might be construed as comfort eating and, more precisely, emotional eating. The foods in the narratives are mentioned in connection with childhood, the family home, the mother and siblings. So, the food is intimately related with nostalgia and evokes bitter-sweet memories. The eating and the eaten, and the cooking and the cooked provide a realm to achieve a state of oneness/unity with these memories and the objects. The psychological mechanism for comfort eating might thus be explained in relation to the presence of both positive and negative emotions. The subject consumes comfort food as he feels a wistful longing for the past and, more particularly, for the mother along with maternal tenderness and affection. He accordingly cooks the food associated with the mother so as to reunify with her. Overall, food consumption and food preparation offers the subject comfort.

Apart from food consumption, the subject derives comfort from writing and speaking about food. He looks back on those years and recounts his childhood by means of food. And in this regard, he uses food as a metaphor. In "Tosca", he mentions pork chops, and in "The Table", there is a variety of dishes as pork chops, mashed potatoes, fish sticks, fried Spam, chicken pot pies and pancakes. In "Royalty", he refers to food stamps and hamburger helper whilst in "Lobsters", he, dining at a restaurant, shares his knowledge of lobsters with readers. In "Corned Beed and Cabbage", he follows the mother's recipe and makes beef and cabbage. The subject, after all those years, still remembers every single detail about his childhood and the food he had at a specific time. In addition to traumatic memory, this might be construed as his interest in food, and the

deprivations of childhood might be said to kindle this interest. Besides, food is etched into his memory. Food transports the subject back to the past, to the childhood, and the aroma and the flavour of the food evoke the memories. Hence, eating is not simply a physical act in the life of the subject; it is linked to a specific time, place and person and gives the subject a real sense of belonging. In the last analysis, food alleviates anxiety, melancholy and sadness.

Conclusion

In his poetry, the American poet George Bilgere recounts certain moments from the past and never forgets to mention the food in connection with these moments and incidents. Readers are not only provided details about an episode in his life but also about the types of food he had. Within this context, food serves as a vessel of memory, a marker of social class, a sign of financial difficulties and a symptom of changing moods. At times, food becomes a reward for the children whilst it rarely provides a delicious feast. Most of the times, the food is consumed to satisfy hunger. Generally, the family consumes processed or highly processed food, such as fried Spam, fish sticks, corned beef, hamburger helper and chicken pot pies. They seldom consume unprocessed healthy foods owing to financial instability. The consumption of cheap and processed foods thus causes malnutrition. Apart from the quality, quantity and variety of food, the role it plays in object relations is accordingly significant. For the subject, food consumption and food preparation add another layer to the bond with the objects. Commensality, namely communal eating, promotes family togetherness and nourishes not only the body but also the soul. Eating serves as a means to nourish and connect in this regard. As for the act of cooking, it is important to emphasize that cookery brings the subject comfort and enables him to recapture a sense of unity with the mother. Food is in the final analysis memory and a mirror that reflects the past and the common experience of eating and cooking.

References

- Bilgere, G. (2002). Corned Beef and Cabbage. Retrieved August 8, 2024 from <https://www.poetryfoundation.org/poems/52248/corned-beef-and-cabbage>
- Bilgere, G. (2002). *The good kiss*. Akron: The University of Akron Press.
- Bilgere, G. (2006). *Haywire*. Utah: Utah State University Press.
- Bilgere, G. (2014). *Imperial*. Pittsburgh: The University of Pittsburgh Press.
- Coccaro, E. F. (2000). Intermittent explosive disorder. *Current Psychiatry Reports*, 2, 67-71. <https://doi.org/10.1007/s11920-000-0045-z>
- Delville, M. (2008). *Food, poetry and the aesthetics of consumption*. New York: Routledge.
- Dubé, L., LeBel, J. L. & Lu, J. (2005). Affect asymmetry and comfort food consumption. *Physiology & Behavior*, 86, 559-567. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0031938405003410?via%3Dihub>
- Field, E. (2006). Foreword. In G. Bilgere, *Haywire* (pp. xi-xiv). Utah: Utah State University Press.
- Grimm, E. R. & Steinle, N. I. (2011). Genetics of eating behavior: established and emerging concepts. *Nutrition Reviews*, 69 (1), 52-60. <https://doi.org/10.1111/j.1753-4887.2010.0>
- Gupta, A. (2021, August 11). The social utility of scotch whisky. Retrieved from <https://www.anigup.com/post/the-social-utility-of-scotch-whisky>
- Houle, J. N. (2010). The psychological impact of intragenerational social class mobility. *Social Science Research*, 40 (3), 757-772. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2010.11.008>
- Janssens, A. (1997). The rise and decline of the male breadwinner family? an overview of the debate. *International Review of Social History*, 42, 1-23.
- Kristeva, J. (1989). *Black sun: Depression and melancholia*. (L. S. Roudiez, Trans.) New York: Columbia University Press.

- Lemle, R. & Mishkind, M. E. (1989). Alcohol and masculinity. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 6, 213-222. [https://doi.org/10.1016/0740-5472\(89\)90045-7](https://doi.org/10.1016/0740-5472(89)90045-7)
- Magdoff, F. (2012). Food as commodity. *Monthly Review*, 63 (8), 15-22. https://doi.org/10.14452/MR-063-08-2012-01_2
- Medvedev, K. (n. d.). Social class and clothing. Retrieved from <https://www.encyclopedia.com/fashion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/social-class-and-clothing>
- Nenga, S. K. (2003). Social class and structures of feeling in women's childhood memories of clothing, food, and leisure. *Journal of Contemporary Ethnography*, 32 (2), 167-199. <https://doi.org/10.1177/0891241602250884>
- Nunez, K. (2020, March 27). What is oral fixation? Retrieved from <https://www.healthline.com/health/oral-fixation#Oral-fixation-definition>
- Oglesby, C. (2022). The kitchen: Just a place where we make food? Retrieved from <https://www.anthropologyofarchitecture.com/new-page-47>
- Olvera, R. L. (2002). Intermittent explosive disorder epidemiology, diagnosis and management. *CNS Drugs*, 16 (8), 517-26. <https://doi.org/10.2165/00023210-200216080-00002>
- Parkin-Gounelas, R. (2001). *Literature and psychoanalysis: Intertextual readings*. Hampshire: Palgrave.
- Rogers, A. (2014). Poet George Bilgere embraces his lot in life. Retrieved August 8, 2024 from <https://www.spokesman.com/stories/2014/apr/07/poet-george-bilgere-embraces-his-lot-in-life/>
- Spence, C. (2017). Comfort food: A review. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 9, 105-109. <https://doi.org/10.1016/j.ijgfs.2017.07.001>
- Steel, L. & Zinn, K. (2017). Introduction. In *Exploring the materiality of food 'stuffs': Transformations, embodiments and ritualized consumption*, (pp. 1-11). New York: Routledge.
- Stone, A. (2012). Against matricide: Rethinking subjectivity and the maternal body. *Hypatia*, 27 (1), 118-138.
- Storr, A. (2017). *Freud: Kısa bir giriş*. (N. Aydemir, Trans.) İstanbul: Alfa.
- Troisi, J. D. & Gabriel, S. (2011). Chicken soup really is good for the soul: "comfort food" fulfills the need to belong. *Psychological Science*, 22 (6), 747-753.
- Whiskey and masculinity, a cultural exploration. (2023, November 13). Retrieved from <https://www.giveadram.net/posts/whiskey-and-traditional-masculinity>

CREATIVITY AND TRANSLATION

YARATICILIK VE ÇEVİRİ

Rabia AKSOY*

Introduction

The concepts of creativity and translation are closely linked and have crucial significance in language and communication. The translation changes written or spoken communication from a source to a target language. Creativity, conversely, pertains to the capacity to produce works of art, creative concepts, or forms of expression.

Initially, translation may appear to be a simplistic procedure of replacing lexical units or expressions from one linguistic system to another. Upon closer examination, it becomes apparent that translation is not solely a matter of rote execution but rather a multifaceted and imaginative undertaking.

Expressing the essence and meaning of a text from one language to another poses several challenges for translators. Translators should effectively move through cultural details, idiomatic phrases, linguistic frameworks, and rhetorical strategies. A profound comprehension of the source and target languages and their respective cultural contexts is imperative.

The translation process uses creativity by translators to generate a target text (TT) that is both equivalent and captivating while successfully encapsulating the source text's (ST) fundamental meaning. A skilled translator aims to replicate the influence and outcome of the source text while guaranteeing its relevance to the intended readership. It is imperative to devise inventive approaches for expressing the stylistic components, tone, and affective details inherent in the source material.

Translators frequently experience an obstacle where they must determine whether to prioritise faithfulness to the source text or employ a degree of artistic freedom to adapt the translation to the destination language and cultural context. The act of translation presents numerous chances for translators to prove their creative skills through rational choices about lexical choice, grammatical structures, and artistic references, all essential in producing an impactful and culturally suitable translation.

Furthermore, translation can be seen as a form of creative expression. The role of translators is not limited to just being agents. Instead, they actively contribute to forming and altering the text, involving themselves in a dynamic process of interpretation and recreation. The translators apply

* Asst.Prof.Dr., Department of Western Languages&Literatures, English Language&Literature, Çankırı Karatekin University, Türkiye

E-mail: rabiaksoy9@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9074-7428>

their personal experiences, language skills, and artistic perception to the translation process, revitalising the translated item.

As such, translating artistic works, including but not limited to literary pieces, poems, and promotional content, necessitates an additional level of ingenuity. The task of translators extends beyond the transmission of information, as they are also required to accurately reproduce the ST's stylistic, tone, and artistic features. The translators should employ innovative techniques to modify metaphors, wordplay, and cultural references, guaranteeing that the translated material elicits a similar reaction from the ST's intended readership.

In line with these approaches, in this study, first, the concepts of creativity and translation will be explained, and creativity theories, the translator's creativity, and the translation strategies of Lawrence Venuti will be expressed afterwards.

Methodology

This study aims to investigate the relationship between creativity and translation. The study will be grounded in the theoretical framework of creativity in translation studies and Venuti's approach to (in)visibility. The present study aims to elucidate the intersection of creativity and translation. To this end, the primary emphasis will be on providing an in-depth explanation and assessment of essential theories. After that, this study will provide theoretical background information on the translators' strategies within the scope of academic approaches.

Creativity

Creativity is the ability to make or otherwise bring into existence something new, whether a new solution to a problem, a new method or device, or a new artistic object or form.¹ Throughout history, renowned intellectuals have thought about creativity and its essence. Various academic disciplines have investigated this phenomenon, including psychology, education, neuroscience, history, sociology, economics, engineering, and other scholarly fields. Despite years of extensive research, there continue to be ongoing discussions about it.

According to Gentzels and Jackson (1962, as cited in Gran, 1995) creativity is characterised by being typically perceived as distinct and unrelated. According to Mednick's (1962) definition, "creativity" is the capacity to generate latest combinations. Taylor (1966) characterises innovation as a transformative process that creates an original product. Similarly, Bruner (1962) defines creativity as developing an original concept or development that elicits surprise. May (1959) nationalises innovation as a process bringing about a new creation. According to Parnes (1972), behaviour is responsible for generating a product or outcome that is both distinctive and valuable (cited in Ozeroff at all 1995: 147).

According to Kaufman and Sternberg (2007, cited Kaufman, J.& Sternberg, J. 2010), most definitions of creative ideas consist of three distinct aspects. Initially, innovative concepts ought to embody authenticity, uniqueness, or originality. Secondly, innovative concepts possess a superior level of excellence. Thirdly, creative ideas should align with the given task or necessitate a revaluation of said task. Prominent scholars have published many significant written and edited works they have authored in the past decade. Some studies that exemplify this concept are Dorfman, Locher, and Martindale's (2006) study, Piirto's (2004) research, Puccio, Murdock, and

¹ Creativity, Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/creativity>/May 2, 2024

Mance's (2006) investigation, Runco's (2007) analysis, Sawyer's (2006) examination, Simonton's (2004) inquiry, and Weisberg's (2006) exploration. Kaufman's (2009) publication furnishes an exhaustive exposition of contemporary literature (Kaufman, J. & Sternberg, J. 2010, xiv)

Theories of Creativity

As cited in in the field of theoretical perspectives on creativity, it is crucial to differentiate between internal and external frames of reference, (Stein 1953, Kozbelt cited at al. 2010). The differences facilitate a more precise comprehension of the examined theories' extent, characteristics, and challenges. The prevalent differentiation that has been made is between the Big C, which refers to eminence, and the little c, which pertains to everyday occurrences. The term "Big-C Creativity" relates to clear and distinct instances of creative manifestation, such as the poetry of Dickinson, the jazz of Coltrane, and the psychology of Freud. As proposed by Richards (2007), the concept of little creativity relates to the creativity exhibited in daily life's routine aspects. This form of creativity is not limited to a select few but is accessible to the general populace (cited in Kozbelt at all 2010: 23).

As with classifications, Big-C and little-c can be overly simplistic and fail to capture the complexity of certain situations. Paradoxically, the categories may be extensive in some cases and too narrow in others. There are qualitative differences between each of the levels above of creativity. Nevertheless, this approach carries the potential drawback of neglecting the assessment of creative potential and more subjective manifestations of creative encounters. Kaufman and Beghetto (2009) proposed incorporating two supplementary categories (mini-c and pro-c) to overcome the inadequacy of the conventional dichotomy. The categorisation of mini-c aids in distinguishing between the objective and subjective manifestations of little-c creativity, as posited by Beghetto and Kaufman (2007). This categorisation allows for the recognition of the more personal or subjective forms of creativity, as described by Runco (1996, 2004b), which may be internal, mental, or emotional, as outlined by Stein (1953) and Vygotsky (1967/2004). The inclusion of the pro-c category serves to differentiate the intermediate field creativity that lies between the fields of little-c and big-c creativity. The pro-c category accommodates creators at a professional level, including professional artists, who have not achieved or may not achieve distinguished status. These individuals possess a higher level of knowledge, motivation, and performance than little-c creators, who engage in creative activities for leisure and pleasure. Using these four categories in the comparative analysis of theories is advantageous in elucidating the resemblances and distinctions in the emphasis and extent of creativity theories. The use of types can aid in contemplating prospective associations and future paths while emphasising the challenges of approaches (cited in Kozbelt at all 2010: 24).

Translation

In Derrida's (1982) analysis, translation is an approach that involves replacing the language components that make up the source text with a series of linguistic units in the target language, which the translator provides depending on their interpretation of the text. The concept "which means" is derived from the interplay and distinctions between signifiers, which can extend indefinitely. Therefore, meaning is always characterised by differentiation and delay and is never immediately present as a single entity (cited in Venuti, 2008:13).

The translation is a process that entails the conversion of an original written text, referred to as the ST, from one verbal language, known as the source language (SL), to a written text in a different spoken language, referred to as the TT, in the target language (TL). The concept “translation” encompasses various connotations, including the general subject area, the resultant output (i.e., the translated text), and the actual translation production process. According to Roman Jakobson’s crucial work *On Linguistic Aspect of Translation*, there are three categories of translation, one of which is known as “interlingual translation.” This type of translation involves interpreting verbal signs in a language other than the original one. The two categories are “intralingual translation,” which entails rewording verbal movements using the same language, and “intersemiotic translation,” which involves interpreting verbal signs using non-verbal signals (Jakobson, 1959/2004: 139, cited in Bassnett, 2005: 23).

The conventional area of interest in translation studies is interlingual translation, which pertains to transferring meaning between two distinct verbal languages. Interlingual translation can be observed when we change an expression, summarise, or reword a text within the same language. In addition, the phenomenon of intersemiotic translation pertains to translating a written text into other forms of expression, such as music, film, or painting. Nevertheless, it is essential to note that the field has other focuses. The concept of “translation proper”, and the assumption of the constancy of source and target have recently been identified as in question. As a result, there is fundamental research into the definition of “translation” and its distinctions from “adaptation,” “version,” and other related terms. According to Antony Pym’s (2004) perspective, distinct “discontinuities” exist in particular emerging practices, such as translation-localization. Most of the theoretical framework presented in this discourse is derived from a Western standpoint. Furthermore, Maria Tymoczko (2005, 2006) offers an alternative perspective by examining the distinct terminologies and metaphors employed in translation by various cultures, which reflect their unique “national orientation.” Consequently, the objective of reaching exact lexical correspondence with the ST may not be universally embraced, particularly in translating sacred and literary works (Halverson 1999, Pym 2004, Tymoczko 2006, cited in Munday: 5).

Octavio Paz (1971) asserts in his work that the reason for translation is based on the concept that all texts form a component of a literary system that is descended from and connected to other systems. According to Paz, these texts are essentially “translations of translations of translations” and adds that each written work possesses its distinctive characteristics while simultaneously serving as a translation of a pre-existing text. The concept that language is inherently translational lies in the fact that it is fundamentally derived from two sources: the nonverbal state and the process of sign and phrase translation. As such, no text can be considered entirely original, as each sign and phrase are a translation of another. Hence, this assertion can be reversed while maintaining its soundness: each translation possesses a unique quality, translating all texts original. Thus, each translation can be considered an invention and therefore represents a distinct text, at least to a certain extent (cited in Bassnett, 2005: 46).

Creativity of the Translator

Some scholars, including Gideon Toury and Theo Hermans classified methodological and methodological factors for translation studies through a series of studies. Likewise, André Lefevere and Lawrence Venuti have delved into cultural and historical aspects of translation. Lefevere initially formulated his definition of translation as refraction, which presents a more intricate

framework than the traditional concept of translation as a mere reflection of the ST. The author's perspective on translation as refraction entails a rejection of any expressed conceptualization of the translation process. According to his claim, texts should be regarded as intricate systems of signification within reach. Lefevere observed that a significant portion of the theoretical discourse on translation originated in translating between European languages. He emphasised that the challenges associated with the comprehensibility of linguistic and cultural codes become more pronounced when we venture beyond Western frontiers. Lefevere's later work delved deeper into his concern with the symbolic aspects of translation. He began to investigate what he referred to as the conceptual and textual frameworks that restrict the creative freedom of both writers and translators. He alleged that the challenges encountered in the translation process are not solely due to differences in language but are also a result of differences in these frameworks (cited in Bassnett, 2005: 8).

Cultural references determine the creation of reality in the ST and TT, and the translator's ability to manipulate these items is a crucial factor in achieving a successful outcome. According to Lefevere, using cultural references based on Pierre Bourdieu's concept of cultural items emphasises the translator's creativity as it involves an imaginative, creative approach.

Similarly, Venuti emphasises the importance of the translator's creativity and their actual presence in translation. The investigation of the translator's visibility has gained a significant reputation in the last twenty years; it can be regarded as a separate area of advancement within the broader subject. From Venuti's perspective, translation, which is committed to both the source and target cultures, serves as a reminder that no interpretation can be considered final. The act of translating is inherently precarious, potentially disruptive, and always carries weighty implications. During the 1990s, the traditional role of the subservient translator transformed, giving way to the emergence of the visibly manipulative translator. This new viewpoint of translator is admitted as a creative artist who skilfully mediates between cultures and languages. In 1991, Susan Jill Levine referred to herself as a "subversive scribe" a concept that anticipates Venuti's perspective on the translator as a potential for cultural transformation. Levine's publication exemplifies an additional value of investigation in the field of translation studies that centres on the ingenuity and individuality of the translator. Additionally, various translation scholars, including Anthony Pym, Douglas Robinson, Mary Snell-Hornby, Venuti have emphasised the significance of the translator's role through their written works. Subsequently, two distinct factors can be traced to the current prioritisation of creativity and subjectivity. Firstly, the growing importance of research about the ethics of translation. Secondly, a detailed focus on the broader philosophical principles that serve as the foundation for translation Jacques Derrida's reinterpretation of Walter Benjamin's work made it possible to reconsider the significance of translation (cited in Bassnett, 2005: 9).

Likewise, Walter Benjamin in his work of *The Task of the Translator* (1968), the concept in question has significantly impacted institutional perspectives regarding translation, causing extensive discourse and being distinguished by its "closed narrative" and "implicit proof." The article in question has acquired the status of an enigmatic piece of literature. Identifying the functional equivalence between the ST and the TT. The fundamental nature of a literary work does not primarily involve conveying information or communication but instead resides in its capacity to be translated. The regulations and principles governing the translation process are considered a "form" that should be diligently pursued within the ST. The origin of translation can be traced back to the ST. Hence, the authentic translation is characterised by its transparency, as it refrains

from concealing the source material and does not impede the illumination it provides. When regarding this matter, it is imperative that the language used upon arrival remains receptive to the input of the ST. Translation can be considered a form of transformation that changes the ST and impacts the native language as it is conveyed through a foreign language. Thus, fundamental to this concept is the conviction and pursuit of a linguistic system that transcends natural languages and embodies a state of “unadulterated essence.” The role of a translator is not to transmit or communicate the content of a text but rather to try to preserve the enigmatic essence inherent in the ST. In doing so, the translator creates a new iteration of the text that is in harmony with the literary formation of the ST, thus ensuring its longevity. Ultimately, the concept of “pure language” is being discussed. The concepts mentioned above denote various roles that translators can undertake in communication. In short, these tasks of the translator include communicator, critic, linguist, descriptor, encoder, saviour, transponder, translator, speaker, re-reading, rewriting, interviewer, mediator, and commentator (cited in Venuti, 2004: 15-23).

Creativity in Translation

Within the field of translation studies, there has been a significant change in the understanding of translators from being only considered translators to those who are recognised as textual creators in their regard. Scholars who have broadened their comprehension of translation beyond linguistics have faced challenges discerning the distinctions among translation, adaptation, versions, and rewriting. The wide range of the writing-translating range has been acknowledged. Given this concept, it is crucial to re-evaluate this ongoing range’s artistic aspects of translation, particularly in literary translation. Theodore Savoury has identified a field in which translators can apply their expertise, which involves the existence of many possibilities from which the translator has to choose one. The translator’s requirement to exercise their informed judgment distinguishes the discipline (Savoury, 1957, cited in Loffredo et al. 2006: 97).

Nevertheless, according to Octavio Paz, “the significance of making choices in the execution of this craft, the actualisation of the art, commences solely upon replicating the corporeality of the symbols, encompassing their tangible attributes” (Honig, 1985, cited in Loffredo et al. 2006: 97). The disparities arising from this contradiction, particularly in literary translation, necessitate the translator to rely on their ingenuity to overcome them. Furthermore, translation ceases to be just a search for a resolution and instead becomes a process of generating explanations. Hence, selecting among alternatives does not necessarily entail that translators should create options based on their translation abilities, i.e., creativity. Thus, literature translation should not be reduced to or thought of as an activity of mere replacement; it becomes one of recreation. From a particular perspective, specific components, or aspects within the TT will inevitably be unfamiliar to the ST. The translator is a crucial and unavoidable source for filling in the gaps in the translation process (Loffredo&Perteghella, 2006: 97).

The concept of “creativity in translation” refers to the capacity of a translator to surpass the literal translation of words and express the ST’s fundamental meaning, manner, and contextual subtleties while submitting it to the receiving language. The process entails employing strategic and inventive decisions to communicate the initial message effectively and imaginatively. The following are several facets of creativity as they pertain to the practice of translation: Firstly, the process of converting idiomatic expressions and cultural references from one language to another. Secondly, these features are frequently unique to a given language or culture and may lack direct counterparts in the intended language. A professional translator employs innovative techniques to

communicate the intended message effectively by using idiomatic phrases or cultural references that connect with the intended recipients. Thirdly, they modify humorous concepts. The perception of humour is a subjective phenomenon, and its translation may pose a significant challenge. A proficient translator possessing creative skills can comprehend the social context of the ST's items and devise corresponding linguistic devices that are likely to strike an association with the intended recipients. Finally, identifying equivalent expressions can be challenging, as specific items or phrases in the source language may need a more complex translation in the target language. In cases of this nature, the translator finds alternative linguistic formulations, metaphors, or analogical constructs that effectively communicate the intended meaning or elicit comparable affective responses.

Lawrence Venuti's Strategies for Creativity and Translation

Venuti's (1995) primary focus is on the intervening actions of translators, both in the SL and the target culture. He criticises the prevalent acceptance of "fluent translations" as successful works in Anglo-American culture. Venuti advocates that translation of texts without looking up its genre, are considered satisfactory by most of interpreters when they exhibit fluency. This fluency is characterised by the lack of any linguistic or stylistic specialities, which creates a sense of transparency and reflects the impression that the transmission accurately gives the impact of the source text's writer's characteristics, intention, or the basic meaning of the target text. He argues that such translations are perceived as the "original" rather than a translation (Venuti, 2008, Int.).

Venuti expresses his strategies by the prevalent individualistic conception of creation in British and American societies is a factor in the translator's invisibility. According to this concept, the author exercises free expression of their ideas. The act of writing is often perceived as a genuine and natural expression of one's emotions and thoughts, devoid of external influences such as language, culture, and society that could potentially complicate the author's authenticity. This perspective on authorship presents two negative effects on the interpreter. The translation is commonly understood as a secondary reflection. This implies that the foreign text is considered the original, an authentic and accurate reflection of the writer's characteristic and viewpoint. In contrast, the translation is considered as a transcription. Conversely, the act of translation necessitates eliminating its subordinate position by achieving transparency, thereby creating the impression of the author's presence, and allowing the translated text to be regarded as the original. Emphasising these implications does not entail advocating for the translator to be regarded as similar to the foreign author. Maintaining the distinction between translations and original compositions is crucial, as they differ in purpose and impact. This categorical differentiation serves as a valuable tool for characterising different writing strategies. The critical point of this issue is that the specific character of the translator's authorship has not been clearly articulated, resulting in the perpetuation of the belief that the translator's creation is inadequate due to the absence of authorial originality (Venuti, 2008: 1).

Likewise, Venuti asserts that translations that are rendered fluently lose their status as translations because they are presented to the target readers in a manner that suggests they were originally composed in the target language. In line with his assertion, in instances where translated texts are not readily identifiable, translators may be relegated to a state of invisibility, emphasising how inferior they are in relation to authors.

Following the emergence of Venuti's translation strategies, several scholars have directed their attention towards the "invisibility of translators" and have considered the possibility of visible interventions made by translators. While Venuti's focus on translational visibility is widely recognised as valid, several scholars investigating the same topic have noted that visible interventions are naturally subjective and may differ depending on the text's form and content. Pym (2010) critically analysed Venuti's views in *The Translator's Invisibility*, as evidenced by his published review. Pym's article discusses Venuti's suggestion that translators should introduce improvements in the TT to emphasise the translated work's foreign context and make the translator's presence more apparent. Pym's critique of Venuti relates to the lack of specific instances that support the efficacy of said interventions and the potential enhancement of the profile of translators who are visible (2010: 2). Pym (2010) critiques Venuti's study on visibility, pointing out that there are certain deficiencies in his arguments. In particular, Pym argues that Venuti's emphasis on the Englishness of translated texts lacks consistent examples and valid measurements. According to Pym (2010), Venuti's aim is to achieve fluency and invisibility in translation and stay out of the underlying concepts associated with these ideals. Pym contends that Venuti advocates for creating novel and significant linguistic standards that may prove difficult to understand while simultaneously rejecting the linguistic ideology that seeks to provide accessible and easy-to-understand information to individuals of all ages (cited in Daştan, 2016: 24).

In sum, on a brief analysis of the theoretical strategies outlined in this study, it becomes evident that they share a common assertion: translation cannot be viewed as a process independent of external factors, including culture, politics, ideology, popularity, and financial considerations. As inferred from these strategies, they hold a significant position in shaping translational style or techniques, and it is evident that they take on mediating measures during the translation process. The scholars in this investigation have endeavoured to classify these intercessions and ascertain the rationales behind such behaviours. Despite their differing emphases on translational preferences, their analyses have shed light on a prevailing perception within translation studies. Their cultural and personal backgrounds influence creative, manipulative, or imperceptible translators' practices. These techniques can be identified to varying degrees depending on the type of text, context, or content of the original works.

Conclusion

It is widely acknowledged that each writer possesses a distinct style in translation. An experienced translator tries to faithfully convey the author's voice and style in the translated text. The task at hand necessitates a meticulous evaluation of the author's tone, use of literary devices, and syntax, followed by their appropriate adaptation in the translation language.

On the one hand, a close relationship exists between creativity and translation. Translators should possess a strong command of the source and target languages to effectively bridge cultural and linguistic gaps and use their creative abilities. By adopting creative approaches, translators can generate translations that transcend being copies and instead become dynamic and captivating pieces of creativity.

On the other hand, a creative translator aims to ensure unity and fluency in the target language by producing a translation that maintains readability and flow. The process of academic rewriting may entail the rearrangement of sentences, the reorganisation of paragraphs, or the modification of sentence length and structure to ensure the coherence and fluency of the text.

In conclusion, it is crucial to acknowledge that although creativity in translation is commendable, it can only be balanced with accuracy and fidelity to the original meaning. The main aim of translation is to accurately communicate the author's intended meaning while generating a written work that effectively connects with the readers in the created language.

Disclosure Statement

No potential conflict of interest was reported by the author.

Notes on contributor

Rabia Aksoy Arikan is affiliated with Çankırı Karatekin University, Türkiye where she works as an Asst. Prof. Dr. in the Department of Western Languages and Literatures, English Language and Literature. She wrote her dissertation as a PhD candidate within the scope of the PhD Program on Translation and Cultural Studies in English at Gazi University and graduated in 2020. She centred on the descriptive thesis Translations of Yunus Emre Poems into English, focusing on Turkish-English Translations, cultural references, and poetry translation. Her current research interests lie in the fields of translation in every aspect, including translation of cultural items, cultural studying research and literary translation.

References

- Bassnett, S. (2005). *Translation Studies*. Routledge: London & New York.
- Bishop, W. & Starkey, D. (2023). *Creativity*, University Press of Colorado; Utah State University Press Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt4cgr61.19>
- Brodie, G. (2022). *Creativity and translation*, *Translation Studies*, 15:2, 221-223, DOI: 10.1080/14781700.2021.1899979 URL: <https://doi.org/10.1080/14781700.2021.1899979>
- Creativity*, Retrieved from <https://plato.stanford.edu/entries/creativity/> May 2, 2024
- Creativity*, Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/creativity/> May 2, 2024
- Daştan, T.E. (2016). *Creativity in Translation: Analysis of Turkish Translations of Wordplays, Symbols and Codes in Dan Brown's Books*. (Master Thesis).
- Kaufman, J.& Sternberg, J. (2010). *Creativity the Cambridge Handbook of Creativity*, Cambridge University Press.
- Loffredo, E.& Perteghella, M. (2006). *Creativity and translation Perspectives on Creative Writing and Translation Studies*, Continuum: London & New York.
- Malmkjær, M. (2019). *Creativity and translation*, Routledge: UK
- Munday, J. (2008). *Introducing Translation Studies*. Routledge: London & New York.
- Ozeroff, A. B.& Kralova, J. (1998). *Translators' Strategies and Creativity*, Johns Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.
- Pym, A. *Venuti's Visibility*, January 1996, *Target* 8(1) DOI: 10.1075/target.8.1.12pym
- Venuti, L. (2004). *The Translation Studies Reader*. Routledge: London & New York.
- Venuti, L. (2008). *The Translator's Invisibility*. Routledge: London & New York.

FRAGMENTED WHOLE: INTERSECTION OF FRAGMENTS IN ARUNDHATI ROY'S *THE MINISTRY OF UTMOST HAPPINESS*

PARÇALANMIŞ BÜTÜN: ARUNDHATI ROY'UN THE MINISTRY OF UTMOST HAPPINESS ADLI ESERİNDEKİ PARÇALARIN KESİŞMESİ

Sezgi ÖZTOP HANER¹

Introduction

The world is getting a smaller place with the ever-sharper claws of globalization and neoliberalism, which are transforming the social framework of nation-states. Nations and nationalism, as were once apprehended, are passing through a decisive juncture where their mere existence is under critical observation. Therefore, in their book *Empire* (2001), Marxist theorists Michael Hardt and Antonio Negri remind us that imperialism and colonialism have been superseded by a new global form of sovereignty, which originates from the intrinsic connections between capitalism and expansion, stipulating disparity and hierarchy to operate (p. xiv).

This new form of sovereignty, a “network power,” is what Hardt and Negri entitle as “Empire.” which “is characterized fundamentally by a lack of boundaries: Empire’s rule has no limits.” (p. xii) Hardt and Negri conceive this limitless rule as extensive (across space and time) and invasive (within bodies and societies). The basic characteristic of Empire’s limitless rule is that there are not any spatial limits to its zone of impact: “[T]he concept of Empire posits a regime that effectively encompasses the spatial totality, or really that rules over the entire “civilized” world. No territorial boundaries limit its reign” (p. xiv). Under the current capitalist globalization, the concept of Empire as a new power regime and the exemplary form of biopower is “bathed in blood,” implying precisely the global form of war that appears as “always dedicated to peace- a perpetual and universal peace outside of history.” (p. xv). This is to say that biopower for Hardt and Negri implies the global condition of war which works through constant reproduction of “the idea of peace” as its “final aim” that lies in the realm of never reaching its essential or universal nature. In Hardt’s and Negri’s statement, the idea of biopower is therefore assumed to appear as the power of sovereignty and control of the entire world.

In the face of the gradual fading of the state as the sovereign political establishment in the growing globalization trends, the use of the term Global South has long ceased to be confined to a merely fixed geographical category. Instead, as Caroline Levander and Walter Mignolo (2011) argues, it is now a multifarious, non-rigid “entity that has been invented in the struggle and

¹ Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Kütahya, Türkiye.
sezgi.oztop@dpu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9687-5159

conflicts between imperial global domination and emancipatory and decolonial forces that do not acquiesce with global designs" (p. 3). Here, the Global South is characterized as a place carried through imperialism and decolonization. More precisely, as an invented metageography, the Global South comes to be both the focus of the dominant global imperial powers and their schemes and the locus of struggle between imperial domination and exploitation as well as anti-colonial consciousness.

At the same time, the term "Global South" introduces itself as a means intended for baffling the hegemonic world order. In the hierarchical power structure of Western modernity, it is the cultural and anti-colonial consciousness of Global South that rejects the hegemonizing nature of colonial modernity's socio-economic hierarchies. The Global South, with its massive diaspora, diverse cultures, subjectivities, and institutions, comprises its ontologies that do not get their worth from the West. Similarly, as a critical antidote to the homogenizing tendencies of globalization, "non-Western cosmopolitanism" works as a form of dissent against the failing models of nationalism promoted by Western imperialism and neoliberal globalization.

In *What is a World?* Pheng Cheah (2016) points out that the "tension between cosmopolitanism and globalization, [...], is most acute in postcoloniality because [...] capitalist globalization incorporates peoples outside the European world-system by violently destroying their worlds" (p. 12). For him, the commitment to reshape the world is most severely experienced within the postcolonial South. Therefore, globalization constructed reluctant and fragmented cosmopolitans in the Global South, who are coming from below and have been excluded from the upward social mobility that globalization assures.

Undertaking the challenges posed by neoliberal globalization and accelerated cycle of global migration in the late twentieth century, scholars have been determining cosmopolitanism's potential as a counter discourse to global corporate capitalism and nationalism. Correspondingly, what was "distinctively new about the revival of cosmopolitanism that began in the 1990s," states Pheng Cheah (2006) in his book *Inhuman Conditions: On Cosmopolitanism and Human Rights*, was "the attempt to ground the normative critique of nationalism in analyses of contemporary globalization and its effects" (p. 18). This is one of the reasons why some of these recent reformulations discover the new cosmopolitans to turn their eyes away from members of cultural and economic elites, but towards those who have been the victims of global economic forces over which they exercise little influence. The editors Carol Breckenridge, Sheldon Pollock, Homi Bhabha and Dipesh Chakrabarty of a special issue of the 2002 essay collection *Cosmopolitanism* make a similar point. Their argument cosmopolitans today are "victims of modernity, failed by capitalism's upward mobility, and bereft of those comforts and customs of national belonging" (p. 6) make a crucial step in this direction.

To examine this cultural cosmopolitanism initiated by globalization, this study will explore the reactions to globalization and neoliberalism coming out of the literary world of the Global South. This study will also investigate how cosmopolitanism, communicated through anxieties and experiences prevalent across South Asian countries, is creating a space for the circulation of new transnational imaginaries and discourses. At this point, British social anthropologist Pnina Werbner (2006) observes that cosmopolitan consciousness should be "an open experimental, inclusive and normative consciousness of the other cultures" (p. 498). Applying Werbner's observation, this study will show that the development of a new cosmopolitan literature is largely caused by self-reflection and critique of one's own culture, which demands the cosmopolitan to be

conscious of the fact that other cultures share similar experiences in the face of globalization. Then, cosmopolitan literature appears as a point of meeting place for different parts of the Global South, leading to cultural cosmopolitanism.

In this study, the question of cosmopolitanism will be problematized and the potential of creating a melting pot of cosmopolitanism from non-elite subjectivities at the margins of the globalization will also be explored. For this purpose, a close reading and examination of a contemporary literary piece, *The Ministry of Utmost Happiness* (2017) by Arundhati Roy emerging specifically from the Indian sub-continent will be done. As a cosmopolitan work, *The Ministry of Utmost Happiness* helps in expounding upon the meaning of a cosmopolitan subject from the Global South as well as in interrogating the futilities and/ or limits of the nation and national identities.

The Construction of Nation

In his 1882 Sorbonne lecture, “What is a nation”, the French philosopher Ernest Renan (1823-1892) depicted the existence of a nation using the following metaphor: “A nation’s existence is a daily plebiscite, just as an individual’s existence is a perpetual affirmation of life” (p. 19). Here, the notion of “daily plebiscite” is of great importance because it brings the act of choice to the concept of nation. The existence of nations relies on the will of their members to be part of them, to take part in their public life, to convey their identification to the nation. If any one does not choose to act in this way, the nation disintegrates. Then, nations re-explain their cultures, interpret their histories, invent traditions, and embrace common features so as to construe the illusion of a “natural” unit that has a long and renowned history and shows promise of future success. In his book, *Culture, Identity, and Politics* (1987), anthropologist Ernest Gellner precisely summarizes the main points of Renan’s notion of nation as the creation, not of nature, but of human artifice:

[Renan’s] main purpose is to deny any naturalistic determinism of the boundaries of nations: these are not dictated by language, geography, race, religion, or anything else. He clearly dislikes the spectacle of nineteenth-century ethnographers as advance guards of national claims and expansion. Nations are made by human will [...] (p. 8).

For Renan, what makes an ideal nation is just the agreement of its people to be closely connected together for the sake of fighting for a common cause. In his close examination of the different concepts that contribute to the constitution of a modern nation, he takes race, religion, language, and geography into consideration, but he states that a “nation” is based neither on language nor race, but rather on a shared history, shared past and shared inspirations for the national future.

On the other hand, for Renan, “a shared amnesia, a collective forgetfulness, is at least as essential for the emergence of what we now consider to be a nation” (qtd. in Gellner, p. 6). Renan postulates that nations choose not only what to collectively forget but also what to collectively remember in order to foster a feeling of unity. The collective memory, in this sense, turns out to be a collective amnesia, which gives rise to what Benedict Anderson terms “imagined communities”. Describing the nation-state as an “imagined community,” Anderson attaches its emergence to the decline of the “divinely ordained hierarchical dynastic realm” (p. 7) and its substitution by a sense of “horizontal comradeship” influential enough to create affinity among strangers and beyond social division. At this point, it becomes necessary to explore how these people are in agreement or harmony, which encourages Anderson to examine how the power of language and, by

implication, print capitalism, the newspaper and the novel play an integral role in the construction of the nation. For Anderson, each text as one of the various forms of mediated communication, Works to unite its readers in a shared “imaginary” that “conjures up the imagined community” (p. 34). On the other hand, the construction of national identity is still a hegemonic process emerging from colonial rule; there is constantly a violent struggle in the formation and continuation of a united, homogenous national identity, concurrently leaving an immense majority of inherently betrayed, struggling and fragmented postcolonial subjectivities out at the periphery of this national imaginary. It is within this fragmented protagonist Indian writer Arundhati Roy situates the cosmopolitan being from below as the victim of the upward mobility that corporate globalization assures in her second novel, *The Ministry of Utmost Happiness*.

A Novel Constructed of Intersections

In his reading of Roy’s second novel *The Ministry of Utmost Happiness*, Joan Acocella depicts it as a lamentation for India’s national loss from the viewpoint of national literature. Evidently, throughout the novel, Roy tackles social inequality which has been religiously authorized through the caste system, and the globalization of Indianness which produces more discrimination and disparity together with Indian nation’s communal riots such as Gujarat riots in 2002. Likewise, the narrator portrays how after the brutal Sikh massacre in 1984, the furious murderers went back to their daily routines, as if everything had gone well. As an assemblage of these historical events, Roy’s fragmented narrative, which becomes essential to present the stage where India is positioned today, conforms to manifold national losses, collecting together every fragment of pain that has appeared in the nation’s collective memory.

In a post-truth world, fuzzy concepts of nationality, culture, identity, and history have lost its prominence as the once ostensibly fixed structure due to the changes the world has undergone particularly since the 80’s through the rise of globalization, global migration and transnational mobility of people. These notions have turned out to be fragmented images of what was once a coherent whole. More precisely, cultural forms were restricted within national borders, or in the diaspora, and this was how nations, identities and cultures were described as the bearer of authenticity, depending upon the requirements of cultural purity, but the purity requirements failed. The global expansion of people and materialistic forms of culture, the increasing commercial impact occur as a consequence of an exploitable cultural product, for which global market imperialism started. Through this demand, the ceaseless possibility for new structures of cultural production derived from the fragments.

Arundhati Roy has been critical of fragmentary process coexisting with globalization and neoliberal capitalism as ideological processes that India is subordinated globally. Ecological disasters, such as the Union Carbide Corporation disaster in Bhopal, India then is a side effect of the globalized capitalism’s “cosmopolitan character to production and consumption” which causes the gradual wearing away of “local and national seclusion and self-sufficiency,” (p. 476) as Karl Marx and Friedrich Engels (1978) states.

Through the 1984 Bhopal disaster, one can interpret neoliberalism’s state violence or severe inequality as its complex operations in South Asia. In addition, such a local disaster produces a demanding force upon the resistance literature in global circulation. Similarly, Roy seems to trace a shared national history of chemical pollution in the first page of the novel, where a lyrical passage

portrays a natural world that is troubled by the deaths of vultures at the edge of species extinction due to the chemicals dairy industries use:

Each chemically relaxed, milk-producing cow or buffalo that died became poisoned vulture bait. As cattle turned into better dairy machines, as the city ate more chocolate-chip, as it drank more mango milkshake, vultures' necks began to droop as though they were tired and simple couldn't stay awake. Silver beards of saliva dripped from their beaks, and one by one they tumbled off their branches, dead (p. 5).

This industrial poison is experienced as a transitional process within the peripheries of modern India, which change from the industrial society to a new state of "risk society" (Beck, p. 20). The presence of industrial production in the Global South results in the staggering level of vulnerability and inequality. Historically, what is at present called India used to be a continent subjected to several ruling authorities for a long time, but what formed the modern Indian state – in which the traditions of caste and religion exist – happened during the rule of the British Raj until the 1940s. From a revisionist view of history, the modern nation of India was invented as the component of the British activity and policy so as to blend the India's economy with the global market. Throughout the 1990s, Indian bureaucratic elites attempted to adopt neoliberal economic solutions such as globalizing India, transnational competition, the formation of big manufacturing sites in India in collaboration with Western economic institutions such as IMF and World Bank. It was believed that India's neoliberal economic transformation would result in positive social transformation by ruining the politics of class and caste and making India a potential global superpower for everyone. However, India's process of neoliberalisation served mainly for industrial business elites, which creates an increase in inequality and poverty.

As an Indian activist for human development rather than economic development, Arundhati Roy overtly ridicules the imaginative, intellectual play of camouflaging India's manifold economic and sociopolitical problems with the excuse of globalization in India. Therefore, in a chapter named "The Nativity" Roy makes fun of the transformation of Delhi into "supercapital of the world's favorite new superpower:" (p. 96)

This was to be the dawn of her resurrection. Her new masters wanted to hide her knobby, varicose veins under imported fishnet stockings, cram her withered tits into saucy padded bras and jam her aching feet into pointed high-heeled shoes. They wanted her to swing her stiff old hips and re-route the edges of her grimace upwards into a frozen, empty smile. It was the summer Grandma became a whore (p. 97).

The quoted passage portrays the modernization of Delhi as globally corrupt. As stated in the chapter title of the novel, the nativity is reinvented by the ideologies of human progress and development that pervade the deterministic narratives of corporate globalization and modernity. High-heeled shoes, fishnet stockings and padded bras and jam call to mind the glamorous image of a thoroughly Westernized woman, into which old Delhi, "Grandma," is forced. In fact, Delhi's real portrayal appears in the existence and knowledge of its poor inhabitants whom the combined scheme of global capitalism and national uplift is making displaced and unseen.

Roy situates her novel in the middle of the continual cycles of violence and a condition of social disturbance occurring as an outcome of the enmity between India and Pakistan over the region of Kashmir. Amidst continuing violence, Roy features two intersecting narratives which constitute the plot of the novel. The first narrative is the determination of a band of low-class and low-caste

individuals, women and ambiguously gendered Hindu, Muslim, and Christian misfits to construct a house of dreams called Khwabgah. The plotline of the first narrative introduces Anjum, a Muslim hijra from Old Delhi. As a concept, Hijra is legally defined across South Asian culture as a “third gender” with “ambiguous genitals”. Hijra implies that the person was born intersexed (Lal, p. 119, 138). Anjum’s existence manifests itself as an intersex hijra, assigned male at birth, grown up as a boy named Aftab. Soon after birth, surgical correction of Aftab’s feminine part was done and all things were supposed to be well until Aftab’s innate disposition towards femininity could no longer be restrained. Eventually, Aftab notices that her gender identity was not aligned with her sex assigned at birth and she decides to abandon the Duniya, the outside world, permanently for the Khwabgah. As stated in the novel, “at the age of fifteen, only a few hundred yards from where his family had lived for centuries, Aftab stepped through an ordinary doorway into another universe” (p. 29). The communal life of the hijras and their interpersonal relationships in the alternative space of Khwabgah enable Aftab to transform himself into Anjum and freely express “an exaggerated, outrageous kind of femininity [that] made the real, biological women in the neighbourhood – even those who did not in the neighbourhood – look cloudy and dispersed” (p. 30). Although the community of Hijras find a home for expressing themselves, the inhabitants of Khwabgah, the hijra community, who remain marginalized, refused by their families, thrown away from the society, trapped in circumstances addressing criminalization, dispossession, exile, and displacement during the British colonialism in India in one respect, and in other respect, the rapidly globalizing and neoliberalizing India.

During a conversation with one of the senior members of Hijra community, Anjum, who was intensely wishing to no more be Aftab at that time, is stunned by the unwelcome realization concerning the outside world that the potentials of Khwabgah for fulfilling the wish were restricted. Nimmo Gorakhpuri tells Aftab, foreseeing the condition of the ambiguously gendered people in the beginning of the book.

Price-rise, children’s school admissions, husband’s beatings, wives’ cheating, riots, Indo-Pak war- *outside* things that settle down eventually. But for us the price rise and school-admissions and beatinghusbands and cheating-wives are all inside us. The riot is inside us. The war is inside us. Indo-Pak is *inside* us. It will never settle down, It *can’t* (p. 26).

By this intersection of the internal conflict with the reality of the external world, Nimmo shows Anjum how the hijras are in reality hunters of happiness – they strive to be alive by scavenging the leftovers from happiness that could never belong to them.

Under the socio-economic pressures of neoliberal economy, the life of hijras, particularly Anjum’s story as a Muslim hijra aroused the attention of the media in order to make profit from her suffering:

In interviews Anjum would be encouraged to talk about the abuse and cruelty that her interlocutors assumed she had been subjected to by her conventional Muslim parents, siblings and neighbours before she left home. They were invariably disappointed when she told them how much her mother and father had loved her and how she had been the cruel one. ‘Others have horrible stories, the kind you people like to write about,’ she would say. ‘Why not talk to them?’ But of course newspapers didn’t work that way. She was the chosen one. It had to be her, even if her story was slightly altered to suit readers’ appetites and expectations. (p. 29-30)

This scene indicates the hypocrisy of the state media as a social institution that assert its engagement as the act of defending human rights. The media's disillusionment with Anjum's story indicates the intersection between neoliberal capitalism and racist colonial thinking to justify economic reforms through the displacement, poverty, and injustice.

In order to survive economically in India, Hijras irrupted into gatherings such as celebrations and weddings. Their presence was at first regarded as favourable, they were "feed[ing] off other people's happiness" by "dancing, singing in their wild, grating voices, offering their blessings" (p. 28). However, economic marginalization in globalizing Delhi made the Hijra community and other marginalized groups vulnerable in the sense that most of them have been forced from their usual place or position into "economies of sex work and begging" (p. 288). Roy's novel attempts to uncover the depth of hardships resulted from the economic liberalization. As Foucault (2013) notes, this liberalization process can be worked as a practice of "permanent purification" of society, which can separate the population through the minority exclusion and marginalization. In the novel, there were efforts to discard the "old exotics in favour of the younger generation" of Hijras: "the exotics didn't suit the image of the New India – a nuclear power and an emerging destination for international finance" (p. 42).

Different from Anjum's hijra identification, Saeeda is a younger, educated, and trans-identified member of the Khwabgah:

She was a graduate and knew English. More importantly, she could speak the new language of the times- she could use the terms *cis-Man* and *FtoM* and *MtoF* and in interviews she referred to herself as a 'transperson'. Anjum, on the other hand, mocked what she called the 'trans-france' business, and stubbornly insisted on referring to herself as a Hijra (p. 39).

Saeeda's trans identification and her outward appearance both contribute and correspond to the poignantly westernized "image of the New India" which the media and new technologies as the instrument of neoliberal ideology intend to promote. Apparently, Saeeda's trans embodiment sets him/her into direct opposition against Anjum's hijra identification. Saeeda's trans identity poses a threat to Anjum's hijra one and eventually destroys the representation of the hijra in the public imaginary. Such a hierarchisation gives rise to the exclusive right and privilege of making trans identity accepted or approved at the expense of other marginalized groups who cannot be categorized under this classification. At this point, the novel tactfully seems to generate an open-ended question whether hijra communities will disappear completely as an outcome of sexual-reassignment surgery and hormone therapy:

Saeeda said that because sexual-reassignment surgery was becoming cheaper, better, and more accessible to people, Hijras would soon disappear. 'Nobody will need to go through what we've been through any more.' 'You mean no more Indo-Pak?' Nimmo Gorakhpuri said. 'It wasn't all bad,' Anjum said. 'I think it would be a shame if we became extinct' (p. 409).

Instead of living as Hijras, such a surgery would seemingly allow individuals to be socially integrated into the surrounding policies of neoliberalism and market forces. Over time the Hijra community has been absorbed into a more profit-driven, privately owned and controlled, exploitative system. Although 'Indo-Pak' refers to the feeling of inner confusion or agitation over one's ge'der identity, Roy seems to offer her hijra characters an occasion to think about the hopeful attachments made by those living in these social positioning.

Conclusion

Throughout the novel, Roy refuses to portray India's marginalized others as victims, but rather as individuals with collective awareness, action, and resistance as well as creative agency. The restorative collaboration between individuals in the Jannat Guest House under economic violence or even the people of Kashmir amidst the country's continuous wars convey the fact that constructing counter-strategies for the systemic discrimination is to cooperate with other people that have been set apart by the rhetoric of racism, which is sustained by differences and intend to build an atmosphere of fear and loathing towards the other.

Alienated from her alternative space in the Khwabgah, Anjum settled into the graveyard or Jannat Guest House and transformed it into a non-capitalist, collaboratively created and worked economic system. In his Nobel Prize acceptance speech, "The Antilles: Fragments of Epic Memory" (1992), the Caribbean poet Derek Walcott stated: "break a vase, and the love that reassembles the fragments is stronger than that love which took its symmetry for granted when it was whole. The glue that fits the pieces is the sealing of its original shape" (p. 401). Like Walcott, Roy's aim is to mould and reassemble fragmented parts of a broken vase into a strong and workable whole. The constitution of power nationally and the construction of a community or nation dwells in the harmonious unity of divergent cultures, socio-economic positionings of its people as well as in the elimination of any indications of undue prejudice and unjust discrimination. Although Jannat Guest House is built upon the graveyard near the hospital and morgue, it is an alternative place providing protection or shelter where people can be characterized as glad and less unsettled and therefore the title of the novel depicts the shelter of India's marginalized others as a ministry of happiness. Living in such a place where the sick and the dead stays is the purposeful arrangement to refer to these minority groups as vulnerable and fit to kill. It is also a scheme to battle against the politics of segregation and purity that attributes toxicity and waste to these people.

References

- Acocella, J. (2017). "Arundhati Roy Returns to Fiction, In Fury." *The New Yorker*, 29 May 2017, newyorker.com/magazine/2017/06/05/Arundhati-roy-returns-to-fiction-in-fury
- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. New York: Verso.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Breckenridge, Carol A., Sheldon Pollock, Homi K. Bhabha And Dipesh Chakrabarty, Eds. (2002). *Cosmopolitanism*. Durham and London: Duke University Press.
- Cheah, P. (2016). *What is a World? On Postcolonial Literature as World Literature*. Duke University Press.
- Cheah, P. (2006). *Inhuman Conditions: On Cosmopolitanism and Human Rights*. Cambridge: Harvard University Press.
- Foucault, Michel. (2013). "Right of Death and Power over Life." *Biopolitics: A Reader*. Ed. Timothy Campbell and Adam Sitze. Duke: Duke UP.
- Gellner, Ernest. (1987). *Culture, Identity, and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hardt, Michael And Negri, Antonio. (2001). *Empire*. Harvard University Press.
- Lal, V. (1999). "Not This, Not That: The Hijras of India and the Cultural Politics of Sexuality." *Social Text* 61:119-140.
- Levander, C., & Mignolo, W. (2011). Introduction: The Global South and World Dis/Order. *The Global South*, 5(1), 1–11. <https://doi.org/10.2979/globalsouth.5.1.1>
- Marx, Karl And Friedrich Engels. (1978). "Manifesto of the Communist Party." *The Marx-Engels Reader*. Ed. Robert C. Tucker. 2nd edition. New York: W.W. Norton Company.
- Renan, E. (2018). "What is nation" *What is a Nation and Other Political Writings?* Columbia University Press.
- Walcott, D. (1996). "The Antilles: Fragments of Epic Memory." *The Routledge Reader in Caribbean Literature*. Eds. Alison Donnell and Sarah L. Welsh.
- Werbner, P. (2006). "Vernacular Cosmopolitanism." *Theory, Culture & Society* 23.2-3. 496-98.

KAHRAMANMARAŞ MASALLARININ YÖRENİN AĞIZ ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF KAHRAMANMARAŞ FOLK TALES IN TERMS OF REGIONAL DIALECT FEATURES

Sibel TOKSÖZ¹

Giriş

Hikâye anlatma, antik çağlardan günümüze kadar süregelen sözlü kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle masallar; bir toplumun değerlerini, sözlü geleneklerini, inanç sistemlerini, gelenek ve göreneklerini önemli ölçüde yansıtarak değerli iç görü sunar (Atlı, 2018, s.1). Ziya Gökalp, masalı “Perileri ve devleri muhtevi olsun olmasın, zamanı ve mekânı muayyen olmayan, esrarengiz bir muhitte cereyan eden hikâyelerdir.” şeklinde tanımlar.

Masallarda yöre ağzının izlerine rastlamak mümkündür (Çetinkaya, 2007, s.33). Kahramanmaraş yöresi çok zengin ve geniş yelpazede ağız özelliklerini bünyesinde barındırır. Bu çalışma kapsamında Kahramanmaraş yöre masallarını incelemek yöre ağzıyla ilgili ipuçları verecektir. Ancak alanyazı incelendiğinde, Kahramanmaraş yöre masallarının daha çok motif, tip, konu ya da katalog sınıfları bakımından incelendiği görülmüştür. Yöre masallarındaki ağız özelliklerini çalışan çok az sayıda makale bulunmasından dolayı bu çalışmanın alanyazına katkısı olacağı öngörülmektedir.

Arapça bir sözcük olan “mesel”den türediği belirtilen masal kelimesi, değişik yörelerde de “hikâye, hekâye, hekiya, hekat, mesel, mesele, metel, matal, nağıl, oranlama, ozanlama” olarak kullanılmaktadır. (Sakaoğlu, 2002, s.6). Masal için farklı kaynaklarda yer alan pek çok tanım vardır. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğüne göre masalın tanımı “öykü, özellikle örnek alınacak nitelikte öğretici öykü” şeklindedir. Divanü Lügati’t Türk’te ise “Masal” için “ötgünç” denildiği görülmüştür. Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü masalın tanımını “Yaratıcısı bilinmeyen ve ağızdan ağıza sürüp gelen, olağanüstü, düş ürünü olaylarla örülü anlatı türü” şeklinde yaparken; TDK Türkçe Sözlük iki tanıma yer vermiştir: “1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye. 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser.”

Masallar, sözlü kültürün bir parçası olarak değerli içgörüler sunan, bir toplumun değerlerini, inanç sistemlerini ve geleneklerini yansıtan hikâyelerdir. Masallar, bir toplumun sözlü geleneklerinin bir parçasıdır. Nesilden nesle aktararak varlıklarını sürdürürler. Bu nedenle,

¹ Öğretim Görevlisi, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye,
e-posta: sibel.toksoz@istiklal.edu.tr

masallar bir toplumun kültürel değerlerini, inanç sistemlerini, normlarını ve düşünce yapılarını yansıtır. Çetinkaya'ya (2007, s.25) göre "masalların en önemli özelliği, anonim olmalarıdır. Başlangıçta belli bir kişi tarafından yaratılan masallar, yıllar içinde halkın izlerini taşımış, bünyesine farklı unsurlar almış, değişmiş, değişirken de gelişmiştir". Yavuz (1999, s.81) masalarda sıfatlardan çok eylemlere yer verildiği için masal dilinde hareketlilik olduğunu belirtmiştir. Ancak halk tarafından yaratılan bir ürün olduğu düşünülürse masal dilinin sade olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle, "masal dili, farklı yörelerde farklı ağızları bünyesinde barındırır" (Çetinkaya, 2007, s.25).

"Masallar, dua, beddua, fıkra, efsane gibi halk edebiyatının diğer türlerinden örnekler içerebilir" (Şimşek, 2001, s.4). Masallar genellikle fantastik veya olağanüstü öğeler içeren kurgusal hikâyelerdir. Büyülü varlıklar, büyüler, sihirli nesneler ve fantastik olaylar masalların sıkça kullanılan unsurlarıdır. "Masalların karakterleri, padişah, tüccar, oduncu, keloğlan, Arap gibi insanlar; aslan, tilki, at, güvercin, papağan gibi hayvanlar; ağaç, çiçek gibi bitkiler; dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofrası, seccade, değirmen, ayna, çalgı gibi nesneler; dev, cin, peri gibi fantastik varlıklardan oluşur." (Elçin, 1981, s.369). Masallar, genellikle ahlaki veya toplumsal bir ders vermek amacıyla anlatılır. Hikâyenin arkasında, iyilik ve kötülük arasındaki çatışma, güçlünün zayıfı ezmesi gibi toplumsal veya ahlaki bir mesaj içerebilir. Masallar, genellikle alegorik bir anlatım kullanarak bu mesajları iletmeye çalışırlar. "Masalarda genellikle üstün özellikler güzel, iyi ve güçlüde bulunurken kusurlar çirkinde, kötü ve zayıf olanda bulunur" (Tezel, 1987, s.136). Masallar arasında ortak motifler ve temalar bulunabilir. Örneğin, prensesin kurtarılması, büyülü bir nesnenin arayışı, sınavlar veya engellerle dolu bir yolculuk gibi motifler sıkça tekrarlanır. Ayrıca, cesaret, sadakat, sevgi, dürüstlük gibi temalar da sıklıkla masalarda işlenir. "Masalarda sıklıkla kullanılan önemli sembolik sayılar üç, yedi ve kırktır. Örneğin, masalarda padişahın üç oğlu, üç kız kardeşi, üç elması; yedi cüce, yedi başlı dev; kırk harami, kırk katırı, kırk satırı gibi ifadeler, kültürel arka planı olan sembolik sayılardır." (Bilkan, 2001, s.58).

Kahramanmaraş Masallarıyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Kahramanmaraş yöre masallarıyla ilgili yazılan kitaplara bakıldığında şu eserlere ulaşılmıştır. Caferoğlu (1945) *Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar* kitabında Kahramanmaraş halkından derlediği dört tekerleme ve iki kitabı incelemiştir. Yücel (2009) *Anadolu Masalları* kitabında çocukluğunda Kahramanmaraş'ın ilçesi Elbistan'da annesinden dinlediği masalları kaleme almıştır. Boratav (1958) *Zaman Zaman İçinde* adlı eserinde yer verdiği 22 masaldan biri Kahramanmaraş Andırın ilçesinden derlenmiştir. Boratav (1969) da "Az Gittik Uz Gittik" eserinin girişindeki masal tekerlemesi de yine Andırın ilçesinden derlenmiştir. Paköz (2000) *Var Varanın* adlı eserinde yer verdiği bir masal yine bu yöreye aittir. Boratav arşivinden toplanan Masallar-1-Uçar Leyli isimli 2000 yayın tarihli eserdeki yetmiş masalın altısının Kahramanmaraş Pazarcık ilçesinden derlendiği belirtilmektedir.

Kahramanmaraş yöresi masallarıyla ilgili yayınlanan makaleler incelendiğinde ise şu çalışmalar bulunmuştur. Kumartaşlıoğlu (2021) Yalanlamalı Masallar Üzerine- Kütahyalı bir Anlatıcıdan Dört Örnek ile adlı makalesinde Kahramanmaraş Andırından derlenen yalanlamalı bir masal ile Kütahya yöresinden bir anlatıcıdan derlenen yalanlamalı masal örneğini ele almıştır. Gedik (2019) Anadolu Sahası Masallarında Çocuksuzluk ve Yılan adlı makalesinde Kahramanmaraş yöresinde anlatılan bir masaldaki çocuk isteği ve çocuksuzluk motifinden bahsetmiştir. Alptekin (2018) Gâvur Dağı Türkmen Masallarında Ölümünden Sonra Hayatın Varlığı

Düşüncesiyle İlgili Tespitler adlı makalesinde Kahramanmaraş Türkoğlu ilçesinden derlenen masallara yer vermiştir. Atlı (2018) masallarda “padişah olma” motifini incelediği Anadolu Masallarında “Padişah Olma” Motifi Üzerine Bir İnceleme adlı makalesinde Kahramanmaraş yöresinden derlenen masallara da yer vermiştir.

Kahramanmaraş Ağzıyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Kahramanmaraş ağzıyla ilgili yayınlanan makaleler incelendiğinde ise şu çalışmalar bulunmuştur. Gültekin (2005) Kahramanmaraş, Göksun Andırın, Afşin ve Elbistan ilçelerinden elde edilen verilerle bölge ağzının ses ve şekil bilgisi ile kelime hazinesine ilişkin özellikleri incelemiştir. Gülensoy (2008) Anadolu ağızlarıyla ilgili çalışmalara değinmiştir. Erdem (2010) Derleme Sözlüğündeki Kahramanmaraş bölgesine ait kelimelerin Kahramanmaraş ilçeleri arasında ağız farkı oluşturup oluşturmadıklarını araştırmıştır. Özsoy (2010) çalışmasında günlük hayatta Afşin ağzında kullanılan ve Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğüne giren kelimeleri tespit etmiştir. Erdem ve Kirik (2011) çalışmalarında Elbistan ağzının özellikle fonolojik özellikleri üzerinde durmuşlar ve Elbistan ağzı üzerine yapılan çalışmanın sonuçlarını ortaya koymuştur. Güvenen (2018) Derleme Sözlüğünde bulunmayan ve Derleme Sözlüğünde bulunan Kahramanmaraş ağzına ait sözcüklerden bahsederek Kahramanmaraş'ın söz varlığının zenginliğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Kirik (2022) çalışmasında Çağlayancerit ilçesi ağzındaki ünlüleri incelemiştir.

Kahramanmaraş Ağzı

Karahan'a (1996) göre Kahramanmaraş ve yöresi ağızları (Tarsus, Ereğli, Konya merkez ilçesinin bazı yöreleri, Adana, Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Darende, Akçadağ, Doğanşehir “Malatya”, Birecik, Halfeti “Urfa” ağızları ile birlikte) Batı Grubu Ağızlarının alt gruplarından VII. grupta yer almaktadır.

Kahramanmaraş ağızları, iki alt ağız grubuna ayrılmıştır: Kahramanmaraş Merkez-Türkoğlu-Pazarcık Ağızları ile Elbistan-Afşin-Göksun Ağızları.

Kahramanmaraş Ağzı Genel Özellikleri

Boz&Mutlu (2004) yörenin genel ağız özelliklerini şu şekilde ifade etmiştir:

1. Bu ağızlar, "-î, -iy" şimdiki zaman eki ile diğer ağızlardan ayrılırlar:
2. Bu ağızlarda da "-ici/-ici" gelecek zaman eki ve "-ık/-ik" geçmiş zaman eki kullanılır:
3. Arka damak ünsüzü olan "ğ" ince ünlüleri kalınlaştırarak kalınlık-incelik uyumunu bozar.
4. Belirli bazı kelimelerde a'ya yakın â (açık e) ünlüsü bulunur.
5. Şimdiki zaman eki "-yo" olmakla beraber "-yer/-yir(-iür)" tek tük de "-yör/-yö" eklerine de rastlanır.
6. Duyulan geçmiş zaman eki "-mış/-miş"in 3. şahıs çekimlerinde ses değişimleri görülür.
7. "-ışın/-işin" zarf-fiil eki işlektir (gelişin, öğlişin).
8. Teklik 2. şahıs iyelik ekinde ve ilgi hal ekinden önce n>y değişmesi olur.
9. Bu ağızlarda birleşik kipli bazı fiil çekimleri yazı dilinden farklılık gösterir.
10. Elbistan'ın Yapalak ve Ekinözü ağızlarında düzenli ve kurallı bir ş>s değişmesi vardır.
11. Elbistan ağzında bulunma hali eki ayrılma da ifade eder.

Yöntem

Kahramanmaraş yöre masallarını yörenin ağız özellikleri bakımından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, O’Leary’in (2017) ifadesiyle, çeşitli yazılı metin türlerini toplamak, incelemek, sorgulamak ve analiz etmek için birincil araştırma verileri kaynağı olarak kullanılan bir yöntemdir. Doküman analizi, nitel araştırmacı için en kıymetli bilgi kaynaklarından biridir (Hoepfl, 1997). Çalışmada incelenen dört masal (Leylahar ile Gülbahar, Hübil Bağa, Ay Yüzlü Oğlan ile Gül Yüzlü Gız, Dünya Güzeli) Erşahin (2011) tarafından hazırlanan “Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması” adlı doktora tezinden alınmıştır. Çalışmanın analiz aşaması 6 Şubat Kahramanmaraş depremi sonrasına denk geldiği için ve doğrudan görüşme yoluyla veri toplamak o süreçte pek mümkün olamayacağından araştırmacı hali hazırda var olan verilere ulaşmayı uygun görmüştür. Masalların seçiminde ilk aşamada kasıtlı örnekleme yöntemi kullanılmış, araştırmanın amacına uygun olup olmadıklarına bakılmıştır (Ural & Kılıç, 2011). Yörenin ağız özelliklerini barındıran masallar arasından ise bu dört masal basit (tesadüfi) örnekleme yöntemiyle rastgele belirlenmiştir (Ural & Kılıç, 2011). Masallar yörenin ağız özelliklerini barındırması açısından incelenmiş ve Boz ve Mutlu (2004) tarafından ifade edilen yörenin genel ağız özelliklerine göre analiz edilmiştir.

Bulgular

Bu çalışmada incelenen dört masaldaki Kahramanmaraş ağzının aşağıda belirtilen özellikleri tespit edilmiştir. Bu özellikler sadece çalışmanın verilerine (dört masal) dayandığı için Kahramanmaraş ağzının tümünü temsil edemeyeceğini belirtmekte fayda vardır.

Leylahar ile Gülbahar

Leylahar ile Gülbahar masalında tespit edilen yöreye ait ses özellikleri aşağıdaki Tablo 1’de sunulmuştur. Bazı ses özelliklerinin geçtiği cümleler örnek teşkil etmesi açısından tablonun altında verilmiştir.

Tablo 1: Leylahar ile Gülbahar masalındaki yöreye ait ses özellikleri

Ünlü değişmesi	ötümlüleşme	Süreklileşme	Ünsüz türemesi	Ünsüz değişmesi	Ünlü türemesi	Derilme	Benzeşme	Ünsüz düşmesi
i>e: hiç >heç, git>get, geyinip, gettin, geyiğ, gede gele, gederkene e>i: diğip, bitirmiye, a>i: korkmiye, almiye, u>i: otırığ, ö>e: beyle beyle	k>g: kız>gız, goşa goşa, goyiler, guyruğunu, t>d: dut/dutup, dahiğ	k>h: bahi, şavhı, yuharıya, yumuhsa, yahalamam	ø>y: ney ola, ki>kine	z>k: fakiriz> fakirik	ø>e: otururkene, atarkene	bağ >bana, sağ>sana, gözüğ>gözünü, gözüğü>gözünü	yz>zz: tezzengil	ğ>ø: namazlağı > namazlaam

Tablo 1 de belirtilenler dışında masalda tespit edilen yöreye ait diğer ses özellikleri ise şunlardır:

h “hırıltılı h”: bahi ki, bahi, çihî, bıraharak /bırahırsa , kohiğ, çıharıp, çihıp, çıhar, ahar, yahalayana, çahiğ.

"-î, -iy,/iğ" şimdiki zaman eki:yanmış, oliğ, diğ/diğim, kuşaniğ, veriğ, saliler, dinlemiş, bahi, veriler, istemim, gediğ, istim, çağriğ, istiğ, söyliğ, açiğ, geçiğ, saniğ, huylaniğ, doğmış, kılığ, çihî, geliğ, otiriğ, başliğ, diğler, koyiğ, beli, atiy, bayıldı, dahiy, geyiğ, çihiy, götürüym, anlı/anlılar, düşiy, geliim, koşiy, soriğ, oliiler, döniğ, kohiğ, sohiğ, çıhariğ, yaliğ, yutiğ, dayanamış, ediğ, ağılin, düşiler, başli, kurtuliğ, bayıldı, geriğ, buluşiler, düşiler, vuriğ ,dolaniy, döniğ, anlatiğ, kızığ, dahi, yapıy, sinirleniğ, salığ, sormim, döniğ, bahi, kırılığ, düşiler, kaçığ, değiştiremiş, çahiğ, uzatıy, kopariğ, eriğ, kuriğ, kilitliğveriler, açiğ, gedin.

ık/-ik" geçmiş zaman eki: Alıksın, dutmak.

-k: istek kipi: Sorak, Alak, Alırık.

Vasıta Hali Eki: +(y)nAn: Acelinen, Selalanan, Kuyruğunen , Gülbaharnan, Yılanlan, Elinen, biznen, tüğüynen, tüğnen, dembildeknen, itnen, irinnen, oğlannan, kıznan, İbrıknan.

-(y)An sıfat-fiil ekinin datifli şekli: Delineneçe.

-ıı/-ici" gelecek zaman eki: Alıcım, yapıcım, götürücüm, unutamıcım.

"-ışın/-ışın" zarf-fiil eki: Öğlişin.

Birleşik kipli fiil çekimlerinde yazı dilinden farklılık: Naadar.

Masaldan örnek cümleler:

O zamanlarda bir oduncu varmış. Heç çocuğu olmazmış.(s.455).

“Allah’ım bağ bir çocuk ver de ister yılan olsun, ister akrep olsun!” dermiş. (s.455).

Bu yılan oğlan haline yanmış, padişahın gızına âşık oliğ. Anasına: (s.455).

“Get bağ padişahın gızını iste!” diğ. Anası naadar: (s.455).

“Biz fakirik oğlum. Bağ bir yarım ekmek verir salarlar!” diğ.(s.455).

Oğlan heç dinlemiş. Anasına: “Gözüğ yum!” diğ. (s.455).

Yılan eşiklikten içeri girince, kız korkmiye başliğ. (s.456).

Çığlıklar aterkene kuyruğunen bir sille atığ, gelini bayıldı. (s.456).

Hübil Bağa

Hübil Bağa masalında tespit edilen yöreye ait ses özellikleri aşağıdaki Tablo 2’de sunulmuştur. Bazı ses özelliklerinin geçtiği cümleler örnek teşkil etmesi açısından tablonun altında verilmiştir.

Tablo 2: Hübil Bağa masalındaki yöreye ait ses özellikleri

ünlü değişmesi	ötümlüleşme	-k istek kipi	Ünsüz kaybolması	benzeşme	Hırıltılı “h”	“-yör/yö” Şimdiki zaman eki
e>a: bahçe>bahça, i >e: ninni> nenni, u>i: hatun>hatın	k>g: gardeş, guş/guşun /guşlar, gonar,gız, gonar, guyruğundan, gendini, gatar/gatarın, ganadıyla, galamazsın, garşıda, gonak, gapı/gapıyı, gadın,gal /galıyor, galdır,	gidek, yıkanak,	erime: nenni > nen çalışıyor. büzülme: mühürü> müürü	-nl>nn: önlerine> önnerine, anlamış> annamış,	çıkıyor, baham, bahayım,	geçiyörler, gezdiriyor, diyör,

Masaldan örnek cümleler:

Ağ bahçasının hasbahçesinde dadısıyla otururken bir guş gelir dala gonar. (s.463).

“Oğul biz de gidek, yıkanak.” diyor. (s.463)

Dağa vardım, eşşeği bir ağaca bağladım. Ne bahayım! Bir dağ açıldı. (s.464).

Ben de guyruklarından tuttum, girdim içeriye. (s.464).

“Dine bakalım ne diyor? Ağşam olunca bağa söyleyin.” diyor. (s.465).

“Hadi baham başından geçeni anlat diyor.” (s.464).

Ay Yüzlü Oğlan ile Gül Yüzlü Gız

Ay Yüzlü Oğlan ile Gül Yüzlü Gız masalında tespit edilen yöreye ait ses özellikleri aşağıdaki Tablo 3’de sunulmuştur. Bazı ses özelliklerinin geçtiği cümleler örnek teşkil etmesi açısından tablonun altında verilmiştir.

Tablo 3: Ay Yüzlü Oğlan ile Gül Yüzlü Gız masalındaki yöreye ait ses özellikleri

ünlü değişmesi	ötümlüleşme	Ünsüz kaybolması	Ünsüz türemesi	Ünsüz değişmesi	Ünlü türemesi	Uzun ünlüler	benzeşme
e>a: ataş, bağçasında ki, habarlanma dan, a >e: tene i>e: değermenin , gedin, getmiş, gederlermiş , gettikçe, gederken, heç, eyece, eyileşmem, ü>ö: gözel	k>g: gafasını, gapılarına, garşı/garşıs ına, garşılık, güççük, gendine, gimi, goyup, gorkmuşla r, garısıynan, goşuşmuşl ar, gadar, goşmuş, galır, gardaşın, garşılar, gız /gızınan, gırılmış, galanına, goy/goym uş, gurtulunca /gurtuldun , gış, gondur, gırdın, gavuşmuş, gırk. t>d: dutar, dutulmam uş, dezzesi, p>b: bişirirmiş,	büzülme: güççünü> k(g)üçüğü nü, yoğ, gelirsiz, boğazlana , yemen, çenildeme k,	ø>ç: güççü k, güççü nü, ø>m: amma,	h>ğ: bağçasındaki<b ahçe, m>n: şindi, k>z: bacıyık,	ø>ı: parıldıyor muş , varımış, adamınımı ş, gunnamış mış, yaşarımış, tükürmezi miş, gelirimış, ø>u: yoğ umuş,	Aaşam, diinedememi şler, çocu, oolanı, dediini, tüülü, tüüsüz, gelirsiz	nl>nn: Zamanna rda, annatmış, yz>zz: dezzesi

Tablo 3 de belirtilenler dışında masalda tespit edilen yöreye ait diğer ses özellikleri ise şunlardır:

Vasıta Hali Eki: +(y)nAn: Eğermeynen, Garısıynan, Eninen, Gızınan, Onunan, onuynan.

-k zaman eki: yaşarık.

ñ "damak n'si": yemen.

Masaldan örnek cümleler:

Bir var ı mış, bir yoğ umuş. (s.590).

Bu kızlar aaşam sabah çıkırk eğerirlerimiş. (s.590).

Aşam olunca herkeş ışını söndürmüş. Gızların ışıkları yanı mış. (s.590).

“Benim emrime nasıl garşı gelirsiniz?” demiş. (s.591).

“Ben de güççük oğuluna varırım. Sarayını siler süpürürüm.” demiş. (s.591).

Oğlanın yüzü ay gimi, gızın yüzü gün gimi parıldıyormuş. (s.591).

Değermen yaşlı bir adamın ı mış. Adamın heç çocu olmamış. (s.592).

Dünya Güzeli

Dünya Güzeli masalında tespit edilen yöreye ait ses özellikleri aşağıdaki Tablo 4’de sunulmuştur. Bazı ses özelliklerinin geçtiği cümleler örnek teşkil etmesi açısından tablonun altında verilmiştir.

Tablo 4: Dünya Güzeli masalındaki yöreye ait ses özellikleri

ötümlüleşme	Ünlü değişmesi	Ünsüz değişmesi	Uzun ünlüler	Ünsüz kaybolması	Ünsüz türemesi	-(y)IcI gelecek zaman eki	Vasıta Hali Eki: +(y)nAn:
k>g: gaplanı, gırk,gendi, gapıyı/gapının, galıyor, goca/gocası, gılı, garış, gırmızıyı, guşların/guşunu, ganadını, galıyor, gaçak, /gaçıp /gaçırdım, garının, gafasını, gonuştukça, garının, gızı, gurtardım, gavuşturdum, ganını, goyuruyor. t>d: dakıp, daş,	ü>ö: gözel, i>e: gede gede, geydirip, gedecem,	ç>z: zingırdak , s>t: yassı>yas tı	diinemiyo r,	düşme: kilitler > kitler, gedecem, ne di?(ye), derilme: çaarıyor,	ø>m: amma, ø>ş: döşşegi n, ki > kine,	öldürücüyd ü.	Vezirnen, padişahına n, sennen, aslanınan,

Tablo 4 de belirtilenler dışında masalda tespit edilen yöreye ait diğer ses özellikleri ise şunlardır:

-k istek kipi: Gaçak,

"-yör/-yö" şimdiki zaman eki: diyör

Masaldan örnek cümleler:

Baban orda dünya gözelinin resmini saklıyor. Gendi çabaladı alamadı demiş. (s.623).

Gede gede bir garının evine varıyorlar. Garının bir gızı varmış. (s.624).

Bir gariş yün döşşegün üstünde yatar diyör. (s.625).

Aslanınan gaplanları vurup onu parçalatmadım. Babası gendini öldürücüydü gurtardım. (s.626).

Sizi gavuşdurdum. Bak ben de daş oluyom. (s.626).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Kahramanmaraş ağzının ses bilgisine dair bazı özellikleri dört masal üzerinden yapılan analizlerle ortaya koymuştur. Masalarda tespit edilen dilsel özellikler, Kahramanmaraş ağzının belirli ses değişimlerini ve yerel ağza özgü dönüşümleri yansıtmaktadır. Öncelikle, ünlü değişimleri üzerinde yapılan incelemelerde i sesinin e'ye dönüştüğü (geydirip, gedecem), e sesinin ise i'ye dönüştüğü (bitirmiyе) belirlenmiştir. Ayrıca, a ve u ünlülerinin bazı durumlarda ı ve ö ünlülerine dönüştüğü (korkmiye, almiye, gözel) gözlemlenmiştir.

Ötümlüleşme ise en fazla görülen ses olayı olup, masalarda geçen birçok kelimedede k sesinin g'ye dönüştüğü (kız>gız, karnı <garnı) t sesinin ise d'ye (teyze >dezze, taş >daş) dönüştüğü tespit edilmiştir. Süreklileşme adı verilen bir başka ses bilgisi özelliği ise k sesinin h'ye dönüştüğü şeklinde (şavkı > şavhı, bakıyor > bahi) görülmüştür. Bunun yanı sıra, ünsüz türemeleri (amma, güççük) ve ünlü türemeleri (varımış, adamınımış, yoğ umuş) gibi dönüşümler de tespit edilmiştir. Ünsüz kaybolmalarının erime, derilme, düşme veya büzülme şekillerinde olduğu görülmüştür. Çalışmanın sonuçlarına göre, Kahramanmaraş ağzında bazı fiil çekimlerinde (diyör, yaşarık) yazı dilinden farklılık gözlemlendiği belirlenmiştir. Ayrıca, çeşitli zaman eklerinde ve bağlaçlarda ses değişimlerine rastlanmıştır. Çetinkaya (2007) nin de belirttiği gibi masalarda yöre ağzının izlerine sıkça rastlanmıştır. Masalarda yer alan yerel kullanım biçimlerinin yöre halkının günlük dil kullanımına yansıyan örnekler sunduğu görülmüştür.

Bununla birlikte, çalışmanın yalnızca dört masala dayandığı göz önünde bulundurulduğunda, elde edilen sonuçların Kahramanmaraş ağzının tüm çeşitliliğini yansıtmaya kapasitesi sınırlıdır. Bu nedenle, bu bulguların genel bir ağız özellikleri analizi için yeterli olmadığını söylemek mümkündür. Ancak çalışmada ortaya konan bulgular, Kahramanmaraş ağzına dair temel ses bilgisi özelliklerini tanımlamak açısından değerli bir başlangıç sunmaktadır.

Kahramanmaraş ağzının daha geniş bir perspektifle incelenebilmesi için, yalnızca masallar değil, günlük konuşma dili, halk hikayeleri, ninniler, yerel şarkılar ve diğer sözlü kültür unsurlarından derlenen daha geniş bir veri setine ihtiyaç vardır. Çalışmada kullanılan masal metinlerine ek olarak, diğer halk edebiyatı türleri ve yazılı kaynakların da ses özellikleri açısından incelenmesi, ağız üzerindeki dilsel zenginliği ortaya koymada faydalı olacaktır. Örneğin, ağıtlardan ya da manilerden derlenen dil örnekleri, farklı bağlamlardaki dil kullanımına dair önemli ipuçları sunabilir.

Kaynakça

- Alptekin, M. (2018). "Gâvur Dağı Türkmen Masalları'nda Ölümünden Sonra Hayatın Varlığı Düşüncesiyle İlgili Tespitler". *Electronic Turkish Studies*, 13(28). S.31-46.
- Atlı, S. (2018). "Anadolu Masallarında "Padişah Olma" Motifi Üzerine Bir İnceleme". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21 (39), s. 1-17.
- Bilkan, A. F. (2001). *Masal estetiği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Boratav, P. N. (1969). *Az gittik, uz gittik*: Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2007). *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Boz, E.; Mutlu, H. K. (2004). "Kahramanmaraş ağızları üzerine tespitler". *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, Kahramanmaraş, Türkiye. s.913- 918.
- Caferoğlu, A. (1994). *Güney doğu illerimiz ağızlarından toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çetinkaya, Z. (2007). *Masalların Türkçe öğretimindeki yeri ve önemi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.
- Elçin, Ş. (1981). *Türk halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Erdem, M. (2010). "Derleme Sözlüğü'nde Kahramanmaraş kelimelerinin dağılımı ve ses bilgisi özellikleri". *Bilig*, 54, 115-138.
- Erdem, M. D.; Kirik, E. (2012). "Elbistan ağız (Kahramanmaraş ağızları-II)". *Turkish Studies*, 7(1), 1043-1072.
- Erşahin, İ. (2011). *Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi. Erzurum.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1991). *Türk dilinin etimoloji sözlüğü*. (2. baskı). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gedik, S. (2019). "Anadolu Sahası Masallarında Çocuksuzluk ve Yılan". *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 35-42.
- Gülensoy, T. (2009). "Mine KILIÇ Kahramanmaraş merkez ağız, Kahramanmaraş, 2008, 180 s. ISBN 994452884-6". *Dil Araştırmaları*, 4(4), 153-156.
- Gültekin, M. (2005). "Kahramanmaraş ağızına ilişkin bazı gözlemler". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 18 (7), 113-127.
- Güvenen, E. (2018). "Derleme Sözlüğü'nden hareketle Kahramanmaraş ağızına ait bir söz varlığı denemesi". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4, 2260-2272.
- Hoepfl, M. C. (1997). "Choosing qualitative research: A primer for technology education researchers." *Journal of Technology Education*, 9(1), 47-63.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kirik, E. (2022). "Çağlayancerit ağız: Ünlüler (Kahramanmaraş ağızları-III)". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 168-191.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2021). "Yalanlamalı masallar üzerine-Kütahyalı bir anlatıcıdan dört örnek ile". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (68), s.292-309.
- O'leary, Z. (2017). *The essential guide to doing your research project*. SAGE Publications Inc. Thousand Oaks, CA.
- Özsoy, N. (2010). "Afşin ağızından Türkiye Türkçesi ağızları sözlüğü'ne katkılar." *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 35-44.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırması I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tezel, N. (1987). *Çocuk edebiyatı yılığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Ural, A.; KILIÇ İ. (2011). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yavuz, M. H. (1999). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Ankara: Ürün Yayınları.

VLADİMİR NABOKOV'UN *LOLİTA* ROMANINDA DUYGU VE DEĞERLER: AHLAKİ ÇATIŞMALAR VE DUYGU DURUMLARI

THE FEELINGS AND VALUES IN VLADİMİR NABOKOV'S *LOLİTA*: THE MORAL CONFLICTS AND EMOTIONAL STATE

Sinem SÖYLER¹

Giriş

Benimseme ve maddi-manevi dünyayı şekillendirme olarak toplumun geniş kesimleri tarafından kabul gören değerler, davranış ve düşünce tarzını yönlendirme gücüne sahiptir. Aile, yakın ya da uzak çevre, yaşadığımız hayat, yaşanan olaylar, beklenti ve tutumlarımız, inanç ve ahlaki sorgulamalarımız, duyularımızla algıladıklarımız değerlerin temelini oluşturur. Değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini gösterir (Tarhan, 2024, s.24). Toplumun bütünlüğü ve süregelen sistemi, bireyin yaşadığı çevrenin sahip olduğu kültürel kimlik ve özellikler, değerlerin belirleyici özelliklerini oluşturur. Değerler, dünyaya gelinen ve yetişilen ortamın maddi ve manevi yapısı ve gelişiminde şekillenir. Bu değerler, bireylerin ahlaki davranışlarını oluşturur ve toplumsal normlara uygun hareket etmelerini sağlar, böylece toplumun uyumu ve sürekliliği korunur. İnsanların deneyimledikleri içsel tepkiler ve hisler olarak tanımlanan duygular ise bir olay, durum ya da kişi karşısında ortaya çıkabilir ve mutluluk, üzüntü, öfke, korku, şaşkınlık gibi farklı şekillerde ifade edilebilir.

Bireylerin değerlerini ve ahlaki kurallarını şekillendiren duygular da toplumun genel ahlaki yapısını belirlemede önemli rol oynar. Bireyin ve toplumun duygudaşlık kurma, adalet duygusu ve sorumluluk bilinci gibi özelliklerini etkiler. Ahlaki kararlar alırken sevgi, saygı, şefkat, korku, suçluluk gibi sahip olduğumuz duygular rehberlik eder ve bu kararların toplumsal düzeyde benimsenmesine katkıda bulunur. Böylece duygular, değerler ve ahlak bir bütün olarak hem bireysel hem de toplumsal davranışların temelini oluşturur. J.J. Rousseau'ya göre, duygularımızın ahlaki yönlendirmesi gibi ahlaklı olma bilinci de duygularımızı yönlendiriyor. Duygu, kusursuz bir şekilde bireyin kendisinde bulunmuyor, çünkü biz, hepimiz toplum tarafından, az çok terbiye ediliyor ve düzeltiliyoruz (Bertrand, 2001, s.101). Ahlak, değerlerimizi hayata uyarlama şekli, davranışa dönüştürme, neyin iyi, neyin kötü olduğunu düşünerek yaşama dahil etme şeklidir. Grup ya da toplum için geçerli olan değer yargılarını içerir ve genel geçerliliğe sahip değildir. Bu şekilde, bireylerin yetiştikleri çevrede edindikleri değerler, ahlaki kuralların oluşumunda ve toplumun genel ahlaki yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynar.

¹ Dr. Öğr. Gör. Pamukkale Üniversitesi. Rus Dili ve Edebiyatı. Denizli, Türkiye. E-posta: ssoyler@pau.edu.tr

İrk, cins, genetik özellikler, bulunduğumuz ortam, yaşadığımız dönem, beden, kader ve irademiz insan ve toplum ahlakını etkileyen faktörler arasındadır. Bireylerin ve toplumların neyin doğru, neyin yanlış olduğunu değerlendirmesine yardımcı olan temel prensipleri, değerleri ve kuralları inceleyen bir felsefe dalıdır. Ahlak felsefesi, insanların doğru ve yanlış, iyi ve kötü üzerine düşünmesine ve bu konularla ilgili kararlar almasına rehberlik eder. Ahlak, insan eylemleri ve duyguları ile doğru orantıdadır.

Vladimir Nabokov'un *Lolita* adlı romanı, sadece edebi değeri ve anlatım tarzı ile değil, aynı zamanda derin ahlaki ve duygusal çatışmalarıyla da dikkat çekmektedir. *Lolita*, edebiyat dünyasında büyük yankı uyandırmış ve tartışmalara yol açmıştır. Roman, başkarakter Humbert Humbert'in genç bir kıza olan saplantılı aşkını ve bu saplantının yol açtığı ahlaki ve toplumsal sorunları ele almaktadır. Bu çalışma, Humbert'in içsel çatışmalarını, duygusal derinliklerini ve toplumsal değerlerle olan çatışmalarını analiz ederek, Nabokov'un eserindeki karmaşık ahlaki yapıyı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Roman, duygu ve değerler açısından incelenmektedir. Araştırma, yöntemsel olarak felsefi analiz yaparak duygusal derinlikler ve ahlaki çatışmalar üzerine odaklanmıştır. Öncelikle, romanın ana karakteri Humbert Humbert'in içsel dünyası ve duygusal çatışmaları, suçluluk ve pişmanlık duyguları, psikolojik analizler aracılığıyla incelenecektir. Ahlak felsefesinin temel konuları ve ahlak felsefesinin temel yaklaşımları üzerinden *Lolita* romanına değinilecektir.

Vladimir Nabokov ve Edebi Süreci

1899 yılında Rusya'nın Petersburg'unda aristokrat bir ailede dünyaya gelen, XX. yüzyılın en önemli yazarlarından biri olan Rus göçmen edebiyatının temsilcisi Vladimir Nabokov, 1917 Ekim devriminden sonra 1. Göç dalgasına hazırlıksız yakalanan aydın ve sanatçıdır. Babasının Berlin'de meydana gelen bir suikastte vefat etmesi üzerine ailesiyle Berlin'e yerleşmiş, maddi sıkıntılar yaşamış, geçimini öykü, tiyatro oyunu, şiir, roman yazarak, çeviriler yaparak, Avrupa ve Amerika'daki çeşitli üniversitelerde edebiyat dersleri vererek sağlamıştır.

Bütün dünya Nabokov'u; Rus-Amerikan romancı, kısa öykü yazarı, şair ve edebiyat eleştirmeni olarak tanır. Özellikle, Nabokov; iki dile olan hakimiyeti, geleneksel anlatı yöntemlerinden farklılaşarak, hikayelere yeni bir derinlik, perspektif veya etkileşim katmayı amaçlayan yenilikçi öykü anlatma teknikleri ve insanlık durumunu derinlemesine incelemesiyle tanınmaktadır. Nabokov'un edebi çalışmaları, onun iki dilliliği, kültürel deneyimleri ve dilin sanatsal gücüne olan derin hayranlığı ile şekillenmiştir. O, edebi eserlerinde bu unsurları bir araya getirerek karmaşık ve çok yönlü bir edebi dünya oluşturmuştur. Nabokov'un önde gelen Vasiliy Aksenov, Joseph Brodski gibi iki dilli bir yazar olarak statüsü, edebi sürecinin önemli bir yönüdür (McMillin, 1994, s.417). Cambridge'de filoloji eğitimi almış olan V. Nabokov'un yaratıcılığında sadece Rus kültürü değil aynı zamanda dünya klasik edebiyatı geleneğinin etkisi de vardır. V. Nabokov 'un kültürel mirası içinde on yedi roman, iki uzun hikâye (повесть), yaklaşık on kadar öykü seçkisi, 10 piyes, 8 şiir kitabı ve ayrıca gazetecilikle ilgili eleştirel, edebi nesirleri de vardır.

Edebi faaliyetlerinin yanında 1894'ten 1899'a kadar Devlet Şansölyeliğinde görev yapan Nabokov 1895'ten 1904'e kadar ceza hukuku profesörü olarak da çalıştı. "1903 Ceza Kanununa Göre Rus Ceza Hukukunun Özel Bölümü Ders Kitabı (Учебник особенной части русского уголовного права по уголовному уложению 1903 года)", "Ceza Hukuku Üzerine Makaleler Koleksiyonu (Сборник статей по уголовному праву)", "Düello ve Ceza Hukuku (Дуэль и уголовный закон)" gibi ceza hukukunun çeşitli konularında çalışmalar, raporlar ve ders kitapları

gibi yayınlarıyla bir kriminolog olarak ün kazandı ve Petersburg Üniversitesi Hukuk Topluluğu Sekreterliğine ve Uluslararası Kriminologlar Birliği Rusya Grubu Başkanlığına seçilmesiyle alanında resmen tanındı (Петрушенко, 2002, s.113).

1919 yılında Rusya’da ayrılmadan önce Şiirler (Poems, 1916) ve İki yol (Two Paths, 1918) adlı şiir derlemesi yayınlayan Nabokov göç ettikten sonra da şiir yazmaya devam etti, çoğunlukla Rusça’nın yanında İngiliz dilinde de şiirler yazdı. 1923 yılında Küme (The Cluster) ve İmparatorluk Yolu (The Empyrean Path) adlı iki Rus şiiri derlemesi çıktı. Nabokov Rusya’dan ayrıldıktan sonra yazdığı bu şiirleri “güzel parlatılmış fakat steril” olarak tanımlamaktaydı (Field & Albert, 2024). Nabokov’un kanaatine göre; bu şiirler teknik olarak mükemmel olmasına rağmen, göçün etkisi sebebi ile duygusal veya yaratıcı bir enerjiden yoksun ve sadeydi.

Nabokov, Avrupa’ya göç ettiği yıllarda, genel olarak Berlin ve Paris’te yaşadı. Bu dönemde Rusça yazdığı romanlar çok küçük baskılar halinde yayımlandı ve Almancaya çevrilen ilk iki romanından kazandığı parayı kelebek avı gezileri için kullandı. Nabokov edebi kişiliği yanında entomoloji üzerine 18 bilimsel makale yayınladı (Field & Albert, 2024).

Nabokov, Berlin’de ve daha sonra Paris’te yaşarken tenis dersleri, ayrıca Rusça ve İngilizce dersleri vererek geçimini sağladı. Aynı zamanda zaman zaman filmlerde rol aldı. 1925’te evlendiği Vera Yevseyevna Slonim çevirmen olarak çalışıyordu. Genel olarak ücretli izindeki diğer profesörlerden kiraladığı evlerde yaşamayı tercih etti. *Lolita*’nın başarısıyla servet kazandıktan sonra bile, ailesiyle birlikte İsviçre’de bir otelin salaş odalarında yaşamayı sürdürdü (Field & Albert, 2024).

Nabokov’un sanat yaşamı Rus Dönemi (1940 yılına kadarki çalışmaları) ve Amerika Dönemi (1940 yılından sonraki çalışmaları) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. “*Ben Rusya’da doğmuş, on beş yılımı Almanya’da geçirmeden önce İngiltere’de eğitim almış ve Fransız edebiyatını burada öğrenmiş Amerikalı bir yazarım ve en sonunda, 1940 yılında Amerika’ya kendi ülkem olarak seçtim, artık evim Amerika’da.*” (Nabokov, 1973, s.26).

Rus dönemi eserleri içinde *Maşenka* (Машенька, 1926), *Rua Dam, Vale* (Король, дама, валет, 1928), *Lujin Savunması* (Защита Лужина, 1930), *Göz* (Соглядатай, 1932), *Подвиг* (Glory, 1933), *Karanlıkta Kahkaha* (Камера Обскура, 1934), *Cinnet* (Отчаяние, 1936), *İnfaza Çağrı* (Приглашение на казнь, 1938), *Yetenek* (Дар, 1939) gibi romanları vardır. Hayatının büyük bir bölümünü Amerika Birleşik Devletleri’nde geçirmiş bir Rus göçmen olarak Nabokov’un eserleri, anadili Rusça ile benimsediği İngilizce dillerinin karşılıklı etkileşiminden derinden etkilenmiştir.

Nabokov’un 1920’ler ve 1930’lardaki başarılı Rus edebiyat kariyerinden Amerikan yazarlığına geçişi, yabancı bir dilde yazmanın ve edebi duyarlılıklarını yeni bir kültürel bağlama uyarlamanın zorluklarını aştığı için karmaşık ve incelikli bir süreçtir (Dolinin, 2005, s.49). Yazılarında kültürel ve dilsel kimlik sorunlarıyla boğuşan Nabokov’un eserleri genellikle Rus kökleri ile Amerikan kimliği arasındaki gerilimi yansıtır.

Amerika’da 19 yıl yaşayan Nabokov *Sebastian Knight’in Gerçek Yaşamı* (Подлинная жизнь Себастьяна Найта, 1941) ve *Bend Sinister* (Под знаком незаконнорожденных, 1947), *Diğriye Berega* (Другие Берега 1950), *Lolita* (Лолита, 1955), *Pnin* (Пнин, 1957), *Solgun Ateş* (Pale Fire, 1962), adlı 6 romanı; otobiyografik eseri *Konuş, Hafıza* (Speak, Memory, 1951); Nikolay Gogol (эссе Николай Гоголь, 1949), A.S. Puşkin’in Yevgeniy Onegin romanı çevirisi ve eleştirisi (Перевод и комментарий к роману Евгений Онегин, 1964), *Rus Edebiyatı Dersleri* (Лекции по русской литературе, 1960) üzerine çalışmalar yapmıştır. Nabokov’un 17. ve en uzun romanı olan *Ada ya*

da Arzu (Ada or Ardor: A Family Chronicle, 1969), geleneksel aile hikâyelerini anlatan eserlerin yapısının mizahi, abartılı veya alaycı bir şekilde yeniden yorumlandığı bir parodidir. Daha önceki tüm temaları bu romanda yer alır ve eser Rusça, Fransızca ve İngilizce dillerinin bir karışımı niteliğinde yazıldığı için anlaması ve okuması en zor eser olarak bilinir (Field & Albert, 2024).

1930'larda Nabokov'un ünü arttıkça, ona yönelik eleştiriler de yoğunlaştı. Kendine özgü, biraz mesafeli üslubu ve sıra dışı roman temaları, bazı eleştirmenler tarafından kibirli bir tavır olarak değerlendirildi. Ancak, dönemin önde gelen Rus eleştirmenlerinden Vladislav Hodaseviç, Nabokov'un bu aristokratik bakış açısının, sanat sorunlarını alegorik bir biçimde ele almak için uygun olduğunu savundu (Appel, 1968, s.237). Nabokov'un üslubu ve konu seçimi, aslında sanatın derin meselelerini işlemeye uygun bir yöntem olarak değerlendiriliyor (Wilson, 2013, s.5).

Nabokov'un ünü ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterir. Sovyetler Birliği'nde kitapları 1986'ya kadar sadece "Beyaz Rus göçmeni" olduğu için değil (1945'te ABD vatandaşı oldu), aynı zamanda "edebi züppelik" yaptığı için de yayımlanmadı. Ancak 1919-1939 yılları arasında Paris ve Berlin'deki entelektüel göçmen topluluğu içinde V. Sirin (Nabokov'un o yıllarda kullandığı edebi takma ad) "çağdaş Avrupa edebiyatının en önemli sanatçılarıyla aynı seviyede ve Rus edebiyatında başka hiç kimsenin sahip olmadığı bir yere sahip" olmakla tanınıyordu (Field & Albert, 2024). Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ettikten sonra Rusçadan İngilizceye geçtiği 1940'tan sonraki ünü, edebiyat eleştirmenleri tarafından 1970'lere kadar istikrarlı bir şekilde arttı. Nina Berberova, Nabokov'un Cervantes ve Shakespeare'in, Puşkin ve Schiller'in, Baudelaire ve Blok'un yazdığı gibi zevk için yazdığını belirtir (Берберова, 2001, s.362). Nabokov, edebi eserlerini yaratırken, sanatın ve estetiğin saf zevkini ön planda tutmuştur. Onun bu yaklaşımı, edebiyatı didaktik ya da ideolojik amaçlardan bağımsız bir sanat formu olarak görmesini ve eserlerinde dilin incelikleriyle oynamasını sağlamıştır. Bu nedenle, Nabokov'un edebi önemi, yalnızca anlatım gücünde değil, aynı zamanda edebiyatı sanatsal bir deneyim olarak yeniden tanımlamasında yatmaktadır.

Lolita: Romanın Yayımlanma Tarihi ve Edebi Önemi

Nabokov'un en önemli eseri; 1955 yılında İngiliz dilinde *Olympos Pres* adlı yayınevinde çıkan *Lolita* veya diğer adıyla *Beyaz Irktan Dul Bir Erkeğin İtirafı* adlı romanıdır. Göç dalgasıyla iki döneme ayrılan Nabokov sanatında *Lolita* eseri ikinci döneme aittir. Edebi dünyada derin izler bırakan ve pek çok tartışmaya yol açan bir eser, XX. yüzyılın en önemli ve etkileyici edebi eserlerinden biri olarak kabul edilir. Eser *Time Magazin* tarafından 1923- 2005 yılına kadarki olan sürede en iyi 100 roman arasında yer almıştır (Beedham, 2015, s.154).

BBC kanalında bir röportajında Nabokov, *Lolita*'nın yazdığı en özel romanlarından biri olduğunu, zor bir yazım sürecine sahip olduğunu, özel hayatı ve duygu dünyası ile ilgili olmadığını, eseri gerçekçi kılabilmek için özel bir çabaya ihtiyaç duyduğunu ifade eder (Tanrıtanır, 2017, s.61). Nabokov, roman fikrinin Botanik bahçesi Jardin des Plantes'da bir bilim adamının maymuna verdiği bir kömür parçası ile ilk resmini yaptırması haberinden kaynaklandığını söyler (Nabokov, 2017, s.358). Bir röportajında bugüne kadar yazdığı eserler arasında en çok değer ve sevgi duyduğu eserinin hangisi olduğu sorulduğunda *Lolita* romanının en sevdiği, İnfaza Çağrı eserinin ise en saygı duyduğu eser olduğunun altını çizer (Appel, 1967, s.152).

Lolita romanının, İngilizce ilk baskısı Paris'te, ikincisi ABD'de yayınlandı. Kitabın başarısı olağanüstüydü. Paris'te kitabın yayımcısı mahkemeye verildi, İngiltere'de ise İngiliz

Parlamentosu'ndaki tartışmaların ardından yayımlandı. Yüz binlerce kopya satısa da Amerikan eleştirmenlerin *Lolita* hakkındaki değerlendirmesi çelişkiliydi. İşte eleştirmenlerin o dönemde yazdıkları:

“Bunun yayımlandığına, yazıldığına pişmanım”; “Büyüleyici bir şekilde yazılmış hicivli bir komedi”; “Birçok açıdan son yıllarda İngilizce yazılmış en dikkat çekici ve kesinlikle en orijinal roman”; “Gerçekten çok komik bir kitap. Şimdiye kadar okuduğum en komik, ciddi romanlardan biri”; “Güçlü kitap. Huzursuz bir kitap”; “Avrupa’nın alışkanlıkları ve Amerikan zevkleri üzerine birinci sınıf bir hiciv”; “Bu kitabın baskın notası korku olsa da, tek notası bu değil. Stilin en büyük virtüözü olan Nabokov, tamamen komik bir eser yazdı ve mizahı çok yönlüdür”; “Olağanüstü bir kitap, unutulmaz, korkutucu. Şeytani bir başyapıt”; “Lolita cinsiyetle ilgili değil, aşkla da ilgili değil. Bu da kitabı modern romanlar arasında bir istisna haline getiriyor” (Берёзова, 2001, s.362).

Lolita, Nabokov’un ustalıklı kaleminden çıkmış hem mizah hem de korku öğelerini bir araya getirerek cinsellik, aşk, ahlak ve toplum eleştirisi gibi derin temaları ele alan, yayınlandığı dönemde büyük tartışmalara yol açmış ancak edebiyat dünyasında unutulmaz bir yer edinmiş, karmaşık ve çok yönlü bir roman olarak kabul edilmektedir. *Lolita*, edebi değeri kadar, içerdiği tartışmalı konular nedeniyle de geniş çapta ilgi görmüştür. *Lolita* romanının içeriğinden ve yazdığı kitaplar arasında ayrı bir yeri olduğundan mektuplarında söz eden Nabokov, özellikle 1951’de Amerikalı editör Pascal Covici’ye yazdığı mektubunda *“Çok ahlaksız bir biçimde on üç yaşındaki üvey kızına âşık olan çok ahlaklı bir orta yaşlı adamın problemleriyle ilgili yeni bir roman yazmakla meşgulüm”* ifadeleri kullanarak romanın içeriği hakkında detaylı bilgi vermektedir (Nabokov, 1989, s.128). Nabokov’un romanı *Lolita*, anlatı içindeki duyguların, arzuların ve değerlerin karmaşık etkileşimini inceleyen çekişmeli ve tartışmalı bir çalışmadır.

Bir katil ve pedofilin hikâyesini anlatan *Lolita*, ensest konusuna değinir; bu nedenle yayımlandığı yıllar ahlak ve aile değerlerine önemin üst seviyede olduğu 1950’li yıllarda roman *“toplumun en güçlü tabularından birçoğunu ihlal ederek açıkça sinirine dokunması”* sebebiyle İngiltere’de kısa süreliğine yasaklanmıştır (Olsen, 1995, s.30). Roman, Nabokov’un dil kullanımındaki ustalığı, zarafeti ve inceliği nedeniyle övülmüş, fakat başkahraman Humbert Humbert’in reşit olmayan Dolores Lolita Haze’ye cinsel istismarını içerdiği için kınanmıştır (Beedham, 2015, s.154). Humbert’in pişmanlık, gurur ve haklılık duygusu arasında gidip gelen anlatımının girift düğümü, okuyucuyu hikâyenin merkezindeki etik ikilemlerle boğuşmaya zorlamaktadır. Bu da okuyucuyu hem iğrenme hem de merak duyguları arasında gidip gelerek, olası duygu ve değerler araştırmasını tetiklemektedir. Romanın okuyucusunu, ahlaki sınırların ne kadar esnek olabileceği ve bireysel özgürlüğün bedeli gibi sorularla baş başa bırakması, edebiyatın gücüne dair önemli bir örnek teşkil etmektedir.

1959 yılında Cornelia Üniversitesindeki meslektaşı Moris Bishop’a yazdığı mektupta da şunları dile getirmiştir: *“Kitap Paris ve Londra’da bir miktar başarı elde etti. Lütfen, sevgili dostum, sonuna kadar onu okuyunuz! Ben biliyorum ki benim en iyi kitabım bir trajedi olan Lolita’dır... Bu eserde trajedi ve müstehcenlik birbirini dışlıyor.”* (Nabokov, 1989, s.128). Eser, ahlaki sınırları zorlayan temaları ve karakterlerinin karmaşık iç dünyaları ile dikkat çekmiş, pek çok eleştirmen ve okuyucu tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır (Appel, 1967, s.152). Romanın önsözünde yer alan kurgu kişilik John Ray J. okuyucuya oldukça anlaşılabilir gelecek durum ve duyguları konu edinen, fakat bunları abartılı anlatımın ardında gizleyen basit bir roman olmadığını savunur (Nabokov, 2017, s.6). Roman, aynı zamanda toplumda cinsellik, ahlak ve yasak aşk gibi konular üzerine derinlemesine düşünmeye sevk etmiştir (Boyd, 1991, s.51). Roman, Humbert Humbert gibi orta

yaşlı bir adamın 12 yaşındaki Dolares Haze'ye duyduğu hisleri, saplantılı aşkı ve bu aşkın getirdiği ahlaki ve psikolojik açmazları konu alır. Tartışmalı içeriği ile roman, kınama, savunma ve yargıyı bir arada bulunduruyor, fakat okuyucunun yargıda bulunma isteğini ve kapasitesini anlatım tarzı, dilin ustalığı ve kelime oyunları ile altüst ediyor (Rampton, 1984, s.107). Bu altüstlükten çıkmanın bir yolu, *Lolita*'nın muğlaklıklarının ve bunların yarattığı şüphelerin, romanın kendisinin okuru ötesine geçmeye zorladığı naif bir okumanın ürünü olduğuna karar vermektir (Rampton, 1984, s.107). *Lolita*'nın anlatı yapısı okuyucunun Humbert'ın duygusal ve ahlaki durumuna dair anlayışını şekillendirmede çok önemlidir. Görünürde bir anı kitabı olan romanda anlatılan olaylar çoktan gerçekleşmiştir ve Humbert'ın eylemleri üzerine öz farkındalık ve kendini kandırma karışımıyla düşünmesine olanak tanımaktadır. Humbert'ın geçmişteki eylemlerini bugünkü vicdanıyla bağdaştırma çabası, okuyucuyu ahlak ve gerçeklik arasındaki uçurumda gezdirmektedir (Sabarini & Widyastuti, 2020, s.82). Bu uçurumsal gerilim, yazarın kurduğu sanal dünyanın gerçekliğe olan yakınlığına dair sorgulamalara yol açar. Okuyucu, Humbert'ın itirafının samimiyetine inanarak bu oyuna kapılırsa hem yazarın amacından uzaklaşır hem de edebi metinlerin gerçekliği yansıtmaya iddiasıyla ilgili yanılgılara düşebilir. Eğer okuyucu, Humbert'ın itirafını gerçek kabul ederse, tıpkı romanın dünyasının gerçek dünyayla aynı kurallara göre işlediğine inanmak gibi bir yanılgıya düşebilir (Appel, 1967, s.145). Lionel Trilling'in de vurguladığı gibi, *Lolita*'nın en çarpıcı özelliklerinden biri, "tonunun belirsizliği ve niyetinin muğlaklığıdır." Bu belirsizlik, okuyucuyu sürekli bir denge arayışına iterek, romanın etkisini daha da derinleştirir. Trilling'e göre, *Lolita*, okuyucunun duruşunu ve pozisyonunu sürekli olarak sorgulamasına neden olan, tedirgin edici bir eserdir (Trilling, 1958, s.18).

Çeşitli edebi eleştiriler ve analizlere konu olan eser 1962'de Stanley Kubrick ve 1997'de Adrian Lyne tarafından aynı adla sinemaya uyarlanmıştır. Nabokov'un ustalıkla işlediği bu eser, edebi değeri ve tartışma yaratan içeriği ile günümüzde de güncelliğini korumakta ve geniş bir okur kitlesi tarafından incelenmektedir (Pifer, 1980, s.159). Nabokov'un romanına ilişkin benzer bir izlenim günümüz toplumunda da varlığını sürdürmektedir. "*Lolita*" terimi bir 'kız ismi' ya da 'Vladimir Nabokov'un romanındaki bir karakter'in ötesinde bir şeyi temsil eder hale gelmiştir (Green, 2006, s.10).

Nabokov, *Lolita*'yı ahlaksızlıkla suçlayanlara karşı savunurken, Humbert karakterini karmaşık bir şekilde ele alır. Paris Review 1967 yılı röportajında, Humbert'ı 'dokunaklı' görünen kibirli ve zalim bir sefil olarak tanımlar (Nabokov, 1973, s. 94). Bu tanım, Humbert'ın hem sempati uyandıran hem de itici yönlerini vurgulamaktadır. Ancak, aynı zamanda *Lolita*'yı Edmund Wilson'a yazdığı bir mektupta "saf ve sade bir eser" ve "son derece ahlaki bir mesele" olarak nitelendirir (Nabokov, 1979, s. 330). Nabokov, romanı hakkındaki görüşlerinde çelişkili bir duruş sergilemektedir. Bu çelişkili değerlendirmeler, okuru romanın anlamını farklı boyutlardan ele almaya teşvik etmektedir. Nabokov, sanatın ahlaktan bağımsız olduğunu savunarak, okuyucuyu kendi yargılarını sorgulamaya davet eder.

Başka bir ifadeyle, *Lolita*'daki anlatımın ve dilin, Humbert Humbert'ın suçlarının gerçek doğasını ve bu suçların yarattığı derin etkileri ince bir şekilde metne aktarmış olan Nabokov da bu suçları asla onaylamamış ve hafife almamıştır. Bu, eserin yüzeyindeki stilistik parlaklığın altında yatan karmaşık ahlaki boyutlara işaret eder. Eserde, genç kızlara karşı aşırı arzu duyan anti kahraman Humbert Humbert, Nabokov'un ince alegorilerinden biridir: aşk, görünüşteki karşıtı olan şehvet düşkünlüğünün ışığında incelenir. Daha derin, genellikle felsefi veya ahlaki bir anlam yatar. Karakterlerin duygusal tepkileri, hikâyenin gelişimini ve okuyucunun duygudaşlık

kurmasını sağlar. Örneğin, bir karakterin yaşadığı derin acı veya büyük bir sevgi, okuyucuya hikâyenin duygusal derinliğini ve karakterlerin iç dünyalarını keşfetme fırsatı sunmaktadır.

Lolita Romanında Duygu ve Değerler

Özellikle beklenmedik olaylar karşısında, kişinin iç dünyasında, yani ruhsal durumunda meydana gelen bu değişiklikler duygu olarak tanımlanıyor. Yani, duygular aslında bir tür sarsıntı, içsel bir tepkidir; bu sarsıntı, kişinin beklentilerinin dışında gelişen durumlarla tetiklenir ve insanın hem bedensel hem de ruhsal yapısını etkiler. Bu tanım, duyguların insanların yaşantısında ne kadar derin ve karmaşık bir rol oynadığını göstermektedir. Beklenmedik bir durum karşısında hissedilen şaşkınlık, korku, heyecan veya üzüntü gibi duygular, insanın hem zihinsel hem de bedensel tepkilerini şekillendirir. Bu bağlamda duygular, insanın yaşam deneyimlerini anlamlandırma sürecinde kilit bir rol oynamaktadır. Rousseau “*Dünyada duyguların lezzetinden başka iyi bir şey yoktur*” der (Bertrand, 2001, s.101). Rousseau’nun bu sözü, duyguların insan yaşamındaki en değerli ve tatmin edici şeyler olduğunu ifade eder. Ona göre, dünya üzerindeki diğer tüm şeyler arasında en anlamlı ve tatmin edici olan şey, duyguların bize yaşattığı yoğun ve derin hislerdir. Maddi zenginlikler, başarılar ya da diğer dünyevi hazlar, duyguların sunduğu derin ve içsel tatminle kıyaslandığında daha az değerli görülür. Bu ifade, duyguların insan deneyiminde merkezi bir rol oynadığını ve gerçek mutluluğun ve iyiliğin kaynağı olarak görüldüğünü vurgular. Değerler, bireysel ve toplumsal düzeyde ahlaki sorunları ve sorumlulukları ele alarak, insanların daha iyi ve erdemli bir yaşam sürmelerine katkıda bulunur.

Araştırmacıların ve eleştirmenlerin *Lolita’nın* ahlaki ve estetik unsurlarına odaklanma eğilimi, sadece metnin zenginliği ve karmaşıklığı nedeniyle geniş eleştirel olanaklar sunmasıyla değil, aynı zamanda Nabokov’un sanatına dair sıkça yaptığı konuşmalar, röportajlar ve romanlarının kendisinde yer alan tartışmalarla da şekillenmiştir. *Lolita’da* ahlak ve duygu sorununu ele alan eleştirmenler genellikle Nabokov’un didaktik edebiyattan hoşlanmadığını ifade ederek metnine sosyal veya genel bir ahlaki mesaj okumaya karşı yaptığı uyarıları referans gösterirler: “*Hiçbir sosyal amacım, ahlaki mesajım yok.*” (Nabokov, 1973, s.16). Nabokov’un genel veya ahlaki bir mesajı tekrar tekrar reddetmesine rağmen, bazı eleştirmenler aksini öne sürerek *Lolita’nın* derinlemesine ahlaki bir roman olduğunu ve suçluluk, sosyal tabu, ensest, çocuk istismarı, mülkiyet, bencillik, mağduriyet ve ahlaki uyanış gibi etik konuları tanıtip incelediğini savunmaktadırlar (Green, 2006, s.6). *Lolita* hem baş döndürücü bir tutku hem de yıkıcı bir saplantı olan aşkın, toplum tarafından kabul edilemez sınırlarını zorlayarak yarattığı karmaşık bir duygu dünyasını gözler önüne sermektedir.

Çocukluk ve yetişkinlik arasındaki ince çizgi üzerinde gezinen *Lolita*, pedofili gibi tabu bir konuyu ele alarak, ahlaki değerlerin göreceliliğini ve insan doğasının karanlık yönlerini sorgulamaktadır.

Humbert Humbert’in Gözünden Lolita: Saplantılı Bir Bakış Açısı

Lolita romanının başkahramanı *Lolita’nın* ruhunun ve romanın anlatıcısı Humbert Humbert ile olan karmaşık ilişkisinin derinlerine inen karmaşık ve çok yönlü bir eserdir. Romanın duygusal temaları keşfi ve Lolita ile Humbert’in incelikli karakter analizleri hem okurları hem de akademisyenleri büyülemiş, zengin bir eleştirel söylem ve analiz yaratmıştır.

Lolita'daki temel duygusal temalardan biri saplantı ve arzunun doğasıdır. Humbert Humbert'ın genç Lolita'ya olan her şeyi tüketen saplantısı, anlatının itici gücüdür ve Nabokov, karakterin nihayetinde çöküşüne yol açan işkenceli bir saplantıya inişini ustalıkla tasvir eder (Beedham, 2015, s.154). Romanın arzu psikolojisini ve Humbert'ın eylemlerinin etik sonuçlarını keşfetmesi, Nabokov'un geleneksel aşk ve ahlak kavramlarını nasıl altüst ettiğini inceleyen akademisyenlerle birlikte kapsamlı eleştirel analizlere konu olmuştur (Rodgers, 2011, s.104).

Vladimir Nabokov'un *Lolita*'sı, orta yaşlı bir adam olan Humbert Humbert ile genç bir kız olan Dolores 'Lolita' Haze arasındaki ilişkiyi çevreleyen karmaşık ahlaki manzarayı araştıran büyüleyici ve tartışmalı bir romandır. Roman, bu yasadışı ilişkinin etik sonuçlarını irdeleyerek okuyucuyu kendi ahlaki önyargıları ve peşin hükümleriyle yüzleşmeye zorluyor. *Lolita*'daki ahlaki ikilemin özü, yetişkin bir otorite figürü olan Humbert ile onun himayesindeki savunmasız bir çocuk olan Lolita arasındaki keskin güç dengesizliğinde yatmaktadır.

Romanın konusu kuşkusuz rahatsız edici olsa da birçok akademisyen Nabokov'un edebi tekniğinin geleneksel ahlaki yorumları yıkmaya hizmet ettiğini savunmuştur (Rodgers, 2011, s.105). Yazarın, okuyucuyu Humbert'ın bakış açısını yaşamaya davet eden anlatıyı dikkatli bir şekilde kurgulaması, bizi ahlaki yargıların belirsizliğiyle boğuşmaya zorlar. Nabokov'un birinci tekil şahıs anlatımını kullanması, Humbert'ın çok yönlü ve baştan çıkarıcı sesiyle birleşince, okuyucuyu kendi ahlaki önyargılarıyla ve kahramanın arzularına sempati duymaktan duyduğu rahatsızlıkla yüzleşmeye zorlar (Rodgers, 2011, s.108). Nabokov, okuyucunun ahlaki temellerini sarsarak, bizi etik düşüncelerin doğasını yeniden düşünmeye zorlar ve ahlaki sorgulamaya davet eder. Nabokov, Humbert karakteri aracılığıyla okuru ahlaki bir çıkmaza sürükler. Humbert, genç kıızıyla olan saplantılı ilişkisini meşrulaştırmak için çaresizce bir yol ararken, karısı Charlotte'u hem Lolita'ya benzetmeye hem de ondan kurtulmak istediği bir düşmana dönüştürür (Nabokov, 2017, s.81). Charlotte'un eski fotoğraflarını karıştırarak ve onu Hourglass Gölü'nde ayaklarının altına alıp öldürme hayali kurarak, Humbert'ın ahlaki çöküşü gözler önüne serilir (Nabokov, 2017, s.100-101). Bu durum, okuru, aşk, saplantı ve cinayet gibi karmaşık duyguların iç içe geçtiği bir ahlaki labirentte dolaşmaya davet eder. Humbert'ın Lolita'ya olan saplantısı, genç kızın masumiyetini kademeli olarak yok ederken, Nabokov, bu sürecin psikolojik derinliklerini ustalıkla ortaya koyar. Lolita'nın görünüşte masum bir kızıdan, karmaşık bir dünyada hayatta kalmaya çalışan bir genç kadına dönüşümü, romanın en etkileyici temalarından biri olan masumiyet ve yozlaşma gerilimini gözler önüne serer (Abazaj, 2015, s.217). Lolita'nın masumiyeti, Humbert'ın arzusunun kurbanı olur. Bu tema, roman boyunca süregelen bir melankoli ve kayıp hissi yaratır. Humbert'ın Lolita'ya duyduğu saplantı, sadece onun değil, Lolita'nın da hayatını mahveder.

Konunun literatürdeki yeri ve önemi göz önüne alındığında, daha detaylı bir inceleme yapmak elzemdir. Sevgiden saplantıya, masumiyetten isyana uzanan bir yelpazede, yazar, çelişkili duygularla yüklü bir karakterin iç dünyasını mercek altına alır; arzu ile suçluluk, şehvet ile ahlaki değerler arasındaki çetin mücadeleyi, okuru derinlemesine düşünmeye davet eden bir dille kaleme alır.

Sevgi, insan olmanın değerini bilen ve bu değeri başkalarında korumaya çalışan bir insanla kurulan sağlıklı bir ilişkidir. Bu ilişki içerisinde, karşıdaki kişinin eylemlerini doğru değerlendirerek elde ettiğimiz deneyimler, sevgi dolu bir bağın oluşmasına katkı sağlar (Yaran, 2016, s. 178). **Aşk**, bir kişiye veya bir şeye duyulan yoğun ve tutkulu bir sevgi olarak tanımlanır. Sevgi, saygı, minnet ve güven gibi duygular, insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerde önemli

bir yer tutar. Bu duygular, kişilerin birbirlerine yaşattıkları deneyimler sonucu ortaya çıkar ve ilişkilerde derin izler bırakır.

Lolita'nın ilk bölümü; "*Lolita, hayatımın ışığı, kasıklarımın ateşi... Günahım, ruhum...*" (Nabokov, 2017, s.11) cümlesiyle başlar. Humbert'ın Dolares'e hissettiği gerçek aşkı da içeriğinde barındıran fakat doğru olmayan, günah dolu aşktır. Bu ifade, aşkın saf ve idealize edilmiş bir halinden ziyade, tutku dolu, yasak ve günahkâr bir boyutunu yansıtır. Humbert, Dolores'i hem bir ışık kaynağı hem de bir günah kaynağı olarak görmektedir. Bu çelişkili duygular, onun içindeki derin bir karışıklığın ve çelişkinin varlığını gösterir. "*Sabahları ayağında çorabının teki, bir elli boyu ile Lo idi, sadece Lo. Ayağında bol gündelik pantolonu ile Lola. Okulda Dolly. Kayıtlardaki noktalı çizgilerde Dolores. Ama benim kollarımda hep Lolita idi.*" (Nabokov, 2017, s.11) cümlesi ise, Humbert'ın Dolores'e yüklediği farklı kimlikleri ve bu kimlikler arasındaki tutarsızlığı ortaya koymaktadır. Humbert, Dolores'i farklı isimlerle çağırırken, aslında her bir isim onun için farklı bir anlam taşımaktadır. Bu durum, Humbert'ın Dolores'i kendi arzularına göre şekillendirmeye çalıştığını ve onu gerçek kişiliğinden soyutlayarak bir nesneye dönüştürdüğünü gösterir.

Küçük bir kız olan Dolares'e duyduğu ilginin temelini Humbert'ın küçükken çocukluk aşkı Anabel ile yaşadığı tutkulu romantik bir aşk oluşturur. Anabel ile olan ilişkisini okuyucuya "*Birbirimize, hemen deli gibi, sakarca, utanmazca, ıstıraplar içinde âşık olduk; umutsuzca diye de eklemeliyim, çünkü birbirimize sahip olmak için duyduğumuz delicesine karşılıklı arzu ancak birbirimize bedenimizin ve ruhumuzun son zerresine kadar sahip olmak, birbirimizin içinde erimekle doycak gibiydi.*" cümleleriyle aktarır (Nabokov, 2017, s. 15). Tensel bir ilişkinin esas alındığı, fiziksel bir çekiciliğe dayanan, cinsel yakınlığın çok önemli olduğu bu ilişkide Humbert'ın Anabel'e yaşayamadığı aşkı Humbert'ın psikolojisinin temelini oluşturmuş ve onu hayat boyu sürececek bir arayışa itmiştir. Humbert, çocukluğunda Anabel ile yaşadığı kısa süreli ilişkinin 'supericikleri' dediği 9-14 yaşındaki kızlara duyduğu ilginin başlangıcını oluşturduğuna notlarında "*Lolita olayının kaderin bir çeşit büyüülü oyunu sonucu, Anabel'le başladığına inanmış bulunuyorum.*" Cümleleriyle yer vermiştir. "*Yazın birinde her şeyi başlatan bir çocuk-kız sevmemiş olsaydım Lolita diye biri hiç olmayabilirdi.*" (Nabokov, 2017, s. 11) sözleriyle, kendi eylemlerinin sorumluluğunu tamamen Anabel'e yüklüyor. Lolita'ya olan saplantısını meşrulaştırmak için geçmişteki bir çocukluk aşkına sığınıyor. Lolita'yı gördüğü an karşısında Rivieralı aşkı Anabel'in bir yansımasını gördüğünü sanan Humbert; "*Yüreğimde deniz mavisi bir dalga kabarıverdi*" (Nabokov, 2017, s. 46) cümlesiyle Dolores'in hayatını mahveden yıkıcı bir sonucun ilk başlangıcı açığa çıkar.

Humbert'ın Lolita'ya duyduğu duygunun aşk olup olmadığı, eleştirmenler arasında uzun süredir tartışılan bir konudur. Nabokov araştırmacısı Martin Green, Humbert'ın Lolita'yı derinlemesine sevdiğini "*Dante'nin Beatrice'i, Petrarch'ın Laura'yı, Poe'nin Virginia'yı, Don Jose'nin Carmen'i sevdiği gibi sevmektedir*" sözleriyle savunurken, bazıları bu duygunun daha çok saplantı olduğunu öne sürer (Green, 1966, s. 370). Lionel Trilling ise, romanın merkezinde yatanın "*seks hakkında olmadığını, yalnızca aşk*" ile alakalı olduğu konusunda ısrarcıdır (Trilling, 1958, s.14). Bu çelişkili yorumlar, romanın karmaşıklığını ve çok katmanlı yapısını göstermektedir.

Humbert, Lolita'ya duyduğu aşkı hem masumiyet hem de tutku ile birleştirir. "*Onu seviyordum, anlıyor musunuz?*" itirafı, onun bu ilişkiyi romantize etme çabasını yansıtırken, "*çocuklu kadın derler ya hani, ben de hep Lolita'lı bir adam'dım*" (Nabokov, 2017, s.311) tanımlaması ise ahlaki ikilemini gözler önüne serer. Humbert'ın "*beş kollu bir canavarım ben ama seni sevdim*" (Nabokov, 2017, s. 328) itirafı, Humbert'ın kendi içindeki karanlık dürtülerle mücadele ederken aynı zamanda aşkın gücüne teslim olduğunu gösterir.

Aşkın teorisi ve türleri adlı makalesinde Hendrick C. ve Hendrick S. **saplantılı aşk** için şöyle diyor: “Yoğun duygusallığın ön planda olduğu kıskanç, güvensiz, saplantılı aşk türüdür. Kişi terk edilme kaygısı ve sürekli birlikte oldukları kişiyi kaybetme korkusu yaşar.” (Hendrick& Hendrick, 1986, s.50). Dolares’in başka kişilerle arkadaşlık kurma isteğinin Humbert H. tarafından bastırılması, bazı tanıdıklarla konuşmasına izin verilmemesi, her an kaçacağını düşündüğünden paraları sakladığı yerleri bulmaya çalışması, şiddet uygulaması, kendi yaşındaki erkek çocuklarıyla arkadaşlık kurmasını engellemesi, tehdit ederek dizginlemesi, cinsel tatmin sağlamak için rüşvete başvurması saplantılı aşka örnek olarak gösterilebilir.

Saplantılı aşkta “ilişkileri sorunlu olsa bile genelde ilişkiyi sonlandırmaya cesaret edemezler, ilişkiyi bitiren eşleri olur. Ayrılığın olumsuz duygularını uzun süre üzerlerinde taşırlar; ilişkileri sırasında ve sonrasında acı çekmekten hoşlanırlar.” (Büyükaşahin & Hovardaoğlu, 2004, s.59). Bu tanımdan yola çıkarak, Humbert’in küçük Dolares’e duyduğu saplantılı aşkta ilişkiyi sonlandırmak için hamle yapan Lolita olmuştur. Çünkü Humbert’in kendisi bu hastalıklı durumda ilişkiyi sonlandırmaya cesaret edemeyeceğini, vazgeçemeyeceğini “gökleri cehennem alevlerinin rengine ama gene de cennet olan bu cennetin göbeğinde oturmayı sürdürüyorum.” sözleriyle ifade eder (Nabokov, 2017, s. 206). Humbert, Lolita ile yaşadığı ilişkinin tüm olumsuzluklarına rağmen, bu ilişkinin kendisine sunduğu yoğun hazdan vazgeçmeyi reddeder. Lolita, hastaneye yattıktan bir gün sonra Clare Quilty ile kaçmış, izini sildirmiştir ve Humbert’in onu bulmasını bir şekilde engellemiştir. Üç yıl sonra para istemek için Dolares, Humbert’a bir mektup göndermiş ve mektubunda evli ve hamile olduğunu yazmıştır. Humbert onu görmeye gitmiştir. Ayrılığın olumsuz duygularını taşıyan Humbert notlarında onu yine de sevdiği ile ilgili karakteristik şu cümlelere yer vermiştir:

Alay edebilirsiniz benimle, mahkeme salonunu boşaltmakla gözümü korkutabilirsiniz, ama sizler ağzıma tıkaclar tıkayıp beni yarı yarıya soluksuz bırakıncaya kadar haykıracağım kendi zavallı gerçeğimi, Lolita’mı, bu solgun, kirletilmiş, karnı başkasının çocuğuyla şişmiş, ama hala gri renk gözlü, hala is karası kirpikli, hala kumral, hala badem rengi, hala Carmencita, hala benim olan bu Lolita’yı ne kadar çok sevdiğimi bütün dünya bilsin istiyorum (Nabokov, 2017,s. 319).

Şehvet, bireylerin cinsel arzularını tatmin etme isteğiyle ortaya çıkan yoğun duygusal ve fiziksel çekimlerin toplamıdır. Bu güçlü cinsel istek hem erkekler hem de kadınlar arasında karşılıklı olarak hissedilebilir. Şehvet, biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin bir birleşimi olarak ortaya çıkar ve insan davranışları üzerinde derin etkiler yaratabilir. Cinsel çekim ve arzu, insanın temel güdülerinden biridir ve türün devamını sağlamak için evrimsel bir rol oynar. Aynı zamanda, kültürel ve ahlaki normlar tarafından şekillendirilebilir ve kontrol edilebilir. Ahlaki yapı olarak bütünleşmeyen kişilik temelleri şehvetin olumsuz ve tatminsiz devamlılığını sağlayacaktır.

Su periciklerine olan saplantısı ve şehvet duygusundan doğan rahatsızlığı için şöyle der: “Bir çeşit odaklanma sorunu bu, kişinin iç görüşünün zevkle kat etmek zorunda bulunduğu belli bir varlık, aklın çarpık zevkle soluk soluğa kalarak algıladığı belli bir karşıtlık sorunu...” (Nabokov, 2017, s. 21). Humbert’in küçük bir kızla cinsel ilişki yaşamak için geneleve gitmesi, hayır işleri adı altında küçük kızları izlemesi, okul çıkışlarında onları gözetlemesi, daha sonradan aşık olduğu Dolares’e yakın olmak için annesi ile evlenmesi, annesi öldükten sonra babalık kisvesi adı altında kızı ensest bir cinsel ilişki yaşamaya mecbur bırakması, Lolita’sı ile olabilmek için yalanlar söylemesi, intikam hırsından insan öldürmesi, şiddet uygulaması su periciklerine olan saplantısından kaynaklanmaktadır.

Humbert’in Lolita’ya duyduğu şehvet, **arzu** öyle güçlü bir duygudur ki ahlakın sınırlarını aşan bir sanrıya dönüşmüştür. Küçük kızların bedenleri, onun için erişilemez “peri kızı güzelliklerinin

berraklığı” idealinin somutlaşmış halidir. Bu ideal, gerçek dünyanın acımasızlığına karşı bir sığınak, bir kaçış noktasıdır. Humbert, Lolita’da, hiçbir zaman tam olarak elde edilemeyecek olan masumiyet ve deneyimin bir karışımı olan *“hiçbir zaman elde edilemeyecek o gül pembesi ile boz karışımı yüce renk”* olarak adlandırdığı bir güzellik arzusu görür (Nabokov, 2017, s. 22).

Humbert şehvet duygusundan doğan psikolojik bozulmayı önlemek, **suçluluk duygusunu** bastırmak için ruhsal yapısal bütünlüğe dayalı dengeleyici bir cinsellik yaşamaya da çalışmıştır. Su periciklerine duyduğu şehvet tutkusunu, dinmek bilmeyen arzusunu bastırmak, uykusuzluklarına çözüm bulmak, kalbindeki ‘*zehirli yara, bir gölge*’ olarak nitelediği saplantısından kurtulmak için birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Kendi yaşıtındaki *“yerküremizin kabak ya da armut göğüslü dişileri ile”* diye nitelediği kadınlarla normal denebilecek ilişkiler kurmuştur. Ayrıca saplantısını saklayacak ya da maskeleyecek yasal bir yol bulmuş, Valeria ile evlenmiştir. Evlilikleri çok uzun sürmese de Humbert notlarında karısında onu çeken şeyin yaptığı küçük kız taklitleri, konuşması ve muzip görünüşü olduğunu dile getirmiştir. Metinlerde okuyuculara, topluma karşı ahlakilik ve şehvet duygusu arasında çift kimlikli biri olarak yaşamını sürdürmeye çalıştığını da gösterir. Ama diğer yandan *“su pericikleri”* dediği küçük kızların şehvetiyle yanıp tutuştuğunu, kendi yaşıtındaki kadınların ona çekici gelmediğini, hatta *“ortalama üniversiteli kızların iri yarı, sarkık kalçalı, kalın baldırlı, iğrenç tenli bedenlerinden nefret ettiğini”* notlarında çok defa belirtmiştir (Nabokov, 2017, s.22). Fakat bu ‘zehirli yara’ dediği rahatsızlığı ve çift kimlikli yaşamı yüzünden bir yıldan fazla bir süre sanatoryumda yatmak zorunda kalmıştır. *“Ama zehir yaraya sızmıştı bir kere. (...) Yara ömür boyu iyileşmedi.”* diyerek bu durumdan hiç kurtulamadığını ve kurtulamayacağını bir kez daha belirtmiştir (Nabokov, 2017, s. 21) Lolita’ya olan bu şehvet duygusu gerçek bir aşka dönüşmüş ve onun varlığı hayatının tek anlamı olmuş olsa bile *“su periciklerine”* olan saplantısı belli bir süreye kadar bastırılmıştı. Bununla ilgili notlarında da şöyle der:

Lolita’yı yitirmenin sarsıntısı beni küçük kızlara olan tutkumdan kurtardı demem, okuyucumun da buna inanması için benim namussuzun biri, onun da budala olması gerekir. Ona olan aşkım ne kılığa bürünürse bürünsün, Allah’ın belası huylarım değişmiyordu. (...) Lolita’nın çok çok uzaklarda yaşayan o adaların kovuklarındaki kız kardeşlerine hiç mi hiç pençelerini geçiremiyordu. O iş, en azından şimdilik bitmişti artık (Nabokov, 2017, s.297).

Humbert, Lolita’yı bir ‘su perisi’ olarak görerek onu nesneleştirir ve sahip olma arzusu, ahlaki kaygılarını gölgede bırakır, böylece pedofilik fantezilerini özgürce yaşama olanağı bulur. Valeria ve Charlotte ile Humbert’in kontrol ve şiddetle ilgili fantezileri nadiren gerçekleşir. Lolita’nın hastaneden Quilty ile kaçması yüzünden Humbert kendi pedofilik, solipsist, zalim ve şiddet içeren fantezileriyle baş başa kalmış, neredeyse sessiz bir birey haline gelir. *“Hayatımın ışığı, günahım”* diye romana başlayan Humbert, romanı *“Benim Lolita’m”* sözleriyle kapatır. Sahneyi estetik, doğal ve parçalı görüntülerle bulanıklaştıran Humbert, bizi Lolita’nın acısından, köleleştirilmesinden, kanamasından ve sızlamasından uzaklaştırır (Kauffman, 1993, s. 160). Bu duygular, Lolita’nın karmaşık temalarını ve karakterlerinin psikolojik derinliklerini anlamada kritik öneme sahiptir. Nabokov, bu duyguları ustaca işleyerek okuru, karakterlerin dünyasına derinlemesine çekmeyi başarır.

Humbert Humbert’in Gözünden Bir Ahlak Muhakemesi

Ahlak, toplumsal yaşamda, belirli kişi, grup ya da toplum için belirli zamanda ve belirli bir yerde geçerli olan (ya da geçerli olması beklenen) değer yargılarının, örf, adet, norm ve kuralların oluşturduğu bir sistem bütünüdür (Aktan, 2009, s. 40) Ahlak, iyi ile kötü arasındaki farkların

etkisiyle oluşan isteklerimizi, düşüncelerimizi ve eylemlerimizi şekillendiren davranışsal ve etik anlayışların bütünüdür. Bu algılar, kültürel, dini, felsefi ve toplumsal normlar tarafından şekillendirilir ve insanların yaşamlarında rehberlik eder. Ahlak, yalnızca bireysel kararları değil, aynı zamanda toplumsal ilişkileri, yasaları ve sosyal düzeni de belirler. İyi ve kötü kavramları, genellikle adalet, dürüstlük, sadakat, saygı, sorumluluk ve empati gibi erdemlerle ilişkilendirilir. Bu kavramlar, bireylerin doğru davranışları seçmesine ve topluma katkıda bulunmasına yardımcı olur. Dolayısıyla, ahlak, insan davranışlarının altında yatan motivasyonları ve sonuçları değerlendirirken hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir rol oynar. Ahlak; kültürel, dinî ve felsefi topluluklar tarafından, insanların çeşitli davranışlarının yanlış veya doğru oluşunu belirleyen bir yargı ve ilkeler sistemi iken ahlak felsefesi ise insanın bilinçli ve iradeye dayalı eylem ve davranışları üzerine derinliğine düşünme biçimidir. İçinde; iyi, kötü, sorumluluk, erdem, vicdan, özgürlük vardır. Baruch Spinoza (1632-1677), Immanuel Kant (1724-1804), Jeremy Bentham (1748-1832) ve John Stuart Mill (1806-1873), Friedrich Nietzsche (1844-1900) gibi filozoflar; ahlak anlayışları, ahlakın temeli, insan doğası ve ahlakın evrenselliği gibi konularda farklı görüşlere sahiptir. Spinoza, mutluluk ilkesine dayanarak, bir eylemin doğru olup olmadığını belirlerken, o eylemin en fazla sayıda insan için en büyük mutluluğu sağlaması gerektiğini vurgular. Kant, eylemlerin ahlaki değerinin, sonuçlarından bağımsız olarak, belirli kurallara ve ilkelere uygun olup olmadıklarına göre değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Evrensel bir ahlak yasasına dayanan deontolojik yaklaşımı benimser (Akarsu, 1998, s.87). Bentham ve Mill, eylemlerin ahlaki değerinin, ürettikleri sonuçlara göre değerlendirilmesi gerektiğini savunan ültarist yaklaşımı savunur. Nietzsche ahlakın göreceli ve güç ilişkilerinin bir ürünü olduğunu savunur (Bertrand, 2001, s.90-96). Bu görüşler ile filozoflar, ahlaki değerlendirmenin temelini farklı unsurlara dayandırmışlardır; ancak “altın kural” olarak bilinen “Sana yapılmasını istemediğini, sen de başkasına yapma” ilkesi, farklı ahlaki sistemlerde ortak bir zemin oluşturmaktadır.

Bu farklılıklar, ahlak felsefesinin temel sorularından bazılarını ortaya koyar: Ahlakın kaynağı nedir? İyi ve kötüyü nasıl belirleriz? Ahlak, evrensel bir geçerliliği olan bir olgu mu yoksa kültürel ve tarihsel olarak değişen bir kavram mı? Bu sorulara verilen cevaplar, insanların yaşamlarını ve toplumları şekillendiren temel değerleri belirler. *Lolita*, ahlaki değerlerle olan çatışmayı derinlemesine işler. *Lolita*, Kant’ın evrensel geçerliliği olan bir kurala dayanan ahlak anlayışıyla çelişen, Humbert Humbert’in kişisel arzularını merkeze alan bir ahlak sisteminin tehlikeli sonuçlarını gözler önüne serer. Humbert’in eylemleri, toplumun genel kabul gören ahlaki değerlerine tamamen aykırıdır. Roman, aynı zamanda Nietzsche’nin ahlakın güç ilişkilerinin bir ürünü olduğu savını destekler gibi görünse de ahlakın evrensel bir düzeni olduğunu da hatırlatır. Humbert, kendi içsel dünyasında sürekli olarak doğru ve yanlış arasındaki çizgiyi sorgular. Bu çatışma, romanın okuyucu üzerinde yarattığı etkiyi daha da güçlendirir. Humbert’in eylemleri, toplumun büyük bir kısmı tarafından ahlaksız ve kabul edilemez olarak görülür, bu da okuyucunun Humbert’a karşı karmaşık duygular beslemesine neden olur. Bu sorgulamalar, okuyucunun da ahlaki sınırları ve değerleri üzerine düşünmesini sağlar. Humbert’in eylemlerinin sonuçları, sadece onun kendi içsel dünyasında değil, aynı zamanda Lolita’nın hayatında da derin ve kalıcı etkiler bırakır. Buna göre romanın Humbert karakterinde ahlak felsefesinin değer yargıları (temel kavramları) olan iyi, kötü, vicdan, erdem, sorumluluk ve özgürlük üzerinde durulacaktır.

Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları Üzerinden Değerlendirme

İyi, genel olarak insanın insan olma değerlerine uygun olan ve yaşadığı toplum için yararlı ve değerli olandır. Humbert aslında dışarıya karşı iyi bir görünüme sahiptir. Hayır işleri yapar, günahlarından arınmak için kiliseye gider, güzel giyinir, beyefendi görünümlü, kibardır, annesi ve babası ölmüş bir kızı himayesi altına almış ve ona babalık yapıyordur. Fakat önsözde Nabokov kurgusal yazarı John Ray'ın ağzından Humbert için *"O kuşku yok ki alçak bir adam, ahlaki değerlerin tutulduğu illettin açık bir örneği, hatta uca varmış bir çöküntüyü duyumsatan bir kötülükle alaycılığın karmaşası; bunların hiçbirisi de onu sevimli kılacak şeyler değil. (...) Normal değil ama beyefendi hiç değil."* cümlesiyle ahlaki olarak çöküntüde bir adam olduğunu gözler önüne serer (Nabokov, 2017, s.7).

Lolita ile yaşamını iyi göstermeye çalışan Humbert notlarında uzun tasvirler yapar. Bu tasvirler savunma mekanizmalarının ve suçluluk duygusunu gizleme çabalarının bir örneği olarak görülebilir. Humbert *"güneş ışıyla bezeli bu önemsiz ayrıntıları, sadece beni yargılayanlara Lolita'ya iyi vakit geçirmek için gerçekten elimden geleni yaptığımı kanıtlamak için düşünüyorum buraya"* (Nabokov, 2017, s.189) sözleriyle gerçekleri çarpıtarak ve duygusal manipülasyon kullanarak kendi eylemlerini meşrulaştırmaktır. Humbert, Lolita'ya karşı olan eylemlerini 'iyi' olarak nitelendirirken, bu tanımlama felsefi anlamda oldukça sorunlu bir yapıya sahiptir. Humbert'in 'iyi'si tamamen kişisel bir arzuya dayanmaktadır. O, Lolita'ya olan saplantısını meşrulaştırmak için kendi haz ve arzularını 'iyi' olarak tanımlar. Bu, felsefenin 'iyi' kavramının genellikle evrensel ve nesnel bir değer taşıması gerektiği düşüncesinin tam zıttıdır. Aynı paragrafta Humbert, Lolita'nın bir atlama ipiyle oynadığını gördükten sonra Humbert'in *"parmaklarımı arkadan Lo'nun saçlarına şöyle bir daldırıp yakalar, ensesine yavaşça ama sıkı sıkıya yapışarak isteksiz yavrucuğumu kısıp bir yemek öncesi birleşmesi için mini mini yuvamıza götürürdüm"* (Nabokov, 2017, s.190) ifadesiyle onun iyisinin kişisel arzulara, güç ilişkilerine ve ahlaki çürümeye dayandığını görürüz. O, kendisini yetişkin ve güçlü, Lolita'yı ise çaresiz bir çocuk olarak görür. Bu durum, Nietzsche'nin ahlakın güç ilişkilerinin bir ürünü olduğu savını akla getirir. O, kendi oluşturduğu bir ahlak sistemine göre hareket eder. Humbert, Lolita'nın masumiyetini kendi haz ve arzuları için bir araç olarak kullanırken, bu eylemi 'iyi' olarak nitelendirerek ahlaki bir çarpıtma yaratır. Bu durum, iyyinin kişisel çıkarlara göre nasıl şekillendirilebileceğini ve ahlakın göreceliliği ile evrenselliği arasındaki çelişkiyi gözler önüne serer.

Jeremy Bentham ve John Stuart Mill gibi filozoflar, mutluluğu en büyük iyi olarak görürler ve bir eylemin iyiliğini, o eylemin ne kadar çok insanı ne kadar mutlu ettiğine göre değerlendirirler. Bu bakış açısına göre, en büyük mutluluğu sağlayan eylem, ahlaken doğru olandır (Keklik, 1987, s.247-248). Humbert'in durumuna gelince mutluluğu tamamen kişiseldir ve Lolita'nın mutluluğunu göz ardı eder. Hatta Lolita'nın mutsuzluğunu bile kendi hazları için bir araç olarak kullanır. Bu durum, Bentham ve Mill'in mutluluğun sadece bireysel bir deneyim olmadığını, aynı zamanda başkalarının mutluluğunu da içerdiğini savunduğu görüşüyle çelişir (Bertrand, 2001, s.92). Humbert'in hikâyesi, ahlakın göreceliliği ile evrenselliği arasındaki çelişkiyi, bireysel mutluluk ile toplumsal sorumluluk arasındaki dengeyi ve 'iyi'nin nasıl çarpıtılabileceğini gösterir.

Kötü ise yapılması istenmeyen, değersiz ve faydasız olan, iyyinin karşıtı olarak tanımlanabilir. Kant'ın deontolojik etik anlayışına göre, bir eylemin iyi veya kötü olması, o eylemin evrensel bir ilkeye uygun olup olmamasına bağlıdır (Akarsu, 1998, s.93) Humbert'in eylemleri, bir insanı nesneleştirdiği ve ona zarar verdiği için bu ilkeye açıkça aykırıdır. Bu yaklaşımdan yola çıkarak; Humbert 12 yaşındaki bir kızı kendisine mecbur bırakmış, tehdit etmiş, şiddet uygulamış, masumiyetinden yararlanmak için uyku ilaçları içirmeye çalışmış, cinsel istismarda bulunmuştur.

“O, koca elli, koca kollu, kötü kokulu bir yetişkinin daha bu sabah üç yaman sevişmeye alet ettiği yalnız bir çocuk, tam anlamıyla bir öksüzdü.” (Nabokov, 2017, s. 161) Bentham ve Mill’in utilitarist etik anlayışına göre, bir eylemin iyi veya kötü olması, o eylemin sonuçlarına bağlıdır (Bertrand, 2001, s.90-95). Humbert’ın eylemleri hem Lolita’ya hem de kendisine uzun vadede mutsuzluk ve acı getirdiği için utilitarist bir bakış açısından da kötüdür.

Nietzsche’ye göre (2014, s.106); gerçek iyilik ya da kötülük yoktur, onların varsayımı varoluşun yalnızca toplumdaki uygunluğun bir sonucudur. Ona göre insan, toplumun doğru ve yanlış fikirlerine uymamalıdır. Bunun yerine insan kendi ahlakını, yalnızca kendisi için en iyi olanı ve kendini geliştirmesine neyin izin vereceğini temel almalıdır. Bundan yola çıkarak toplumun iyi ve üretken bir üyesi olan Humbert kendi iç dünyasında şehvet ve ahlak korkusu arasında sıkışmış, küçük bir kıza ilgi duyan hastalıklı günahkâr bir adamdır. Üstelik Humbert genellikle itiraflarında kendisi için canavar, maymun, örümcek, manyak gibi ifadeler kullanırken, -hatta içinde bulunduğu ahlaki ikilemin farkında olsa da- bu ahlak onun Lolita ile cinsel birlikteliğini engellemek için yeterli değildir. Eleştirmen Brian Boyd bu konuyla ilgili şunu savunuyor: “Humbert açıkça aşağılık davranışlarını itiraf ediyor hatta kendine canavar diyerek küfürler ediyor, bir şekilde neredeyse bizi onun davranışlarına alışmaya zorluyor.” (Boyd, 1991, s.51). Ta ki Humbert’ın ahlaki olarak uyanışı ancak Lolita’yı kaybettikten ve başarısızlıklarının farkına varmasından hemen sonra gerçekleşmiştir. Humbert’ın kötülüğü, basit bir etik değerlendirmenin ötesinde, insan doğası, özgürlük, sorumluluk ve ahlakın evrenselliği gibi derin felsefi soruları beraberinde getirir.

Vicdan, eylem ve davranışları ahlaki yönden değerlendirme, özeleştirme yapma ve kendini hesaba çekme anlamına gelir. İnsanı iyi davranmaya yönelten iç ses, bir çeşit iç mahkemedir. Vicdan, konulan ahlak ilkeleri ile gerçekleştirdiğimiz eylemler arasındaki tutarlılığı toplumsal ve rasyonel ölçütlere göre denetleyen ve bir tutarsızlık halinde tutarsızlığı acı olarak yaşatan üst duygudur (Özlem, 2004, s.34-35). Humbert’ın yer yer iç mahkemesine tanık olmaktadır. Kahramanın ahlaki olarak uyanışı, vicdan muhasebesi ancak Lolita’yı kaybettikten ve bulmaya çalışma başarısızlıklarının farkına varmasından sonra başlamıştır. Lolita’yı yitirmenin sarsıntısını bir an olsun uzaklaştırmak için Dolares Haze yazdığı şu şiirin satırları biraz da olsun vicdanıyla konuşan bir adamı resmeder:

Ölüyorum, Lolita Haze, ölüyorum

Nefretten, pişmanlıktan ölüyorum

Ve yine kaldırıyorum kılı yumruğumu

Ve sen yine ağlıyorsun, duyuyorum! (Nabokov, 2017, s. 296)

Vicdan, kişinin ahlaki değerleri ve inançlarına dayalı olarak doğru ve yanlış arasında ayırım yapma yetisi olarak tanımlanır. Bu içsel ahlaki rehber, bireylerin kendi eylemlerini, düşüncelerini ve niyetlerini değerlendirmelerine yardımcı olur. Vicdan, genellikle suçluluk duygusu, pişmanlık ve iç huzursuzluk gibi duygularla kendini gösterir ve bireyleri etik ve ahlaki davranmaya yönlendirir.

Vicdan, bireylerin toplumsal değerleri ve ahlaki kuralları içselleştirmelerine yardımcı olur. Bu içsel ahlaki rehber, toplumda düzenin ve adaletin sağlanmasına önemli bir katkı sunar. Kısacası, vicdan, insanların daha iyi ve erdemli bireyler olmalarına yardımcı olan temel bir ahlaki yetidir (Bertrand, 2001, s. 21). Humbert’ın “Zavallı çarpuk çurpuk ellerimden gurur duyamayacak kadar çok bedeni incittim bu ellerle” itirafı, vicdanının sesini duyduğunun açık bir göstergesidir (Nabokov, 2017, s. 316). Lolita’nın öksüzlüğüne vurgu yaparak “Dikkatsiz, budalaca ve alçakça

davranmıştım" itirafı ise, vicdanın, insanı kendi hatalarının farkına varmaya ve bunlardan ders almaya iten bir güç olduğunu gösterir (Nabokov, 2017, s. 161). Humbert'ın bu sözlerinde yaptığı kötülüklerin farkında olan bir adamın içsel muhakemesi var. Alexis Bertrand'a göre (2001, s.22) "ahlaki kudret, insanın iyiyi kötünden ayırt etme yeteneğiyle birlikte, bu ayrımı eyleme dönüştürebilme gücüdür. Bu gücün temeli, hem bir eylemin doğru olduğuna dair kesin bir kanaat oluşturma yeteneği hem de bu kanaate göre hareket edebilme kararlılığıdır.". Humbert kiliseye giderek "bir günah çıkartıcının yol göstericiliğinde kendi günah bilincinden yüce bir varlık çıkarsamaya çalıştığını" yazar (Nabokov, 2017, s.325). Humbert'ın kiliseye gitmesi, ahlaki bir ikilemde kalmanın ve içsel çatışmanın ahlaki kudret üzerindeki etkilerini gösterir.

Erdem, ahlakın övdüğü ve ahlaklı olmanın gerektirdiği doğruluk, yardımseverlik, yiğitlik, bilgelik, alçakgönüllülük, iyi yüreklilik, ölçülülük gibi niteliklerin ortak adıdır. Aristoteles, bireylerin karakter özelliklerine ve erdemlerine odaklanır. İyi bir insan olmanın ve erdemli davranmanın önemine vurgu yapar. İyi yaşamın, aşırılıklardan kaçınıp erdemli bir orta yol izleyerek sağlanabileceğini öne sürer (Bertrand, 2001, s. 94). Filizof Baruch Spinoza diyor ki "erdem akla uygun davranmaktır." (Spinoza, 2012, s.160).

Humbert kendisini herkesten üstün görür, kimse onun yazdığı notları ve şiirleri anlayacak kadar kapasiteli değildir. Dolares'in annesinin ölüm haberini tam olarak cinsel bir birliktelik yaşamadan vermez ve gizli tutar. Doğru olanı yapmak doğru eylemde bulunmak, bir insanın sahip olması gereken niteliklerdir. Aristoteles'in "bir kırlangıç ile bahar olmaz" (akt. Bertrand, 2001, s.42) sözünden yola çıkarak Humbert'ın bir kere günahlarından arınmak için kiliseye gitme davranışı erdemli bir davranış olarak görünse de bütün erdemlerden ibaret değildir. İyilik yapmak ve kötülüklerden sakınmak, akıl yürütmek, yasak ve uygulama düşüncesi, yapmak ve sakınmak gibi Ahlak kanununa uygun durumlarda bulunmaya devam etmek gerekir. Erdem ahlakı ise bireylerin karakter özelliklerine ve erdemlerine odaklanarak, ahlaki yaşamın orta yolunu bulmayı hedefler. Humbert'ın davranışları hiçbir şekilde erdemli olarak değerlendirilemez. Aksine, yaptığı eylemler onu ahlak dışı bir figür haline getirir. Lolita açısından baktığımızda çocukluk ve gençlik arasında sıkışmış bir halde, kendi duygusal dünyasında büyük karmaşalar yaşadığı görülmektedir. Humbert'ın baskısı altında, Lolita'nın duygusal ve ahlaki açmazları daha da derinleşir. Çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş döneminin zorlukları, Humbert'ın manipülasyonlarıyla birleşince, Lolita'nın erdemli olma çabası daha da zorlaşır. Lolita'nın duygusal direnişi ve ahlaki mücadelesi, onun karakterindeki erdemleri ve masumiyeti ortaya koyar. Ancak, Lolita'nın bu mücadele sürecinde yaşadığı travmalar, onun duygusal dünyasında derin yaralar açar.

Sorumluluk ise, insanın kendi eylemlerinin ya da yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir. Yaptıklarının bilincinde olan Humbert sorumluluk almaktadır. Clare Quilty'i öldürdükten sonra teslim olur, Dolares'e yaptıkları yüzünden özellikle "ırza geçme suçundan" notlarında kendisine 35 yıl verilmesi gerektiğini söyler (Nabokov, 2017, s.354). Kant'a göre, ahlakın kaynağı insanın içindeki saf akıldır ve bu akıl, vicdan olarak ortaya çıkar (Bertrand, 2001, s.27-32). Vicdan, herkes için aynı kalan, değişmeyen evrensel bir ahlak yasasının iç sesi gibidir. İnsan, bu iç sesin yönlendirmesiyle hareket etmeli ve kendi arzularına değil, aklına uygun davranmalıdır. Humbert, işlediği suçların ardından vicdan azabı çeker ve bu durum onu teslime sürükler. Ancak, onun vicdanı tamamen saf ve evrensel bir ahlak yasasına dayanmıyor gibi görünmektedir. Daha ziyade, kendi suçluluk duygularından ve toplumun yargılarından kaynaklanan bir vicdan azabıdır. Bu durum, Kant'ın saf akıl kavramıyla tam olarak örtüşmese de Humbert'ın da bir tür içsel çatışma yaşadığını ve bu çatışmanın onu eylemlerinin sonuçlarıyla

yüzleşmeye zorladığını gösterir. Humbert'ın sorumluluk alması, vicdanının sesini dinlemesinin bir sonucudur. Vicdan, onu suçluluk duygusuyla karşı karşıya getirir ve bu durum, onun sorumluluk almasına yol açar.

Özgürlük, kişinin iradesini kullanarak seçim yapabilme durumudur. İyi ve kötü arasında seçim yapan Humbert, toplum olarak ahlaki kabul edilmeyen bir durumda küçük bir kıza cinsel istismarda bulunmuş, bunu da bilinçli yapmıştır. *"Bu sefil su periciğine duyduğum iştah öyle canavarcaydı ki... Ya sessiz sedasız park edebileceğim bir yol kenarı bulur bulmaz onunla sevişmek istememe karşı çıkacak olursa diye düşünüyordum; bu iç burkucu düşünce içimdeki suçluluk duygusuna karışıyordu. Başka bir deyişle zavallı Humbert Humbert son derece mutsuzdu."* (Nabokov, 2017, s.162) Bu satırlarda görülen ve notların devamından da anlaşılan seçimi, cinsel istismara devam etmektir.

Kant'ın felsefesinde özgürlük, Tanrı ve ölümsüzlük gibi bir gerçeklikten ziyade, insanın var olması ve ahlaki bir yaşam sürmesi için gerekli bir postulatır (Akarsu, 1998, s.137). Özgürlük, insanın kendi eylemlerinin sorumluluğunu alması ve ahlaki değerlere göre hareket etmesi için bir ön koşuldur. Özgür kişi, bu postulatı temel alarak, eylemlerini değerlendirirken insan olmanın değerini göz önünde bulunduran kişidir. Romanda Lolita'nın durumu, özgürlüğün dışsal güçler tarafından nasıl sınırlandırılabilirliğini gösterir. Humbert'ın manipülasyonlarına maruz kalan Lolita hem özgürlüğüne kavuşma arzusuyla hem de durumuna uyum sağlama zorunluluğuyla karşı karşıya kalır. Bu durum, onun iç dünyasında bir çelişki yaratır ve duygusal olarak yıpratır. Amerikalı romancı Ernest Hemingway'a (1899-1966) göre, ahlakın ilkesi şudur: bir şeyi yaptıktan sonra kendini iyi hissediyorsan onun ahlaki olduğu, eğer kendini kötü hissediyorsan onun gayri ahlaki olduğu düşüncesidir (Hemingway, 1960, s.3). Lolita ile 'Sihirli Avcılar' otelinde ilk paylaştıkları cinsel birlikteliğin arkasından yaşadığı içsel sıkıntı durumun ahlaki olmadığını göstergesidir: *"Biraz önce öldürdüğüm birinin küçük hayaletiyle yan yana otururmuşçasına, beni boğan korkunç iç sıkıntısı(...) Dikkatsiz, budalaca ve alçakça davranmıştım."* (Nabokov, 2017, s. 161).

Bazıları romana ahlaki açıdan baktıklarında, kitabın kendilerine bir şey öğretmediğini ve bu yüzden anlamsız olduğunu düşünürken, Nabokov'un kurgusal yazarı John Ray J. *Bu olayın gerisinde genel bir ders yattığını, başıboş çocuklar, bencil analar, soluk soluğa manyaklar – bunların sadece benzersiz bir hikâyede karşımıza çıkan canlı tipler olmakla kalmadığını, tehlikeli gelişmeler, var olan kötülükler konusunda birer uyarı niteliği taşıdığını yazar. Ona göre, Lolita, ana babaları, toplumun iyiliği için uğraşanları, eğitimcileri- daha büyük bir sevak ve daha aydınlık kafalarla daha güvenli bir dünyaya daha sağlıklı kuşaklar yetiştirmeye yöneltmeye çalışmaktadır* (Nabokov, 2017, s.8). Bu paragrafa istinaden Nabokov da kitabın sonsözünde yazdıkları ile kurgusal yazarıyla çalışmıştır: *"Ben ne didaktik edebiyat yazarıyım ne de edebiyatın okuruyum; kaldı ki John Ray'ın öne sürdüğünün aksine, Lolita yedeğinde ahlaki ders getiren bir kitap değildir. Benim için bir sanat eseri, kabaca 'estetik mutluluk' diyebileceğim şeyi sağladığı sürece varolur."* (Nabokov, 2017, s.362).

Humbert Humbert dışarıya karşı ahlaklı bir adam olarak kendini yansıtsa da içsel ve gizli dünyasında yaşadığı ilişkiler kapsamında ahlaki bir değere sahip kişi olarak karşımıza çıkmaz. O, sosyal ahlak kurallarına karşı mücadele başlatan bir manyak veya kahraman olarak değil de okuyucuda merhamet duygusuna neden olan mutsuz bir günahkâr olarak ortaya çıkar (Злочевская, 2005, s.3). Aynı zamanda Humbert jüri üyelerine – okurlarına- notlarında **psikolojik** (Anabel'i kaybetmesini öne sürer), **yasal** (Doğu Hindistan'da ergenlik çağından önceki kız çocukların evlenebilmesi, antik filozofların bilgiye adanmış tapınaklarında on yaşında bir dizi gelinlik kız bulunması) **edebi** (Dante ile Beatrice, Petrarch ve Laura) ve **kişisel** (Lolita deneyimlidir ve onu ilk olarak Lolita baştan çıkartmıştır.) yönlerden savunma yapmış, deliller ortaya koymuştur. Ahlaki açıdan topluma ters

düşen durumunu yasallaştırmaya çalışmıştır. Ve bu savunmayı yaparak Humbert “*küçük kızlarla kendinden geçmesine baştan çıkmakta gerçekte hiçbir sakınca bulunmadığını*” (Nabokov, 2017, s. 23) düşünmektedir. Nabokov, Humbert’ın yaşamının derin, gizli ve utanç verici ön belleğine okuyucuyu bakmaya ve bunları geleneksel sosyal ahlak ve dini-dogmatik kurumların çerçevesinden değil, yaşayan insanın ahlaki çerçevesinde düşündürtmeye çabalamıştır (Злочевская, 2005, s.4). Nabokov bir röportajında romanın son evresinde Humbert’ın Lolita’yı her kadının sevmeyi hak ettiği gibi sevdiğini fark ettiği için ahlaki bir insan olduğunu düşündüğünü, fakat onun çocukluğunu mahvettiği içinde ahlaki olarak bir çıkmazda olduğunu ifade eder (Douglas, 1964, s.17).

Kant’ın ahlak felsefesi açısından; Humbert’ın eylemleri, sonuçlarından bağımsız olarak, belirli ahlaki kurallara ve ilkelere aykırıdır. Humbert, evrensel ahlaki kuralları ihlal ederek, Lolita’ya zarar verir ve bu nedenle eylemleri ahlaki olarak kabul edilemezdir. Mill ve Bentham açısından bakıldığında Humbert’ın eylemlerinin sonucunda Lolita’nın yaşadığı travma ve psikolojik zararlar göz önüne alındığında, bu eylemler kesinlikle olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Humbert’ın eylemleri, en fazla sayıda insan için en büyük mutluluğu sağlamadığı gibi, büyük bir acı ve mutsuzluk yaratmıştır. Ahlak felsefesinin temel kavramları açısından değerlendirildiğinde Humbert’ın karakteri ve eylemleri, erdemli bir insan olmanın ve erdemli davranmanın gereklerine tamamen aykırıdır. Humbert’ın saplantılı aşkı ve buna bağlı olarak sergilediği manipülatif ve istismarcı davranışlar, ahlaki yozlaşmalarla doludur.

Değerlendirme ve Sonuç

Vladimir Nabokov’un *Lolita*’sı 1950’lerin toplumsal değerlerine ve cinsel ahlak anlayışına meydan okuyan cesur bir eserdir. Romanın yayımlandığı dönemde, çocuk istismarı ve sapkınlık gibi konular büyük tabular olarak kabul edilmekteydi. Humbert Humbert’ın Lolita’ya olan saplantılı aşkı ve bu aşkı elde etmek için yaptığı etik dışı eylemler, dönemin toplumsal normlarıyla ciddi bir çatışma içerisindedir. Bu çatışma, romanın toplumda büyük tartışmalara yol açmasına ve edebi çevrelerde yankı bulmasına neden olmuştur.

Humbert’ın duygusal dünyasının toplumsal değerleri nasıl şekillendirdiği veya bozduğu ortadadır. Humbert’ın saplantılı aşkı ve yıkım, bir çocuğun masumiyeti, ahlaki dilemmaların yoksunluğu, duyguların ahlaki davranışlardan daha ön planda olmasının toplumsal değerleri nasıl şekillendirdiği ve bozduğu ortadadır. Lolita’nın yaşadıkları karşısında gösterdiği çaresizlik, umursamazlık ve bu duygusal tepkilerin onda bıraktığı ahlaki yıkım ve çürümüşlük gözler önündedir. Humbert’ın duygusal dünyası, yoğun bir şekilde suçluluk, arzu, sevgi ve nefret gibi karmaşık duygularla doludur. Bu içsel çatışmalar, onun ahlaki sınırları zorlamasına ve kendi eylemlerini bir mantığa dayandırma çalışmasına sebep olur. Humbert, Lolita’ya karşı derin bir takıntı ve saplantı geliştirir, böylece bu duygular, onun karakterinin merkezine yerleşir ve tüm eylemlerini yönlendirir. Çünkü bu saplantı durumu şehvet ve arzunun da gölgesinde normal sevgi ve aşkın ötesine geçerek patolojik bir duruma dönüşür. Zaman zaman suçluluk ve vicdan azabı hissetse de kendi sapkın arzularını haklı çıkarmak için çeşitli bahaneler üretir, ancak vicdan olarak adlandırdığımız içsel çelişkilerle de mücadele eder. Bu duygusal ve psikolojik derinlik, romanın edebi değerini ve karakterlerinin karmaşıklığını artırır. Toplumun büyük bir kısmı tarafından kabul edilen ahlaki kurallar ve normlar, Humbert’ın eylemlerine tamamen karşıdır. Humbert, Lolita’yı manipüle eder, onun çocukluk masumiyetini çalar ve bu süreçte kendi ahlaki sınırlarını sürekli olarak ihlal eder. Humbert, toplumun genel ahlaki kurallarına uymayan bir karakter olarak,

okuyucuyu derin etik sorularla baş başa bırakır. Humbert'ın eylemlerinin sonuçları, sadece onun kendi içsel dünyasında değil, aynı zamanda Lolita'nın hayatında da derin ve kalıcı etkiler bırakır. Örneğin, Humbert, kendi duygularını ve arzularını masum ve doğal olarak görme eğilimindedir. Ancak, bu duygusal çıkarımlar, Humbert'ın eylemlerinin ahlaki boyutunu göz ardı etmesine neden olur. Deontolojik (Kant yaklaşımı) açıdan, Humbert'ın eylemleri ciddi etik ihlaller içermekte ve çocuk istismarı gibi kabul edilemez davranışları kapsamaktadır. Utilitarist (Mill ve Bentham yaklaşımı) açısından bakıldığında ise Humbert'ın duygusal motivasyonlarının sonuçları, Lolita'nın hayatında büyük yıkımlara ve travmalara yol açmaktadır. Lolita, Humbert'ın fiziksel ve duygusal baskısı altında büyür ve bu durum onun güvensiz ve korku dolu bir dünyada yaşamasına neden olur. Humbert'a karşı hem bağımlılık hem de korku hisseder.

Bu çalışmada; Vladimir Nabokov'un büyük ses getiren romanı *Lolita*; duygu ve değerler açısından incelenmiş ve bu duygu ve değerler aşk, şehvet ve ahlak açısından ele alınmıştır. Aşk, şehvet, ahlak nedir ve romanda nasıl ortaya çıkmıştır sorularına cevaplar aranmıştır. Humbert Humbert'ın karakteri ve eylemleri, ahlak felsefesinin üç ana yaklaşımı olan deontoloji (görev ahlakı), sonuççuluk (utilitarizm) yaklaşımları ve ahlak felsefesinin iyi, kötü, vicdan, erdem, sorumluluk ve özgürlük gibi temel kavramları üzerinden ele alınmıştır. Deontolojik bakış açısıyla, Humbert'ın eylemlerinin ahlaki kurallara uyup uymadığı değerlendirilmiş, sonuççuluk açısından ise bu eylemlerin sonuçlarının toplumsal ve bireysel etkileri ele alınmıştır. Ahlak felsefesinin temel kavramları olan iyi, kötü, vicdan, erdem, sorumluluk ve özgürlük ise Humbert'ın karakter özelliklerine ve bu özelliklerin ahlaki değerlerle olan ilişkisine odaklanmıştır. Bu metodolojik yaklaşımlar, romanın toplumsal değerlerle olan çatışmasını ve Humbert'ın ahlaki açmazlarını daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olacaktır. Nabokov'un *Lolita* romanı, okuyucuyu derin etik sorularla yüzleştirirken, duygusal ve psikolojik açıdan da zengin bir deneyim sunmaktadır. Bu analiz, romanın edebi ve etik değerini vurgularken, karakterlerin içsel dünyalarını ve toplumsal değerlerle olan ilişkilerini de kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur. Vladimir Nabokov'un *Lolita'sı* duyguların ve değerlerin karmaşık bir şekilde iç içe geçtiği, derin ahlaki sorular ve açmazlar içeren bir eserdir. Humbert Humbert'ın eylemleri ve bu eylemlerin sonuçları, farklı ahlak felsefesi yaklaşımları açısından değerlendirildiğinde, her açıdan ahlaki olarak kabul edilemezdir. Bu anlamda *Lolita*, edebi değeri ve tartışma yaratan içeriği ile edebiyat tarihinde benzersiz bir yere sahiptir. Vladimir Nabokov'un ustalıklı kaleminden çıkan *Lolita*, sadece bir aşk romanı değil, aynı zamanda insan doğasının en karanlık köşelerini aydınlatan bir psikolojik incelemedir. Roman, ahlakın göreceliliği, kimlik ve özlemler gibi evrensel temaları, karmaşık bir anlatı ve çarpıcı karakterlerle bir araya getirerek edebiyat tarihine geçmiştir.

Kaynakça

- Abazaj, G. (2015). "The Importance of Intertext in *Lolita*". *Journal of Educational and Social Research*, 5(3), 217.
- Aktan, C.C. (2009). "Ahlak ve Ahlak Felsefesine Giriş" *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* Cilt 1, Sayı 1, ISSN: 2146 -0817
- Appel, A., & Nabokov, V. (1967). "An Interview with Vladimir Nabokov". *Wisconsin Studies in Contemporary Literature*, 8(2), 127–152. <https://doi.org/10.2307/1207097>
- Appel, A. (1968). "Vladimir Nabokov [Review of Nabokov: His Life in Art, by A. Field]" *Contemporary Literature*, 9(2), 236–245. <https://doi.org/10.2307/1207494>
- Beedham, M. (2015). "Oh, my Lolita, I have only words to play with!: Vladimir Nabokov's *Lolita* as a Case Study for Critical Approaches to Literature". *CEA Critic* 77(2), 154-163. <https://doi.org/10.1353/cea.2015.0019>
- Bertrand, A. (2001). *Ahlak Felsefesi*. Çev. Salih Zeki. Ankara: Akçağ Yayınevi.

- Берберова, Н. (2001). *Набоков и его Лолита, Чайковский, Железная женщина, Рассказы в изгнании*. Москва: Сабашниковых.
https://belousenko.de/books/berberova/berberova_nabokov.htm
- Boyd, B. (1991). *Vladimir Nabokov: The American Years*. Princeton: Princeton University Press.
- Büyükkahin, A. & Hovardaoğlu, S. (2004) "Çiftlerin aşka ilişkin tutumlarının Lee'nin çok boyutlu aşk biçimleri kapsamında incelenmesi". *Türk Psikoloji Dergisi*.
- Dolinin, A. (2005). "Nabokov as a Russian writer" In J. W. Connolly (Ed.), *The Cambridge Companion to Nabokov* (pp. 49–64). Cambridge: Cambridge University Press.
- Douglas M. D. (1964). "On The Banks Of Lake Lemon: Mr. Nabokov Reflects on 'Lolita' and Onegin". *National Observer*.
- Field, A. And ALBERT, Melissa (2024, June 28). "Vladimir Nabokov" *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Vladimir-Nabokov>
- Green, M. (1966). "The Morality of Lolita" *The Kenyon Review*, 28(3), 352–377. <http://www.jstor.org/stable/4334658>.
- Green, J. E. (2006). "Aesthetic Excuses and Moral Crimes: The Convergence of Morality and Aesthetics in Nabokov's Lolita" Thesis, Georgia State University.
doi: <https://doi.org/10.57709/1059464>
- Hemingway, E. (1960). *Death in the Afternoon*. New York: Scribner Classics Publisher.
- Hendrick, C. & Hendrick, S.A. (1986) "Theory and method of love. *Journal of Personality and Social Psychology*" 50(2), 392–402. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.50.2.392>
- Kauffman, L. (1993). *Framing Lolita: Is There a Woman in the Text?* New York: Chelsea House
- Keklik, N. (1987). *Felsefe'nin İlkeleri*. İstanbul: İÜEF Yayıncılık
- Mcmillin, A. (1994). "Bilingualism and Word Play in the Work of Russian Writers of the Third Wave of Emigration: The Heritage of Nabokov" *The Modern Language Review*, 89(2), 417–426. <https://doi.org/10.2307/3735243>
- Nabokov, V. (1973). *Strong Opinions*. New York: McGraw.
- Nabokov, V. (1979) *Dear Bunny, Dear Volodya: The Nabokov-Wilson Letters, 1940- 1971*. Ed. Simon Karlinsky. Rev and Expanded. Los Angeles: U of California Press.
- Nabokov, V. (1989). "Selected Letters 1940-1977. Ed. Dimitri Nabokov and Matthew J. Bruccoli" Harcourt Brace Jovanovich/ Bruccoli Clark Layman, Newyork.
- Nabokov, V. (2001) "The Nabokov- Wilson Letters, 1940-191" Revised and expanded edition. Ed. Simon Karlinsky. Berkeley: University of California Press
- Nabokov, V. (2017) *Lolita*. Çev., Fatih Özgüven, İstanbul: İletişim Yayınevi
- Nietzsche, F. W. (2014) *İnsanca, Pek insanca*. Çev., Mustafa Tüzel, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Olsen, L. (1995). *Lolita: A Janus Text*. New York: Twayne
- Özlem, D. (2004). *Etik- Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İnkılap Yayınevi
- Петрусенко, Н. В. (2002). "Набоков Владимир Дмитриевич (1869 1922)". *Новый исторический вестник*, (6), 113-117.
- Pifer, E. (1980). *Nabokov and the Novel*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rampton, D. (1984). *Vladimir Nabokov A Critical Study Of The Novels*. London: Cambridge University Press.
- Rodgers, M. (2011). *Lolita's Nietzschean Morality. Philosophy and Literature*. 35(1), 104-120. <https://doi.org/10.1353/phl.2011.0012>.
- Sabarini, A. R., & Widyastuti, T. (2020) "Anachrony in Vladimir Nabokov's Lolita: A Study of the Novel's Narrative Tense Arrangement" *Education and Humanities Research*, 2290lume 453. Atlantiss Press 82-86 <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200729.016>
- Spinoza, B. (2012). *Ethica*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Tanrıtanır, B. C. (2017). "Morality and Memory in Ador and Lolita By Vladimir Nabokov" *Akademik Bakış*, 61, ss.689-695
- Trilling, L. (1958). *The Last Lover: Vladimir Nabokov's Lolita*. Encounter, pp. 9-18 <https://www.unz.com/print/Encounter-1958oct-00009>
- Yaran, C. S. (2016). *Ahlak ve Etik*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Злочевская, А. В. (2005). "Философия любви в романе Владимира Набокова «Лолита»". *Studia Slavica Hungarica*, Budapest, 2005. N3-4. <https://bogoslav.ru/article/374871> Erişim tarihi: 20.07.2024
- Wilson, S. (2013). "Nabokov And Khodasevich: The Lyre Lightens" *Nabokov Online Journal*, Vol. VII 1-20.

ŞAİR VE ANTOLOJİST İBN EBÎ HACELE VE *DÎVÂNU'S-SABÂBE* ADLI ESERİ

POET AND ANTHOLOGIST IBN ABÎ HAJALAH AND HIS WORK TITLED *DÎWÂN AŞ-ŞABÂBAH*

Yakup GÖÇEMEN*

Giriş

Arap edebiyatı, tarih boyunca farklı özellikler kazandığı siyasî süreçlerden geçmiştir. Hayatın tüm alanlarına yansımaları olan bu siyasî süreçler, doğal olarak toplumun kültürel yapısını da derinden etkilemiştir. VII/XIII. yüzyılda İslâm coğrafyasını şekillendiren en önemli siyasî gelişmelerden biri Moğolların İslâm topraklarına saldırıdır. Moğol saldırıları İslâm topraklarındaki siyasî, sosyal, ilmî ve kültürel yoğunluğun ağırlık merkezlerini değiştirmiştir. Bu saldırılar sonucunda İslâm dünyası doğudan batıya doğru yönelen bir göç hareketine şahit olmuştur. Öte yandan İber Yarımadası'ndaki Hristiyan krallıkların Endülüs İslâm Devleti'ni ortadan kaldırmak ve bölgedeki Müslüman varlığına son vermek için başlattığı “yeniden fetih” hareketi olarak bilinen reconquista da batıdan doğuya doğru bir göç hareketinin başlamasına yol açmıştır. Moğol saldırısı ve reconquistanın etkileriyle gerek doğudan batıya gerekse batıdan doğuya gerçekleşen göç hareketliliği, Memlûklerin hüküm sürdüğü Mısır, Suriye ve Hicaz gibi bölgelere yönelmiştir. Böylece başta Kâhire, Yemen, Şâm ve Halep gibi şehirler olmak üzere Memlûklerin hâkimiyeti altındaki topraklar, farklı nedenlerle vatanlarını terk etmek zorunda kalan siyaset, ilim ve sanat ehli tarafından sığınılacak güvenli bir liman olarak görülmüştür. Kâhire ve Şâm bölgeleri, çeşitli ilmî disiplinlere ilgi duyan ilim erbabının yönelmesiyle fikrî bir gelişme ve yükselme sürecine girmiş, başta din ve dil ilimleri olmak üzere astronomi, tıp, mühendislik vb. diğer alanlarda ortaya konulan çalışmalara ev sahipliği yapar hale gelmiştir (el-Eyyûbî, 1995: 48-54). Memlûkler hâkimiyetindeki şehirlerde yoğun bir şekilde ilim ve kültür faaliyetlerinin gerçekleşmesi, genel anlamda İslâmî ilimlerin tümünde özellikle de dil, edebiyat ve şiir alanlarındaki gelişmeler açısından bu dönemin İslâm kültür tarihinin en parlak dönemlerinden biri olarak nitelendirilmesine yol açmıştır (Selîm, 1957: 7).

Memlûkler döneminde din ve dil alanlarında pek çok meşhur âlim yetişmiştir. Arapça alanında *el-Elfiyye* adlı eseriyle meşhur İbn Mâlik (ö. 672/1274), İbnü'n-Nehhâs el-Halebî (ö. 698/1299), Ebû Hayyân el-Endelüsî (ö. 745/1344), *Muğni'l-Lebîb 'an Kutubi'l-E'ârîb* ve *Evdahu'l-Mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik* adlı eserlerinin yanı sıra pek çok önemli kitabın müellifi İbn Hişâm (ö. 761/1360), büyük şair ve edip İbn Nubâte el-Mısırî (ö. 768/1366) gibi önemli isimler bu âlimlerden

* Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâğatı Anabilim Dalı, yakupgocemen@kilis.edu.tr

bazılarıdır. *Lisânu'l-'Arab* adlı sözlüğün müellifi İbn Manzûr (ö. 711/1311), İslâmî ilimlerin neredeyse tamamında eserler telif eden es-Suyûtî (ö. 911/1505), meşhur ansiklopedist ediplerden Ahmed b. Abdulvehhâb en-Nuveyrî (ö. 733/1333), İbn Fazlullah el-Ömerî (ö. 749/1349) ve el-Kalkaşendî de (ö. 821/1418) dönemin önemli âlimleri arasında gösterilebilir. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yazdığı *Kasîdetu'l-Burde* adlı şiiriyle tanınan el-Bûsîrî (y.ö. 695/1296), tam bir şiir ve nesir ustası olarak görülen Safiyyüddin el-Hillî (ö. 749/1348) ve kadın mutasavvıf ve şair 'Âişe el-Bâ'ûniyye (ö. 922/1516) gibi isimlerin yanı sıra çalışmamızın konusu olan İbn Ebî Hacele dönemin meşhur şairlerinden bazılarıdır (Selîm, 1957: 16-17; Yiğit, 2004: 95).

İbn Ebî Hacele'nin Biyografisi

Aslen günümüzde Cezâyir'in batısında yer alan Tilimsân şehrinden olan müellifin tam adı Şihâbuddîn Ahmed b. Yahyâ b. Ebî Bekr b. Abdilvâhid Ebî Hacele'dir. Bir kekliğin giysisinin koluna girerek yumurtlaması nedeniyle Ebû Hacele lakabıyla anıldığı belirtilen dedesi Abdulvâhid'in Tilimsân'daki zâviyesinde 725/1325 yılında dünyaya gelmiştir (İbn Hacer el-'Askalânî, 1969: 1/81). Hayatının erken dönemlerinde ailesiyle birlikte hacca gitmiştir. Hac sonrasında Şâm'a giderek bir süre burada yaşamıştır. Şâm'da bulunduğu süre zarfında dil ve edebiyat eğitimi görmüştür. Şair hakkında kaynaklarda; şiir sezgisini geliştirecek kadar klasik Arap şiirinden örnekler ezberlediği, aruz ilmine dair bir eğitim almamasına rağmen kaliteli şiirler söylemeye başladığı, hayretler uyandıracak düzeyde özellikle de makâme türünde kaliteli nesir örnekleri ortaya koyduğu gibi bilgilere yer verilmiştir. Tasavvuf ilmine duyduğu ilgi İbn Ebî Hacele'yi tasavvuf ehline yakınlaştırmış, maneviyatını beslemek ve iç huzurunu artırmak adına onların ibadetlerine ve zikir halkalarına katılmıştır. Ailesinin vefatından sonra Şâm'dan ayrılarak Kâhire'ye giden İbn Ebî Hacele, burada uzun süre Arap edebiyatıyla ilgilenmiştir. Daha önceleri Şâm'da ilgi duyduğu tasavvuf ortamlarına yeniden girmiş, Kâhire yakınlarındaki Mencek Tekkesi'ne bağlanmıştır. Tasavvuf ilminin yanı sıra şiir ve edebiyatla ilgilenmeye devam eden İbn Ebî Hacele, Mencek Tekkesi'nin şeyhi olmuştur. 776/1375 yılında yakalandığı bir salgın hastalık nedeniyle vefat edene kadar Arap şiirine ilgi duyanların beğenisini kazanan şiirleri söylemeye ve ilginç konular üzerine yazdığı nesirlerini içeren eserler üretmeye devam etmiştir (İbn Mansûr, 1986: 4/375).

Hanefî olmakla birlikte Hanbelî mezhebine meyleden İbn Ebî Hacele'nin vahdet-i vücud inancını benimseyenlere karşı sert bir tutum sergilediği belirtilmiştir. Özellikle Hz. Peygamber'i (s.a.v.) metheden kasideler yazmadığı için "Sultânü'l-âşîkîn" lakabıyla bilinen mutasavvıf şair İbnu'l-Fârid'i (ö. 632/1235) çok fazla eleştirdiği, onun kasidelerine nazire olarak tamamını Hz. Peygamber'in (s.a.v.) methine tahsis ettiği kasideler söylediği, İbnu'l-Fârid'i ve vahdet-i vücûd taraftarlarını büyük günah işlemekle itham ettiği ifade edilmiştir. Hatta bu tutumu nedeniyle dönemin kâdîlkudâtı (başkadı) ve Hanefî mezhebinin büyük âlimlerinden Sirâcuddîn el-Gaznevî el-Hindî (ö. 773/1372) tarafından sorgulandığı yönünde bilgiler aktarılmıştır (İbn Hacer el-'Askalânî, 1969: 1/81; Nuveyhid, 1980: 1/365).

Arap edebiyat tarihi kaynakları, İbn Ebî Hacele'nin karakteri hakkında çelişkili bilgiler aktarmaktadır. İbn Hacer el-'Askalânî, İbnu'l-Kattân es-Semennûdî'nin (ö. 813/1411) kendi el yazısıyla yazdığı İbn Ebî Hacele hakkında görüşlerini içeren bazı evrakları kendisine icâzet yoluyla verdiğini ifade etmiştir. Bu evraklarda İbnu'l-Kattân, İbn Ebî Hacele'nin vahdet-i vücûd düşüncesinden dolayı İbnu'l-Fârid'e abartılı bir şekilde yüklendiğini, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) övmediği için İbnu'l-Fârid'e nazire olarak yazdığı ve Hz. Peygamber'i (s.a.v.) övdüğü şiirlerin

öldüğünde kendisiyle birlikte defnedilmesini vasiyet ettiğini zikretmiştir. Ayrıca İbnu'l-Kattân, İbn Ebî Hacele'nin benimsediği mezhep anlamında tutarlı olmadığını belirtmiştir. Buna göre İbn Ebî Hacele'nin Şâfiî mezhebine mensup birini gördüğünde kendisinin de Şâfiî olduğunu, Hanefî mezhebine bağlı birini gördüğünde Hanefî olduğunu ve hadis ehlini gördüğünde ise onların yolunda olduğunu söylediğini iddia etmiştir. İbn Hacer, İbn Ebî Hacele'nin toplumda zalimler olarak nitelenen ve içki müptelası olan kimselerle yakın ilişkiler içinde olduğunu belirtmiştir (İbn Hacer el-'Askalânî, 1969: 1/81).

İbn Ebî Hacele'nin edebî kişiliği hakkında kaynaklar pek fazla bilgi sunmamaktadır. Müellifin edebî yönüyle ilgili kaynaklarda aktarılan nadir bilgilerden biri, eserlerini insanî ve ahlakî değerler hakkında pek çok menkıbe ve anekdotla süsleyen nüktedân bir kişiliğe sahip olmasıdır. Bu doğrultuda oğluna "dinin kanadı" anlamına gelen Cenâhu'd-dîn lakabını vermesinin "keklik dostunun oğlu" olarak anlayabileceğimiz kendi künyesi olan İbn Ebî Hacele'den mülhem olduğu tahmin edilmektedir (İbn Hacer el-'Askalânî, 1969: 1/81).

İbn Ebî Hacele, 776/1375 yılının Zilhicce ayında 51 yaşındayken yakalandığı veba nedeniyle Kâhire'de vefat etmiştir (İbn Tağriberdî el-Atâbekî, 1950: 11/131; Nuveyhid, 1980: 1/365).

Eserleri

İbn Ebî Hacele, başta Arap edebiyatı olmak üzere farklı ilmi disiplinlerde pek çok özgün eser veya başka müelliflerin eserlerinden seçkileri bir araya topladığı derleme eser ortaya koymuş bir âlimdir. Müellif, özellikle derleme yeteneğinin edebî kişiliğinin önüne geçtiği en tanınmış eserleri olan *Sukkerdânu's-Sultân, et-Târi'* 'ala's-Sukkerdân ve *Dîvânü's-Sabâbe* adlı kitaplarını Memlûk Sultanı el-Hasan b. en-Nâsır b. Muhammed b. Kalâvûn'a (ö. 762/1361) ithaf ettiği için kimilerince "Sultan'ın antolojisti" payesine layık görülmüştür (Papoutsakis, Von Hees, 2017: 7). Dil, gramer ve edebiyatın yanı sıra tarih, fıkıh ve hadis alanında da eserler ortaya koyan İbn Ebî Hacele, Arap edebiyatında makâme türünün öncülerinden olan el-Harîrî'nin (ö. 516/1122) *Makâmâtü'l-Harîrî* adlı eserinden esinlenerek *Makâmetu'z-Za'ferâniyye* adlı bir makâme kaleme almıştır. Makâmeleriyle Mısır toplumunu tasvir etmeye çalışan müellif, bu türdeki eserlerini Mısır'ın tarihî, sosyal ve siyasî olaylarına ışık tutan belge niteliğine bürümeyi başarmıştır. Makâmelerinin büyük çoğunluğu günümüze ulaşmasa da mevcut örnekler, İbn Ebî Hacele'nin üslubu, toplumsal olayları ele alma ve ifade etme tarzı hakkında net bir fikir verebilecek niteliktedir (İbn Mansûr, 1986: 4/376; Hadûsî, 2014: 1/24; Kahlûz, 2016: 233). Makâmelerinin yanı sıra sanatlı nesir türünde edebî mektuplar yazan müellif, İslâmî ilimlerin çeşitli alanlarında 80'den fazla eser kaleme almıştır. İbn Ebî Hacele'nin edebiyat ve İslâmî ilimler alanlarında ortaya koyduğu çalışmalarından bazıları şu şekildedir:

- *Civâru'l-Ahyâr fî Dâri'l-Karâr*: Sahabi 'Ukbe b. 'Âmir el-Cuhenî'ye dair bilgiler ve hayatından kesitler içeren kitap, bu sahibinin ve ona komşu olmanın faziletlerinden bahsetmektedir. Müellifin çocuk yaşta vefat eden bir evladını 'Ukbe'nin kabrinin yanına defnettiği için bu eseri yazdığı ifade edilmektedir.

- *el-Edebu'l-Ğadd*: Mersiyeleri konu edinen bir edebiyat çalışmasıdır.

- *Tesliyetu (Selvatu) el-Hazîn fî Mevti'l-Benîn*: Eser, adından da anlaşılacağı üzere insanın dünya hayatında başına gelebilecek felaketlere özellikle de evlat acısına maruz kalanlara teselli olması için kaleme alınmış mersiye yoğunluklu bir kitaptır.

- *Sukkerdânu's-Sultân en-Nâsır Hasan b. Kalâvûn*: Eser, müellifin Memlûk Sultanı el-Hasan b. en-Nâsır'a hediye ettiği bir çalışmadır. Müellif, Sultan'ın kardeşleri arasındaki sıralamasına

göndermede bulunarak eserinde 7 sayısını merkeze almıştır. Eserini giriş ve 7 bölüm şeklinde kurgulayan müellif, eserini ithaf ettiği Sultan'ın hayatı ve hayatındaki önemli anekdotları 7 sayısı üzerinden aktarmaya çalışmıştır. Ayrıca müellif, 7 sayısının Mısır tarihindeki olaylarla bağlantısını ve bu sayının Mısır açısından önemini açıklama gayreti içinde olmuştur. Yusuf suresi ve tefsiri, Musa (a.s.) ve Firavun kıssası, Mısır kralları ve hayatları, Fâtımî Devleti yöneticileri ve hayatları gibi konular, İbn Ebî Hacele'nin bu eserinde ele aldığı konular arasındadır.

- *et-Târi' 'ala's-Sukkerdân*: İbn Ebî Hacele, bu eserini *Sukkerdânu's-Sultân* adlı eserine ilaveler yapmak amacıyla bir zeyil mahiyetinde kaleme almıştır.

- *et-Tıbbu'l-Mesnûn fî Def'i't-Tâ'ûn*: Kısa bir risale mahiyetinde olan bu eser, müellifin tıp alanında kaleme aldığı ve ölümüne de neden olan salgın hastalıkları konu edindiği bir çalışmadır.

- *es-Sece'u'l-Celîl fî mâ Cerâ fi'n-Nîl*: Hayatının büyük bölümünü Memlûkler hâkimiyetindeki Kâhire'de geçiren müellif, bu eserini Nil nehrinin hayat verdiği toprakların tasvirine tahsis etmiş, bu tasvirlerini çeşitli şairlerin şiirlerinden örneklerle süslemiştir. Ancak müellif, bu tasvirleri Allah'ın eşsiz yaratıcılığını okuyucuya aktarmak için kullanmış, okuyucuya mesajlarını iletmek için Kur'ân ayetlerinden yararlanmıştır.

- *Mantiku't-Tayr*: Edebiyat alanına giren bu eser, farklı şiir türlerinin yanı sıra mektuplar, makameler, anekdotlar ve öyküler gibi pek çok nesir türü içeren bir derlemedir. Müellif, bu eserinde İslam kültüründe kuşlarla ilgili tüm konulara odaklanmıştır. Öte yandan fıkıh, hadis ve tasavvufla ilgili bazı meselelere de değinmiş, yaşadığı dönemde Müslümanların zihnini meşgul eden bidatlerin ve sapkın fikirlerin yayılması, aşırılık ve radikalizm gibi hususlara yönelik bir dizi konuya yer vermiştir. Dinî meselelerde şüpheye düşenlere veya inançsızlık sarmalına yakalananlara kendinden önceki âlimlerin sözleriyle cevaplar vermeye çalışmıştır.

- *Mağnatîsu'd-Durri'n-Nefîs*: Müellif eseri yazma nedenini, esere neden bu adı verdiğini ve eserin içeriğine dair bilgileri mukaddimesinde açıkça ifade etmiştir. İslâm topraklarının farklı şehirlerinde hayatlarını sürdüren şair ve yazarları adeta güzide birer inciye benzettiği şiir ve yazılarını bir araya getirmek amacıyla altı bölümden oluşan bu kitabı yazdığını belirtmiştir.

- *Mucteba'l-Udebâ*: Bu eser günümüze ulaşmamıştır. Ancak müellif, *Mağnatîsu'd-Durri'n-Nefîs* adlı eserinin birinci bölümünde bu kitaptan söz etmiş ve kitabın dönemin önemli müellif ve şairlerine dair bilgilerin yanı sıra methiye, sitem, tasvir ve özellikle de gazel gibi şiir türlerinden örnekler içerdiğini belirtmiştir.

- *Unmûzecu'l-Kitâl fî Nakli'l-'Avâl*: Eser, Arapça kaleme alınmış en meşhur satranç kitapları arasında gösterilmektedir. Santranca dair resimlerin ve oyundaki önemli hamlelerin zikredildiği kitap, hicrî 8. yüzyıl ortalarına kadar Arap satranç tarihinde bilinen en önemli satranç karşılaşmalarına yer vermektedir.

İbn Ebî Hacele'nin bunların dışında; *Ğarâibu'l-'Acâib ve 'Acâibu'l-Ğarâib*, *Esna'l-Makâsîd fî Medhi'l-Mucâhid*, *Def'u'n-Nikme fî's-Salâti 'alâ Nebiyyi'r-Rahme*, *Etyabu't-Tîb*, *Mevâsîlu'l-Mekâtî*, *en-Ni'metu's-Şâmîle fî'l-İşrati'l-Kâmile*, *Hâtıbu Leyl*, *Risâletu'l-Hudhud*, *Zehru'l-Kemâm ve Sece'u'l-Hamâm*, *Sulûku's-Sufun İlâ Vafî's-Seken*, *Kasîrâtu'l-Hicâl*, *et-Tezkira*, *Nahru fî A'dâi fî A'mideti'l-Bahr*, *ed-Dureru'l-Kâmine*, *'Unvânu's-Sa'âde ve Delîlu'l-Mevt 'ala's-Şehâde*, *Nadîrâtu'l-Cemâl*, *el-Buyûtu'l-Mudî'e fî'd-Dâri'l-Bedriyye*, *Herecu'l-Ferenc*, *el-Menhecu'l-Fâik ve'l-Menhelu'r-Râik fî Ahkâmi'l-Vesâik*, *Ğaysu'l-'Ârid fî Mu'âradati İbni'l-Fârid* gibi manzûm ve sanatlı nesirle kaleme aldığı pek çok eseri bulunmaktadır. Ayrıca İbn Ebî Hacele'nin 5 şiir divanı, 7000 beyitten oluşan 7 urcûze divanı ve birçok makâmesinin varlığı bilinmektedir. Müellif, İbnu'l-Fârid'a muârazada bulunduğu şiirlerinin büyük çoğunluğunu Hz. Peygamber'in methine tahsis etmiştir (İbn Hacer el-'Askalânî,

1969: 1/81-82; Nuveyhid, 1980: 1/365; İbn Mansûr, 1986: 4/376; Dayf, 1990: 447; Hadûsî, 2014: 1/24-25).

Câhiliye ve İslâmî dönemlerde yaşamış Arap aşıkların ve aşk acısı çekenlerin en meşhur hikayelerini içeren ve çalışmamızın ana konusunu teşkil eden *Dîvânu's-Sabâbe* adlı eser, İbn Ebî Hacele'nin mutlak anlamda en meşhur kitabı olarak görülmüştür.

Dîvânu's-Sabâbe Adlı Eseri

İbn Ebî Hacele'nin *Dîvânu's-Sabâbe* adlı eseri, Arap edebiyatında aşkı ele alan en önemli eserler arasında gösterilmektedir. Bedî' ilminin muhtelif söz sanatlarıyla süslenmiş bir nesir kitabı olan bu eser, aşka ve aşıklara dair manzum ve mensur parçalar ve seçkilerden oluşmaktadır. Müellif, *Sukkerdânu's-Sultân* ve *et-Târi' 'ala's-Sukkerdân* adlı eserlerinde olduğu gibi bu eserini de 755-762 (1354-1361) yılları arasında saltanatının ikinci dönemindeyken Memlûk Sultanı el-Hasan b. en-Nâsır'a takdim etmiştir. Müellif, bu kitabı yazma nedenini ve kitabın kimlerden bahsettiğini eserin mukaddimesinde zikrettiği şu iki beyit üzerinden okuyucuya iletmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 4):

كِتَابٌ حَوَى أَخْبَارَ مَنْ قَتَلَ الْهَوَى وَسَارَ بِهِمْ فِي الْحَبِّ فِي كُلِّ مَذْهَبٍ
مَقَاطِيعُهُ مِثْلُ الْمَوَاصِلِ لَمْ تَزَلْ تُسَبِّبُ فِيهِ بِالرَّبَابِ وَرُتَبُ

Aşkın öldürdüğü ve sevginin türlü türlü yollara düşürdüğü kimselerden haberler içeren bir kitaptır bu.

Aşktan kopanların durumu halen aşka düşmüşlerin durumu gibidir, bu durumda halen Rebâb'ı ve Zeyneb'i özlemle yâd etmektedir.

İbn Ebî Hacele, kitaba neden “tutkunun ve aşk ateşinin divanı” anlamına gelen *Dîvânu's-Sabâbe* adını verdiğini yine eserin mukaddimesinde “kitaba tüm detaylarıyla vâkıf olanı aşktan çılgına çevirmek ve aklını başından almak, aşka ve tutkuya meydan okumak” olarak belirtmiş, bu meydan okumayı kendisinden başka kimsenin gerçekleştiremeyeceğini el-Ebleh el-Bağdâdî lakabıyla tanınan Ebû Abdillâh Muhammed b. Bahtiyâr'a (ö. 579/1183) nisbet edilen şu beyitle dile getirmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 8):

مَا يَعْلَمُ الشَّوْقُ إِلَّا مَنْ يُكَابِدُهُ وَلَا الصَّبَابَةُ إِلَّا مَنْ يُعَانِيهَا

Istırabını çeken bilir ancak özlemi, derdine ve acısına katlanan (bilir ancak) aşk ateşini.

İbn Ebî Hacele, kitabı kaleme alırken benimsediği yazım yöntemini de aynı şekilde şiir üzerinden ifade etmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 8):

وَسَلَكْتُ فِي تَأْلِيفِهِ الْأَخْتَصَارَ وَالْأَقْتَصَارَ عَلَى النَّوَادِرِ الْقِصَارِ

Onun yazımında az ve öz bir şekilde ifade etme ve kısa anekdotlarla yetinme (yöntemini) izledim.

Müellifin eseri hakkındaki bilgileri doğrudan aktarmaktansa şiir üzerinden iletme çabasının ardındaki neden, şiirin kitleler üzerinde daha etkin bir tür olduğunun farkında olarak bu güçten yararlanmayı istemesi şeklinde anlaşılabilir. Ancak her şeyi şiirle aktarma isteğinin müellifi tekellüfe sürüklediği apaçık ortadadır. Ayrıca İbn Ebî Hacele, eserini betimlerken oldukça iddialı ifadeler kullanmıştır. Bu konuda tevazu göstermeyen müellif, eserine eşsiz nitelikler atfederek “Sultan'ın bağı bahçesi, aşığın tesellisi, içten sevenin sâdık sevgilisi, terk edilenin güvencesi, dostun kahvesi, unutanın hatırlatıcısı, âmânın yol göstericisi, üstün şairin şiirlerinin can alıcı noktası, yetenekli edebiyatçının özlü sözü, hikaye anlatanın eşsiz masalları, kıskancın eza ve cefası, âlimin uyarıcısı, sevgilinin de aya benzetilmesi” sözleriyle nitelemiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 6).

Dîvânu's-Sabâbe Arap edebiyatında aşk ve aşıklara dair bilgiler içeren kitap türleri arasında tasnif edilmektedir. Ancak tam da bu noktada kitabın kendisinden önce kaleme alınmış eserlerden etkilendiği ifade edilmelidir. Arap kültürünü aktaran eserlerin ansiklopedik bir tarza büründüğü, telif edilen eserlerin derleme ve tasnif yöntemini esas edindiği bir dönemde yaşayan İbn Ebî Hacele, bu alanda kendisinden önce eser ortaya koymuş müelliflerin yöntem ve fikirlerinden yararlanmıştır. Bu nedenle Ebû Bekr Muhammed b. Dâvûd el-İsfahânî'nin (ö. 297/898) *ez-Zuhre*, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer el-Harâitî'nin (ö. 327/ 939) *İ'tilâlu'l-Kulûb fî Ahbâri'l-'Uşşâk ve'l-Muhibbîn*, Ebû 'Amr Muhammed b. Ahmed en-Nevkâtî'nin (ö. 382/992) *Ahbâru'l-'Uşşâk ve Tuhfetu'z-Zirâf*, İbn Hazm'ın (ö. 456/1064) *Tavku'l-Hamâme*, Şihâbuddîn Mahmûd b. Süleyman el-Halebî'nin (ö. 725/1325) *Menâzilu'l-Ahbâb ve Menâzihu'l-Elbâb* ve Şemsuddîn b. el-Ekfânî'nin (ö. 749/1348) *Ġunyetu'l-Lebîb 'İnde Ġaybeti't-Tabîb* gibi eserler, İbn Ebî Hacele'nin *Dîvânu's-Sabâbe*'yi yazarken yararlandığı başlıca kaynaklar arasında gösterilmiştir (Mekkî, 1977: 331).

Eserin Bazı Özellikleri

İbn Ebî Hacele, eserine mukaddimesinde Sultan Hasan b. en-Nâsır'ı methettiği ve kitabını yücelttiği 50 beyitlik bir kasideyle başlamıştır. Bununla birlikte mukaddime aşk anlayışını ve tasavvurunu yansıtan Ebu'l' Atâhiye (ö. 210/825), Ebû Temmâm (ö. 231/846), Dîku'l-Cinn el-Hımsî (ö. 235/850), el-Ebleh el-Bağdâdî gibi şairlerden alıntılarla beyitler ve nesir parçalarına yer vermiştir. Akabinde “aşk” kelimesinin kökeni, tanımı, adları, özelliği, sınırları, sebepleri, belirtileri, ortaya çıkışı, gelişimi ve kökleşmesi, aşamaları, övülmesi, yerilmesi, insandan insana farklılık göstermesi, isteğe bağlı olup olmadığı, faydaları ve zararları, ondan kurtulma yolları ve aşkın keyifli ya da üzücü sonuçları gibi hususları ele aldığı bir mukaddime, 30 bölüm ve iki kıssayla aşk uğruna hayatını kaybedenlerden bahsettiği bir sonuç kısmından oluşacak şekilde planlayarak kaleme almıştır. Müellif, aşkı ve hallerini çeşitli şiirler, âşıkların hikayeleri, Hz. Peygamber (s.a.v.), sahabe, tabiin ve Arap edebiyat tarihinin farklı dönemlerinde yaşamış şairlerin hayatlarından örneklerle açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca aşka dair atasözleri, hikmetler ve özlü sözlerin yanı sıra geçmişten günümüze filozoflar, düşünürler ve âlimlerin görüşlerine de yer vermiştir. Kısaca bu eser, içerdiği âşıkların hikayeleri ve sırları, söylemleri ve eylemleri, ilginç haberleri ve anekdotları, hoş sohbetlerde dillendirdikleri espri ve nükteleriyle dolu hikayelerinden kaynaklanan güzelliği ve cazibesiyle okuru kendine çeken, kalbe hayat ve canlılık, ruha huzur ve mutluluk, zihne de rahatlık veren, emsallerinden farklı bir eser olarak tanımlanabilir. İbn Ebî Hacele, bu alanda kendinden önce eser veren müelliflerin çalışmalarından yararlanmakla birlikte kendini başkalarıyla kıyaslamayı da ihmal etmemiştir. Dahası bu alanda eser ortaya koyanların çoğunun ne aşktan ne de aşkın hallerinden anlamadığını iddia etmiştir. İbn Ebî Hacele, *Dîvânu's-Sabâbe* ile diğer eserler arasında karşılaştırma yaparken alaycı bir dil kullanmıştır. Müellif, kendi lakabına da göndermede bulunarak Arap edebiyat eleştirmenleri tarafından bu alanın en meşhur eseri olarak kabul edilen *Tavku'l-Hamâme*'nin *Dîvânu's-Sabâbe* karşısında ancak bir keklik gibi sekebileceğini, *Menâzilu'l-Ahbâb* adlı eserin müellifi Şihâbuddîn Mahmûd el-Halebî'nin ise evinden yoksun kalacağını söylemiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 4). Müellifin eserini kaleme alırken yararlandığı söz konusu önceki çalışmaları hafife alarak gerçekleştirdiği bu kıyaslamayla kendini yüceltme çabası içinde olduğu açıkça görülmektedir. İbn Ebî Hacele'nin söz konusu hususlarla aşk tasavvurunu okuyucuya aktardığı *Dîvânu's-Sabâbe* adlı eserinin başlıca özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kur'ân-ı Kerîm'den İktibâsların Fazlalığı

İbn Ebî Hacele, İslâmî ilimlerin birçok alanında eser ortaya koymuş çok yönlü bir Müslüman âlimdir. Müellifin Müslüman kişiliği, aşk ve tutkuyu konu edindiği bu eserinde dahi kendini güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Zira müellifin dinî metinlere özellikle de Kur'ân-ı Kerîm'e özgü ifade ve kalıplara olan hâkimiyeti, bu ifadeleri eserinde yoğun bir şekilde kullanması, kendisinin zihin yapısı, düşünceleri ve bu düşüncelerini dile getirme tarzı hakkında bize net mesajlar vermektedir. Müslüman bir âlimin eserlerinde İslâm dininin temel referansı olan Kur'ân'dan alıntılar yapması gayet doğaldır. Ancak şu noktada meseleyi ilgi çekici hale getiren husus, aşk ve aşıklar hakkında derleme veya müellifin kendine özgü düşüncelerinin ele alındığı bu eserde Kur'ân'dan çok fazla iktibâsın yapılmasıdır. Sadru'l-İslâm döneminden itibaren şairler ve yazarlar, Kur'ân'ın üslubunu taklide dayalı bir şekilde şiir ve nesir yazım tarzını benimsemişlerdir. Zira Kur'ân'ın retorik gücü tüm Müslümanları etkisi altına aldığından eserlerinde İslâm'ı benimsemiş kitleleri muhatap alan şair ve yazarların da bu gücün çekim alanına girdikleri söylenebilir. Nitekim edebî eserlerde dinî metinlerin izlerinin görüldüğü bu etkilenme Sadru'l-İslâm dönemiyle sınırlı kalmamış, Emevî, Abbâsî ve İbn Ebî Hacele'nin yaşadığı Memlûkler dönemlerini de kapsamıştır. Kur'an'ın Arap belâğatının zirvesinde yer alması nedeniyle şair ve yazarların âyetlerden iktibâs yapmaları, eserlerini belâğatın ve etkili söz söyleme meziyetinin zirvesine yaklaştırma çabalarının bir parçası olarak görülmüştür. Böylece yazarlar ve şairler, yazım üsluplarının ve eserlerinin belâğatın zirvesine ne derece yakın olduğu hususunda, Kur'ân iktibâslarının yoğunluğunu dikkate alarak bu yoğunluk nisbetince zirveye yakınlık hissetmişlerdir (el-'Ânî, 1990: 188). İbn Ebî Hacele'nin Dîvânü's-Sabâbe adlı bu eserinin en belirgin özelliği olduğunu ifade edebileceğimiz iktibâslar, henüz ilk satırlardan itibaren dikkatleri çekmektedir. Kur'ân âyetlerinden alıntılacağı kelime, terkip, eş dizimli ifade ve cümlecikleri kendi sözleriyle ustaca harmanlayan müellif, kitabın aşk kurbanı kimselerin hikayelerini içerdiğinden bahsederken bu aşk kurbanları hakkında şunları söylemektedir (İbn Ebî Hacele, 1983: 4):

هُمْ تَعْرِفُهُمْ بِسَيِّمَاهُمْ قَدْ تَرَكَهُمْ الْهَوَى كَهَشِيمٍ عَقَالِ الْمُحْتَظِرِ وَأَصْبَحُوا مِنْ عِلَّةِ الْجَوَى عَلَى قِسْمَيْنِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ فَهُمْ مَا بَيْنَ قَتِيلٍ وَشَهِيدٍ وَشَقِيٍّ وَسَعِيدٍ عَلَى اخْتِلَافِ طَبَقَاتِهِمْ وَأَشْكَالِهِمْ وَتَبَايُنِ مَرَاتِبِهِمْ وَأَحْوَالِهِمْ.

Onları simalarından tanırsın. Aşk, onları ağılda ayakları bağlı devenin önüne bırakılan çalı çırpı gibi harap etmiştir. Sevdanın etkisiyle iki gruba ayrılmışlardır: Kimisi ömrünü tamamlamış, kimisi ise beklemektedir. Zümreleri, görünüşleri, dereceleri ve durumları değişiklik göstermekle birlikte onlar maktul, şehit, bedbaht veya mutlu olan kimseler arasındadır.

İbn Ebî Hacele, bu ifadesinde aşkın perişan ettiği kimseleri betimlerken onların nasıl tanınabilecekleri hususunda “Kendilerini simalarından tanırsın” mealindeki (تَعْرِفُهُمْ بِسَيِّمَاهُمْ) (Bakara 2/273) âyetinden yararlanmıştır. Çektikleri aşk acısının onlar üzerindeki etkisini anlatmak için “Hayvan ağılındaki (çiğnenip ufalanmış) kuru çalılar gibi oluverdiler” mealindeki (فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ) (Kamer 54/31) âyetine göndermede bulunarak bu insanların sevdanın etkisiyle iki gruba ayrıldıklarını ifade etmiştir. Bu iki grubu da “Kimileri onun yolunda can verdiler, kimileri de ecellerini bekliyorlar” mealindeki (فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ) (Ahzâb 33/23) âyetinde geçen ifadeyle betimlemiştir. Aşk acısı çeken ve bu iki grupta yer alan kimselerin durumunu ise âhirette insanların bedbahtlar ve mutlular olmak üzere iki gruba ayrılacaklarını belirten “Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu!” mealindeki (فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ) (Hûd 11/105) âyetinden iktibâs yapmak suretiyle dile getirmiştir.

İbn Ebî Hacele, Dîvânü's-Sabâbe'den önce kaleme alınan ve aşk, aşkın halleri ve aşıklardan bahseden eserlerle kendi kitabı arasındaki farkı ortaya koymaya çalışırken aynı şekilde Kur'ân'dan

iktibâsa başvurmaktadır. Bu bağlamda Şihâbuddîn Mahmûd el-Halebî'nin *Menâzilu'l-Ahbâb* adlı eserine atıfta bulunan müellif, *Menâzilu'l-Ahbâb*'ın sevgilinin hatırası ve yeri hakkında aktardıklarını inkâr etmediğini ancak kaliteli telif meselesinin yetenekle ilgili olduğunu zikrederken şunları dile getirmektedir (İbn Ebî Hacele, 1983: 5):

قَصَدْتُ النَّبِيَّةَ عَلَى أَنَّ حُسْنَ التَّأْلِيفِ مَوَاهِبٌ وَأَنَّ لِلنَّاسِ فِيهَا يَعْشَقُونَ مَذَاهِبَ وَمَعْلُومٌ أَنَّ الْجُنُونَ قُنُونٌ وَكُلُّ جَرْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرَحُونَ.

Güzel eser ortaya koymanın bir yetenek olduğuna ve insanların aşık olduklarına karşı farklı yol ve yöntemleri olduğuna işaret etmeyi kastedtim. Bilindiği üzere aşk deliliği de çeşitlidir ve her kesim sahip olduğu şeyi beğenip onunla böbürlenmektedir.

Müellif, konu hakkında bir değerlendirmede bulunarak kitabının farkını ortaya koymaya ve eseriyle övünmeye çalışırken “Her kesim kendi inancını beğenmektedir” anlamındaki (كُلُّ جَرْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ (Mu'minûn 23/53) ayeti kullanmıştır.

İbn Ebî Hacele, aşkın isteğe bağlı ve seçimli mi yoksa zorunlu ve kaçınılmaz mı olduğundan bahsederken muhabbetin güçlü bir irade olduğuna, kulun ortaya koyduğu irade nedeniyle övülebileceğini veya yerilebileceğini belirtirken şu ifadeleri kullanmaktadır (İbn Ebî Hacele, 1983: 35):

لَأنَّ الْمُحَبَّةَ إِزَادَةٌ قُوَّةٍ وَالْعَبْدُ يُحْمَدُ وَيَذَمُّ عَلَى إِزَادَتِهِ وَلِهَذَا يُحْمَدُ مُرِيدُ الْخَيْرِ وَإِنْ لَمْ يَفْعَلْهُ وَقَدْ دَمَّ اللَّهُ تَعَالَى الَّذِينَ يُجْبُونَ أَنْ تَشْبَعَ الْفَاجِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا.

Çünkü sevgi, güçlü bir iradedir ve kul iradesiyle övülür veya yerilir. Bu nedenle iyiliği arzulayan kişi onu yapmasa bile övülür. Allah-u Teâlâ, müminler arasında ahlaksızlığın yaygınlaşmasını isteyenleri kınamıştır.

Müellif, bu hususta ön plana çıkan tezleri ve anti tezleri ortaya koyduktan sonra kendi kanaatini belirterek uygun gördüğü görüşü benimsemiştir. Kanaatini güçlendirmek ve okuyucuyu da ikna ederek kendi görüşüne yönlendirmek adına “Müminler arasında ahlâksızlığın yaygınlaşmasını isteyenler” mealindeki (إِنَّ الَّذِينَ يُجْبُونَ أَنْ تَشْبَعَ الْفَاجِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا) (Nûr 24/19) ayetin metninden yararlanmıştır.

İbn Ebî Hacele'nin Kur'ân-ı Kerîm'in eşsiz nazmından yararlanmak suretiyle kendi yazım üslubuna güzellik kazandırmaya çalıştığı, aşkla ilgili meseleleri ele aldığı bu kitabının içeriğine Kur'ân metinlerinden meşruluk devşirme gayreti içinde olduğu ve böylece yazdıklarının dinine bağlı kesimlerce kabul görme ihtimalini artırmayı arzuladığı tahmin edilmektedir.

Hadis-i Şerifler

İbn Ebî Hacele'nin çalışmaya konu olan eserinde dikkat çeken başlıca özelliklerinden bir diğeri, düşünce ve kanaatlerini aktarırken sıklıkla hadisleri referans göstermesidir. Eseriyle Müslüman bir kesime hitap eden müellifin İslâm'ın Kur'ân-ı Kerîm'den sonraki ikinci kaynağı olan hadislere başvurması gayet doğaldır. Ancak şu noktada meseleyi enteresan kılan husus, aşk ve aşıklardan bahsedilen bir eserde, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözlerinin bu kadar dikkat çekici bir şekilde kullanılmasıdır. Müellifi buna yönlendiren sebebi anlamak güç değildir. Nitekim İbn Ebî Hacele'nin bu yöntemiyle ilk olarak eserini ithâf ettiği Müslüman bir hâkim olan Memlûk Sultanı el-Hasan b. en-Nâsır'ın beğenisini kazanmayı ve kezâ Müslüman olan kitabın okuyucu kitlesi nezdinde kabul görmeyi amaçladığı tahmin edilmektedir. Müellifin, görüşlerini destekleyerek güçlendirmek ve az sözle çok anlam ifade edebilme becerisinin kastedildiği “*Bana cevâmiu'l-kelim verildi*” (Muslim, “Mesâcid”, 5-8) şeklinde buyuran Hz. Peygamber'in eşsiz ifade yeteneğinden yararlanmak üzere hadislerle istişhâd yöntemine başvurduğu değerlendirilmektedir. İbn Ebî

Hacele'nin düşünce ve kanaatlerini aktarırken neredeyse kitabının tüm bölümlerinde hadisleri referans gösterdiği görülmektedir. Bunlardan birinde Eflâtun'un aşk hakkındaki "Aşk, aşışın sevdiğinin kusurlarına karşı kör olmasıdır." şeklindeki tanımından sonra bu sözü teyit etmek amacıyla Hz. Peygamber'e (s.a.v.) nispet edilen "Bir şeyi sevmen (seni) kör ve sağır eder." anlamına gelen (خُبُّكَ) (Ebû Dâvûd, "Kitâbu'l-Edeb", 5130) sözünü zikretmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 12). Müellifin amacı, tabii ki Eflâtun'dan naklettiği bir sözü Hz. Peygamber'e teyit ettirmek değildir. Ancak Eflâtun'un konuyla ilgili tanımının daha önce verilmesi ve her iki sözün de ortak bağlamda buluşması üzerine müellif tarafından bu şekilde zikredildiği tahmin edilmektedir. İbn Ebî Hacele'nin hadisin ardından aynı anlamı ifade eden aşağıdaki beyti de aktarması, bu gerekçelendirmenin yerinde olduğunu göstermektedir:

وَعَيْنُ الرِّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ وَلَكِنَّ عَيْنَ السُّخْطِ تُبْدِي الْمَسَاوِيَا

Hoşnut olan göz kördür her bir kusura karşı, ancak öfke dolu göz ortaya döker ayıpları.

İbn Ebî Hacele'nin fikirlerini okuyucuya aktarırken hadisleri referans olarak gösterdiği bir başka örnek, aşkın insanın başına gelen ve onur sahibi tüm insanların onurunu inciten tüm musibetlerin temel nedeni olduğu iddiasını dile getirdiğinde karşımıza çıkmaktadır. Her ne olursa olsun insanın onuruna hanel gelmesine izin vermemesi gerektiğini ifade ettiği bağlamda "Kendini küçük düşürmesi mü'mine caiz değildir." şeklinde anlaşılması mümkün olan (لَا يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يُذَلَّ نَفْسُهُ) hadisini (İbn Mâce, "Kitâbu'l-Fiten", 21) Hz. Peygamber'e nispet ederek (لِلْمَرْءِ) lafzıyla aktarmıştır (İbn Ebî Hacele, 1983: 30). Müellifin kanaatini hadisle destekleyerek okuyucu tarafından kabul görme ihtimalini güçlendirmeye çalıştığı aşıkardır.

Eserinde gerek Hz. Peygamber'in hayatından anekdotlara gerekse hadis-i şeriflere çokça yer veren İbn Ebî Hacele, kanaatlerini dinî referanslarla müdellel hale getirmek ve Hz. Peygamber'in eşsiz ifade yeteneğinden yararlanarak kendi sözlerine daha etkileyici bir vasıf kazandırmak düşüncesindedir. Gözlerin niteliklerinden bahsederken Hz. Peygamber'e (s.a.v.) nispet edilen "Gözün mavi olması berekettir." anlamındaki (الرُّزْقَةُ فِي الْعَيْنِ يُمَنُّ) sözü (İbn Ebî Hacele, 1983: 79), bir işi yaparken ehil olan insanlardan yardım alınması gerektiğini belirtirken kezâ Hz. Peygamber'e isnâd edilen "Her işte, o işin ehli olan iyi insanlardan yardım alın." anlamına gelen (اسْتَعِينُوا عَلَى كُلِّ صَنْعَةٍ) hadisi zikretmesi (İbn Ebî Hacele, 1983: 144), eserin bu özelliğine örnek gösterilebilir. Ancak İbn Ebî Hacele'nin hadisleri kullanmada özenli davranmadığı ve hadisleri bağlamlarıyla alakası olmayan düşünceleri delillendirme amacıyla kullandığı hususu, müellifin yöntemine dair bir eleştiri olarak ifade edilmelidir.

Şiir Örnekleri

Duygusal yönü, özlü ifadeleri, vezni ve kafiye uyumuyla şiirin insanlar üzerinde özel bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. İbn Ebî Hacele, mukaddimeden itibaren eserinin her bölümünde eşsiz bir etkileyici güce sahip şiirin bu gücünden yararlanmayı ihmal etmemiştir. Müellifin eserinde yer verdiği şiirlerin bir kısmı kendisine ait olmakla birlikte bunların büyük bir çoğunluğu Câhiliye, Sadru'l-İslâm, Emevîler, Abbâsîler, Eyyûbîler ve Memlûkler gibi Arap edebiyatının çeşitli dönemlerinde yaşamış şairlerin şiirlerinden örneklerdir. Müellifin şiir seçkilerinde kendi edebî zevkini referans aldığı aşıkardır. Müellif, zaman zaman seçtiği şiirlerin kime ait olduğunu zikretmeden "şairin dediği gibi", "diğeri de şöyle demiştir" ve "bir başkası da şöyle demiştir" gibi ifadelerle yetinmiş, bazen de seçtiği şiirlerin şairlerini de zikrederek şiir aktarımında birden fazla yöntem benimsemiştir. İbn Ebî Hacele'nin eserini Arap şiirinin farklı dönemlerinden

örneklerle donatması, edebî zevkini ve şiir birikimini yansıtmaları açısından önemli bir göstergedir. Bununla birlikte *Dîvânu's-Sabâbe* bir şiir divanı veya şiir seçkilerinden ibaret bir şiir antolojisi değildir. Aksine müellifin aşk ve aşıklar üzerine yazılmış edebiyatın farklı türlerini bir araya getirdiği önemli bir eserdir. Bu bağlamda müellif, bu eserinde Arap edebiyatının en güzide ürünü kabul edilen şiirlerden azami düzeyde yararlanmaya çalışmıştır. Aşk teması etrafında şekillenen çok yönlü bir edebiyat eseri olan *Dîvânu's-Sabâbe*'de aşk üzerine yazılmış şiirler arasında edebî zevk süzgecinden geçirdiği seçkileri bir araya getirmiş, okuyucuya aşkın farklı yönleri ve aşıkların hallerine dair zengin bir içerik sunmuştur.

Kitabın bölümleri incelendiğinde müellifin henüz eserin takdiminden itibaren şiir örnekleri sunmaya başladığı görülecektir. Hatta her bir düşünceyi veya kanaati bazen delillendirerek güçlendirmek, bazen de düşünceye sanatsal estetik kazandırmak adına hemen peşi sıra aynı konuda söylenmiş şiir örnekleri vermiştir. İbn Ebî Hacele'nin eserinde yer verdiği şiirler, bazen kendi şiirleri olmakla birlikte genel anlamda Arap şiirinin farklı dönemlerinde şöhret bulmuş şairlerin şiirlerinden seçtikleridir. Müellif, Câhiliye döneminden İmru'ul-Kays (y.ö. 540), Tarafe b. el-'Abd (y.ö. 564), Zuheyr b. Ebî Sulmâ (y.ö. 609), 'Antere b. Şeddâd (y.ö. 610), el-A'sâ (y.ö. 7/629), Sadru'l-İslâm döneminden Hassân b. Sâbit (y.ö. 60/680) Emevîler döneminden Kuseyyir 'Azze (ö. 105/723), Abbâsiler döneminden Beşşâr b. Burd (ö. 167/783), el-Abbâs b. el-Ahnef (ö. 192/808), Ebû Nuvâs (y.ö. 198/813), Ebû Temmâm (ö. 231/846), Dîku'l-Cinn el-Hımsî (ö. 235/850), İbnu'r-Rûmî (ö. 283/896), el-Buhturî (ö. 284/897), el-Hubzurî (ö. 317/939), el-Mutenebbî (ö. 354/965), Ebû Firâs el-Hamdânî (ö. 357/968), Eyyûbîler döneminden Şerafuddin b. el-Fârid (ö. 632/1235), el-Bahâ' Zuheyr (ö. 656/1258) ve Memlükler döneminden Sirâcuddîn el-Varrâk (ö. 695/1296) gibi şairlerin şiirlerinden farklı konu başlıkları altında pek çok alıntı yapmıştır. İbn Ebî Hacele'nin şiir seçkileri, sadece şairlere nispet edilen şiirlerle sınırlı değildir. Aksine müellif eserinin ikinci bölümünü "*krallar ve halifelerden zarif âşıklar üzerine*" anlamına gelen "*Fî Zikri'l-Muhibbîn ve'z-Zurafâ Mine'l-Mulûk ve'l-Hulefâ*" şeklinde adlandırmıştır. Bu bölümde haklarında aşka dair anekdotlar aktarılan halife, komutan ve devlet ricâline isnâd edilen şiirlerden örnekler nakletmiştir. Abbâsî halifeleri Hârun er-Reşîd (ö. 193/809), el-Me'mûn (ö. 218/833), el-Mutevekkil 'Alellâh (ö. 247/861), el-Musta'in Billâh (ö. 252/866), Endülüs Emevî emirlerinden el-Hakem b. Hişâm (ö. 206/822), Eyyûbî emirlerinden el-Melik el-Emced (ö. 628/1231), el-Melik el-Eşref (ö. 635/1237), Memlük sultanlarından el-Melik ez-Zâhir (ö. 676/1277) gibi halife, sultan ve emirler, müellifin onlara isnâd edilen şiirlerinden örnekler aktardığı şahsiyetlerden bazılarıdır.

İbn Ebî Hacele'nin Arap şiirinin farklı dönemlerinde yaşamış onlarca şairin şiirlerinden aktardığı konuların temalarına uygun şiirler nakletmesi, bir yandan esere edebî bir değer katarken diğer yandan müellifin Arap şiirindeki geniş ve sağlam altyapısına delalet etmektedir. Öte yandan *Dîvânu's-Sabâbe*, klasik dönemde Arap şiirini nakleden temel eserler arasında yer almasa da aşk ve aşıklardan bahseden bir kitap olarak çeşitli dönemlere ait içerdiği aşk temalı şiirleri aktaran Arap edebiyatının geç dönemlerinin ürünü olan önemli eserler arasında gösterilebilir.

Bölüm Başlıkları ve Metinde Seci

Lafızlara güzellik kazandırmaya yönelik belâğî sanatlardan biri olarak "*iki ya da daha fazla ibarenin fasıla sonlarının aynı olması*" anlamına gelen seci, başını es-Sekkâkî'nin (ö. 626/1229) çektiği bir grup belâğat âlimine göre nazımdaki kafiye gibidir (es-Sekkâkî, 1987: 431). Fonetik anlamda nesri muhatap üzerinde daha etkileyici bir hale getirmeyi amaçlayan secinin, diğer tüm belâğî sanatlarda olduğu gibi zorlamadan uzak ve doğal olanı kabul görmektedir. Muhassinât-ı

lafziyyeden olan seci, İbn Ebî Hacele'nin eserinin gerek bölüm başlıkları gerekse içerik aktarımında bulunduğu metinlerde ayrı bir özen gösterdiği söz sanatlarından. Eserin özellikle takdim bölümü ve başlıklarında dikkatleri çekecek derecede seciyi kullanan müellifin zaman zaman doğallıktan uzaklaşma ve tekellüfe düşme pahasına olsa bile seciyi zorladığı görülmektedir. Bu durum doğal olması beklenen lafzî söz sanatlarına suniliğin bulaşmasına ve adeta kelime oyunu oynarcasına metinde anlamdan ziyade secinin asıl hedef olarak görülmesi gibi belâğî açıdan sakıncalı bir durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İbn Ebî Hacele'nin gerek bölüm başlıkları gerekse bölümlerin girizgâhında kaleme aldığı metinlerde seci bakımından genel anlamda başarılı olduğu söylenebilir. Müellifin gerçekleştirdiği secilerin; iki veya daha fazla fasılının kafiyelerinin aynı vezinlerinin farklı olmasını ifade eden mutarref seci, iki veya daha fazla fasılının sadece vezin ve revî harfî yönünden aynı olmasını ifade eden mütevâzî seci ve iki veya daha fazla fasılının olduğu gibi bu fasılların yer aldığı ibaredeki lafızların çoğunun veya hepsinin hem vezin hem de kafiye açısından aynı olmasını ifade eden murassa' seci türlerine örnekler içerdiği görülmektedir. Bunlara örnek verilecek olursa müellif üçüncü bölümün başlığını "*sadece duyduklarıyla aşık olup sevgiliyle anlaşmazlığa düşen kimse hakkında*" anlamına gelen;

في ذكر من عشق على السماع / وقع مع الحبيب في النزاع

şeklinde kurgulamıştır. سماع ve نزاع kelimeleri arasında mutarref seci olduğu görülmektedir. İbarenin ilk cümlesiyle ikinci cümlesi arasında anlam ilişkisi oldukça sınırlı ve yüzeysel olduğundan zihinlerde müellifin anlamdan ziyade seciyi öncelediği yönünde bir kanaat oluşmaktadır. Buna rağmen verilen örnekteki secide İbn Ebî Hacele'nin tekellüfe düştüğünü söylemenin haksız bir değerlendirme olacağı düşünülmektedir.

Kezâ dördüncü bölümün başlığı;

في ذكر من نظر أول نظرة / فاحترق من خد الحبيب بجمرة

ibaresiyle oluşturulmuştur. İbareyi oluşturan cümlelerin fasıla sonları جمرة ve نظرة kelimeleridir. Bu iki kelimenin vezin ve revîleri aynı olduğundan bu seci mütevâzî seci türüne örnek gösterilebilir. Öte yandan "*ilk bakışta sevgilinin kor gibi al yanağından yüreği yanan kimse hakkında*" şeklinde anlayabileceğimiz bu başlığın iki bölümü arasındaki anlamsal ilişki doğal ve derin olduğundan müellifin bu secide belâğî açıdan cümleye estetik kazandıracak düzeyde bir söz sanatı gerçekleştirdiği söylenebilir.

Başka bir örnekte müellif, sevgiliyle iletişim yöntemlerini ele aldığı dokuzuncu bölümün başlığını;

في الرسل والرسائل / والتلطف في الوسائل

olarak belirlemiştir. Bu örnekteki secili kelimelerin رسائل ve وسائل olduğu ortadadır. Fasıla sonlarında yer alan bu iki kelimenin vezin ve revîleri aynı olduğundan mütevâzî seciye örnek teşkil etmektedir. "*Elçiler, mesajlar ve (mesajların iletildiği) araçlarda nezaket*" şeklinde anlayabileceğimiz başlığın birinci ve ikinci kesiti arasındaki güçlü anlam ilişkisi ve secili kelimelerin derin uyumu, seciye doğallık kazandırmış, bölüme estetik bir giriş yapmaya imkân tanımıştır.

Müellifin secide başarılı olduğu bu örneklerin benzerlerini hemen hemen her bölüm başlığında veya bu başlıkları takip eden girizgâh metinlerinde görmek mümkündür. Muhassinât-ı lafziyyenin kapsamına giren söz sanatlarının bu denli ön planda olduğu bu eser, Arap edebiyatında sanatsal nesrin en güzel örneklerinden birini teşkil etmektedir. Buna karşın İbn Ebî Hacele'nin bâriz bir şekilde tekellüfe düştüğü seci örneklerinin varlığı da belirtilmelidir. Müellifin

zorlama bir şekilde seciyi kovaladığı örneklerden biri kitabın 24. bölümünün başlığında karşımıza çıkmaktadır. Müellif bu bölümü;

في عود المحب كالخلال / وطيف الخيال / وما في معنى ذلك من رقة خصر الحبيب / وتشبيه الردف بالكثير

şeklinde adlandırmıştır. İbn Ebî Hacele'nin ilk olarak خلال ve خيال kelimeleri arasında bir seciyi amaçladığı, sonrasında ise حبيب ile كئيب sözcükleri arasında bir seciye odaklandığı görülmektedir. Ancak başlığı oluşturan cümleciklerin arasındaki zayıf anlam ilişkisi, aşkın hüzünden zayıf düşmesiyle sevgilinin fiziksel özelliklerinin zikredilmesi arasındaki anlam kopukluğu gibi hususlar, seciyi tekellüf problemine düşürmektedir. Bu durum zihinlerde müellifin anlamdan ziyade seciye odaklandığı yönünde bir izlenim oluşturmaktadır.

Genel bir değerlendirme yaparak konuya bütüncül bir yaklaşımla bakılacak olursa secinin esere belâğî açıdan güzellik kattığını, metnin estetik düzeyini yukarılara taşıdığını, müellifin sanatsal nesir türünde başarılı bir örnek eser ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

Eserin İçeriği

İbn Ebî Hacele, *Dîvânu's-Sabâbe* adlı bu eserini takdim ederken eserinin içeriği ve bölüm adlarını detaylı bir şekilde zikrederek bir bakıma kitabı eline alan okuyucuyu bu kitapta kendisini nelerin beklediği hususunda bilgilendirmeyi ve ona eser hakkında bir ön hazırlık süreci yaşatmayı amaçlamıştır. Müellif, eserinin mukaddime, otuz bölüm ve sonuç kısmından ibaret olduğunu belirtmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 8). Eserin içeriği şu şekildedir:

Mukaddime

İbn Ebî Hacele, eserinin mukaddimesini aşağıda görüleceği şekilde beş başlığa ayırmıştır:

Fî Resmi'l-'İşki ve Vesmihi ve Mâ Kîle Fî İsmihî

"Aşkın işareti, izi ve adı hakkında söylenenler" şeklinde anlaşılabilecek bu başlık, müellifin ifadesiyle aşkın sınırlarını belirlemek, bazı filozofların ve ediplerin aşk tanımlarına yer verdikten sonra aşka verilen adlar üzerinde durarak terimi netleştirmek üzere kaleme alınmıştır. İbn Ebî Hacele, bu başlık altında aşkın çeşitli tanımlarına yer vermiştir. Yunan filozof Pisagor'un "Aşk, kalpte doğan ve harekete geçip büyüyen bir arzudur. Bu duygu beslendikçe, hırsla birleşir ve güçlendikçe kişinin içindeki kargaşa, inatçılık, aşırı arzu, düşünceler, hayaller ve elde etme hırsı artar. Bu durum, nihayetinde kişiyi endişe verici bir üzüntüye sürükler." (İbn Ebî Hacele, 1983: 11) aşk tanımı müellifin bu başlıkta sunduğu ilk tanımdır. Kezâ Aristoteles'in "Aşk; âşığın, mâşukun kusurlarını görmesini engelleyen bir körlüktür." şeklindeki aşk tanımı, müellifin okuyucuya aktardığı tanımlardandır (İbn Ebî Hacele, 1983: 12). Kitabının tüm bölümlerinde olduğu gibi burada da kanaatlerini şiir, hadis ve çeşitli kıssa ve menkıbelerle okuyucuya güçlü bir şekilde aktarmaya özen göstermiştir.

Fî Esbâbihî ve 'Alâmâtihî

Mukaddimenin ikinci bölümü olan bu kısımda aşkın psikolojik nedenleri ve fiziksel belirtileri üzerinde duran İbn Ebî Hacele, aşka düşenlerin bedenlerinde aşkın pek çok belirtisinin ve izlerinin görülebileceğini ifade etmiştir. Bu bölümde bazı filozofların, doktorların ve aşk hakkında eser yazan yazarların bu husustaki görüşlerine yer veren müellif, enteresan bir şekilde Yunan filozof Aristoteles ve İskenderiyeli astronom Batlamyus'un (y.ö. 168) görüşleri doğrultusunda bazı

astrolojik olayların da kişinin aşık olmasına yol açabileceğini dile getirmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 14-15).

Fî Merâtibihî ve Esmâihî

İbn Ebî Hacele, bu bölümde aşkın dereceleri ve adları üzerinde durmuştur. Müellif, bu bölüme Arapların aslan, mızrak, şarap, kılıç, musibet ve kalbi dağlayan aşk gibi yücelttikleri ve ayrıcalıklı bir öneme sahip olduğuna inandıkları şeylere çok fazla isim verdikleri yönünde bir tespitte bulunarak başlamıştır. Gönlin sevdiğine meyletmesi nedeniyle hoşlanma ve hayranlık duyma olarak anlaşılabilecek “hevâ” teriminin aşkın başlangıç seviyesini oluşturduğunu, kalbin sevgiliye bağlanması anlamına geldiği için “alâka” olarak adlandırıldığını, sonrasında kökeni zorluk ve sıkıntıdan gelen ve şiddetli aşk anlamındaki “kelef” teriminin geldiğini, akabinde adına sevgi denilen duygunun miktarını aştığı için “aşk” kelimesinin kullanıldığını belirtmiştir. Kalbin dış zarı anlamındaki “şegaf”, kara sevda anlamında kullanılan “lev’a”, kalbi yakıp geçen anlamındaki “lâ’ic”, aşk ve üzüntüden kaynaklanan iç yangını ve derin acı anlamındaki “cevâ”, aşkın insanı tamamen esir alması ve köleleştirmesi anlamındaki “teteyyüm”, aşkın kişiyi hasta etmesi anlamına gelen “teyl”, aşk yüzünden aklın gitmesini ifade eden “tedelluh”, aşkın baskısı altında kişinin yönünü kaybetmesi ve nereye gittiğini bilmemesi anlamındaki “hiyâm”, özlemin inceliği ve harareti anlamındaki “sabâbe”, muhabbet anlamındaki “mika”, genellikle hüznle ilişkilendirilen “vecd” ve “hasret”, keder ve hüznün takip ettiği sevgi “şecv” ve kalbin duyduğu özlemle sevgiliye uçup gitmesi ise “şevk” gibi kelimelerin aşkın çeşitli isimlerinden bazıları olduğunu zikretmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 19-21).

Fî Medhihî ve Zemmihî

İbn Ebî Hacele, mukaddimenin bu bölümüne secilerle süslediği oldukça çarpıcı bir metinle giriş yapmıştır. Müellif, bu bölümü aşkı övme ve yerme, zehrini ve panzehirini ortaya koyma amacıyla kaleme aldığını belirtmiştir. Bu anlamda aşkı öven bilge kişilerin varlığı gibi, onu küçümseyen bilge geçinen kimselerin de olduğunu, aşkı eleştirenlerin aşktan yana aradıklarına ulaşamayanlar olduklarını ifade etmiştir. Aşkı övme bağlamında bazı âlimlerin görüşlerine yer veren müellif, bir erdem olarak nitelediği aşkın yaratıcılığı artırdığını, korkağı cesaretlendirdiğini, cimriyi cömert yaptığını, zeka geriliği olanın zihnini arıttığını, dil becerisi sınırlı olanların bile şiir söylemelerine imkân tanıdığını, güçsüz kişiye kararlılık kazandırdığını, edebin davetçisi olduğunu, zihnin ve zekanın açıldığı ilk kapı olduğunu, sinsî hile ve entrikaların onunla anlaşılabileceğini, onunla azmin artacağını, ahlak ve karakterlerdeki zıtlıkların yatışacağını, dostlarına keyif vereceğini, ruhlarda dolaşan bir mutluluk ve kalplerde yerleşen bir sevinç taşıdığını iddia etmiştir. Yerilmesi bağlamında ise aşkın nice zengini çulsuz bıraktığını, efendiyi köleye çevirdiğini, sevdiği uğruna aşığın kendini, malını, onurunu, ailesini, din ve dünya çıkarlarını yok ettiğini belirtmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 25-28).

Fî İhtilâfî’n-Nâs Fîhi Hel Huve İdtirârî Ev İhtiyârî

İbn Ebî Hacele, mukaddimenin bu bölümünde aşkın zorunlu ve kaçınılmaz mı yoksa seçimli ve isteğe bağlı mı olup olmadığı meselesini tartışmıştır. Bu hususta âlimlerin görüşlerine yer veren müellif, aşkın kaçınılmaz olduğunu en-Nevkâtî’nin *Ahbâru’l-Uşşâk ve Tuhfetu’z-Zirâf* adlı eserinden aktardığı görüşle desteklemeye çalışmıştır. Buna göre en-Nevkâtî, aşkların mazur

görülmeleri gerektiğini, aşıkların iradelerine rağmen aşkın kendilerini zorunlu olarak bulduğunu, kişinin özgür iradesiyle seçtiği ve güç yetirebildiği şeylerden hesaba çekileceğini, kendisine takdir edilen ve zorla kendisini bulan şeylerden hesaba çekilemeyeceğini iddia etmiştir. Müellif, aşkın kaçınılmazlığı meselesini ispatlamak için Yusuf suresinde geçen bazı kıssaları işine gelecek şekilde yorumlamaya çalışmıştır. Müellif, sadece bu sureyi kullanmakla yetinmemiş, “Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz” (Bakara 2/285) ayetinde geçen güç yetirilemeyecek şeyi aşk olarak yorumlayan görüşlere yer vermiştir. Kezâ bu görüşü savunurken aşkın bir tür azap olduğunu ve akıllı bir kişinin kendine azap edecek bir şeyi seçmeyeceğini ifade etmiştir. Buna karşın İbn Sînâ ve diğer bazı tabiplerin görüşlerine yer vererek aşkın kişinin kendi başına bela ettiği vesveseli bir hastalık olduğunu, düşüncelerini maşukundan hoşlanmaya yönelttiğini, sürekli olarak zihnini ve düşüncelerini ona yoğunlaştırmayı kendisinin tercih ettiğini, bu anlamda bir seçimde bulunduğunu ve seçiminden de sorumlu olduğunu belirtmiştir. Bu görüşü desteklemek için yine Kur’ân ayetlerinden yararlanan müellif “Rabbinin huzurunda korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayana gelince” (Nâziât 79/40) mealindeki ayetten yola çıkarak insanın ancak güç yetirebileceği şeyi yasaklayabileceğini, bu nedenle aşkın seçimli bir duygu olduğunu dile getirmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 32-35). İbn Ebî Hacele’nin bu hususta herhangi bir tercihte bulunmamakla birlikte aşkın zorunlu olduğu görüşünü daha fazla destekler gibi görünmesi, müellifin bu görüşe yakın olduğunu düşünmemizi sağlamıştır.

Bölümler

İbn Ebî Hacele, detaylı bir mukaddimeden sonra eserinin ana bölümlerine geçiş yapmıştır. Eserini 30 bölüme ayıran müellif, bu bölümlerde aşkın ve aşıkların hallerine dair kapsamlı bir sunum gerçekleştirmiş, zaman zaman eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerde bulunmuştur. Kitabın bölümleri ve içerikleri kısaca şu şekildedir:

Fî Zikri’l-Husn ve’l-Cemâl ve Mâ Kîle Fîhimâ Min Tafsîlin ve İcmâl

“Zarafet, güzellik ve bu iki kavram hakkında söylenen detaylı ve genel ifadeler üzerine” şeklinde anlaşılabilecek bu başlıkta müellif; güzellik ve çeşitleri, sevgili ve sözleri, özellikle içtenlikle gülümsemesi, bilgisi ve becerisi, cömertliği ve cesareti, fiziksel görünüşü, dolunaya benzer yüzü, kısaca iç ve dış güzellik kapsamına girecek tüm yönlerinden bahsetmiştir.

Fî Zikri’l-Muhibbîn ve’z-Zurafâ Mine’l-Mulûk ve’l-Hulefâ

“Krallar ve halifelerden zarîf âşıklar üzerine” başlıklı bu bölüm, müellifin ifadesiyle en güzel huylu, en uzun ömürlü, en tatlı hayat süren, en çılgın, en dokunaklı şiirler yazan, en derin düşünceli ve sevgilisine en tutkulu olan kralların ve hükümdarların anlatıldığı bir bölümdür. Müellif, bu bölümde Emevî halifesi el-Velîd b. Yezîd (ö. 126/744), Abbâsî halifeleri Hârûn er-Reşîd (ö. 193/809), el- Emîn (ö. 198/813) ve el-Mutevekkil (ö. 247/861) gibi zaman zaman nefse hoş gelecek meseleleri siyasetin zorluklarına tercih eden bazı halifelere nispet edilen şiirlerden örnekler ve onların hayatlarından anekdotlar aktarmıştır.

Fî Zikri Men ‘Aşıka ‘Ala’s-Semâ’ ve Veka’a Ma’a’l-Habîbi fî’n-Nizâ’

Müellif, “Sadece duyduklarıyla âşık olup ardından sevgiliyle anlaşmazlığa düşenler üzerine” şeklinde anlaşılabilecek bu başlıkta görmeden âşık olanlardan bahsetmiştir. Kelime seçimlerine ve cümle

sonlarındaki seci uyumuna büyük bir özen gösterdiği açıkça anlaşılan oldukça etkileyici bir metinle bölüme giriş yapan İbn Ebî Hacele, aşkın başına gelenlerin döktüğü gözyaşları nedeniyle olduğunu, gözlerine uykunun haram olduğunu, huzurluyken artık huzur bulamadığını ve çaresizlik içinde kıvrandığını ifade etmiştir. Tüm bunların görmeden sevmenin neticesinde sevgiliyle arasındaki anlaşmazlıklar ve problemlere bağlı olarak ortaya çıktığı görüşünü benimsemiştir. Hangi duyu organı yoluyla geldiğine bağlı olarak aşkın gücünün ve amacının değişkenlik gösterebileceği hususunda değerlendirmelerde bulunmuş, görüşlerini şiir ve kıssalarla desteklemiştir.

Fî Zikri Men Nazara Evvele Nazra Fe İhtereka Min Haddi'l-Habîbi Bi Cemra

İbn Ebî Hacele “İlk bakışta sevgilinin kor gibi al yanağından yüreği yanan kimseler üzerine” olarak adlandırdığı bu bölümü, uykusuzluğa yol açan bakışların yarattığı zararı anlatmak için yazdığını belirtmiştir. Müellif, bakışın uykusuzluğun davetçisi ve aşk ateşinin kıvılcımı olduğunu söylemiş, aşka yol açsa da harama çağıran bakışı zehirli bir oka benzetmiştir. İlk okun iyileşmesi mümkün olan yaraya yol açabileceğini ancak tekrar etmesi halinde kontrolü mümkün olmayan sonuçlara sebebiyet vereceğini ifade etmiştir. Ayrıca İbn Ebî Hacele bu bölümde göz, kalp ve nefis arasında aşkın sebeplerini tartışan ilginç bir münazara kurgulamıştır (İbn Ebî Hacele, 1983: 71-73). Bu münazara, müellifin kastettiği anlama gizem kazandırma yeteneğini ve bu anlam hakkında değişik yöntemlerle değerlendirme yapma becerisini ortaya koyması açısından değerli görülmüştür. İbn Ebî Hacele, bazı bölümlerde konuya ara vererek yeni alt başlıklar açmıştır. Bu alt başlıklarda gerek daha önce ele aldığı konulara eklemek istediği hususları gerekse okuyucuya fayda sağlayacağını düşündüğü anektot ve şiirleri zikretmiştir. Müellif, bu bölümde gözlerin büyüleyici güzelliğine ve etkileyici niteliklerine odaklandığı “göz kapaklarının büyüğü ve gözlerin okları üzerine”, belirli bir güzellik ve çekicilik algısıyla ilişkilendirilen “dar gözlerin ve diğer göz türlerinin betimlenmesi üzerine” şeklinde iki ara başlığı okuyucuya sunmuş, gözlerin etkileyciliğini anlatan beyitler zikretmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 74-79).

Fî Zikri Tağayyuri'l-Elvân 'İnde'l-İyân Min Safrati Vecelin ve Humrati Hacelin ve Mâ Fî Ma'nâ Zâlike Min 'İkdi'l-Lisân ve Sihri'l-Beyân

“Göz göze gelme durumunda yaşanan endişeyle sararıp solma, utanmayla kızarıp bozarma ve buna bağlı olarak dilin tutulması ve sözlerin büyüleyiciliği üzerine” şeklinde anlaşılabilir bu başlıktır. Bu bölüm, aşıkların göz göze geldiklerinde yaşadıkları korku, endişe, mahcubiyet gibi psikolojik ve duygusal etkilerin yanı sıra sararıp solma, kızarıp bozarma, konuşmakta güçlük çekme ve büyüleyici sözler karşısında dilin tutulması gibi fizyolojik etkileri tasvir etmiştir. Ayrıca bu bölüm, aşıkların göz göze geldiklerinde kalplerinin çarpması, akıllarının karışması ve zihinlerinin dağılması gibi durumları da ele almıştır. Kısaca müellif, bu bölümde aşıkların göz göze geldiklerinde aşkın yoğunluğunu ve etkilerini açıklamaya çalışmış, bu etkilerin tıbbî nedenlerine dair açıklamalar getirme gayreti içinde olmuştur. Önceki bölümde olduğu gibi bu bölüme de “beyaz, siyah, esmer tenli ve iri yapılı kadınların tercih edilmesi” ve “sevgilisini gördüğünde sevenin başına gelen renginin solması, kalbinin çarpması ve aklının başından uçup gitmesi gibi değişiklikler” şeklinde iki alt başlıkla ara vermiş, bu başlıklardaki hususlar hakkında şiir örnekleri sunmuştur (İbn Ebî Hacele, 1983: 86-91).

Fî Zikri'l-Ğayra ve Mâ Fihâ Mine'l-Hayra

“Kıskançlık ve bunun yol açtığı kafa karışıklığı ve şaşkınlık üzerine” başlıklı bu bölüm, kıskançlık ve şaşkınlık arasındaki ilişki üzerine tartışmalar içermektedir. İbn Ebî Hacele, kıskançlığı *“aşıkların sevdiklerine karşı taşıdıkları aşırı koruma duygusu”* olarak tanımlamış ve bu kıskançlığın kişinin kendisinden hatta hem cinsi bireylerden duyduğu endişeyi de kapsadığını ifade etmiştir. Sevilen kişiyi koruma içgüdüsünün ancak bu duygunun kötüye kullanılması veya sadece kötü niyetli şüphelerle sınırlı olması durumunda kınanacağını, yalnızca kötü düşüncelerle ve güven eksikliğiyle sınırlı olduğunda genellikle olumsuz bir tutum olarak değerlendirileceğini belirtmiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 92). Kısaca müellif, aşırı kıskançlığın sevgiyi bozabileceğini ve bazen de çılgınlık olarak tanımlanan durumlara yol açabileceğini söylemiştir.

Fî Zikri İfşâi's-Sirr ve'l-Kitmân 'İnde 'Ademi'l-İmkân

“Saklamanın mümkün olmadığı durumlarda sırların ifşası ve gizlenmesi üzerine” şeklinde çevirebileceğimiz bu başlıkta İbn Ebî Hacele, sırların ifşası ve gizlenmesi arasındaki farkları, her iki durumda da ortaya çıkması muhtemel ciddi ve hafif sonuçları ele almıştır. Bu bölümde her iki yaklaşımın kendi içindeki önemini ve geçerliliğini tartışan müellif, sırların ifşası veya gizlenmesinin aşk ve kişisel ilişkilerde farklı algı ve yaklaşımları yansıtabileceği kanaatinde. İbn Ebî Hacele, bazı insanların sırların açığa çıkarılmasını rahatlatıcı ve kabul edilebilir bir şey olarak görebileceklerini, başkalarının ise sırları gizlemenin, dinî veya ahlakî bir zorunluluk olduğunu düşünebileceklerini belirtmiştir. Buna göre bu kişiler, sır saklamayı aşkın en yüksek derecelerden biri olarak değerlendirmişlerdir.

Fî Zikri Muğâlatatî'l-Habîb ve İsti'tâfihî ve Telâfî Ğayzihî ve İnhirâfihî

İbn Ebî Hacele, bu bölüme *“Sevgiliyi yanıltma, gönlünü kazanma, öfkesini yatıştırma ve yanlış yollara sapmasını önleme üzerine”* şeklinde anlaşılabilecek bir başlık atmıştır. Müellife göre, aşkın sevdiğinin gönlünü hoş tutmak için başvurduğu bir strateji olarak onu ikna etmek veya ona hoş görünmek amacıyla kullandığı ince ve zarif hilelere başvurması, onun affını kazanmak için kullandığı duygusal bir yaklaşım olarak gönlünü almaya ve kalbini yumuşatmaya çalışması oldukça önemlidir. Buna ek olarak ilişkinin sağlıklı bir şekilde devam etmesi ve sevginin korunması açısından önemli bir adım olarak görülen öfkenin yatıştırılması, aşkın dengede tutulması için sevilen kişinin yanlış yollara sapmasının önlenmesi gibi hususlar da zorunludur.

Fî Zikri'r-Rusul ve'r-Resâil ve't-Telattuf fi'l-Vesâil

İbn Ebî Hacele, bu bölümü *“Elçiler, mektuplar, nazik ve incelikli yöntemler üzerine”* anlamına gelecek şekilde adlandırmıştır. Bu bölümde âşıkların duygu ve düşüncelerini sevdiklerine iletmek için kullandıkları araçları ve yöntemleri ele alan müellif, daha önceki bölümlerde olduğu gibi bölüm girişlerinde özenle kurguladığı cümleleri bedî ilminin manevî ve lafzî güzelleştirici söz sanatlarıyla donatmıştır. Anlam ve yapı itibarıyla özenle ifade ettiği bu cümlelerle elçilerin ve mektupların, aşkın ifadesinde oynadığı önemli rolü ve bu süreçte kullanılan zarif taktikleri vurgulamaya çalışmıştır. Müellife göre aşkın dile getirilmesinde, aşka dair duygu, düşünce ve hayallerin sevgiliye iletilmesinde kullanılacak yol ve yöntemler, bir bakıma aşkın değerini ve duygusal yoğunluğunu yansıtacak araçlardır.

Fî'l-İhtiyâl 'Alâ Tayfi'l-Hayâl ve Ğayri Zâlîke Mimmâ Kîle Fîh 'Alâ İhtilâfî Me'ânîh

Bu bölümün başlığı *“Sevgilinin hayali görüntüsüne karşı çözüm ve anlamları farklı olmakla birlikte bunun dışında dile getirilenler üzerine”* şeklinde anlaşılabilir. Müellif, bu bölümde aşıkların zihninde canlanan hayalî sevgiliyle olan ilişkiyi ve bu hayali kontrol etme veya ona karşı koyma çabalarını incelemiştir. Ayrıca hayalin aşık için farklı anlamlarını ve bu anlamların aşk ve aşık üzerindeki etkilerini keşfetmeye çalışmıştır. İbn Ebî Hacele, aşığın sevgilinin hayalî görüntüsüne karşı strateji geliştirmesi gerektiğini savunurken bu hayali aşkın yoğunluğunun bir yansıması olarak değerlendirmiştir. Müellif, tam da bu noktada aşığın aklî melekelerini koruyabilmek ve duygusal sadakatini sürdürebilmek adına maşukunun hayaliyle başa çıkabilmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Bu uğurda aşığın kullanacağı duygusal ve zihinsel yöntemler, hayale karşı geliştirilecek stratejinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Fî Kisari'l-Leyl ve Tûlihî ve Hidâbi Şafakihî ve Nusûlihî ve Mâ fî Ma'nâ Zâlîke

Müellif, bu bölüme *“Gecenin kısalığı ve uzunluğu, şafağının canlanması ve solması ve buna benzer anlamlar üzerine”* manasına gelen bir başlık vermiştir. Bu bölümde İbn Ebî Hacele, gecenin uzunluğu veya kısalığının ve şafağın canlı renk tonlarını yansıtması ya da kararmasının, aşığın sevgiliye beslediği aşk ve duyduğu özlem üzerindeki sembolik etkilerini ele almıştır. Genel anlamda bekleyişin ve özlemin sembolü olarak görülen ve aşığın yakındığı uzun geceler ona acı çektirmiştir. Buna karşın sevilene kavuşma umudunu temsil eden kısa geceler ise aşığa yaşama sevinci aşılamıştır. Müellif, şafak vaktinde gökyüzünde görülen canlı renkleri, aşkın canlılığı ve duygusal yoğunluğun varlığının sembolü olarak görürken, şafağın renklerinin solgunluğunu adeta zayıflayıp tükenen kavuşma umudunu yansıtan bir metafor olarak kurgulamıştır. İbn Ebî Hacele, Arap şiirinden bu düşüncelerini destekleyici nitelikte örnekler sunmuştur.

Fî Killeti 'Akli'l-'Azûl ve Mâ 'İndehû Min Kesreti'l-Fudûl

Bu bölümün başlığını *“Sevgilileri çokça eleştirenin akılsızlığı ve aşırı merakı üzerine”* olarak anlamak mümkündür. Müellif, bu başlık altında aşka ve aşıkların duygusal dünyasına dışarıdan müdahale etmeye çalışanların durumlarını eleştirmiştir. Aşıkları eleştirip kınayanların genel olarak aşkı değerlendirebilecek düzeyde bilgiye sahip olmadıklarını belirten müellif, aşırı meraklı olan bu kimselerin kendilerini ilgilendirmese bile ilişkiye müdahaleden geri durmadıkları ve bu durumun da ilişki üzerinde olumsuz etkiler doğurabileceği tespitinde bulunmuştur. İbn Ebî Hacele, aşıklara müdahale edeni onların düşmanı, aralarına nifak tohumları eken fitneci, yaydığı dedikodularla aşıkların arasını açan uğursuz bir kişi olarak nitelemiştir. Bu niteliklere sahip bir kişinin aşkın güzelliğini ve derinliğini anlamadan sadece kendi merakını tatmin etmek için aşıkların arasına girdiğini ve ilişkilerini bozduğunu belirtmiştir.

Fî Zikri'l-İşâre İla'l-Vasl ve'z-Ziyâre

“Kavuşma ve ziyaretle ilgili işaretler üzerine” şeklinde tercüme edebileceğimiz bu bölüm, aşıkların buluşma ve birbirlerini ziyaret etme yöntemleri hakkında kaleme alınmıştır. Aynı şekilde bu konuda söylenen manzûm ve mensûr sözler, İbn Ebî Hacele'nin bu bölümde ele aldığını belirttiği bilgiler arasındadır. Müellif, sevgililerin kavuşması, birbirlerini ziyaretleri ve bu ziyaretlerin taşıdığı anlamları onlar açısından büyük bir sevinç kaynağı olarak görmüştür. Bunun da aşk üzerinde olumlu etkileri olacağını, sevgilinin varlığıyla yayılan güzel kokuların onun

gelişinin habercisi olan işaretler şeklinde algılanacağını söylemiştir. Dahası ziyaretin her iki taraf için de bir lütuf olacağını ve bu lütfun asla bir bıkkınlığa yol açmayacağını vurgulamıştır. Müellif, bu bölümde “*sevgiliye hoş kokular yaymak*” ve “*sevgili ziyareti hakkında söylenen en güzel şiirler*” adında iki alt başlığa yer vermiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 149-155).

Fî'r-Rakîb en-Nemmâm ve'l-Vâşî el-Kesîri'l-Kelâm

İbn Ebî Hacele, “*Çok gözetleyip çok konuşan dedikoducu gammaz üzerine*” şeklinde çevirdiğimiz bu bölüm başlığı altında aşka ve aşıklara dışarıdan olumsuz müdahalede bulunanları ele almıştır. Müellif, bu gayeyle hareket eden kişiyi aşıkların dedikodusunu yapan, hareketlerini dikkatle takip eden, aralarına fitne sokan, her fırsatta onları kötülemeye çalışan, onları her zaman suçlu bulan, hem fiziksel hem de duygusal olarak yıpratmak ve hayatlarını zorlaştırmak için elinden gelen her şeyi yapan, kısaca aşıkların mutluluklarına bir şekilde engel olmayı amaçlayan kimse olarak nitelemiştir. İbn Ebî Hacele, önceki bölümde olduğu gibi bu bölümde de “*dedikoducu gammaz ve bunun hakkında duyduğum en ilgi çekici şey*” adında bir alt başlıkla ek değerlendirmelerde bulunmuştur (İbn Ebî Hacele, 1983: 161-163).

Fî'l-İtâb 'İnde İctimâ'i'l-Ahbâb ve Mâ Fî Ma'nâ Zâlike Mine'r-Ridâ ve'l-'Afv 'An Mâ Madâ

İbn Ebî Hacele, bu bölüme “*Sevgililer bir araya geldiklerinde yapılan sitemler, bu anlama yönelik hoşnutluk ve geçmişteki hataları affetme üzerine*” ifadesiyle çevirebileceğimiz bir başlık vermiştir. Müellif, sevgililerin birbirlerine yaptıkları sitem ve serzenişleri genel anlamda ilişkinin sağlıklı bir şekilde devam etmesi ve sevgililer arasındaki bağı güçlendirilmesi için zorunlu bir duygusal tepki olarak değerlendirmiştir. Müellife göre bir araya geldiklerinde aşıkların birbirlerine yönelttikleri sitemler, aralarındaki anlaşmazlıkları çözüme kavuşturma çabasının bir parçası ve geçmişte yapılan hataların affedilme yönteminin farklı bir versiyonudur. Müellif, bu konuyu ele alırken hemen hemen tüm bölümlerde yaptığı gibi şiir, kıssa, hikmetli sözler ve atasözlerine yer vermiştir. Kezâ bu bölüme de “*affetme, hoşnut olma ve geçmişte olanı bağışlama üzerine*” adında bir alt başlık eklemiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 169-170).

Fî İğâseti'l-Âşiki'l-Miskîn İzâ Vasaleti'l-'Azme es-Sikkînu

Müellif, bu bölüme “*Bıçak kemiğe dayandığında zavallı aşığa yardım etme üzerine*” anlamına gelen bir başlık vermeyi uygun görmüştür. Aşkın kalpte yarattığı derin izler ve bazen de acı veren etkiler üzerinde duran İbn Ebî Hacele, aşıkların yaşadıkları acıların ve zorlukların aşkın kaçınılmaz bir parçası olduğunu ifade etmiştir. Müellife göre zavallı aşıkların kalplerine adeta bir bıçak gibi saplanan aşk, onları tarifi imkânsız acılar çektiren bir duygudur. Müellifin bu bölümde üzerinde durduğu hususlardan biri de aşıkların muzdarip oldukları acıları dindirmeye gayret gösteren, kendi kaynaklarını ve zamanlarını aşıkların iyiliği için kullanan kimselerdir. Onlar müellif nazarında en yüksek erdemlere sahip, nazik, merhametli ve saygıdeğer bireylerdir.

Fî Zikri Devâi 'İlleti'l-Cevâ

İbn Ebî Hacele, “*Aşk acısının devası üzerine*” anlamına gelen bir başlık verdiği bu bölümde tabiilerin çare bulmakta yetersiz kaldıkları aşk acısının ilacından bahsetmiştir. Müellif, aşkın acısına kendince bir çözüm bulmuştur ve bu acının ancak muhabbet dolu duygusal bir ortamda gerçekleşecek fiziksel temasla hafifletilebileceğini iddia etmiştir. Bu anlamda aşkın derin etkilerini tedavi etmenin en etkili yolunun sevgiliyle geçirilen samimiyet dolu anlar olduğunu belirtmiştir.

İbn Ebî Hacele, başlıkta ele aldığı konuyla doğrudan bağlantılı olmasa da fıkıhçıların eşler arasındaki mahrem ilişkinin hükmü hakkındaki görüşlerini naklettiği bir alt başlığı bu bölümün sonuna eklemiştir (İbn Ebî Hacele, 1983: 183-184).

Fî Te'annuti'l-Ma'sûk 'Ala's-Sabbi'l-Muşavvak ve Ğayri Zâlike Min Aksâmi'l-Hecr ve Sabri'l-Kâbidi Fîhi 'Ala'l-Cemr

Bu bölümün başlığını “özlem içinde kıvranan aşığa sevilenin ayak diretmesi, bunun dışındaki ayrılık çeşitleri ve adeta kor ateşi elinde tutanın sabrı üzerine” şeklinde anlamak mümkündür. Müellif, bu bölümde aşkın getirdiği zorlukları ve özellikle sevgilinin naz yapma, sevgiliyi reddetme ve uzaklaşma durumlarını ele almıştır. İbn Ebî Hacele, sevgilinin aşığa karşı bu türden davranışlarını; sevgilinin naz yapması ve uzaklaşması, aşk acısının naz yapan sevgilinin tutumuyla birleşerek aşık için değişik bir deneyime dönüşmesi, aşkın ve ayrılığın dayanılmazlığı gibi hususlar şeklinde detaylandırmıştır. Aşk acısını tatlı bir deneyim olarak gören aşıkların psikolojisini inceleyen müellif, bu acının aşkın yoğunluğunu ve derinliğini artırdığını, dolayısıyla aşıkların da bu acıları bir tür ödül olarak algıladıklarını ifade etmiştir. Nitekim bu algının doğruluğunu da “sevgilinin darbesi kuru üzüm gibidir” anlamına gelen (ضَرْبُ الْحَبِيبِ زَيْبٌ) deyimini içeren bir beyitle ispatlamaya çalışmıştır.

Fî'd-Du'â 'Ala'l-Mahbûb ve Mâ Fîhi Mine'l-Fıkhî'l-Maklûb

Aşığın öfke sonucunda sevgiliye beddua etmesini ve bu bedduanın sevgiyle gelişmesini ele aldığı bu başlık “sevgiliye beddua ve içerdiği çelişkili idrâk üzerine” şeklinde anlaşılabilir. İbn Ebî Hacele, esasen aşığın sevdiğine kızgınlıkla beddua ederken bile aslında bu bedduasının altında derin bir sevginin yattığını ve bu durumun aşkın karmaşık doğasını ve duyguların çelişmesini gösterdiğini belirtmiştir. Beddualar her ne kadar aşıkların içsel çatışmalarını yansıtsa da müellif, meseleye tersinden bakarak bu bedduaları sevginin değişik bir ifadesi olarak yorumlamıştır. Bu anlamda aşığın ilişkisindeki tıkanmaları gidermeye çalışırken duygusal olarak sürekli bir gelgit yaşadığı yönünde bir çıkarımda bulunmuştur.

Fî'l-Hudû' ve İnsikâbi'd-Dumû'

Ayrılığı kabullenip kadere boyun eğen ve bu durum karşısında gözyaşı dökmekten başka bir çare bulamayan aşığın durumunun ele alındığı bu bölümün başlığını “Boyun eğme ve gözyaşı dökme üzerine” olarak çevirmek mümkündür. Müellif, aşkın getirdiği derin duygusal acıları ve bu acıların gözyaşlarıyla nasıl ifade edildiğini vurgulamıştır. Dökülen gözyaşlarını acılar içinde kıvranan aşığın içinde bulunduğu çaresizlik ve ruhunu kaplayan hüznün dışı vurumu olarak görmüş, aşığın sevdiğine olan bağlılığın ve ona duyduğu özlemin bir nişânesi olarak değerlendirmiştir.

Fî'-Va'd ve'l-Emânî ve Mâ Fîhimâ Min Râhati'l-Me'ânî

İbn Ebî Hacele, sevgilinin verdiği sözlerin aşığın gönlünde uyandırdığı dilekleri ve arzuları ele aldığı bu bölüme “Söz, dilekler ve içerdiği huzur dolu anlamlar üzerine” ifadesiyle anlaşılabilir bir başlık vermiştir. Müellif, aşık için büyük önem taşıyan sevgilinin verdiği vaatlerin ve bu vaatler neticesinde aşığın gönlünde yeşeren umutların bir tür rahatlama ve huzur sağlayacağını ancak gecikmesi veya gerçekleşmemesi durumunda aşıkta derin bir hayal kırıklığına yol açabileceğini belirtmiştir. Öte yandan aşığın verilen bu sözlere ve yeşerteceği umutlara tutunarak duygusal

olarak ayakta kalabileceğini ve sevdiği kişiye olan bağını koruyabileceğini ifade etmiştir. İbn Ebî Hacele, bu başlıkta ele aldığı konunun önemini verilen söze sâdık kalma hususunda söylenmiş şiir, anektot ve kıssalara ek olarak Arapçada yaygın biçimde kullanılan bazı deyimlerle okuyucuya aktarmıştır (İbn Ebî Hacele, 1983: 199).

Fî'r-Ridâ Mine'l-Mahbûb Bi Eyseri Matlûb

İbn Ebî Hacele, aşğın sevdiği tarafından kabul gören küçük ve basit bir şeyle bile mutlu olabileceğini ele aldığı bu bölümü *"İstenecek en basit bir şeyle sevgiliden hoşnut olma üzerine"* şeklinde başlıklandırmıştır. Sevgiyi içinde doğal bir şekilde taşıyan ve sevgiliye karşı derin bir bağlılık hisseden aşğın, sevgiliden büyük bir beklenti içinde olmadığını, kanaatkar bir karaktere sahip olduğundan küçük şeylerle yetinmeyi bildiğini, bu anlamda sevgilinin varlığı, bir bakışı hatta bir selamıyla bile mutlu olacağını belirtmiştir. Müellif, bu bölümde aşğın çok küçük şeylerle bile mutlu olabileceğinden yola çıkarak aşkın ne kadar güçlü ve etkileyici olabileceğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Fî İhtilâti'l-Eşbâh İhtilâte'l-Mâ' Bî'r-Râh

İbn Ebî Hacele, *"Şarabın suya karışması gibi ruhların birbirine karışması üzerine"* şeklinde tercüme edilen bu bölümde, aşkın birleştirici ve dönüştürücü gücünü su ve şarabın karışması gibi bir benzetme üzerinden ifade etmeye çalışmıştır. Özellikle aşkların birbirlerine sıkıca sarılmaları esnasında aşkın yoğun fiziksel ve duygusal boyutlarının yanı sıra birbirlerine duydukları derin bağlılığı gözler önüne sermek isteyen müellif, aşkın aşıkları adeta tek bir varlık haline getireceğini ve bu birleşme anlarında bile aşkların kalplerinde bir tür tatminsizlik ve özlem kalacağını dile getirmiştir. İbn Ebî Hacele, bu bölümde *"ve bacaklar birbirine dolaştığında"* mealindeki (وَالْتَقَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ) (Kıyâmet 75/29) ayetini zikrederek Kur'ân iktibasından yararlansa da (İbn Ebî Hacele, 1983: 208) görece müstehcen sayılabilecek bu konuda Kur'ân âdâbına aykırı davranarak ayetin istişhâd yönünü çarpıtmıştır.

Fî 'Avdi'l-Muhibbi Ke'l-Hilâl ve Tayfi'l-Hayâl ve Mâ Fî Ma'nâ Zâlike Min Rikkati Hasri'l-Habîb ve Teşbîhi'r-Ridfi Bî'l-Kesîb

İbn Ebî Hacele, aşkın aşık üzerindeki yıpratıcı etkilerinin bedenine yansımalarının yanı sıra sevgilinin fiziksel özelliklerini ele aldığı bu bölüme *"Sevenin zayıflayıp kürdana dönmesi, sevgilinin hayali ve bu anlama yönelik sevgilinin belinin inceliği ve bedeninin kum tepeleri gibi dolgunluğu üzerine"* şeklinde anlaşılabilecek uzunca bir başlık vermiştir. Bu bölümde müellif, aşğın sevgiliye olan derin tutkusundan dolayı fiziksel olarak zayıf ve kırılgan bir hal aldığını ifade etmiştir. Buna karşın sevgilinin hayalinin seven üzerinde derin bir etki bıraktığını, aşğın sevgilinin gerçek varlığının yanı sıra hayaliyle de yaşadığını, sevgilinin fiziksel özellikleriyle estetik, zarafet ve cazibe timsali olduğunu vurgulamıştır. Müellifin eserinin son bölümlerinde ele aldığı konuları Arap edebiyat eleştirmenleri tarafından çokça eleştirilmesine yol açan müstehcen bir üslupla işlediği gözlemlenmektedir.

Fî Zikri Mâ Yukâbiduhu'l-Ahbâb Mine'l-Umûri's-Si'âb ve Ğayri Zâlîke Mimmâ Yukâsûnehû Min Tahammuli'l-Meşâk ve Elemi'l-Firâk

“Sevgililerin çektikleri zorluklar, bunun dışında katlandıkları meşakkatler ve ayrılık acısı üzerine” şeklinde anlaşılması mümkün olan bu bölümde, aşıkların sevdiklerine kavuşmak için çektikleri zorluklar, yaşadıkları sıkıntılar ve bu zorluklara karşı gösterdikleri direnç ele alınmıştır. Müellife göre aşık, sevdiğine ulaşmak arzusuyla çeşitli zorluklara ve tehlikelere göğüs germelidir. Ayrıca sevdiği uğruna büyük fedakarlıklarda bulunmak zorundadır. Bu mücadele süreci, aşığın sabrını ve kararlılığını test edecektir. Sevgilisine kavuşma umuduyla sürekli mücadele halinde olan aşığın hayatı ve ruh hali değişkenlik gösterecektir. Buna karşın aşığın bu çabalarının sevgiyle karşılanması gereklidir. Sevgiliden gelecek küçücük bir ilgi bile aşık için büyük anlam ifade edecektir.

Fî Tîbi Zikri'l-Habîb

İbn Ebî Hacele, sevgilinin hatırasının aşık üzerindeki güzellik ve etkisini vurguladığı bu bölüme *“sevgilinin hoş bir şekilde anılması üzerine”* şeklinde bir başlık atmıştır. Müellif, sevgilinin hatırasının aşığın ruhunu besleyen, ona büyük mutluluk veren ve gönlünün huzurla dolmasına yol açan bir etken olduğu yönünde bir kanaat benimsemiştir. Aşığın sevgilinin hatırasını her daim zihninde diri tutacağını, gönlünde yaşatacağını düşünen müellif, şartlar ne kadar çetin olursa olsun savaş meydanlarında mızrakların çarpışıp parçalandığı esnada dahi aşığın bu hatırayı yaşatmaya çalışacağını ifade etmiştir. İbn Ebî Hacele, sevgilinin hatırasının yaşatılmasını aşkın devamı ve sevgiliye sadakatin bir göstergesi olarak değerlendirmiştir.

Fî Tarafın Yesîrin Mine'l-Makâtî'i'r-Râika ve'l-Ağzâlî'l-Fâika Mimmâ İştemele 'Alâ Verdi'l-Hudûd ve Rummânî'n-Nuhûd ve Ğayri Zâlîke

Aşkın ve sevgilinin fiziksel güzelliğinin zarif ve etkileyici bir şekilde tasvir edilmesine odaklanan bu bölüme *“Al yanaklar, dolgun bedenler ve bunun gibi diğer güzellikleri içeren az bir miktarda zarif edebî kesitler ve eşsiz gazeller üzerine”* şeklinde tercüme edilebilecek bir başlık verilmiştir. İbn Ebî Hacele, sevgilinin fiziksel özelliklerini ve çekiciliğini çeşitli benzetmeler ve betimlemelerle aktarmaya çalışmıştır. Sevgilinin fiziksel özellikleri üzerinden duyguların aktarımı esasına dayalı şiirleri temsil eden gazelin “hissî gazel” türüne dair pek çok örneğin zikredildiği bu bölüm, müellifin tasavvurunu müstehcen bir şekilde olsa bile ortaya koymaktan çekinmediğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Fî Zikri Tarafın Yesîrin Min Ahbârî'l-Mutribîne'l-Mucîdîn Mine'r-Ricâl ve Zevâtî'l-Hicâl ve Mâ Fî Ma'nâ Zalîke Min Zikri Mevlâtihim ve Vasfi Âlâtihim

İbn Ebî Hacele, yetenekli sanatçıların sanat becerilerinden ve kullandıkları müzik aletlerinden bahsettiği bu bölümü *“Yetenekli erkek ve kadın sanatçılardan anekdotlar, bununla ilgili olarak efendilerinin ve müzik aletlerinin kısaca zikredilmesi üzerine”* ifadesiyle tercüme edilebilecek bir şekilde başlıklandırmıştır. Müellif, bu bölümde ud ve bir çeşit kemençe olan rebap gibi dönemin müzik aletlerinin kullanımında yetenekli olan erkek ve kadın sanatçıların hayatlarından, halife, komutan ve çeşitli devlet ricâlinin himayesinde kurulan eğlence meclislerinden anekdotların yanı sıra bu meclislerde müzik eşliğinde söylenen şiir ve şarkılardan örnekler aktarmıştır. Bu bölüm, aşk ve aşıklardan bahseden *Dîvânu's-Sabâbe'*nin ana konusuyla doğrudan bağlantılı olmasa dahi gerek

müellifin yaşadığı dönem gerekse önceki dönemlerdeki toplumların sosyo-kültürel yapılarını anlamamız açısından önemlidir.

Fî Zikri Men Ubtuliye Min Ehli'z-Zamân Bi Hubbi'n-Nisâ' ve'l-Ğilmân

Müellif, özellikle kadınlara ve oğlanlara duyulan aşkın çeşitli yönlerini ele aldığı bu bölümü *“Kadınların ve oğlanların aşkına tutulmuş dönemin bazı kimselerinin zikredilmesi üzerine”* şeklinde başlıklandırmıştır. Dönemin aşıklerini ve taşıdıkları vasıfları anlatan İbn Ebî Hacele, sevgililerine iffet dolu duygularla aşk besleyen bazı aşıkların olduğunu ancak bu türden aşıkların oldukça nadir olduklarını belirtmiştir. Müellifin bu bölümde ahlak sınırlarını aşan ifadeler kullandığı belirtilmelidir. Aktarılanların dönemin gerçekleri mi yoksa müellifin hayal ürünü aktarımları mı olduğu hususu tartışmaya açık bir meseledir.

Fî Zikri Men İttesafe Bi'l-'Afâf ve Bi Ahsani'l-Evsâf

İbn Ebî Hacele, kitabın son bölümlerinde ahlakî sınırlara pek aldırış etmese de eserinin son bölümünü en yüksek ahlakî standartlara sahip olan iffet sahiplerine tahsis etmiş ve son bölümü *“İffetle ve en güzel vasıflarla nitelenenlerin zikredilmesi üzerine”* şeklinde başlıklandırmıştır. Arap kültüründe iffet ve sadakatle meşhur olan, ahlakî değerleri dikkate alarak yazılan gazelleri ifade eden “uzrî gazel” türüne adını veren Benû 'Azra kabilesinin yanı sıra Cemîl Buseyne (ö. 82/701) gibi iffetli aşkla tanınan şahsiyetlerin hayatlarından anekdotlar aktarmıştır.

Hâtimetu'l-Kitâb Fî Zikri Men Mâte Min Hubbihi ve Kadime 'Alâ Rabbihi

Otuz bölümden ibaret kitabın ana bölümlerinden sonra konuya dair adeta son sözlerini aktardığı bir sonuç kaleme alan İbn Ebî Hacele bu bölüme *“Aşkından ölüp Rabbine kavuşan kimselerin zikredilmesi üzerine”* şeklinde bir başlık vermiştir. Bu bölümü de secilerle donattığı alımlı cümlelerle kaleme alan müellif, aşk uğruna can verenleri hüsrana uğrayan ve kazanan, hayırlı ve hayırsız, bedbaht ve mutlu, maktul ve şehit olacak şekilde gruplara ayırmıştır. Aşk uğruna canlarını verenlerden özellikle şehit ve maktul olanları ayrıca ele alan İbn Ebî Hacele, bu tasnifini destekleyecek kıssa ve şiirlerle düşüncelerini aktarmıştır.

Sonuç

Memlükler döneminde yaşamış, Arap dili ve İslâmî ilimlerin çeşitli alanlarında seksenden fazla esere imza atmış bir yazar olan İbn Ebî Hacele, Memlük Sultanı el-Hasan b. en-Nâsır'a takdim ettiği *Dîvânu's-Sabâbe* adlı eseriyle Arap edebiyatında aşk ve aşıklar üzerine eserler yazan Ebû Bekr Muhammed b. Dâvûd el-İsfahânî, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer el-Harâitî, Ebû 'Amr Muhammed b. Ahmed en-Nevkâtî, İbn Hazm ve Şihâbuddîn Mahmûd b. Süleyman el-Halebî gibi yazarlar arasına adını yazdırmıştır. Arap kültürünü aktaran eserlerin ansiklopedik bir tarzda kaleme alındığı, eserlerin derleme ve tasnif yöntemini esas edindiği bir dönemde yaşayan İbn Ebî Hacele, bu alanda kendisinden önce eser ortaya koymuş müelliflerin yöntem ve fikirlerinden yararlanmıştır. *Dîvânu's-Sabâbe* bir şiir derlemesi olarak değil, aşk ve aşıklarla ilgili manzum ve mensur seçkilerden ibaret edebî türlerin toplandığı bir eser şeklinde telif edilmiştir. Bu yönüyle eser, Arap edebiyatında aşkı konu edinen en önemli kaynaklardan biri sayılmıştır. İbn Ebî Hacele, aşkı ve hallerini çeşitli şiirler, âşıkların hikayeleri, Hz. Peygamber (s.a.v.), sahabe, tabiin ve Arap edebiyat tarihinin farklı dönemlerinde yaşamış şairlerin hayatlarından örneklerle açıklama gayreti

içinde olmuştur. Öte yandan aşka dair atasözleri ve özlü sözlerin yanı sıra geçmişten günümüze düşünürler ve âlimlerin görüşlerine de yer vermiştir. Bu anlamda eser, ilgi uyandıran içeriğiyle okuru kendine çeken, kalbe hayat ve canlılık, ruha huzur ve mutluluk, zihne de rahatlık ve zindelik veren, emsallerinden farklı bir eser olarak görülmüştür. Bu eser, tümü aşk ve aşıkların hallerini konu edinen bir mukaddime, otuz bölüm ve bir sonuç şeklinde planlanmıştır. *Dîvânu's-Sabâbe* incelendiğinde Kur'ân-ı Kerîm'den yapılan iktibâsların çokluğu, hadis-i şerîflerin sık sık referans gösterilmesi, gerek müellifin şahsına ait gerekse farklı dönemlerin şairlerine nispet edilen şiirlerin fazlalığı ve başta seci olmak üzere muhassinât-ı lafziyye ve maneviyye kapsamına giren söz sanatlarının yoğunluğu gibi hususların eserin başlıca özellikleri arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Kur'ân iktibâsları bağlamında müellifin ayetlerde geçen kelime, terkip ve cümlecikleri kendi sözleriyle ustaca harmanladığı görülmüştür. Müellif, Kur'ân'ın eşsiz nazmından yararlanmak suretiyle kendi yazım üslubuna güzellik kazandırmaya çalışmış, aşk üzerine yazdığı eserinin içeriğine Kur'ân metinlerinden meşruluk devşirme gayreti içinde olmuştur. Bu girişimiyle yazdıklarının dinine bağlı kesimlerce kabul görme ihtimalini artırmayı amaçlamıştır. İbn Ebî Hacele, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra İslâm'ın ikinci kaynağı olan hadisleri eserinde sıklıkla referans olarak göstermiştir. Müellif, bununla eserini takdim ettiği Memlûk Sultanı el-Hasan b. en-Nâsır'ın beğenisini kazanmayı ve Müslüman olan kitabın okuyucu kitlesi nezdinde kabul görmeyi amaçlamıştır. *Dîvânu's-Sabâbe* bir şiir kitabı olmasa da İbn Ebî Hacele'nin Arap şiirinin farklı dönemlerinde yaşamış pek çok şairden şiirler nakletmesi esere edebî bir değer katmıştır. İbn Ebî Hacele, eserinin gerek bölüm başlıkları gerekse içerik aktarımında bulunduğu metinlerinde seciye ayrı bir özen göstermiştir. Müellif, eserin bölüm başlıkları ve bölümlerin girizgâhı mahiyetindeki metinlerde dikkatleri çekecek derecede seciye başvurmuştur. Bu durum, zaman zaman müellifi doğallıktan uzaklaştırmış, tekellüfe düşürmüştür. Genel anlamda seci sanatı esere belâğî açıdan güzellik katmış, metnin estetik düzeyini yukarılara taşımış ve müellifin sanatsal nesir türünde başarılı bir örnek eser ortaya koymasını sağlamıştır.

Kaynakça

- el-Ânî, S. M. (1990). *el-İslâm ve'ş-şî'r*. Kuveyt: el-Medlisu'l-Vatani li's-Sekâfe ve'l-Funûn ve'l-Âdâb.
- Dayf, Ş. (1990). *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî 'asru'd-duvel ve'l-imârât Mısır*. (2. Baskı). Kâhire: Dâru'l-Ma'ârif.
- Ebû Dâvûd. *Sunen Ebî Dâvûd*. "Kitâbu'l-Edeb", 5130.
- el-Eyyûbî, Y. (1995). *Âfâku's-şî'rî'l-'Arabî fi'l-'asri'l-Memlûkî*. (1. Baskı). Trablus: Jarrous Press.
- Hadûsî, R. (Ed.). (2014). *Mevsû'atu'l-'ulemâ ve'l-udebâ el-Cezâiriyyîn*. (Cilt. 1, s. 24-25). Cezâyir: Menşûrâtul-Hadâra.
- İbn Ebî Hacele, Ş. (1983). *Dîvânu's-sabâbe*. Beyrût: Dâr ve Mektebetu'l-Hilâl.
- İbn Hacer el-'Askalânî, H. (1969). *İnbâu'l-ğumr bi enbâi'l-'umr*. Thk. Hasan Habeşî. (Cilt. 1, s. 81-82). Kâhire: el-Medlisu'l-A'lâ li'ş-Şu'ûnî'l-İslâmiyye.
- İbn Mâce. *Sunen İbn Mâce*. "Kitâbu'l-Fiten", 21.
- İbn Mansûr, A. (1986). *Â'lâmu'l-mağribî'l-'Arabî*. (Cilt. 4, s. 375-379). Rabât: el-Matba'atu'l-Melekiyye.
- İbn Tağriberdî el-Atâbekî, Y. (1950). *en-Nucûmu'z-zâhire fi mulûki Mısır ve'l-Kâhire*. (Cilt: 11, s. 131-132). Kâhire: Matba'atu Dâri'l-Kutubi'l-Misriyye.
- Kahlûz, A. (2016). "İbn Ebî Hacele et-Tilimsânî ve mâ bakiye min makâmâtih". *Defâtiru'l-Buhûs el-İlmiyye*. 4 (2), 231-246.
- Mekkî, T.A. (1977). *Dirâsât 'an İbni Hazm ve kitâbihi tavki'l-hamâme*. (2. Baskı). Kâhire: Mektebetu Vehbe.
- Muslim. *Sahîh Muslim*. "Mesâcid", 5-8.
- Nuveyhîd, Â. (1980). *Mu'cemu â'lâmî'l-Cezâir min sadri'l-İslâm hattâ el-'asri'l-hâdir*. (1. Baskı. Cilt. 1, s. 364-365). Beyrût: Muessesetu Nuveyhid es-Sekâfiyye li't-Te'lîf ve't-Terceme ve'n-Neşr.

- Papoutsakis, N. Von Hees S. (Ed.) (2017). *The sultan's anthologist-İbn Hagalah and his work*. Baden: Ergon-Nomos Verlagsgesellschaft.
- es-Sekkâkî, Y. (1987). *Miftâhu'l-'ulûm*. Thk. Na'im Zarzûr. (2. Baskı). Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- Selîm, M. R. (1957). *el-Edebu'l-'Arabî ve târîhuhû fî 'asri'l-Memâlik ve'l-'Usmâniyyîn ve'l-'asri'l-hadîs*. Kâhire: Matâbi'u Dâri'l-Kitâbi'l-'Arabî bi Mısır.
- Yiğit, İ. (2004). "Memlûkler". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt. 29, ss. 90-97). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.